Dr. AD. STERN

DIN VIAȚA UNUI EVREU-ROMÂN

București
TIP. „PROGRESUL"
Str. Isvor, 56
1915

Kissingen, 14 Iulie 1912

Incep să-mi scriu amintirile, lucrare pe care am amânat-o din an în an. Am putut să mă hotărăsc mai lesne a o începe aici, unde sunt departe de vultoarea lumei de afară al cărei ecou abia soseşte până la mine. Pot, aproape nesupărat de îmbolduri streine, să'mi îmorc privirea în lăuntrul meu. In preajma mea liniştea domneşte; prin fereastră razele soarelui se cern şi joacă pe masa la care scriu; din dealurile înverzite cari încadrează acest gingaş colţ de lume, văd brazii şi molifţii înălţându-se mândri spre cer, iar de jos, din grădină, neamul multicolor al florilor îmi trimete mirezmele sale, pe când din parcul apropiat îmi sosesc accentele dulci din Rosamunda de Schubert. Şi gândul călătoreşte spre ţărmurile trecutului, amintirile se deşteaptă din somn şi vin năvalnic sub condeiul meu.

Dar nu numai locul şi ceasul sunt prielnice. O altă împrejurare a fost deopotrivă, dacă nu şi mai hotărâtoare. Moartea neaşteptată a maestrului Caragiale! L'am văzut în luna Aprilie la Berlin, în tusculul său, dacă aşà se poate numi o locuinţă în Babilonul modern.

Am iubit totdeauna pe omul sincer, simplu, modest şi bun ce erà Caragiale, şi am admirat pe acest ar-

www.dacoromanica.ro

tist desăvârşit, pe acest Benvenuto Cellini al limbei, cum îl numeşte Vlahuţă. El m'a fermecat şi acum prin verva sa scântâietoare, prin humorul său nesecat. Entuziasmul comun pentru muzică ne-a apropiat mai strâns unul de altul. Nu voi uità cum, şi de rândul acesta, vorbind de Beethoven, — care pentru el erà un titan, — analizà simfonia pastorală şi fredonà pasagii dintr'însa, bătând măsura cu mâna! Am venit apoi cu dânsul în ţară şi trebuià să ne întâlnim iar în curând. Ei bine, Caragiale, — care în Aprilie erà plin de viaţă şi vigoare, şi vorbià de viitor şi de operele dramatice pe cari le aveà în lucru,—a murit fără de veste. Ca şi dânsul sunt în vârsta când moartea pândeşte în fiece clipă, şi prin urmare se cade să mă grăbesc.

Se va întrebà poate: ce nevoe este să scriu aceste amintiri? Fost-a viaţa mea aşà de bogată în cât să merite a fi povestită? Fost-am d'adreptul sau lăturalnic, părtaş la fapte de mare interes? Imi închipui că voi puteà da vre-o pildă pentru „a îndreptà sau convertì pe oameni“? Sau râvnesc cumvà la glorie literară?

Intrebările au fără îndoială rostul lor.

Acum un an am întâlnit pe d-l T. L. Maiorescu, eşind dela Universitate. In cursul convorbirei noastre el mi-a spus, cu zâmbetul său fin şi glasul său melodios: Am un sfat să-ţi dau. Scrie-ţi, după cum fac şi eu, memoriile. E cea mai bună ocupaţiune când te-ai retras din arena vieţii.

Vorba aceasta mi-a dat de gândit (caracteristic este că acel care vorbià de *procul negotiis,* este acum Premierul Romăniei în împrejurări politice de cea mai mare însemnătate!), dar mi-am adus aminte că *si*

www.dacoromanica.ro

duo faciunt idem, non est idem. Maiorescu, distinsul literat, profesor, parlamentar, bărbat politic, care a ocupat un loc de rangul întâi în teatrul vieţii în care se joacă dramele mari, are ce spune; şi ce operă de artă va face! Dar eu?

Totuşi mi-am zis: nu este o viaţă de om un fragment din viaţa omenirii, legată de aceasta prin mii de fire nevăzute? Nu este viaţa mai bogată decât o poate înfiripă mintea cea mai rodnică a poetului? Cea mai mare laudă a unei opere de artă—această viaţă concentrată—nu este, dacă putem zice că ea resfrânge ca într'o oglindă viaţa reală, că este *trăită?*

Deci o viaţă, cât de umilă ar fi, poate alcătui materie pentru povestire. Firește, din aceiaşi marmură un meşteşugar va face un chip mort; un artist, o poezie în piatră...

Insemnările mele, însă, nu voesc să fie numai, şi nici în părţile lor de căpetenie, autobiografice. Titlul lor o dovedeşte. Făcând parte dintr'o minoritate religioasă împotriva căreia un naţionalizm fals şi orb duce, de mai bine de 40 ani, un război crâncen, am trăit viaţa tragică a evreului-român intelectual, declasat, cu viforul său sufletesc, cu risipa celor mai preţioase energii într'o luptă negativă şi stearpă.

Dacă omenirea este împărţită în oameni ai acţiunei şi ai visului, sau cum zice Eminescu, „în cei ce *vor* şi cei ce *ştiu*... când unii ţes la haina vremii, ceilalţi a vremii coji adun... ce unii fac, iau alţi aminte", apoi eu de felul meu am fost mai mult pornit spre luarea-aminte decât spre acţiune.

Eră dar firesc că, înspăimântat de lupta ce mă întâmpină de la întâiul pas, am voit să fug de ea în ţară străină. Insă mi-a fost sortit altfel. Se va vedeà

www.dacoromanica.ro

în urma căror împrejurări m'am întors în ţară şi am fost prins în vârtejul unei lupte în care, fără voia mea, am avut chiar un rol de frunte. In această luptă, plină de sbuciumări, de suferinţi şi de dureri, căreia i-am închinat cei mai buni ani ai vieţii, mi-am făcut datoria fără şovăială. Nu mă plâng de ea : lupta aceasta mi-a oţelit voinţa, a deşteptat în mine puteri nebănuite şi mi-a dat înalta mulţumire care isvorăşte din lucrarea pentru un ideal omenesc.

Iată dar rostul însemnărilor mele. Scrise de un iniţiat şi părtaş direct al evenimentelor ce voi narà, scrise cu sinceritate şi adevăr, ele vor deslusì rolurile celor ce au luat parte în această luptă, şi vor slujì, nădăjduiesc, ca documente pentru o istorie viitoare a chestiei evreilor din România.

Nu mi-a rămas în suflet nici ură, nici desnădejde. Ţara este bună, dar întocmirea rea. Poporul român, în păturile sale adânci, nu răspunde de isprăvile norodului de politiciani, cari au pus la cale prigoana evreilor şi exploatează o prejudecată atavică, spre a-şi asigurà puterea, şi spre a scăpà de concurenţă supărătoare. Şi când puterile sociale ale poporului, încătuşate astăzi, se vor liberà, acest joc frivol va încetà ; se va pune capăt acestui odios război civil ; această luptă fratricidă va trebuì să se mântue. Cuvântul lui Eraclit se aplică şi în lumea morală : totul este în mişcare şi curgere. Şi totul evoluează spre progres. Fenomenul *convergenţei spre cultură* este o lege socială, şi mai curând sau mai târziu, va biruì şi la noi toate pedicile artificiale ce'i se opun. Nici ură dar, şi nici desnădejde ! Dar nici indiferentism, nici pasivism, ci luptă pentru triumful libertăţii ! Această povaţă o las moştenire tovarăşilor mei de suferinţă.

www.dacoromanica.ro

I

Copilăria. — Familia — Datini şi curente. — Intâia învăţătură.

(1848-1858)

Un publicist român, bun şi bine-voitor prieten, îmi scrie că „viitorimea va pomeni numele meu ca acel al unui luptător pentru libertatea credinţei". Cum în firea oamenilor celor mai zmeriţi — şi eu sunt fără doar şi poate unul dintre ei — se află un zăcământ de iubire de sine, îmi zic: te pomeneşti că prietenul are dreptate! Şi de aceea mă cred dator, faţă de mai sus numita viitorime, şi spre a preîntâmpina gâlceava între biografii mei, să însemnez aici locul şi ziua naşterii mele. Arăt dar că am văzut lumina lumii aceştia în Bucureşti, în casele părinteşti din uliţa franţuzească (azi strada Carol). Ele poartă azi No. . . . (această arătare este trebuincioasă pentru cazul când s'ar ivì nevoia punerei unei plăci comemorative!). Cât despre *data* naşterii, lucrul e cam încurcat: pe acele vremuri condicile de stare civilă erau ţinute de feţele bisericeşti, la evrei de Epitropiile obştiilor. Dar la evrei datele se însemnau după calendarul evreesc şi aşà ştiu numai (din însemnarea trecută de tata într'o carte de rugăciuni) că marele eveniment

www.dacoromanica.ro

s'a petrecut la 1848, 18 cheşvan. Nu ştiu lămurit care este ziua din calendarul gregorian: am prăznuit ziua mea la 6 Noembrie. Şi aş rugà viitorimea să o păstreze. Dar vai! ştiu că biografii, nu se vor mulţumì cu atât şi vor căutà într'un calendar perpetuu adevărata zi corespunzătoare. Li iert de mai 'nainte, căci nu vreau să supăr pe aceşti oameni cărora nimic nu le este sfânt şi cari „au o diabolică plăcerè să răscolească viaţa şi micile mizerii ale unui suflet chinuit“ [1]). La botez am căpătat numele *Abner*, după străbunicul din partea tatii. Acest nume ilustru al viteazului general al nefericitului rege Saul, s'a părut însă prea — biblic, şi de aceea a suferit mai multe primeniri: un dascăl neamţ îl schimbâ în frumosul nume de *August*, la intrarea în gimnaziu nu ştiu cum m'am pomenit *Avram* (o regretabilă recădere în biblie!) şi apoi fratele meu, Leopold, întors din Viena, mă botezâ cu numele pe care l'am păstrat. Deşì m'am născut în anul furtunei revoluţionare ale cărei valuri au atins şi ţara noastră, şi am primit numele unui general, nu m'am dovedit nici revoluţionar nici strateg...

Intre meserii, pururi în mare cinste la evrei, aceea de giuvaergerie a tatălui meu, aveà o vază deosebită în obştie, pe semne pentru metalele preţioase şi nestematele cari sunt obiectul ei. Dealtfel tata erà un adevărat artist: desemnurile sale erau mult căutate şi făcură ca, tânăr încă, să fie ales staroste al breslei sale. In prăvălia cea mare din faţa uliţei el lucrà cu călfile sale până noaptea târziù. Când se înserà se aprindeà lampa de untdelemn, a căreia lumină, resfrântă prin globuri cu apă, aruncà făşii de raze pe

1) Eminescu, Satira I.

www.dacoromanica.ro

pietrele cari se *ţintuiau* în feluritele scule de aur şi argint: inele, cercei, fermoare, broşe, brăţare. Noi copiii — eram trei băeţi atuncea — holbam ochii la această lume de minuni scânteietoare. In închipuirea mea pietrele scumpe căpătau forme şi asemănări fantastice.

Meseria erà braţară de aur, pe atunci. Cei mai buni muşterii erau, de bună seamă, boerimea. Cum ne speriam şi ne ascundeam când se opriau la uşă calescile şi săreau de pe capră arnăuţii cu fustanelele albe şi brâurile încărcate de iatagane şi pistoale! Apoi boerii, în „tombatere“ şi antereuri cu lungi falduri, se scoborau a lene şi intrau cu ciubucile cu musciuc de chihlibar, şi se aşezau tacticoşi şi tabetlii bătând mătăniile. Nu se tocmeau şi plăteau cu galbeni ferecaţi.

De tânăr încă tata începuse să meargă „înăuntru“ la bâlciul din Lipsca, cel mai vestit şi mai cercetat pe atunci. Atingerea cu lumea apusană trezì în el dorul de învăţătură, moştenit de altminteri dela tatăl său, care a fost ajutor de rabin al comunităţii şi—lucru rarisim în acele vremuri!—aveà cunoştinţi profane, şi scrià germana. După căsătorie tata prinse dar a învăţà limbile; greaca, germana, franceza, ba într'o zi îşi făcu apariţia un pian şi-o profesoară de pian! Ce mai vâlvă şi zumzet în obştie! *Familia*, o puternică alcătuire tiranică pe atunci, începù să cărtească şi scandalul ajunse la culme când tata se îmbrăcâ—*nemţeşte*. Un *apikores* (necredincios—cuvânt stricat din *Epicur*)—nu altcevà! Dar el, odată pornit pe această cale a perzaniei, nu ţinù seama de furtuna stărnită şi-şi văzù de treabă. Biata mamă se găsià între două focuri. Dar în taina sufletului ei erà bucuroasă să-şi

www.dacoromanica.ro

vază bărbatul lepădând urâtul port strein adus în țară de imigrații polonezi împreună cu jargonul lor, și învățând carte și pian ; atât numai că ar fi fost, bănuesc, mai bucuroasă dacă profesoara erà-un profesor.

Scumpă, dulce mamă! Dacă sunt îngeri pe pământ, ea a fost unul! Tânăra fată, așa de frumoasă în cât „la soare te puteai uità dar la dânsa ba“ — ceeace nu împedică pe toți ghigherlii obștei să fure ochii la ea și să deà târcoale în preajma ei! — a fost măritată, după datina de atunci, la vârsta de 14 ani, (dar și tata era numai de 18 ani). Când, înainte de nuntă, îi se tăià frumosul ei păr bogat și se înlocuì cu o perucă cu cărarea de ață albă, ea vărsâ lacrimi amare și pricepù, în mintea ei de copil, că de acum a început greul vieții. Curând veniră grijile de copii și de gospodărie. Dar prin creștere erà pregătită pentru aceasta. Așa erà obrazul aspru al vieții de atunci ; rareori surâdeà. *Datoria* și *munca* erau rostul traiului. Căsătoriile se făceau „în cer“, adică de părinți și pețitori, și amorul, simțire nesfântă, n'aveà ce căutà în aceste daraveri. Inima fecioarei nu trebuià să vorbească de cât după „chipa“ (pologul nunții). Și totuși—ce minunate se dovediau acele căsătorii, și cât de rare erau căsniciile neisbutite! „Hymen cu lanțurile sale de roze“ își arătà mai mult lanțurile, pe cari soțiile le purtau cu resemnare, pe când azi se caută mai mult „rozele“. Dealtminteri, pornirea femeilor de a fi scoase de sub *epitropia* bărbatului, este firească, căci „slăbiciunea sexului“ închipuită de juriștii romani, pentru a îndreptăți această epitropie, este una din numeroasele ficțiuni ale pravilei, și adesea femeea ne este superioară în pătrundere, în judecată și în simțul practic al vieții...

www.dacoromanica.ro

Dar asemenea gânduri nu chinuiau mintea mamei. Casa erà lumea ei toată. O plimbare în Cişmigiu, sau o seară la „nopţile veneţiene“ din grădina Schlatter (azi Aleea Carmen Silva) erau petrecerile ei în zile mari. Nici în toiul verilor dogorâtoare viaţa nu se schimbà. *Vilegiatura* în ţară erà necunoscută, ca cuvânt şi ca lucru. Albăstrimea şi bogătaşii mergeau „înăuntru“, sau pe la moşii şi mânăstiri, iar văile şi munţii noştri minunaţi cari azi desfată şi odihnesc pe orăşenii istoviţi de ropotul traiului, nu erau încă descoperiţi. O singură dată — eram de vre-o 7 ani atunci — am petrecut vara la Jilava. In duioasă tovărăşie cu felurimi de vietăţi, în casa unui sătean, aşezată lângă şoseaua înecată în praf sau noroi, şi pe marginea şanţului care cu apa sa înverzită semănà cu o reptilă vărgată, şi în care măcăiau raţele şi orăcăiau broaştele...

Peste drum de casele părinteşti, în casele Gugiu (azi se află Poşta pe acel loc) locuiau părinţii mei. Bunicul — Iancu Cronberg, zis Iancu Pecetaru — erà, cum îi arată porecla, gravor. Veşnic îl vedeam şezând la teşgheaua lui încovoiat pe lucru, părând a fi una cu scaunul lui. La geam erau atârnate felurite peceţi şi alte lucruri curioase pentru noi copiii, cari ne duceau adesea în ispită. Bunicul îşi petreceà viaţa între lucru şi rugăciune. Erà crescut în aspră disciplină religioasă. „Frica lui D-zeu“, după concepţia aceea, nu se împăcà cu plăcerile uşoare ale vieţii. Religie care ne arată paradisul pierdut în trecut, face din acest pământ o vale de plângere, şi ne mângâie cu „împărăţia cerurilor“ pe când „ştiinţa veselă“ ne învaţă o concepţie „melioristă“ şi ne pune raiul în viitor, ca ţel final al

www.dacoromanica.ro

mersului înainte. Bun şi iubitor în fond, bunicul, cu faţa'i neguroasă, cu barba'i lungă şi resfirată, cu ochelarii mari cari dedeau privirii sale cevà nedesluşit, zâmbeà rar, şi aceasta de câte ori ne vedeà pe noi, nepoţii. Îi eram dragi şi la vederea noastră se topeà parcă asprul înveliş pe care creşterea o pusese pe firea lui. Dar, în schimb, bietul unchiul meu, nu duceà zile bune. Seara după cină, când se lăsau obloanele, bunicul îl învăţà biblia pe mezin. Iute la mânie îi vârâ în cap Sfînta Scriptură prin bătaie, în cât răcnetele copilului ajungeau până la noi. Rezultatul acestei metoade a fost ca să nu îndrăzneşti să vorbeşti omului de Biblie şi religie că'ţi găseşti beleaua!

Un contrast isbitor cu bunicul, erà străbunicul. În vârstă de 90 de ani, bătrânul Eremia se întorsese din Braşov ca să'şi isprăvească zilele la *băiatu* său. Ţin bine minte pe moşneagul mărunţel, cu caftanul cafeniu, cu brâul negru, cu pălăria moale de pâslă îndesată pe frunte sub care isvoreau şuviţe rare de păr alb, cum încovoiat şi rezemat pe băţ tropăià tuşind către sinagogă pentru rugăciunea de dimineaţa. În faţa lui stafidită străluceau doi ochi mici, prietenoşi, în cari parcă se resfrângeà un blând apus de soare. Într'o dimineaţă bunicul îl găsì culcat în pat rostind psalmii—rugăciunea evreului în ceasul morţii. Făcù un semn să se cheme copiii, şi când cu toţii am fost adunaţi în preajma lui, îşi întinse mâinile tremurânde spre a ne binecuvântà şi adormì pe veşnicie. Astfel mi s'a înfăţişat moartea pentru întâiaş dată. Am simţit şi atunci fiorul nedesluşit al tainei obştescului sfârşit, dar nu m'a înspăimântat, căci a fost o adormire fără agonie; în ochii străbunului a rătăcit o clipă, ca o ultimă adiere, ca un ultim fâlfâit de aripi al sufletului, un zâm-

www.dacoromanica.ro

bet nespus de blând, care apoi încremeni în paloarea ce se revărsâ pe faţa lui fără sânge. Apoi s'a lăsat tăcerea cea mare... Ah, mi-a fost dat să văd, mai târziu, moartea în alt chip decât acel al asfinţitului unei vieţi ajunsă la capătul ei firesc şi care se mistue liniştită în noaptea de veci. Am văzut'o lăsându-se ca o răpitoare care şi-a pândit prada din depărtări, pe fiinţe fragede, abia împrimăvărate, pe fiinţe cari în pârgul lor erau dornice de zile şi de fericire. Şi am văzut'o iarăşi sosind, temută dar în taină dorită, ca mântuitoare supremă din lungi şi crude chinuri. Totdeauna însă m'a lăsat cu inima însângerată. Dacă despre cealaltă lume mai bună, de care se agaţă desnădăjduitul nostru suflet, n'avem dovezi, în schimb rănile cari ne însângeră pe cei ce rămânem îndărăt ca să plângem pe morminte, sunt o groaznică realitate...

Şi încă o fiinţă dragă se desluşeşte din zarea depărtată, cu soarele în ochii desmerdători: mama mare, *Miriam*. În curata şi sfânta ei mândrie păreà o figură scoborâtă din vremile biblice. Cum ne alintà, şi cu cât nesaţ ascultam de vorba ei dreaptă şi înţeleaptă, puternică prin dragostea care vibrà într'însa! Ce bunătate în sufletul ei, şi ce—bunătăţi în cămara şi pe masa ei! Chiar când mama nu mai puteà de drăciile noastre, bunica încă ne căpătà iertare...

Câmpul isprăvilor pentru noi copiii se întindeà până la casele Bellu (azi Prager) unde se aflà poştia austriacă, pe stânga, apoi pe dreapta până în curtea bisericei Sf. Nicolae, unde crucile de pe morminte nu ne speriau decât când se coborau umbrele înserării, iar în dos până în Dudescu (azi strada Brâncoveanu) unde Dâmboviţa îşi rostogolià alene apa ei măloasă.

www.dacoromanica.ro

Adesea hoinăream însă până în Cişmigiu unde ne jucam sub sălciile pletoase din ramurile cărora ne făceam tălăngi, şi pocniam între degete foile de salcâm. Azi încă îmi place să mă plimb în bătrâna grădină, să mă opresc la sălciile plângătoare cari, gârbovite, îşi pleacă crengile până în luciul lacului. Ele deşteaptă stoluri de amintiri şi gânduri, şi mi se pare straniu când văd grădina, tovarăşa copilăriei mele, reînnoindu'şi în toţi anii tinereţea ei, pe când pentru mine nu mai este primăvară.

La jocurile noastre se împărtăşeau toţi copiii mahalalei, fără deosebire de credinţă, căci buruiana antisemitismului nu pătrunsese încă la noi de peste Milcov. Arşicele, *şodronul*, mingea erau jocurile noastre în timp de pace, adesea întrerupte prin războaie şi bătăi. In asemenea vremuri eu — „bursucul" — mă ţineam înţelepţeşte departe de bătaia focului.

Această viaţă fericită a fost tulburată printr'o întâmplare mare: la vârsta de şase ani şi jumătate am fost dat la şcoală. Mă văd cu o stranie limpezime, scoborând uliţa, cu ochii plânşi şi cu inima svâcnindă. Cinevà mă duce de mână. Trec pe lângă Biserica Sf. Nicolae şi fur privirile spre curte, spre crucile şi lespezile cu pisaniile lor, mâncate de ploaie şi ninsoare, la cari mă uitam totdeauna cu evlavioasă sfială, şi spre băeţii cari se joacă sglobii şi se opresc pentru a se uità la mine cu râsul în ochi, făcându'mi *sic*!

Trecem Curtea Veche, urcăm strada Patria, intrăm în *Tabaci* pe la *Ochii-Albi*—un calvar!—şi iată-ne ajunşi la şcoala „Comunităţii evreilor lehi" lângă sinagoga mare... Mă revăd în urmă în clasa lungă, cu pereţi văruiţi şi goi, în faţa unei namile de om, lung, uscat, cu părul vâlvoi, şi cu nuiaua în subţiori, care

www.dacoromanica.ro

ne face să răcnim în cor silabe şi cuvinte. Trei ani am urmat în şcoala aceasta unde am învăţat ebraica, româna şi germana. Cumcă româna se învăţă binişor se dovedeşte că la înscăunarea lui Cuza Vodă eu, în vârstă de nouă ani, am înjghebat un acrostih în onoarea lui. Văd încă iniţialele „Alexandru Ioan Cuza“ din capătul stihurilor. Şi ce mândru am fost când am văzut întâia mea izbucnire poetică tipărită în Monitor! In ebraică n'am făcut pricopseaiă multă, măcar că dascălul meu erà eruditul *N. C. Popper*. Puţină gramatică şi traduceri din biblie nu m'au învăţat lucru mare nici din limbă nici din Sf. Scriptură.

In răstimp tata, stăruind în calea îndrăsneţelor reforme, dusese pe fratele meu mai mare, Leopold, la Viena într'un pension. Ce lacrimi a vărsat mama când a trebuit să se despartă de odorul ei, întâiul ei născut, care 'i erà mai drag decât lumina ochilor! Dar tata erà neînduplecat în dorinţa lui de a sparge cercul strâmtelor datine care împiedică apropierea de rostul vremii.

www.dacoromanica.ro

II

Paştele 1858. — Praştia

Suntem în Aprilie 1858. Casa şi-a pus hainele de sărbătoare. S'au făcut pregătirile pentru Paştele evreesc. Toate fărămiturile de pâine au fost strânse şi arse, s'au scos din lăzi şi dulapuri tacâmurile de Paşti smălţuite cu figuri şi inscripţii pe cari le priveam cu un adânc interes; vasele au fost spoite, furculiţele şi cuţitele, cari veniseră în atingere cu pâinea, înfipte în pământ spre a se curăţi, şi s'au adus azimile nedospite. In odaia cea din faţa uliţei s'a acoperit tejgheaua, s'au strâns toate uneltele de lucru, şi s'a întins masa pentru slujba celei dintâi seri de Paşti. Simţiam însă noi copiii că plutià în aer cevà neobişnuit. Nu puteam să ne dăm seama ce era pricina, dar înţelegeam din frânturile de vorbe ce le surprindeam, din neastâmpărul pe feţe şi căutăturile neliniştite, că o primejdie oarecare ne ameninţà pe noi şi pe ai noştri. Unchiul şi bunica tăinuiau cu părinţii, mama oftà din greu şi ne strângeà pe lângă ea, ca şi când ar fi vrut să ne apere de un pericol. Şi pericol a fost într'adevăr! A trecut iar pe la noi atunci stafia care dealungul veacurilor păşeşte prin lume însemnându'şi drumul cu foc şi sânge: groaznicul basm al *omorului ritual.*

www.dacoromanica.ro

Ciudată întoarcere a lucrurilor!

Această oribilă pâră a pruncuciderei pentru scopuri rituale, a fost scornită împotriva primilor creştini! Ea a isvorât din taina împărtăşirii, scoţându-se vorba că pâinea euharistică este muiată în sânge de prunc, şi a dat loc la groaznice prigoniri şi măceluri sub Impăraţii Romani, şi mai ales sub Trajan şi Antonini. Creştinii au fost învinuiţi de cele mai cumplite nelegiuiri, de farmece, incest şi pruncucidere. Pliniu, în vremea când erà guvernator al Bithyniei (111—112), într'o scrisoare în care cere lui Trajan sfaturi cum să judece pe creştinii acuzaţi de aceste vini, le numeşte *flagitia cohaerentia nomini* (nelegiuiri inerente sectei). Din scrierile părinţilor bisericii, cari au combătut calomnia, aflăm ce fapte se imputau creştinilor. Astfel cel mai de frunte, *Tertulian* zice (în Apologia Cap. VII):

„Suntem acuzaţi, ca monştri de răutate ce suntem, că avem un obicei sfânt de a omorâ un copil, şi a'l mâncà apoi. In urmă, după ospăţ, săvârşim adulter şi nişte câini sărind peste masă răstoarnă lumânările şi le sting, ca să ne lase în întuneric, şi aşa să ne putem dedà la nerusinate desfrânări..."

Apologistul *Minutius Felix* (c. 320-230) pomeneşte mai pe larg faptele ce se impută creştinilor. In *Octavius*, disputaţiune dintre un păgân şi un creştin, cap. IX, păgânul Cecilius susţine că creştinii se închină la un cap de măgar şi la genitaliele preoţilor lor. Botezul creştinilor se face astfel: Inaintea lor se pune un prunc acoperit cu făină; după aceea ei îndeamnă pe neofit să lovească cu cuţitul în făină, şi astfel ucide pruncul. Apoi *ling sângele şi'şi împart mădularele lui.*

Fronton, prietenul lui Antonin Piul, dascălul filosofu-

www.dacoromanica.ro

lui Marcu Aureliu, sub domnia căruia autorii hagiografi pun cele mai cumplite martirizări de creştini, spune că la agapele creştinilor *se sting luminile când beţia a aprins poftele şi, în mijlocul întunericului, se împreunează în desfrânare imundă.*

După triumful creştinismului Biserica începu a îndreptà *aceleaşi calomnii împotriva sectelor eretice creştine.* Aşà, ca să nu pomenesc decât pe un autor, *Philastrius* (387) din Spania acuză pe *Montaniştii* şi *Chataphrygii* şi *Gnosticii* că ei ar amestecà sânge de copil în jertfa lor de Paşti. La 1020 *Ademar* povesteşte acelaş lucru despre *Manichei* şi *Kathari.* Şi în Rusia sf. Dimitrie Rostovsky denunţă aceleaşi *erezuri* în sarcina *Rascolnicilor* (Lipovenilor).

Şi iată că de prin secolul al XII creştinii încep a pune această oribilă crimă în spinarea evreilor cari au înscrisă pe fiecare pagină a legii lor oprirea de a gustà sânge de dobitoace, necum de oameni!

Şi năpasta infamă, măcar că niciunul din faptele născocite pe seama evreilor nu a fost vreodată dovedit, cu toate bulele papilor osândind această superstiţie şi cu toate că cei mai mari savanţi au dovedit netrebnicia şi inanitatea ei, s'a păstrat pe fundul acelui inconştient care rezistă criticei cu atâta îndărătnicie şi în care morţii duc o viaţă aşà de lungă...

La noi pacostea aceasta n'a lipsit. Şi ea a fost respândită în popor prin scrieri tipărite cu *blagoslovenia bisericii.* Intâia scriere antievreiască a apărut în Iaşi sub titlu de *„Alcătuirea aurită a lui Samuil Ravvi Jidovului mustrătoare rătăcirei evreeşti, din latineşte în greceşte de ieromonahul Teotoki, din greceşte în româneşte de logofătul Toma“,* (Iaşi, 1771,

www.dacoromanica.ro

ed. Mitrop. Gavriil). Cartea a avut încă două ediții: una la 1836, tipărită în tipografia Episcopiei Buzeu cu *„blagoslovenia iubitorului de D-zeu chir Chesarie, Episcopul Buzeului, din râvnă dumnezeiască invitat fiind dumnealui logofătul Nicolae al sfintei Mitropolii Bucțoveanul“*, și alta, „care pentru *a treia oara din nou s'a tipărit spre obștescul folos cu cheltuiala d. marelui logofăt Alecu Sturza din Iași, în tipografia Nifon Mitropolit din București“*. [1])

Cartea aceasta nu pomenește încă calomnia sângelui, ci are mai mult un scop de proselitism „ca să mustre îndestul și să facă de ajuns pe jidovi ca să crează, povățuindu'i pe ei la lumina adevăratei credințe“.

Scrierea care, pe lângă un șir nesfârșit de născo-ciri cari de cari mai stupide împotriva evreilor, afirmă calomnia omorului ritual, s'a tipărit la 1803 în Iași, sub titlul : *„Infruntarea jidovilor, asupra legii și obiceiurilor lor, cu dovedire din sfânta și Dumnezeiasca scriptură, atât din ceà vechie* cât și *din cea nouă“*, și este tipărită „cu *blagoslovenia* și cu *toată cheltuiala Prea sfinției sale Kiria Kir Iakov* [2]), Mitropolit a *toată Moldova“*. S'a tipărit „de ieromonahul Kir Makarie, Duhovnicul sfintei Metropolii și de Gherasim, ierodiaconu tipografiei“. Pamfletul acesta, atribuit ca de obicei unui pretins rabin (haham) botezat, își propune a destăinui *„câte-va taine mari ale jidovilor spre înfruntarea lor“* și tratează de *„sângele ce iau jidovii de la creștini, de desdemoniile (farmecile) jidovilor făcute cu sânge creștinesc* etc.“

1) Vezi pentru amănunte: *Calomnia luării Sângelui în România*, de Lazăr Schein în *Anuar pentru Israeliți* 1882-1883 p. 55 seq.

2) Este vorba de Mitropolitul Iacob Stamati.

www.dacoromanica.ro

La 1858, tocmai înaintea Paştelui nostru, a apărut însă o altă carte a cărei titlu arată îndeajuns rostul ei de a aţâţă patimile mulţimii. Ea poartă numele sugestiv de *Praştie*. Tipărită întâi la 1836 în Mânăstirea Neamţului, sub Mihai Sturza, „cu *blagoslovenia Prea Sfinţiei Sale D. D. Veniamin, Mitropolitul Sucevei şi Moldovei*“ [1]), ea a fost retipărită la Bucureşti „*cu voia ţenzurii bisericeşti*“ de „*Sfinţia Sa părintele Joil Duhovnicul şi directorul tipografiei Prea Sfinţiei Sale Părintelui Mitropolitul D. D. Nifon*“.

In această Praştie, autorul Kiriak Ieromonah şi Duhovnic din Sf. Mânăstire Neamţul, arată că a tălmăcit-o după scrierea rusească *Hristos adevăratul Messia*, adăugând şi din alte cărţi „ca să'i fie ca o aducere pentru multele pricini ce a avut cu jidovii *văzând că tare s'au încuibat întru această pravoslavnică ţară de D-zeu hulitorii jidovi*“.

Cucernicul Kiriak Ieromonah şi Duhovnic, în această carte în care ferbe ura cea mai sălbatică, închipue o disputaţie între un creştin şi un evreu, care combate de multe ori în mod victorios pârele creştinului. Acesta descrie cu deamănuntul cum se ià de evrei sângele pruncilor creştini şi cum se întrebuinţează „*la tot felul de drăcii, la nenumărate farmece, la doftorii, în vremea cununiei, în vremea când se taie pruncul împrejur, în vremea plângerii Ierusalimului şi în vremea când mor jidovii, şi iarăşi când ţac ei nişte turte şi amestecă acel sânge într'ânsele*“ şi es-

1) De notat este că înaltul prelat care a blagoslovit acest imund pamflet este marele *Veniamin Costache*, unul din cei mai luminaţi capi ai Bisericei, care s'a ilustrat prin activitatea sa pe tărâmul bisericesc, şcolar şi literar. Seminarul din Socola este întemeiat de el.

www.dacoromanica.ro

clamă: „cine poate să scrie toate drăciile voastre pe cari le uneltiți voi?“

Ar trebui să se uciză mii de prunci de creștini pe fiecare an ca să se îndestuleze cele 12 milioane de evrei cu sângele trebuincios pentru așà numeroase acte rituale![1])

„Praștia“ urzise de bună seamă o mare ferbere în oraș, mai alès în pleava din mahalalele *Tabacilor,* și evreii aveau de ce să fie îngrijați...

După asfințitul soarelui obloanele au fost trase, ușile zăvorite și luminile aprinse pe masa lungă la care ne-am așezat cu toții, și tata rezimat pe perne[2]) cu *Hagada*[3]) în mână, începù slujba celei dintâi seri de Paște, care recheamă într'un simbolizm așà de poetic liberarea neamului lui Israel din robia Egiptului, trecerea miraculoasă prin Marea Roșie, șederea în pustiu și drumul spre țara făgăduinței. Pe un blid de argint sunt așezate trei azime, și deasupra lor s'au pus rădăcinile amare, amintitoare ale patimilor strămoșilor sub biciul Faraonilor, electuarul ca simbol al utului cu cari ei lucrau în Egipt, carnea friptă pe cărbuni și oul copt în cenușă înfățișând jertfa care în vechime se aduceà în ajunul Paștelui.

Și se umplù cu vin paharul al doilea și, după rânduială, eu, mezinul, mă sculai întrebând:

1) Calomnia luării sângelui s'a ivit de mai multe ori la noi. Schein (l. c.) pomenește cazurile din 1717 la Iași, 1783 Botoșani, 1797 Galați, 1816 Neamț, 1824 Bacău, 1834 București, 1841 Piatra, 1859 Galați, 1864 Ismail, 1867 Călărași, 1868 Galați, 1871 Ploești, 1881 Călărași. Cazul cel mai recent e cel din București la 1913, despre care vom vorbì pe larg în aceste pagini.

2) Semnul omului liber în Orient.

3) Rânduiala celor dintâi două zile de Paște.

www.dacoromanica.ro

„De ce se deosebeşte noaptea aceasta de toate ce lelalte nopţi? Căci în toate nopţile putem mâncà atât pâine dospită cât şi nedospită, iar noaptea aceasta numai nedospită. In toate nopţile putem mânca tot felul de verdeţuri, în noaptea asta, numai verdeţuri amare. In toate nopţile nu întingem nici o singură dată; în noaptea asta de două ori [1]). In toate nopţile putem mâncà şezând, slobod sau rezemaţi; iar în noaptea asta şedem cu toţii rezimaţi".

Şi tata răspunse :

„Pentrucă robi am fost lui Faraon în Egipt, şi ne-a scos Domnul, D-zeul nostru, de acolo cu mână puternică şi cu braţ întins"...

Iar când s'a băut cel dintâi pahar, din cele patru pahare prescrise, tata a desvelit blidul cu azimele şi toţi comesenii, ridicând blidul în sus, au zis aceste cuvinte din *Hagada :*

„Iată pâinea suferinţei, pe care au mâncat'o părinţii noştri în ţara Egiptului. Toţi cărora le e foame să vie să mănânce. Toţi cari duc lipsă să vie şi să prăznuiască cu noi Paştele".

Pâinea suferinţei ! Azima nedospită în graba fugii care trebue să amintească evreului patimele părinţilor, trebue în acelaş timp să'l înveţe, ca rod preţios al patimei, mila şi îndurarea către toţi oamenii, să'l înveţe a chemà şi săturà şi ajutà pe cei ce flămânzesc şi pe cei ce însetoşează, nu numai de pâine şi apă, dar şi de dreptate şi de libertate.

Acestea sunt sublimele amintiri şi învăţături ale pâinei nedospite în care, după ticăloasa calomnie seculară, se amestecă sânge de prunc creştin!

1) adică pătrunjel în apă sărată şi rădăcini amare în electuar dulce.

www.dacoromanica.ro

Şi cum de atâtea ori, în lungul veacurilor diasporii, tocmai azimile, imboldul celei mai curate iubiri de oameni, a stârnit cele mai crude prigoane, ele au trezit şi în acea seară de Paşti, care s'a întipărit adânc în mintea mea, nu numai amintiri de suferinţi trecute, dar şi groaza celor ce ne pândeau acuma...

Altă dată această duioasă ceremonie, amintirile din istoria depărtată a neamului, mâncările alese, vinul generos, înseninau frunţile şi făceau să pătrunză pacea şi voia bună în suflete. In astă seară însă cevà greu apăsà inimile. Se vorbià în şoapte, privirile furau spre uşă, şi tăceri adânci se lăsau. La cel mai mic sgomot comesenii tresărau, slujba se întrerupeà şi mama ne strângeà mai aproape de dânsa.

Aşa s'au scurs clipele tărăgănate, întrerupte prin citiri grăbite, şi turburate prin sgomote surde din afară şi strigătul repetat de *cine'i acolo ?* al vătăşelului din stradă...

Dar a trecut acest pahar de la noi.

Insă în alte părţi ale ţării, în deosebi la Galaţi, norodul a năvălit în sinagoga, cărţile sfinte au fost rupte, casele evreilor prădate, bărbaţi, femei şi copii loviţi şi sângele a curs.

Praştia şi-a implinit dar rostul ei blagoslovit. Cucernicul Ieromonah şi Duhovnic Kiriak a putut svârlì piatra în „neindumnezeiţii şi hulitori de D-zeu jidovi," cum spune în a sa „Inainte-Cuvântare". D-zeu să-l ierte.....

www.dacoromanica.ro

III

In gimnaziu şi liceu... Actoria

Din şcoala primară a „evreilor lehi" am trecut la o şcoală particulară a unui dascăl neamţ, anume Zoller, situată într'o ulicioară (azi desfiinţată) pe *Podul Calici*, în care curgeà un şanţ murdar şi răumirositor. De aici, unde am stat puţină vreme, am urmat în pensionatul *Gianiloni*, şi la 1859 am intrat, după un examen, în gimnaziul Lazăr, care atunci se aflà în casele *Măcescu*, o clădire bătrânească în fundul unei curţi din strada Sf. Ioan Nou, de unde s'a mutat apoi în curtea bisericei Sf. George Vechiu. In clasa întâia am urmat cu fratele meu Isidor (nume modernizat din *Israel*), care, dacă nu se impuneà prin puterea de muncă, erà temut pentru puterea braţelor sale cari erau şi o pavăză pentru mine în harţele dintre băeţi. Profesorul Ciocanelli îmi deschise întâi tainele limbei latine prin *Epitomae Historiae sacrae* şi *De Viris illustribus*. Premiul al doilea încununâ silinţa mea, spre marea bucurie a părinţilor.

In clasa a II-a însă o scrintii... Şi iată în urma cărei împrejurări.

Fratele meu, Leopold, trecuse în şcoala politecnică din Viena. Erà băiat de o rară frumuseţe. In faţa-i

www.dacoromanica.ro

pală ochii cei negri scânteiau sub gene lungi şi mătăsoase cari dedeau privirei lui un farmec deosebit. Albeaţa de fildeş a frunţii răsăreà în cadrul părului său negru şi creţ. Aveà trupul puternic şi mlădios, şi mâinile mici şi fine ca de femee. Dar ceeace isbià mai mult erà glasul lui, un glas sonor şi adânc, plin de căldură şi de mare putere de modulaţie, parcă vibrând de fiori aduşi din suflet.

Pe lângă aceasta aveà o adevărată fire de artist, inteligenţa, pasiunea, expresia. Ce mirare că de timpuriu aceste însuşiri au fost remarcate? La serbările şcolare, şi în urmă la teatru de amatori, talentul său eşì la iveală. Imbătat de aceste succese şi ademenit de prieteni, el părăsì într'o bună dimineaţă şcoala şi se angajâ la un teatru dintr'un oraş din provincie în Austria (dacă nu mă înşel, Reichenberg).

Când ştirea sosì acasă ea stârnì de bună seamă o panică. Actor! Nici că se puteà închipuì ceva mai deochiat: un saltimbac, un farmazon! Familia, neamurile până la gradul al zecelea băzâiră ca un roi de albine. Părinţii îşi frângeau mânile. Un singur mijloc de mântuire se arătă: directorul teatrului din orăşelul austriac angajase pe tânărul debutant dar nu înţelegeà să-i deà destulă leafă pentru trai. Tata îi tăià dar bursa şi astfel bietul fugar a fost silit să-şi întoarcă paşii spre căminul părintesc, cu frica în sân.

Şedeam atunci în Olteni. Tata părăsise meseria şi se făcuse „contracciu“ în acele timpuri când statul începù a înzestrà ţara cu o reţeà mare de drumuri şi şosele. Aveà antrepriza şoselei Bucureşti-Giurgiu. Steteà mai mult la ţară schimbând locuinţa pe măsură ce înaintau lucrările. In vacanţă mă luà adesea şi pe mine la ţară, şi astfel am petrecut câtevà veri în sa-

www.dacoromanica.ro

tele din acele județe, la Jilava, Frățești, Călugăreni. La Călugăreni am trăit luptele eroice cu Turcii. Par'că auziam glasuri și vuete cutremurând văzduhul. Vedeam apele domoale ale Neajlovului roșite de sânge și pe viteazul Mihai în luptă trup la trup cu Sinan Paşa care cade după pod urlând. Și am învățat atunci a cunoaște mai de aproape pe țăranul român, numit *Talpa țării*, se vede pentru că toată lumea calcă pe el...

Noi copiii eram lăsați în grija mamei care nu prea puteà să vază de cei șapte copii. Așà am crescut cam în voia lui Dumnezeu, dar dragostea pentru buna noastră mamă ne făcù să nu ne folosim în rău de libertatea de care ne bucuram. Ne mutaserăm din casele părinteşti, din strada Franceză în uliţa Olteni, în case încăpătoare, cu curte mare şi grădină. Felul traiului se schimbă, gospodăria se făcù mai cuprinsă, slugile se înmulțiră. Și curând profesorul de pian apăru. Vechiul pian Bösendorfer, pe care tata învățase să cânte după căsătoria lui, slujì acum pentru învățătura surorilor. Cât a răbdat bătrânul pian, cu clapele sale de fildeş îngălbenite ! Ne-a slujit cu credință până când bătrâneţele îl istoviră, şi venì un alt instrument în locul lui. Cu ce strângere de inimă am văzut pe oameni cărându-l afară, ca cioclii pe mort, şi l'am auzit vuind tânguios par'că plângând despărțirea de noi...

Mahalaua Olteni ajunse acum scena isprăvilor noastre. In curte şi grădini, pomii înverziau, florile răspândeau miresmele lor, pe crăcile încovoiate sub belşugul lor, roadele străluceau. Dar când veneau ploile prefăcând praful in noroi, şi uliţele în băltoace, sau când iarna zăpada întroienà uliţa şi, purtată de vânt,

www.dacoromanica.ro

astupà ferestrele şi porţile, atunci ce sărbătoare pentru noi copiii! Aveam lipsă motivată în şcoală: noroi sau zăpadă, după anotimpuri!

In casele acestea din colţul uliţei Olteni s'a întors bietul frate-meu Leopold.

Venise cu vaporul dela Baziaş la Giurgiu, şi de acolo cu diligenţa la Bucureşti.

Tata 'l primì răstit, mama înlăcrămată. El, îndrăgostit de arta sa, încrezător în chemarea lui, îşi pledâ cauza cu foc, dar se lovì de o veche prejudecată socială, adânc înrădăcinată ca orice prejudecată. Totuş rămase statornic, şi cu încetul opoziţia tatei şi a familiei începù a slăbì, mai ales după ce Bogumil Dawison, cel mai mare artist dramatic al Germaniei de pe vremuri, neîntrecutul interpret al lui Shakespeare la teatrul imperial din Viena, scrise tatei prezicând fratelui meu o carieră strălucită. Eu, atunci elev în clasa a doua din gimnaziul Lazăr, priveam la el cu admiraţie şi sfială, şi ceasuri întregi ascultam versurile pe cari le declamà cu glasul său fermecător.

Văzându-mă aşa de entusiast, el prinse a'mi spune rolurile sale favorite: Faust, Melchthal din Wilhelm Tell, Mortimer din Fecioara din Orléans, Marchizul Posa din Don Carlos, Hamlet şi altele din repertoriul clasic. O lume nouă mi se deschise cu vraja ei. Schiller mai ales, cântăreţul tinereţii, cu patosul său sublim, mă ridicâ în raiuri.

Trăiam în lumea baladelor sale, din care am tradus câteva. Pentru Goethe aveam mai mult respect decât dragoste. In acele clipe, şi sub imboldul fratelui meu, se născù patima mea pentru literatură care absorbì apoi cea mai mare parte a vremii mele, în paguba şcoalei.

www.dacoromanica.ro

Dar aceeaşi cauză a avut şi o altă urmare. Frate-meu jucă în acea stagiune (iarna 1862 mi se pare) în Teatrul Naţional. *Katarina Howard, Luarea Ierusalimului, Fata aerului,* iată capodoperile în cari a trebuit să debuteze. Doar în drama de efect *Kean,* el putù să'şi afirme întru câtva talentul. Acest epizod a fost neapărat de scurtă durată, căci repertoriul ce-i se impuneà nu puteà să mulţumească râvna sa artistică şi nici mediul cultural al Capitalei de atunci nu erà un tărâm prielnic pentru arta dramatică. Dorul lui erà să se întoarcă în Germania. Şi pentru a grăbì înfiriparea acelui dor, el traduse în româneşte o piesă germană într'un act al căreia titlu erà „Voi fi actor" şi care aveà de subiect lupta unui tânăr cu piedicile de tot felul pentru a se puteà face actor, şi biruinţa lui finală. Piesa fu jucată pe scena Teatrului Naţional; şi frate-meu, care ţineà rolul principal, pledă însăşi pricina sa. A fost un succes deplin pe scenă, şi în viaţa aevea, căci curând după aceea tata se învoi a'i îndeplinì dorinţa de a'şi urmà cariera de artist.

Dar şi în mine, care dela fratele-meu şi între cu-lise sorbisem magia „scândurilor cari însamnă lumea", se trezise un dor nebun: eu, piciul de 12 ani, simţiam şi eu că „voi fi actor"! Auziam în mine faimosul „glas tainic". Voi fi actor—zis şi făcut. Trupa a fost repede înjghebată: soră-mea Clara şi câţiva colegi de şcoală. Teatrul: şopronul din curtea noastră; repertoriul: bucăţi din Schiller traduse de mine şi piesele lui Alecsandri; costume: garderoba fratelui-meu. Mare succes înaintea unui public entusiast care nu erà sgârcit cu aplauzele.

Ambiţia mea crescù însă: de acum îmi trebuià un cadru mai mare, un public mai numeros. „Trupa" a

www.dacoromanica.ro

fost dar întregită cu amatori de talent: între alţii veniră *Anestin, Nic. Brătianu, N. A. Popovici* şi alţii, şi curând începurăm reprezentaţiile în arena din grădina Krebs, la Jigniţa (astăzi grădina Lieblich). Teatru în toată regula, mă rog, cu muzică militară.

Protagoniştii erau: eu pentru rolurile de eroi şi amanţi, Anestin pentru cele comice. In *Chir Zuliaridi*, în *Baba Hârca*, în *Cucoana Chiriţa*, în *Herşcu Boccegiu*, şi *Barbu Lăutaru* străluceà Anestin, care în figură şi vorbă imità pe Matei Millo; în *Nunta Ţărănească*, şi altele, cuceream eu aplauze. Faima noastră se lăţì repede.

Intr'o seară jucam, în nu mai ştiu ce piesă, un sclav, cu faţa înegrită cu scrum de hârtie arsă. După căderea cortinei şi pe când răsunau încă aplauzele publicului entuziasmat, ne pomenirăm pe scenă cu fruntaşii teatrului român de atunci, *M. Pascali* şi *St Velescu*. Pascali, idolul publicului, pe care'l fermecà prin temperamentul său arzător, se apropiă de mine şi bătându-mă pe umeri îmi zise: „bravo, băete". Mi se pare că simt şi acum înfiorarea care m'a cuprins la această magică atingere, şi revăd îmbătătoarea viziune ce răsărì înaintea ochilor mei umeziţi de lacrămi.

Eram consacrat artist! Focul sfânt pentru teatru crescù în mine. Cum mă grozăveam într'un rol de cavaler purtând botfori galbeni cu pinteni sbârnâitori, o pană lungă pe pălăria îndrăsneţ răsucită şi o spadă la coapsă; sau ca mândru flăcău, în cămaşă cusută cu fluturi şi fir şi panglici tricolore, în „Nunta Ţărănească", cântând versurile lui Alecsandri pe melodiile dulcegi ale maestrului Flechtenmacher!

Crâmpeie din ele îmi mai vin în minte:

www.dacoromanica.ro

Frunză verde măciaș
Eu iubesc un flăcăiaș,
Tinerel
Și voinicel
Ca un fir
De trandafir

Ce inimă puteà rezistà la atâta farmec? Ochii fetelor îmi zâmbiau. Dar ochii viorii ai frumoasei Amalia, nepoata proprietarului, aprinse în mine întâia dragoste. Doamne, ce foc mistuitor, ce oftări adânci, ce strângeri tainice de mână, ce jurăminte de veșnică credința! De cât — ziua bună se cunoaște de dimineață! — mărturisesc că-mi erà dragă și eroina din „Vivandiera" de Alecsandri, artistă împrumutată dela Teatrul Național, care cântà așa de duios:

„Dar dacă oare-cine
Vr'un tinerel viteaz,
S'ar dà pe lângă mine
Să-mi facă bun obraz
Atunci cu voe bună
I-aș dà sufletu 'n dar "...

Tinerelul viteaz eram eu — și așa sufletul meu erà împărțit între două patimi.

Când s'a desprimăvărat în anul următor, ne mutarăm carul lui Thespis la arena din „Grădina cu Cai". De rândul acesta luai directoratul trupei, împreună cu *Anestin* și *N. Brătianu* (mai târziu profesor la conservator). Aicea însă pățirăm una bună. Fiecă veniturile scădeau, fiecă casierul nu deosebise îndeajuns între buzunarul lui și al trupei, destul că într'o seară ne venì vestea că nu se ajung banii pentru plata muzicei. Am rămas trăsniți. Abià putui scăpà,

www.dacoromanica.ro

plecând tiptil, cu garderoba fratelui meu subsuoară, şi lăsând ghetele zălog. A doua zi, cum se băgă de seamă lipsa preţioaselor încălţăminte, am fost luat din scurt şi silit să mărturisesc toate păcatele. O straşnică mustrare a urmat — şi astfel s'a sfârşit în chip jalnic scurta dar glorioasa mea carieră dramatică...

Cum slujba Thaliei şi Melpomenei nu se puteà împăcà cu şcoala, rămăsei înapoi cu învăţătura, spre marele necaz al directorului gimnaziului Petru (citeşte *Pătru*) Popescu, care era şi profesor de latină.

Bătrânul dascăl — ardelean, bine înţeles — cu faţa rotundă şi rumenă, cu părul cărunt şi des ca peria, cu ochii albaştri sub sprâncene sbârlite, erà, cu tot felul său dârz, o fire blajină. Pronunţia sa erà obiectul glumelor răutăcioase ale băeţilor. Il aud încă răstindu-se la mine : „No, nu te mai laşi de blestemăţii ? Teatru îţi trebue, sau carte ?“

Nici vorbă să mai iau un premiu în clasa a doua, nici măcar un biet accesit. Abià trecui clasa. Ca să-mi împac părinţii avui nenorocita idee să mă pregătesc de clasa a treia şi apoi să săr în clasa patra după un examen trecut în Septembre. Această săritură mă lăsâ într'o stare de inferioritate în toate clasele, mai ales la matematici cu cari m'am necăjit şi de cari m'am poticnit într'una. Unde pui că mă ocupam mai mult, în afară de clasă, cu fel de fel de citiri, sorbind toate cărţile pe cari puteam pune mâna. Atunci am tradus mai multe balade de Schiller, precum *Mănuşa* care s'a tipărit în *Poporul* lui Valentineanu, *Lupta cu Balaurul* şi altele. In clasa a patra aveam la româna pe directorul *Adam.* Inalt, cu faţa suptă, cu ochii albaştri, sever dar drept, căutând a înţelege firea şcolarului şi a'l îndrumà spre bine, el ne dete

www.dacoromanica.ro

odată pentru compoziție „Moartea lui Decebal la Sarmisegetuza". După ce câțiva elevi citiră lucrările lor și'mi veni rândul, mă sculai și începui a citi o baladă uriașă, compusă din vreo sută de strofe de câte douăsprezece versuri. Un potop de poezie! Greoi și solemn pășiau alexandrinele descriind homerica bătălie. Tropotul cailor, sunetul trâmbițelor, vaerul morților, dupuitul cohortelor dârdâiau în versurile înflăcărate. Luptă nu de oameni, ci de zmei, șoimi, vulturi. Viteji Romanii, dar mai viteji Dacii. In sfârșit eroicul Decebal căzù înfășurat în falnica flamură și cu el se stinse ultimul Rege al Daciei. Profesorul, care la început păreà surprins și aveà un zâmbet ironic, se scoborâ apoi după catedră, ascultă plimbându-se prin clasă, ciupindu-și, cum aveà obiceiul, mustața blondă și, după ce Decebal își dăduse sufletul, el mă felicită și—lucru nepomenit în analele școalei—îmi trecù în văzul tutulor un 10 în catalog. Aceasta a fost un eveniment mare în gimnaziu. Eram *poeta laureatus*! Vai, laurii au vestejit repede! Poate că se alegeà ceva de mine în artă și literatură, dacă talentul meu ar fi fost lăsat să se desvolte în voie, dacă nu încurajat. Dar poftele mele artistice au fost, cum am arătat, înăbușite, iar din calea literaturei am fost abătut prin cumplita descălicare a antisemitismului în țară. Ca un cutremur care nărue orașe și îngroapă vieți sub dărâmături, astfel se prăbușiră visurile ce cu drag le hrăniam, speranțele cari îmi făceau scară la cer. Străin! străin! — un vas rătăcind pe valuri fără pânză și catarg, depărtat de marele suflet al neamului, în adâncurile căruia sufletul meu își aveà rădăcina, din care isvoreau avânturile mele, îndemnurile și năzuințele mele...

www.dacoromanica.ro

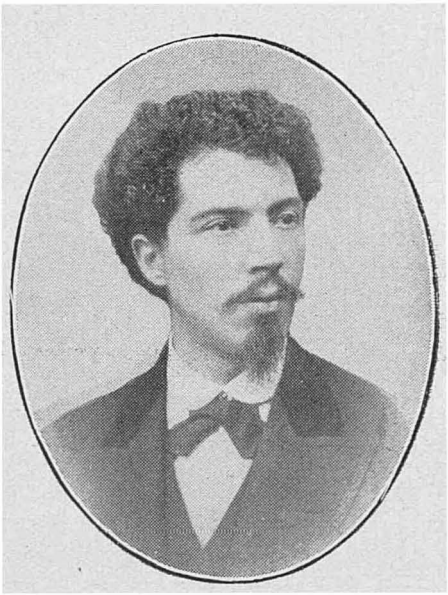

Leopold Stern

www.dacoromanica.ro

Amărât şi îndurerat, în curgerea multor ani am legat de gard literile române. Abià am cetit pe Eminescu, a căruia stea tocmai răsărise pe cerul literaturii, geniul care a primenit limba dându'i o bogăţie minunată de forme noui în care a turnat aurul adâncilor sale cugetări. Am regăsit, mai târziu, o limbă care nu mai semănà cu cea vorbită şi învăţată de mine în şcoala lui Maxim şi Circa. Pe cel dintâi l'am avut profesor în clasa a cincea din liceul Sf. Sava, iar pe acesta în clasele 6 şi 7 din liceul Matei Basarab, în care am urmat dela înfiinţarea lui. Ei şi tovarăşii lor din şcoala ardeleană aveau un ideal limbistic dar şi politico-naţional. Tinzând să aşeze genealogia curat latină a limbei, ei vroiau să dovedească originea direct romană a Românilor, uitând că limba se transmite prin tradiţie şi nu prin generaţie. Amestecul limbei unui popor cu elemente împrumutate dela alt popor, chiar când aceste elemente au înrâurit asupra foneticei şi structurei sale sintactice, nu schimbă caracterul ei principal precum nici caracterul principal al unei limbi nu dovedeşte neapărat descendenţa etnică a poporului care o vorbeşte (*Wundt*, Völkerpsychologie, p. 614—647). Porniţi pe această cale ei nu voiau să ţie seama de influenţele streine, şi mai ales de cea slavonă asupra morfologiei şi foneticei limbei române, şi ajunseră şi la ortografia *radicală*, aşa în cât eu îmi scriam numele cu *u* scurt, pentru a arătà că el se trage dela „Adolphus Sternus“ iar eu deadreptul dela Divul Traian! Vai, dacă bunul meu dascăl *Circa* (pronunţă *Ţârcă*), entuziastul extremului radicalism, el ai cărui ochi scăpărau de mândrie când, după regulile de el aşezate, puteà să ne derive pe *feregă* din *filex*, ar reînvià ca să vază halul în care a ajuns limba *lui*, cum e robită

www.dacoromanica.ro

poporanizmului, înecată de slavonisme şi moldovenizme, cum poeţii noştri fug de neologisme ca de Satana, şi scriu *duh* şi *duhliu !* Cu siguranţă că ar murì din nou de spaimă—dacă cumva n'ar urmà pilda mea ca să se împace cu întoarcerea limbei la izvoarele vii de unde se adapă şi de unde'şi trage puternicul ei avânt şi tânăra ei rodnicie.

www.dacoromanica.ro

IV

1866. — Cuza şi Evreii

In anul 1866 urmam clasa VII la liceul Matei Basarab din Podul Calici. Multe erau zilele în cari nu puteam răzbi la şcoală, când veneà mare Dâmboviţa. Ce „apă dulce“ ni se păreà într'adevăr atunci această pacinică gârlă care în vremuri obicinuite curgeà trândavă între malurile ei joase, năpădite de bălării, şi a căreia apă galbenă, adusă din „Vadul Sacagiilor“ şi limpezită cu sare de lămâie, slujeà de băutură higienică bunilor Bucureşteni ! Dar când veneà mare, valurile tulburi, năvălind din curtea Divanului, ţâşneau potop peste uliţă şi izbindu-se în poarta aşezămintelor Brâncoveneşti se înfundau gâlgâind în curtea spitalului. Cum nu erà chip de trecut, ne întorceam bucuroşi acasă. De altminteri nu perdeam mult, căci nu erà mare pricopseală la şcoală. Ştiinţele aplicate se învăţau din cărţi : fizica şi chimia fără demonstraţie şi fără laborator, istoria naturală fără arătarea vreunei plante sau animal. Dar nici la celelalte obiecte nu se făceà treabă mare. Profesorii de limbi străine mai ales erau, bieţii, obiectul poznelor noastre drăcoase : ce renghiuri le jucam şi de câteori

www.dacoromanica.ro

îi trăgeam la fit şi plecam cu toţii hoinărind pe câmpul Filaretului şi lăsând clasa goală !

Până la sfârşitul anului şcolar când am absolvit liceul (legea bacalaureatului trebuiă să fie pusă în lucrare abiă în Septembrie al aceluiaş an) două fapte însemnate se întâmplaseră. In Februarie răsturnarea lui Vodă-Cuza. Mie îmi erà drag Vodă-Cuza. La suirea sa pe tron urzisem, cum am spus, cea d'întâi lucrare poetică a mea: un acrostih închinat lui, şi nefiind în tainele politicei înalte, noi băieţii nu prea înţelegeam rostul revoluţiei. Ştiam noi că Cuza-Vodă înzestrase ţara cu pravili bune şi că săvârşise două mari fapte: împroprietărirea ţăranilor şi secularizarea mânăstirilor închinate.

Pe lângă aceasta Cuza-Vodă a căruia domnie, după cum zice M. Cogălniceanu [1]), represintă *epoca generaţiunei dela 48, adică realizarea marilor reforme naţionale şi sociale* dovedise nestrămutata lui voinţă *de a emancipà pe evreii români.* Incă la 1860 el a adresat Comisiunei Centrale următorul mesaj, contrasemnat de preşedinţii ambilor consilii de miniştri:

„D-lor membri ai Comisiunei Centrale,

Principatele Unite şi mai ales Moldova, coprinzând o numeroasă populaţie de religie israelită, datoria guvernului este de a se ocupà şi de îmbunătăţirea soartei acesteia, ca aşa să conteneascà, cât mai curând, tot ce această populaţie are străin în sânul naţiei române cu care ea nu va trebuì să formeze decât un trup şi un suflet. Potrivit art. 33 al convenţiunei din 7 (19) August 1858, vă invit, d-lor, ca să vă ocupaţi cu elaborarea

1) In cuvântarea sa din Senat la 1879.

www.dacoromanica.ro

unui proiect menit de a pregăti *graduala emancipare a locuitorilor de cultul mozaic, prevăzută fiind aceasta şi de art. 46 al convenţiei, precum şi de a oprì năvălirea jidovilor străini în Principate*".

La 1864 Cuza respunse unei deputaţii evreeşti cari venì să-l felicite de anul nou, următoarele cuvinte:

„In 1864 israeliţii români vor aveà a se felicità de „mai multe drepturi. Am voit să *le dau totul*, însă „*nu s'a putut*. Veţi aveà *o emancipare graduală*. Pre„tutindeni, unde am fost, *v'am iubit* şi n'am *făcut* „*nici o deosebire de religie*".

Şi această făgăduială domnească nu a fost dată în deşert. In urma mesajului domnesc, legea comunală din 1864, votată în unanimitate acordă drepturile comunale la anume categorii de evrei, iar în Codul Civil din acelaş an s'a înscris *art. 8* care, consfinţind principiul dobândirei nationalităţii române *jure soli*, adică prin faptul naşterii pe pământul ţării, principiu admis de mai toate statele culte, dispune:

„Verce individ născut şi crescut în România până la majoritate, şi care nu se va fi bucurat niciodată de vre-o protecţiune streină, va puteà reclamà calitatea de român, în cursul unui an după majoritate".

Dar legiuitorul nu a admis principiul naţionalităţii *jure soli*, în deplinătatea lui, ci a mai adăugat o altă condiţiune, adică aceea ca „individul" să nu se fi bucurat de vre-o protecţiune streină. Această condiţiune mărgineşte de o parte beneficiul legii, dar, ce este mai însemnat, lămureşte rostul adevărat al legii: ea are în vedere tocmai pe *evreii băştinaşi, cari îndeplinesc aceste două condiţii, şi eră îndeplinirea articolului 46 din convenţia de la Paris* din 1858, care a hotărât că exercitarea drepturilor politice *se va puteà în-*

www.dacoromanica.ro

tinde şi la *Moldovalachii necreştini*, prin dispoziţiuni legislative. Această hotărâre a convenţiunii din Paris, lasă, cum s'a exprimat cu drept cuvânt d-nu T. L. Maiorescu, în şedinţa Camerii deputaţilor din 10 Septembre 1879 (v. ale lui Disc. Parlam. pag. 356) la dispoziţia României, „cum să punem în practică acordarea drepturilor politice ale evreilor, însă ne arată, *ca direcţie în viitor, ca să le dăm odată*".

Şi dispoziţiile din această convenţie alcătuiau *drept public Român*, căci, cum o spune Statutul desvoltător convenţiei din 7 August 1858, promulgat la 2 Iulie 1864: „Convenţia încheiată la Paris în 7 (19) August 1858 între Curtea Suzerană şi puterile garante autonomiei Principatelor-Unite, *este şi rămâne legea fundamentală a României*".

Pentru Moldovalahii creştini nu erà nevoe de această lege: căci ei se bucurau de drepturile cetăţeneşti după alin. I al aceluiaş artico! 46 din pomenita convenţie.

După acelaşi articol 8 Cod. civ. cei ce deveniseră majori înainte de promulgarea Codului, aveau un termen de un an dela promulgare pentru a reclamà calitatea de cetăţean român.

Evreii pământeni aveau dar, în puterea acestei legi, putinţa de a devenì cetăţeni români printr'o simplă *declaraţie* de *voinţă*.

Erà acì deslegarea deplină a chestiei evreeşti, cum o doreà mintea luminată şi dragostea lui Cuza-Vodă. Dacă s'ar fi adus la îndeplinire, evreii, s'ar fi contopit de mult cu naţiunea, ar fi intrat în sânul poporului român şi s'ar fi împiedecat creşterea şi lăţirea intoleranţei religioase care a năpădit ca pirul ogorul ţării noastre.

www.dacoromanica.ro

Dar, din nenorocire, nu s'a adus la îndeplinire. Chipul cum s'a zădărnicit această lege este o pildă izbitoare de interpretare tendențioasă.

După ce Codul civil admite, pentru *pământeni, nesupuși streini,* un mod *privilegiat* de dobândire a naționalității, fără a face nicio deosebire de confesiune, se ocupă, în art. 16, de naturalizarea *streinilor propriu ziși,* și în art. 9 dispune că această naturalizare n'o pot dobândi „cei cari nu sunt de rit creștinesc".

Aceasta însemnă o recădere în plină prejudecată religioasă, față de acești străini. Dar această restricțiune a fost aplicată și la art. 8, introducându-se astfel în lege condițiumea confesională care fusese tocmai înlăturată de acel articol! Și astfel acest privilegiu a fost restrâns la pământenii creștini, puțini la număr, și s'a refuzat acelora în vederea cărora a fost urzită! Și pe când justiția țării se rosteà astfel, Cuza-Vodă în mesagiul său din 6 Decembre 1865, zise Adunării Legiuitoare:

„Ținând seama de împrejurările locale, guvernul „meu a luat și va luà măsurile cuvenite pentru a „grăbì, pe cât cu putință, *emanciparea românilor de „rit israelit*".

Să se bage de seamă nuanța: Domnitorul nu se mulțumește a vorbì de evrei-pământeni, ci îi numește d'adreptul *români, români de rit israelit!*

Și, împărtășind cu totul vederile Domnitorului, Parlamentul, în răspunsul la acel mesagiu, spune:

„Egalitatea drepturilor cetățenești va pune națiunea „română la nivelul civilizației moderne".

Când vedem puhoiul de ură care de atunci s'a revărsat val-vârtej peste noi, când auzim viforul de patimi rele care ne împresoară mugind, acel splendid

www.dacoromanica.ro

prinos adus egalei libertăţi, care e rostul adevărat al statului modern, ne apare, în depărtarea anilor, ca un vis. Aceste cuvinte ar trebuì scrise cu litere de foc pentru a slujì ca stâlp de lumină în bezna ce ne înconjoară, şi a desluşì ţării cum am părăsit drumul care duce „la nivelul civilizaţiei moderne!"

Tocmai acum, a doua zi după ce aproape 20.000 de evrei şi-au dovedit în rândurile oastei române pe câmpiile Bulgariei dragostea de ţară şi virtuţile lor cetăţeneşti şi au contribuit partea lor însemnată la mărirea pământului şi prestigiului ţării lor, orgia evreofobiei pare a fi ajuns la apogeul ei! In capul prigoanei nebune stau profesori, studenţi, preoţi şi *Liga Culturală pentru unitatea Românilor*, îndrumată pe acest pripor cumplit, care astfel îşi tae craca pe care şade şi'şi schimbă numele în poreclă. Şi azi [1]) ne vine ştirea din Iaşi că „naţionaliştii" şi studenţii au năvălit într'o sală unde partidul socialist ţinea o întrunire pentru a discutà chestiile sociale la ordinea zilei, între cari şi chestia evreească, şi că au fost bătăi, stâlciri şi capete sparte, sub ochii complezenţi ai poliţiei...

Văzând această supravieţuire a urei de om, rudiment al unei stări înapoiate a evoluţiei omeneşti, îţi vine să desnădăjdueşti de izbânda finală a culturei, cu toate că ştii că mersul progresului este oscilator şi unduios. Te crezi prada acelui miraj al „Apei morţilor" din bărăganuri, care te face să vezi în apă toate lucrurile pe dos!

Dar prăpădul care trebuià să vie puţin în urmă, nu puteà să'şi arunce umbra în mintea noastră, la

1) 1914.

www.dacoromanica.ro

Februarie 1866! Libertatea pluteà în aer; Constituţia, care trebuià să chezăşuiască tutulor toate bunătăţile, erà în pregătire.

Braţ la braţ cu camarazii mei am mers, în şirurile dese ale mulţimei, cu muzici şi steaguri tricolore şi masalale, la Palat, cheltuind multă resuflare patriotică, pentru a aclamà pe capii revoluţiei şi pe membrii Locotenenţei Domneşti.

Apoi la 10 Mai o altă manifestaţie. Mă văd iar pe dealul Metropoliei. Prinţul Carol de Hohenzollern a depus jurământul şi a părăsit Camera; capetele se descoperă şi un ura uriaş, ca un bubuit de tun, cutremură văzduhul, şi se prelungeşte prin valurile mulţimei. Prinşi în această mare de oameni, care se revarsă undoind de pe deal, am cutreerat străzile, îndreptându-ne iarăşi spre Palat...

Par'că simt şi acum fiorii acelor clipe măreţe, când în flacăra unui sublim entuziasm se topiră toate patimile, când un suflu sfânt de dragoste pătrunse în toate inimile, şi în limpezişul zărilor părea că resare soarele înfrăţirii!

Dar veşnic schimbătoare este mulţimea fără nume. Lesne îşi pleacă urechea la şoapta patimelor şi ademenirilor, ca valurile duse de vânturi. In fulgerarea amintirei mi se desluşeşte, în Iunie aceluiaşi an, o altă manifestaţie pe dealul Mitropoliei, dar cu altă înfăţişare şi având un rost de alt soiu: stoluri de norod împânzesc dealul, cu feţe îndârjite şi ochii ameninţători. Câţiva „surtucari" păşesc în lături, iar în mijloc se văd mutre suspecte, în ferbere surdă, vânturând ciomege. Pâlcurile năvălesc în curtea Mitropoliei şi oprindu-se în faţa Camerei isbucnesc în strigătul „Jos Jidanii".

www.dacoromanica.ro

Sgomotul răsbeşte în Cameră unde era întrunită Constituanta. Deputaţii se arată la ferestre spre a vedeà „revoluţia". Şi văzând că poporul cere jertfa libertăţii religioase, aflate în scuticele proectului de Constituţie, bietul prunc a fost, cum se ştie, sugrumat.

www.dacoromanica.ro

V

1866.— Constituţia.— Crémieux în ţară.— Evreii pământeni şi Proectul Constituţiei. — Inceputul desbaterilor. — Dărâmarea Templului

1 Mai 1866.—Proectul de Constituţie a fost înaintat Constituantei prin mesagiul Locotenenţii Domneşti, după ce fusese studiat de Consiliul de Stat şi aprobat de minister. Intre membrii Locotenenţii erà generalul Nicolae Golescu; în minister figurau I. C. Brătianu la finanţe şi C. A. Rosetti la culte şi instrucţiune, liberali învăpăiaţi cari la 1848 ridicaseră stagul revoluţiei pe „Câmpul Regenerării" din Islaz, şi iscăliseră proclamaţia în care se cereau drepturi egale pentru evrei, precum şi partidul naţional din Moldova, din acelaş an, înscrisese în programul său emanciparea lor graduală. Erà dar firesc ca proectul de Constituţie să poarte pecetea acestor bărbaţi chemaţi a înfiripà acum ideile şi convingerile de înflăcărat liberalism pentru cari suferiseră surghiunul şi răsturnaseră o domnie.

Tocmai în această epocă critică, s'a întâmplat ca să se oprească la Bucureşti, întorcându-se din Turcia, *Adolphe Crémieux*.

Acest mare fiu al Franţei erà şi Preşedintele „A-

www.dacoromanica.ro

lianţei Israelite Universale", întemeiată la Paris, în 1860, de câţiva tineri entuziaşti, cu scopul:

1. De a lucrà pretutindeni pentru emanciparea şi progresele morale ale Evreilor;

2. De a da un sprijin eficace acelora cari sufăr din pricina însuşirii de Evreu.

In fruntea acestui măreţ aşezământ, isvorât din adâncurile conştiinţei de solidaritate omenească, se puse Crémieux. Şi erà omul providenţial pentru această înaltă menire. La 15 Iulie 1863 el adresă Evreilor din toată lumea această chemare.

„Veniţi către mine, veniţi către noi. Trimite-ţi-ne „mii şi mii de aderenţi; constituiţi-vă în Comitete, „Evrei englezi, Evrei ruşi, Evrei polonezi, Evrei bel„giani, Evrei olandezi, Evrei din toate părţile Ger„maniei, Evrei din toate statele Europei, Evrei din „Africa, din America, Evrei din toate ţinuturile uni„versului, uniţi-vă printr'o legătură frăţească cu Co„mitetul din Paris".

Asemenea valului care, trezit de un grăunte căzut în apă, se întinde în ritmice cercuri, şi pune în mişcare nisipurile pe ţărmul depărtat, această vibrătoare fanfară care chemà la lupta sfântă, străbătù peste hotare, şi fu auzită de evreii din cele 30 sau 40 ţinuturi ale diasporei. Şi „Alianţa Israelită Universală", răsărită din durerile unui neam asuprit, se închegă repede şi în curgerea vremii a îndeplinit înalta ei operă de a aduce un spor de dreptate, de dragoste şi de lumină în această lume. In ţările Europei, ca şi în Asia şi Africa, în ghettourile din Maroc, Algeria, Tunisia, Persia, Turcia, ea s'a dovedit, în clipe de cumpănă, un zid de apărare pentru cei obidiţi, şi printr'o reţea de şcoli şi aşezăminte de educaţie ea

www.dacoromanica.ro

a săvârşit o vastă operă de cultură şi de civilizaţie. Erà nevoe să spun acestea; căci în ţara noastră unde, când tăgăduești numai că evreii trăesc aici ca în sânul lui Avram, eşti denunţat ca vândut streinilor, Alianţa a devenit o sperietoare, şi ţi se cere să te lepezi de ea ca de satană, dacă nu vrei ca huhurezii naţionalişti să ţipe că eşti trădător de neam.

Ce mirare dar că evreimea din Capitală şi din toată ţara primì pe acest inimos crainic al libertăţii lor, cu alai împărătesc?

Erà găzduit la preşedintele Epitropiei „Evreilor lehi“ în casele din strada Udricani. Am putut răsbì prin mulţimea care roià în stradă şi în curte până în sala cea mare, tixită de lume, unde Crémieux primeà delegaţiile din toată ţara. Văd încă această nobilă figură: capul acoperit de păr creţ, nins dejà, nasul cam sumes sub fruntea largă şi înaltă şi zâmbetul blând pe buzele fine.

El ascultâ cu vădit interes pe delegaţi şi vorbele lor aruncau lumini şi umbre în ochii săi limpezi, pe faţa sa expresivă.

Apoi vorbì el. Oh, muzica şi vraja acestor vorbe! Vorbe de mângâere, de îmbărbătare, de speranţă în zile mai bune.

Dar şi în cercurile politice din ţară se făcù o primire strălucită fostului membru al guvernului provizoriu al Franţei din 1848. Şefii guvernului, Brătianu şi Rosetti, prieteni cu el, cu Quinet, cu Michelet şi Massini, luaseră doar şi ei parte împreună cu alţi tineri din Paris la mişcarea revoluţionară din Franţa şi cunoşteau rolul mare pe care l'a jucat Crémieux în acea mişcare căreia i se datorà şi revoluţia din ţară. I se făcù marea cinste de a puteà ţine o cuvântare în faţa

www.dacoromanica.ro

miniștrilor și a deputaților într'o sală din Cameră. In termeni înflăcărați și în aplauzele entusiaste ale celor de față Crémieux îndemnă pe aleșii poporului să consfințească în noua Constituție, libertatea conștiinței și egalitatea religioasă.

Și Președintele C. A. Rosetti îi respunse: *am înscris în proiectul nostru din Constituție acea prețioasă egalitate a oamenilor, acea fraternitate pe care o lăudați cu drept cuvânt. Nu va fi vina noastră dacă ea nu va fi proclamată.*

Fost-au acestea numai vorbe de clacă? Nu. Dar în rezerva făcută de Rosetti se află o indicație că isbânda acestor principii egalitare întâmpină pedici. Cum că guvernul înțelegeà într'adevăr nu numai să înlăture din Constituție intoleranța religioasă ci să îndrumeze emanciparea *evreilor români*, îl dovedește textul articolului 6 din proiectul guvernului care aveà cuprinderea următoare: (vezi Memoriile Regelui Carol I, p. 73)

„*Confesiunea nu este o pedică pentru naturalizarea în România.*

„*În ceeace privește pe evreii de mai 'nainte așezați în România o lege specială va regulà admiterea lor treptată la naturalizare*".

Dar în Proectul prezintat Parlamentului art. 6 are altà cuprindere. El sună astfel:

„Însușirea de Român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile.

„*Religiunea nu mai poate fi un obstacol la împământenire*".

Acest al doilea aliniat desființând art. 9 din Codul civil, art. 8 din acel Cod devenià aplicabil evreilor

www.dacoromanica.ro

români şi le deschideà prin urmare calea încetăţenirii. El înfăţişà dar un pas înainte, şi reprezentanţii ţării primiră proectul „cu aplauze prelungite, în mijlocul urărilor entuziaste şi aclamaţiunilor de bucurie".

Se vede dar că aliniatul din Proiectul primitiv al guvernului tinzând la *emanciparea treptată a evreilor pământeni* s'a perdut în drumul dela Minister la Cameră!

Cum şi pentru ce?

În Moldova şcoala faimosului *Simeon Barnuţ* numără numeroşi adepţi fervenţi. Acesta a fost profesor la Universitatea din Iaşi şi în prelegerile sale, ţinute între anii 1855—1863, a propovăduit un romanism fanatic, pretinzând între alte bazaconii, că Românii trebue să se întoarcă la „matca" lor, la dreptul Romei barbare, la legea celor douăsprezece table, şi să urmeze, faţă de streini, regula: *adversus hostem aeterna auctoritas. Hostis* era *neamţul* şi *jidanul.* De acì ura năprasnică şi lupta ucenicilor pseudo-doctului maestru, luptă cu atât mai crâncenă cu cât ea porneà dintr'un dogmatism mistic şi intransigent, lipsit de simţul realităţii. Din această mişcare a vlăstărit şi acel şovinism naţionalist cu care s'au răsboit în urmă membrii „Junimei" din Iaşi şi „Convorbirile literare". Se ştie cum T. L. Maiorescu în faimoasa sa scriere „*Contra şcoalei Barnuţ*", a desvălit toată absurditatea şi tot ridicolul acestei mişcări. Un alt membru al „Junimei" d. Negruzzi, într'o satiră [1]) a zeflemisit astfel această mişcare:

1) Cuvintele lui *Pepinescu*, din aceste satire. V. scrisorile din *Còpii după natură.*

www.dacoromanica.ro

Domnilor, literatura *românească* va să fie!
Arta fie *românească;* fiți *români* în poezie.
Industria și comerțul să vă fie *românești;*
Românește de-acum să fie dogmele bisericești,
Maniera *românească;* fiți *români* în îmbrăcare,
Românească să vă fie băutură și mâncare
Mândrul soare sus pe ceruri *românește* să lucească,
Căci *română* e deasupra împărăția cerească,
Românesc e Domnul Sfântul!

Când după resturnarea lui Cuza-Vodă fruntașii politici ai țării, vroind a înfăptui dorința rostită de Divanurile ad-hoc, propuseră alegerea unui domn strein, aceasta stârni de bună seamă o mare frământare în familia Barnuțianilor. Fierberea sporì însă când se svonì că e vorba de un prinț *german. Caveant consules!* Și Barnuțianii întemeiară atunci, spre a duce lupta împotriva acestui *hostis*, are sbârleà principiile cele mai sfinte ale maistrului lor, un partid politic, numit *fracțiune liberă și independentă*, chemată a jucà un rol gălăgios și buclucaș, dacă nu folositor, în luptele noastre politice. Această origine a partidului a destăinuit'o chiar *M. Kogălniceanu*![1]) „După ce se văzù bătută în această luptă și se proclamâ alegerea Prințului Carol de Hohenzollern, fracțiunea căutâ să *ia garanții prin Constituție în contra influenței principelui străin, căci se ziceà atunci pe străzile Bucureștilor că principele strein aveà să emancipeze pe evrei ca înainte mergători ai germanismului, și iată cum s'a înscris articolul 7 în Constituție*".

Și I. C. Brătianu a întărit acest istoric. Vorbind în Camera de revizuire, la 25 Februarie 1879, de întâmplările din 1866, el zice: „și astfel, poate unii

[1]) In ședința senatului din 9 Martie 1879.

www.dacoromanica.ro

fără conștiință de ceeace făceau, au asmuțit pasiunile poporului celui mai de jos, care s'a dus și a dărâmat sinagoga, *cu gândul de a se duce în altă parte..*" Aluzia la Palat este străvezie. Dealtminteri chiar tânărul domnitor a înțeles perfect rostul acestor mișcări. Primind, după dărâmarea Templului din București, o deputație a evreilor le-a spus: „Știu că aceste turburări au fost îndreptate în realitate împotriva mea".

Astfel dar evreii, bănuiți ca *avangarda germanismului* [1]) și ca unelte ale Prințului de neam german, au fost țapii ispășitori pentru acesta! Așa se lămurește de ce guvernul a renunțat la aliniatul privitor la emanciparea evreilor. A făcut'o în scopul de a potoli viforul stârnit în potriva Domnitorului, și isbucnirea fără de veste a unui antisemitism care, măcar că există în Moldova, nu a avut înainte acest caracter violent, și n'a împedicat ca, cu câțiva ani îndărăt, la 1864, să se voteze, fără nici o protestare de nici o parte, legea comunală care da evreilor pământeni electoratul comunal.

Acestea fiind ideile unei grupări politice alcătuită din oameni tineri mânați de o concepție fanatică și sectară, și luptând cu aprindere pentru înfiriparea convingerilor lor, eră firesc ca opera palamentară să poarte pecetea acestui partid. Evenimentele sunt doar după doctrina Hegeliană, evoluțiunea logică a câtorvà idei.

In această atmosferă înnăbușitoare se începù și se perindă discuția.

In ședința din 16 Iunie 1866 Aristid Pascal citì

[1]) Despre acest ponos voi vorbì mai la vale.

www.dacoromanica.ro

Camerei raportul său. El trădează începutul unei reacţiuni puternice. Pascal, doctor în drept şi profesor, bărbat luminat şi cu idei progresiste, mânat de curentul protivnic evreilor, ajungând la art. 6 al. II al Constituţiei, pe care Constituanta, cum am văzut îl primise cu „aplauze entusiaste", anunţă că acest articol:

„a inspirat o justă temere ce s'a manifestat în „toate părţile României cu o *vivacitate vibrantă*" şi că prin urmare, majoritatea Comitetului a crezut de cuviinţă a adăogà următorul aliniat la art. 6:

„*In cât priveşte pe Israeliţi o lege specială va regulà „admisiunea lor treptată la împământenire*" [1].

Pascal adaugă: „Viitoarele adunări legiuitoare vor „îngriji a acordà dreptul de împământenire *treptat în „proporţie* cu amelioraţiunea morală ce această po„pulaţiune va dobândì prin *instrucţiunea obligatorie „ce se introduce în ţară*".

Acest alineat a trecut numai cu majoritate în comitetul delegaţilor. Intre cei trei membri cari au fost protivnici oricărei concesii, erà *Nicolae Ionescu*, profesor din Iaşi, care va jucà o parte de seamă în tragicomedia pusă la cale. El erà căpetenia „Fracţiunei libere şi independente". Scund, cu capul între umeri, cu ochii mici sclipind prin ochelarii încălecaţi pe nas, cu rânjetul larg pe buze, erà treerător de fraze goale, care, cu glas dulceag, scoteà vorbe înflorite şi goale ca bulbucile de apă.

1) E straniu că aici ese iar la iveală alineatul guvernului care nu se mai află în Proiect! Aceasta ne îndrituește a bănui că el s'a suprimat în Procesul-verbal. Bănuiala aceasta devine aproape o certitudine prin aceia că Brătianu va retrage „articolul privitor la evrei".

www.dacoromanica.ro

Chiar în şedinţa din 18 Iunie, când începù discuţia generală, A. Sihleanu, unul din cei trei membri din minoritatea Comitetului delegaţilor, deschise ostilităţile şi exclamă, cu mai mult patos decât gramatică, că: *„fiecare Român*, când a văzut că este ameninţat de acest pericol, *nu a scos decât un singur strigăt : jidanii*".

Discuţia generală urmă în mijlocul unei atmosfere încărcate. *Grigore Lahovari*, într'o cuvântare scurtă şi caldă, cerù ca condiţiuni esenţiale ale constituţiunei, egalitatea şi libertatea şi, într'o frumoasă peroraţiune, exclamă : „să dăm, d-lor, drepturi nu numai claselor, ci şi *fiecărui individ, drepturi egale*".

Trecându-se la discuţiunea pe articole, după ce *Teodor Lateş* desvoltă un amendament la art. 1, deodată un zgomot asurzitor pătrunde de afară în sală, şi acoperă glasul vorbitorului.

Bătălia nu trebuia să se deà numai în Parlament! Pentru a'şi asigurà isbânda trebuià ajutorul uliţei. Vechia păpuşerie, care şi astăzi se joacă fără a da greş, se puse şi atunci la cale. Nimic mai uşor. Mitocănimea de toate soiurile se poate uşor câştigà. Numai să ştii s'o iei. Ba cu o cinste sdravănă, ba cu o frază sforăitoare. Şi o ai gata pentru orice ispravă.

Stoluri de cetăţeni indignaţi, armaţi cu ciomege, drugi de fer şi topoare (arme pe cari le vor întrebuinţà mai târziu pentru o altă ispravă !) au dat năvală în curtea Mitropoliei, şi răcnete de „jos jidanii" au izbucnit.

Atunci un lucru uimitor se întâmplă. Ca şi când s'ar fi pregătit lucrurile dinainte, numai ce se auzì sgomotul, I. C. Brătianu, ministru de finanţe, se sculă şi declară că *guvernul retrage articolul privitor la e-*

www.dacoromanica.ro

vrei,[1]) și pentru a sublinià mai bine că această capitulare a guvernului este motivată de manifestația din curtea Mitropoliei, ministrul liberal nu se sfiește a mărturisì că cere aceasta: „pentru ca să știe *lumea afară* hotărârea adunării *cât mai curând*".

In procesul-verbal al ședinței se zice că declarația ministrului a fost primită cu „aplauze prelungite din Cameră și dela tribună". Vom vedeà că această afirmație e neadevărată.

Așa zorit este ministrul să sfârșească cu această chestie în cât cere *votul imediat.*

N. Blaremberg și C. *Boerescu* au o revoltă împotriva acestei nevrednicii și declară că nu vor votà siliți, sub nici o presiune.

Dar *Nicolae Ionescu*, umblă forfota prin sală, radios. El nu înțelege a perde clipita priincioasă și cere ca deputații să dea exemplul liniștei și să stea „neclintiți *ca o stâncă* la locurile lor", pentru că el „nu vede presiune nici din năuntru nici din afară"!

Cu toată această adâncă miopie a vajnicului retor, numeroși deputați părăsesc Adunarea în grabă și după ce blajinul *P. Cernătescu*, profesorul meu de istorie, propune, satiric fără de voe, ca deputații să meargă să „calmeze lumea", ședința se ridică.

Numai că lumea nu se „calmă"! Deputatul *Fălcoianu, membru al partidului liberal*, este acela care eșind din Cameră dă semnul pentru începerea exceselor [2]) și norodul adunat se revarsă în vale spre cartierele evreești.

---

1) Care? Vezi nota pe pag. 50.

2) O spune Lascar Catargi în cuvântarea sa din Senat în Iunie 1899.

www.dacoromanica.ro

Pacinica strada Olteni, unde şedeam, erà învăluită în toropeala şi muţenia acelei zile călduroase de vară. Deodată răsăriră în capul străzii pâlcuri de bărbaţi, femei, copii, alergând cu feţele palide şi spaima în ochi. Unul dintre fugari, ajungând în dreptul caselor noastre, strigă gâfâind: „Se dărâmă templul". Tot mai multă lume trece în goană. Rude şi prieteni de prin părţile vecine cu templul, au căutat adăpost la noi. Poarta şi uşile s'au încuiat, obloanele s'au scoborât. In odaia întunecată e tăcere, rar întreruptă de şoapte ; copiii stau gribuliţi într'un colţ. De afară se aud sunete nedesluşite. Clipele trec trăgănate, chinuitoare. Intr'un târziu se aud bocănituri în poartă: ni se vesteşte că garda naţională a sosit la templu. In sfârşit! Preşedintele Consiliului *Lascar Catargi* a alergat singur să împrăştie lumea. [1]) Mă strecor binişor din curte ; merg în umbra caselor până în strada Sf. Vineri. Templul, frumoasa clădire, abia isprăvită, erà devastată de derbedei îmbătaţi de isbânda de pe dealul Mitropoliei, în urma unui cuvânt de ordine. Vederea e înfiorătoare. Falnica faţadă însângerată de mii de găuri ca de nişte răni, ferestrele sparte şi deschizăturile lor goale ca nişte ochi orbi; înăuntru totul sfărâmat; pe jos un morman nedescris de dărâmături. In albastrul înserării clădirea pângărită zace ca leşul unui om înjunghiat, stelele se aprind şi cu aceşti ochi vecinici cerul pare că se uită trist la această treabă de vandali. A mai văzut el alte temple sfărâmate!

„E o veche poveste şi totuş
Rămâne de-apururea nouă,

1) V. acelaş discurs. Catargi mai adaogă că altfel: *„se dărămau şi cele din urmă ornamente de pe sinagogă"*.

www.dacoromanica.ro

Iar cui i se 'ntâmplă,—adese
Îi sfâşie inima'n două!",— [1])

Prinţul Carol, care se întorceà din Târgovişte, primeşte la Ploeşti ştirea despre cele întâmplate în buna sa Capitală. Inspăimântat se întoarce de grabă şi soseşte la Bucureşti în toiul nopţii. Ministrul-Preşedinte, *Ion Ghica*, care'l aşteptà, îi comunică faptele, şi a doua zi se publică o proclamaţie către popor. Prinţul dă din caseta lui privată şase mii de galbeni pentru repararea templului. Acest nobil gest al Domnitorului a fost singura „reparaţie" dată evreilor. Nici unul din huliganii părtaşi ai vandalismului sacrileg n'a fost supărat...

1) Din Heine, tălmăcire de St. O. Josif.

www.dacoromanica.ro

VI

Urmarea desbaterilor Constituantei.—Articolul 7.

La 20 Iunie Constituanta urmară desbaterile şi se dovedi o lamentabilă capitulare a guvernului în şedinţa din 18 Iunie nu găsise aprobarea unanimă a deputaţilor. In procesul-verbal al acelei şedinţe se zice că declaraţia ministrului I. C. Brătianu cum că „guvernul retrage articolul privitor la evrei“ ar fi fost urmată de „aplauze prelungite din Cameră şi de la tribune“. Deputatul *N. Blaremberg*, furtunosul muntean, şi *D. Ghika Comănăşteanu*, boierul moldovean, protestă. Cel dintâiu constată că atât el cât şi o parte din Cameră, departe de a aderà, au protestat; iar cel din urmă cere să se rectifice că „nu a aplaudat pe ministru, ci *din contra* a cerut cuvântul *ca să protesteze*“.

După o scurtă discuţie, Adunarea încuviinţează a se îndreptà procesul-verbal în sensul că au fost „aplauze şi protestări.“

Art. 6 revenì în discuţie în şedinţa memorabilă din *21 Iunie*.

Sunt în tribună cu camaradul meu de liceu Iancu Brătescu, *Nea Iancu*, care a ajuns în urmă o figură populară în Bucureşti. In sala tixită, deputaţii par agitaţi şi valuri de glasuri nedesluşite se ridică

www.dacoromanica.ro

până în tribune, cari gem de lume. Miniştrii sunt vădit preocupaţi; pe faţa lui C. A. Rosetti, plutesc umbre; el îşi mângâie barba cu mână nervoasă. Bătrânul democrat nu va rostì un singur cuvânt într'o chestie care atinge libertăţile publice. Singur ministrul de finanţe, I. C. Brătianu, va intervenì. Un zâmbet stânjenit rătăceşte pe faţa acestuia : parcă nici acest meşter vraciu nu este mulţumit cu duhurile rele pe cari le-a chemat...

Pe jilţul preşidenţial se aşează *M. K. Epureanu.* E o figură puternică, impunătoare, cu capul său leonin, cu faţa smolită în care ard doi ochi mari, negri, adânci. Caracterul său curat şi cinstit, vasta sa cultură, îi dau o mare autoritate morală.

In mijlocul atmosferei încărcate, prevestitoare de furtună, raportorul *Aristid Pascal* se urcă la tribună. El anunţă că Comitetul Delegaţilor a adăogat la articolul 6 din proectul guvernului următorul aliniat :

„Impământenirea se dă de puterea legislativă. Nu„mai împământenirea aseamănă pe strein cu Româ„nul pentru exercitarea drepturilor politice".

Dar Camera nu se mulţumeşte cu atât. Se prezintă alte amendamente la alienatul cu pricina. Intre altele faimosul *amendament Văleanu* (iscălit de C. Văleanu, Al. Mărgăritescu, G. Cnezevici (!), Murguleţ, Negulescu, P. Olănescu, G. Văleanu, D. Racoviţă, Gr. C. Sutzu, H. Racotă, Pleşoianu), în cuprinderea următoare :

„Numai streinii de rituri creştine pot dobândì împământenirea".

In zadar *Gr. Lahovary* arată că *„aliniatul privitor la israeliţi s'a retras şi nu mai poate fi pusă în discuţiune".* Marea urlă şi'şi cere prada.

www.dacoromanica.ro

Și iată că se iveşte un fenomen uimitor. In acest sfat al ţării, stăpânit de curente duşmănoase şi pătimaşe, doi boeri moldoveni se ridică şi, făcând zid împotriva puhoiului de patimă şi ură ce se revărsà în clocot, se fac, cu un curaj admirabil, apărătorii toleranţei. Cel dintâiu este *Ghica Comănişteanu.*

Cuvântarea lui, plină de o mare înălţime de vederi, vibrează de o caldă elocvenţă. Argumentele lui astăzi încă merită să fie cetite. Cu câtă lăcomie am sorbit aceste nobile şi curagioase cuvinte! Ca balsamul alinător pe rană, ele căzură în inima mea îndurerată. După ce, cu un superb dispreţ, declară că nu se teme de ameninţarea că aceia cari vor susţine pe Israeliţi vor fi în pericol când se vor întoarce pe la casele lor, el exclamă: *„nu cred să fie o pretenţiune mai „dreaptă decât pretenţiunea Israeliţilor de a fi con- „sideraţi ca cetăţeni, când sunt supuşi ai statului „nostru, când sunt domiciliaţi şi născuţi în ţară din „neam în neam, când sunt supuşi la recrutaţii şi la „alte asemenea îndatoriri exclusiv cetăţeneşti“.*

Şi apoi boierul de dincolo de Milcov combate toate învinuirile aduse evreilor din punctul de vedere al *moralităţei,* al *religiunii* şi al *naţionalităţii.*

In privinţa *moralităţii,* zice între altele:

„Ştim cu toţii de câte sacrificii, de câte abnegaţiune „personală sunt capabili Israeliţii pentru interesul so- „cietăţii lor. Imi pare rău să văd asemenea bune dis- „poziţii, atâta capacitate comercială şi industrială în- „străinate intereselor societăţii şi statului nostru. Cu „toate acestea am văzut că Israeliţii au contribuit la „împrumutul naţional în Moldova mai tot atât ca şi „Românii. *Dacă Israeliţii ca străini au contribuit*

www.dacoromanica.ro

„atâta, judecaţi ce ar fi în stare să facă dacă ar „aveà şi ei dreptul de cetăţeni“.

In cât priveşte *religiunea*, el zice:

„Nu voi crede niciodată că este imorală o religiune „care conţine în capul ei legile cele mari ale lui Moise, „acele legi atât de simple în stil şi totdeodată atât „de măreţe în principiu, că nimeni nu poate sta la în- „doială că în adevăr sunt cuvinte ale Dumneze- „irei“.

In sfârşit răspunde la argumentul de căpetenie, că Evreii ar fi „un pericol naţional“, şi după ce arată că i-ar fi ruşine să se teamă că elementul israelit ar puteà să înăbuşe pe români, că Evreii „compun o populaţiune activă care munceşte şi câştigă“, că „un asemenea element nu este niciodată pernicios pentru o naţiune“ şi că *„înmulţindu-se numărul cetăţenilor se înmulţeşte şi puterea statului“*, el aminteşte de decretul împăratului Caracala prin care se dà drepturile de cetăţeni romani la peste 5.000.000 de locuitori liberi ai Imperiului şi care a făcut ca statul Roman să devie cel mai puternic şi în fine singur domnitor în lume, şi sfârşeşte cu această splendidă peroraţiune:

„Aş fi dar de părere că e asemenea în interesul „statului nostru, să dăm Israeliţilor înlesnirea de a „devenì şi ei cetăţeni.

„Să le dăm lor o patrie de iubit, să desvoltăm şi „la ei, cari compun o mare parte a populaţiei noastre, „acele sentimente nobile şi patriotice de cari suntem „atât de mândri, ca în viitor ţara noastră să se fo- „losească de un mai mare concurs din partea lor, ca „în viitor Israeliţii să înceteze a formà în statul nostru „o clasă de supuşi români mai puţin îndrituită decât „cealaltă“.

www.dacoromanica.ro

Ei bine, aceste cuvinte aşa de curagioase au găsit, chiar în această Cameră, *aplauze parţiale !*

Cel de al doilea crainic al cauzei libertăţi religioase este *M. K. Epureanu.* Coborându-se după scaunul presidenţial, de unde urmărise furtunoasele desbateri, el rosteşte o cuvântare de o largă întocmire, hrănită de argumente solide, plină de bun simţ şi de dreaptă judecată. Vorbeşte aşezat, fără patos, dar cu o sinceritate simplă care duce convingerea în mintea celor ce'l ascultă. Şi el arată că pe câtă vreme se vor menţine Evreii în stare de iloţi, ei vor fi un element duşman naţiunii române, face istoricul evoluţiei comerţului în ţară, arată rolul însemnat al evreilor în desvoltarea economică a ţării, şi conchide astfel:

„Din punctul de vedere al economiei politice, E-„vreul, ca oricine care ţine capitaluri, este un agent „folositor societăţii... Din punctul de vedere al naţio-„nalităţii, iarăşi zic că cu cât vom voi să o întărim „mai mult, trebue să îngrijim ca să nu se înrădăci-„neze alături cu noi un popor ostil naţionalităţei „române.

„... Siliţi-vă cu toţii să romanizăm această popu-„laţiune".

Oratorul sfârşeşte, propuind a se suprimă orice se zice în Constituţie despre evrei, şi protestând contra „manifestărilor cari sunt nedemne de naţiunea română". Aplauze isbucnesc la aceste cuvinte. O licărire de speranţă se trezeşte în mine.

Dar nu amuţise încă ecoul cuvintelor lui M. K. Epureanu, şi se sculă ministrul de finanţe *I. C. Brătianu.* Cuvântarea sa uimeşte şi pe cei mai dârzi ciraci ai nemuritorului Barnuţ, prin violenţa ei. Ministrul, reprezentant al guvernului, se năpusteşte cu furie asupra

www.dacoromanica.ro

Evreilor, pe cari îi numeşte *o plagă socială, o lepră, care prin numărul lor ameninţă naţionalitatea Românilor.* El încheie cerând Camerei să amâne chestia *până când societatea română va fi liniştită, va fi asigurată, şi, atunci, chestia aceasta va veni dela sine la ordinea zilei.* E aproape jumătate secol de atunci şi această clipă fericită n'a sosit încă!

După diatriba atotputernicului ministru, sfârşitul nu mai puteà fi îndoelnic.

Amendamentul Văleanu, pe care raportorul Aristid Pascal declară că Comitetul delegaţilor l'a respins ca *nefiind conform cu spiritul secolului,* se pune la vot şi se primeşte cu mare majoritate.

Şi astfel această vijelioasă desbatere, pornită dela o propunere liberală a guvernului, se sfârşì prin înscrierea în Constituţie a dispoziţiei intolerante din art. 9 al Codului civil!

Şi astfel ţara s'a ales cu Constituţia-famen în care se bat la cap două principii protivnice: căci ea proclamă deoparte *libertatea* conştiinţei şi de altă parte *excluderea* streinilor necreştini dela dreptul de naturalizare, ceeace este negaţiunea acelei libertăţi!

Când se proclamă votul asupra amendamentului Văleanu, Nea Iancu, în graiul lui scorţos, îmi zise: „mă, v'a mâncat fripţi!" Eu îi răspunsei: Dar ce are aface acest articol cu mine, cu noi Evreii-Români, Evreii-pământeni? Noi doară nu suntem *străini!*

Bunul meu camarad tresărì la tremurul glasului meu care trădà amărâta grije. El se uità lung şi întrebător la mine; apoi înălţă din umeri cu un zâmbet jumătate ironic, jumătate milos, şi — ne despărţirăm.

Simbolică despărţire! Parcă simţeam că în acea

www.dacoromanica.ro

clipă o negură s'a lăsat care m'a despărțit de trecut și a întunecat zările viitorului.

Căci Nea Iancu a avut dreptate!

De când Constituanta din 1866 a trezit „galbena frică" de Evrei, aceștia au fost încetul cu încetul desmoșteniți de toate drepturile dobândite, goniți din sate, adică din cea mai mare parte a țării, țărcuiți în oboarele orașelor, alungați din școli, îngrădiți în toate ramurile de muncă, dați prada hulei, și coborâți la starea de vagabonzi, așa încât ei, pe lângă acele

„Mii de dureri și suferinți firești
Ce's moștenirea cărnii"

mai suferă urgia meșteșugită a legei.

Dar dacă veți căutà în acest morman de legi cuvântul de evreu, nu'l veți găsì! Veți dà numai de cuvântul *strein.* In limba legiuitorului Român, *strein* înseamnă Evreu! Fariseism fără pereche în lume...

Totuși, casì mine la 1866, toată populația băștinașe evreească pune încă stăruitor întrebarea tulburătoare: *ce au aface legile impotriva streinilor cu Evreii-Români?*

www.dacoromanica.ro

VII

Plecarea în străinătate, la studii.—Călătoria.— Berlin.— Imatricularea.—

In Iunie 1866 trebuià să trec examenul clasei a şaptea (şi celei din urmă) a liceului.

Matematica, cu care eram mereu pe picior de război, mă păscù şi de rândul acesta: rămăsei corigent la trigonometrie. Ce'mi ardeà mie de trigonometrie? Eram printre cei dintâi elevi la celelalte materii şi mă bucuram de o deosebită vază în liceu, la studenţi şi profesori. Aceasta se dovedì lămurit la 1865. Acest an adusese o secetă ne mai pomenită; foametea bântuià la ţară. Se hotărâ a se adunà studenţii ca să pue la cale strângere de ajutoare, şi ei pe mine mă aleseră să rostesc cuvântarea! Ştiu că m'au trecut răcori când m'am suit pe catedră, în sala cea mare a liceului, şi că văzând în faţa mea pe profesori şi camarazi uitându-se ţintă la mine, mi se tăià glasul. Dar după cele dintâi vorbe bâlbâiate, îmi veni inima la loc, şi am obţinut atunci întâiul meu succes oratoric. Băeţii mă purtară în triumf afară; dar vai! eu, triumfătorul, eram corigent!

In Septembrie trebuià să fac examenul de corigenţă. Dacă nu răuşeam, toată cariera mea erà ameninţată. Pe când urcam Calea Moşilor spre Str. Sfinţilor unde

www.dacoromanica.ro

şedeà d-l Robescu profesorul meu de trigonometrie, svâcneà inima în mine, căci, deşi mă pregătisem, aveam o foarte modestă încredere în succesul meu. Speram mai de grabă într'o minune: ba că mă va întrebà din cele câteva chestii pe cari le ştiam mai bine (şi între ele erà *azimutul*: pe acesta, nu ştiu de ce-l învăţasem perfect!), ba că mă va trece fără examen. Găsii pe profesorul meu cu fratele său C. F. Robescu, care în urmă a apărat pe d. I. C. Brătianu de glonţul asasinului. Ii spuse fratelui său că sunt un bun şcolar la limbi, literatură, istorie şi mă întrebă ce am de gând să studiez.—Literile, îi răspunsei...—„Ei, atunci, nu-ţi trebue trigonometria" zise el zâmbind şi adăogă: „Iată, te trec fără examen. Du-te cu D-zeu şi bun succes." Minunea pe care o visasem se întâmplase dar! Erà pe atunci încă vremea minunilor; astăzi, când examenele de corigenţă se trec, cred, înaintea comisiunilor, un profesor cu scaun la cap nu ar mai puteà da cu piciorul acelui sistem nenorocit care întinde pe acelaş calapod pe toţi elevii, fără a ţine seama de aptitudinile lor deosebite, şi a face selecţiunea trebuincioasă.

In sfârşit puteam să'mi văd visul cu ochii. Să plec în străinătate la studii. Incă din clasa a cincea din liceu începusem a da lecţii, în şcoli şi la particulari, şi strânsesem banii astfel agonisiţi. Cu aceste economii şi cu ajutorul tatii şi al bunului meu frate Isidor, îmi luai sborul.

Plecai însoţit de fratele meu Leopold şi al unui prieten Al. I. S., artist dramatic caşi el. Noutatea priveliştilor ce se perindară înaintea ochilor mei uimiţi mă birui atât că rămăsei ca năuc, spre marele necaz al tovarăşilor mei de drum cari luară muţenia mea drept

www.dacoromanica.ro

nepăsare. Pornirea în deligenţă, popasul la Hanul Călugărenilor, sosirea la Giurgiu, vederea bătrânului Danubiu, îmbarcarea pe vaporul „Orient", Porţile de fer pe care majestosul fluviu şi le deschide prin stânci în volbure de spumă — le văzui toate ca printr'o ceaţă. Lunecând apoi pe apa domoală ajunserăm la Orşova, şi la Baziaş. Aici găsirăm drumul de fier pe care'l vedeam pentru întâiaş dată. Ne aşezarăm tustrei pe bănci de lemn într'un cupeu de clasa a treia, având uşă în ambele laturi. Pornirăm cu voe bună, măcar că aveam un drum de 36 de ceasuri până la Viena.

Mă uit la nemărginirea pustei ungureşti care fuge în sclipiri de lumini şi culori şi se pierde în zare. Ceasuri întregi abia câte un copac sau o măgură verde care să'ţi desmerde ochiul: glia hrănitoare n'are zor de altă podoabă decât bogatele sale holde... La fiecare staţie trenul se opreşte cu o zguduitură care ne izbeşte de pereţi. Uşile se deschid şi năvălesc ţăranii, în şube unsuroase şi pălării îndesate pe ochi, cu nădragii albi, largi şi cismele lungi. Ei miroasă nu tocmai a paciulie şi pufnesc din pipele lor ridicând groase rotogoale de fum.

Uruitul roţilor, zguduelile trenului, fumul, mirosul, încep a mă ameţi. Amurgeşte. Mă ghemuesc într'un colţ şi aţipesc. Când şi când tresar: maşina şueră prelung, clopotul zurue, lumina în lampa din tavanul vagonului pâlpâe somnoroasă. Ţăranii se coboară şi alţii urcă. Câmpia a albit în lună. Intr'un târziu adorm deabinelea; dorm somnul adânc al tinereţii.

Ne deşteptăm în zorii zilei, rebegiţi de frig. Ce drum lung mi se pare! Trecem Budapesta. Incă vre-o nouăzece ceasuri trăgănate şi intrăm într'o gară care mi se pare gigantică cu bolta ei uriaşă pe stâlpi de fer.

www.dacoromanica.ro

Viena ! Acest cuvânt magic mă trezeşte din piroteala care m'a cuprins. Deschid ochii largi. Inainte-mi se desfăşură feeria vechiului oraş de pe malurile Dunărei albastre, oraşul împărătesc !

Coborâm Praterstrasse, inundată de lumină în care furnică o mulţime veselă. Ea se mişcă unduind, par'că după măsurile unui vals de Lanner sau de Strauss, cari plutesc în aer. Şi este doară după *Königgrätz !*

Am păstrat puţine amintiri din această întâia a mea şedere la Viena. Doar câteva culmi luminoase răsar din negura vremii: Catedrala St. Stefan, Burg, Schönbrunn. Imi amintesc şi Karltheater unde am văzut pe marele comic *Knaak* în rolul croitorului Fips. Parcă'l văd: nalt, subţire, cu ochii aiuriţi, călcând mărunt, gângăvind răguşit pe nas şi ţinând în mână o maşină de călcat ca „să nu-l deà vântul jos!" Erà un hohot de râs nebun în sală.

Berlin ! Locul meu de destinaţie. Ce deosebire isbitoare ! Pe lângă splendida Capitală a Austriei, pitoresc aşezată pe malurile Dunării, plină de lumină, de mişcare şi de viaţă, Berlinul, pe atunci modesta Capitală a Prusiei, se arătà ca un colţ de provincie, mohorât, rece, în care viaţa curgeà greoaie ca apa trândavă a negrei *Spree*. De cât, pe aleea umbroasă „Sub Tei" erau înşirate, pe două rânduri, sclipitoare, tunurile cucerite la Sadowa şi Königgrätz. Bătrânul Fritz de pe monumentul său de bronz se uità cu un zâmbet în colţurile gurii la aceste trofee cari veneau până la poalele lui spre a i se închină. Hei, par'că ştià filosoful dela Sanssouci că aceasta erà numai începutul şi că în curând din câmpia însângerată dela Sedan va răsărì Germania unită şi că nu departe de

www.dacoromanica.ro

el între Castel şi Spree, se va ridică, falnică, statuia întâiului Impărat din neamul lui...

M'am mutat într'o odaie din casele din colţul Mauer şi Behrenstrasse. Fratele meu şedeà cu mine. Nu 'răiam din belşug; mijloacele mele modeste abià îndestulătoare pentru unu trebuiau să ajungă pentru amândoi. După ce am stat multă vreme la cumpănă, m'am hotărât să mă înscriu la drept, cu gândul însă să urmez şi la filosofie şi litere. Cu evlavioasă sfială am intrat în aula Universităţii spre a mă *imatriculà*. Vasta sală este plină de studenţi cari se îndeasă în jurul catedrei pe care stă rectorul, vestitul chirurg *Langenbeck*. Mărunţel la trup, uscat, cu părul şi favoritele albe pe faţa veştedă, bătrânul învăţat stă solemn cu obrazul de sfinx. Ii prezint mândreţea mea de diplomă, o batalamà neobicinuită ca mărime şi tipar. El o întinde rufă, o citeşte încet şi cam mirat, apoi, după un răstimp, zice: „Ah, *Turcia?*“ Sânt trăznit! Răspund, cam tărăgănat: „Nu, d-le rector, *Ro-mă-ni-a!*“

El se uită la mine peste ochelari, încruntând puţin sprâncenile şi apoi zice: „Ah, bine, bine. Dar, n'aveţi diplomă de bacalaureat“. Imi sare inima din loc. După ce însă lămuresc că certificatul ţine loc de bacalaureat, el dispune înscrierea mea.

Eram dar cetăţean academic! Acest fapt memorabil a fost sărbătorit, după datină, printr'un chef în modestul birt din str. Franceză, unde luam prânzul. Cum pânea erà la „discreţie“ (Nemţii nu prea mănâncă pâine la masă) noi ne credeam în drept să ne umplem golurile stomacului cu pâine. Dar neamţul tot neamţ! Băgând de seamă birtaşul că prea dedeam busnă în pâini prinse a se uità cam pieziş la noi. Noi o înţeleserăm şi ne aduceam pâinea în buzunar.

www.dacoromanica.ro

Nebănuite orizonturi se desfăcură acum curiozității mele și nesațiului meu de a dobândi cunoștințe. Urmai cursul profesorului *Heinemann* de *hermeneutica juris*. Din nefericire o nemerisem rău: dascălul erà sarbăd, greoi, plicticos. Dialectica Hegeliană erà încă stăpână absolută: pentru a părea adânc trebuià neapărat să fii obscur; claritatea presupunea superficialitatea. Insă un *publicissimum* al prof. Karl Werder mă despăgubì cu prisos. El vorbì despre *Don Carlos* de Schiller înaintea unui auditor numeros, compus atât din studenți cât și din *filisteni*. Verva spiritualului profesor, expunerea sa limpede, analiza sa fină mă încântară.

Apoi mi se deschise o altă lume de vrăji; în concertele simfonice conduse de maestrul *Liebig*, intrai în atingere cu eroii muzicei clasice: Beethoven, Mozart, Haydn, Mendelsohn. Wagner nu se pomenià încă. Mișcarea în științe și artă cari au dat o nouă orientare gândului omenesc și vieții sociale, erau în fașe: Darwin necunoscut, Spencer abia se arătase; toată zarva erà în jurul materialismului al căruia propovăduitor de frunte erà *Büchner* și se pregătià acea perioadă stranie de dușmănie între știință și filosofie care abia în zilele noastre a încetat, cele două mari brațe ale fluviului cunoștinței omenești întrunindu-se iar în aceiași matcă.

www.dacoromanica.ro

VIII

Vizita la Frankfurt pe Main. — Plecarea la Lipsca. — Universitatea şi studiile. — Păţania din Meissen. — Doctoratul

(1867—1869)

Intr'aceasta, fratele meu plecase la Frankfurt pe Oder unde fusese angajat. Incercai să-mi uit singurătatea prin muncă încordată. Incepui şi lucrări literare şi tradusei în româneşte *Clopotul* de Schiller [1]). Totuşi mi se furişă în suflet tânjeala. Intr'o seară stam singur singurel în odaia mea. Afară erà ger de crăpau pietrele. Strada dormea în lumină plumburie, acoperişurile îngropate în zăpadă, cu ţurţuri de ghiaţă, păreau nişte moşnegi gârboviţi cu bărbi albe. Un dor nesfârşit mă covârşì. Şi atunci, asvârlii repede cevà haine într'o geantă, coborâi sărind cele trei scări, mă urcai în cel dintâi omnibus care mergeà la gară şi — iată-mă pe drum la Frankfurt pe Oder. Cum punga mea e secată, merg în clasa patra. O păţesc cât de bună. Vagonul e o cutie lunguiaţă, fără bănci, garnisită de figuri cari se agită în penumbra făcută de fumul tutunului, abia răzbit de slaba lumină roşiatică a lămpii: sunt muncitori şi provinciali. Mă aşez

1) Tipărit în Bucureşti, la 1869.

www.dacoromanica.ro

pe geantă, într'un colţ. Frigul mă pătrunde şi drumul mi se pare fără sfârşit. Dar toate au un sfârşit. Când ajungem la staţia Frankfurt, eu, răzbit de frig şi aproape înecat de fumul care mă ustură în ochi şi gât, mă reped afară şi răsuflu adânc aerul curat. Un domn mă îndreaptă. Merg, mai mult alergând, ca să mă încălzesc, prin zăpada înaltă care trosneşte sub paşi, până când ajung în piaţa Primăriei. Un cadrilater pustiu, împânzit de zăpada albăstrită de lumina lunii. Casele stau tăcute, somnoroase, o scenă par'că eşită dintr'un basm. Găsesc uşor, în bătaia lunii, casele unde şade fratele meu, în faţa primăriei. Bat în poarta mare şi bocăniturile răsună a jale, în muţenia pieţii. Dintr'un colţ se deslipeşte un chip care înaintează spre mine: e paznicul, cu corn şi suliţă. El îmi descuie poarta şi pătrundem într'o boltă întunecoasă. Paznicul aprinde un căpeţel de lumânare şi la stânga se desluşeşte o scară în melc. Mă urc, scârţ, scârţ, pe treptele şubrede şi, ajuns la catul întâi, trag cordonul. Un sunet ascuţit se trezeşte, urmat de un pas grăbit. In pragul uşii se arată o femee, cu o lumânare în mână. Dar numai ce mă zăreşte, ea scoate un ţipăt şi se trage repede înapoi. Apoi exclamă, trăgându-şi abia sufletul: „Isuse, cine sunteţi?“ Seamăn aşa de leit cu fratele meu în cât biata femee credeà că vede un strigoi, nu altcevà. După ce o liniştesc, servitoarea îmi spuse că fratemeu joacă în acea seară, şi mă grăbesc să mă duc la teatru.

Pe pereţii Primăriei, în lumina şovăitoare a felinarului, citesc afişul: se joacă *Viaţa un vis* de Calderon şi frate-meu ţine rolul Regelui. Intrând în sala teatrului, el este tocmai pe scenă şi 'l aud înainte de

www.dacoromanica.ro

a-l vedeà. Lângă mine o femee tânără, pe care, după portul şi felul ei, o recunosc ca artistă, tresare când mă vede. Se repetă aproape scena cu servitoarea! Ea mă priveşte mereu, admirativ cum mi se păreà, şi numai ce cade perdeaua, se ridică şi ese repede. Nu trec multe clipe şi mă pomenesc cu un uşier, care mă chiamă pe scenă: doamna în chestie a alergat la fratele meu şi i-a spus că colea în staluri este un domn bucăţică ruptă cu el, un geamăn sau un drac! Ne cuprindem îndoioşaţi. Rămân în culise până la sfârşitul reprezentaţiei: frate-meu e chemat de mai multe ori la rampă în aplauzele publicului. Erà aşa de superior tutulor colegilor săi! Apoi plecăm la birt, unde veselul norod al artiştilor şi artistelor mă împresoară şi mă îngrămădeşte cu întrebări.

Ce ciudaţi mi se părură atunci aceşti oameni: interpreţi ai ficţiunei în teatru păreau că urmează ficţiunea pe scena vieţei reale!

Băgai de seamă că fratele meu e abătut şi obosit. aveà faţa palidă, obrajii traşi, ochii cerniţi. Ingrijat căutai să aflu ce are pe suflet, şi, în cele din urmă, îmi mărturì amărăciunea sa că trebue să joace pe o scenă de provincie, cu artişti de a doua mână, piese de efect, înaintea unui public necunoscător. Alt ideal visase el: a jucà într'un centru mare, repertoriul clasic, cu maeştri ca Davison, Wagner, Devrient, Lewinsky şi a cucerì nemurirea în viaţă, deoarece, cum cântă Schiller:

„Actorului posteritatea nu'i împleteşte cununi".

Işi dădeà seama acum că a răzbì pe aceste scene erà nespus de greu şi drumul spre ele presărat cu spini. Oricât credeam în talentul său, simţii o sfâşiere de inimă când văzui starea în care a ajuns şi care

www.dacoromanica.ro

bănuiam că, în parte, se datorà şi traiului destrăbălat în mediul în care trăià.

Mă hotărâi să-l scap cu orice preţ din acest mediu. Toată noaptea ne chibzuim şi a doua zi, el îmî zice: „ai dreptate, plecăm chiar azi". Ne pregătim şi o ştergem în toiul nopţii, căci directorul puteà să oprească pe artistul în ruptură de contract. Sunt fericit şi par'că şi frate-meu se înviorează. Incepe iar să vorbească de viitor, de izbânzile cari trebuiau să-i vie, măcar că se simţeà că entuziasmul îi scăzuse, ca şi încrederea în sine.

După o scurtă şedere la Berlin, plecai la Lipsca unde aflasem că viaţa e mai plăcută şi mai eftină şi unde facultatea de drept erà renumită. Micul Paris, pe râul Pleisse, erà în acele vremuri un întreit centru de atracţie: prin universitatea, prin conservatorul şi prin bâlciul său, cercetat de negustorimea din toată lumea. Frate-meu plecă la Bucureşti.

Mă pusei cu un îndoit zel pe muncă.

Bătrânul *Waechter* predà Pandectele, cu mare autoritate; *W. Roscher*, întemeetorul economiei politice istorice, făceà cursul său erudit şi original, mult cercetat. El dictà părţile fundamentale pe cari apoi le desvoltà cu vorba curgătoare, deşi cu trupul său scund gras, cu ochii săi spălăciţi şi cu tusea sa nervoasă, pocnind frazele parcă'l scuturà cinevà de umeri, nu prea erà o fiinţă atrăgătoare. De altminteri, toţi profesorii dictau părţile esenţiale ale cursurilor, fără grija formei. Am câştigat însă mult dela aceşti dascăli, din spiritul lor sistematic, scoţând în relief principiile călăuzitoare. Cu greu îmi veneà să înţeleg vorbele latineşti cum le rosteau profesorii! Astfel profesorul *Müller* care predà *Institutele* dreptului ro-

www.dacoromanica.ro

man — şi în chip cu deosebire plictisitor — pronunţà *zife* în loc de *sive* şi pe *seu* ca *zoi!* Cât despre greaca nici vorba s'o poţ înţelege în pronunţia germană.

Locuiam la văduva unui medic, d-na Drexel. „Frau Doctor", rămasă cu mulţi copii şi puţină avere, abia eşià deasupra nevoilor, închiriând odăi la studenţi. Eram câţiva din ţară, parte urmând la conservator. Intre aceştia, un domn Ciurea din Iaşi şi vărul meu Leopold, care s'a făcut cunoscut în urmă prin compoziţiile sale melodioase, danţuri şi cântece populare. Mai erà şi un tânăr rus, Lissenko, harnic şi serios, însurat cu fata unui general rus, femee gingaşă şi prietenoasă. Acesta îşi vedeà de treabă şi, după cum am aflat, a ajuns la oarecare faimă în Rusia, ca director al unui conservator (din Moscova, mi se pare). El puse pe muzică o poezioară făcută de mine, intitulată: „*Dor de ţară*". Ţiu minte încă strofa finală:

„Du-te cântul meu şi zboară,
Spune ce ţi-am zis,
Că în vis fiind în ţară
Viaţa mi-e un vis".

Melodia erà dulce, tânguioasă, legănată pe un acompaniament colorat. Acuma încă crâmpee din ea îmi trec prin minte.

Conservatorul din Lipsca, trăind încă în tradiţia strălucită a lui Mendelsohn, care-i dăduse lustrul numelui său erà în floarea lui. Din toate părţile lumii veneau tinerii spre a se adăpà la isvoarele acestei şcoli, şi concertele din *Gewandhaus* erau piatra de încercare pentru toţi artiştii. In acest mediu s'a desvoltat patima mea pentru muzică,—pururea nu izvor

www.dacoromanica.ro .

de bucurii în zile senine, de mângâiere în zile de suferință.

La „Frau Doctor“ toate camerile (afară de a mea) erau închiriate la conservatoriști. De dimineața începeà vuetul. In dreapta și în stânga se tocà pianul și răsunau chinuite sonatele lui Beethoven, baladele și nocturnele lui Chopin ; din față veneau țipetele viorilor, iar în salon, fata gazdei, d-șoara Anna, își dregeà glasul în solfegii. Pentru a pune vârf acestei babilonii când venì vacanța, ca să nu rămâi mai pe jos, îmi luai cu chirie o epinetă, care zdrăngăneà ca o cobză, și începui a învăță după o „metodă“. Și dă'i și dă'i cu atâta infernală stăruință, încât gazda, disperată, mă rugă sau să o mai slăbesc, sau să mă mut. N'am avut încotro și biata epinetă se întoarse în pacea sa seculară pe care o turburasem eu. Noroc însă că d-șoara Anna se îndură de mine : cu ea prinsei a cântà din pian și din gură. Glasul meu de sopran care a răpit publicul din arenele dela Jigniță și Grădina cu Cai, acù se schimbase în bas baritonal. Dirigentul societății corale „Psalterion“ în care intrasem — erà *Iadassohn*, profesor la Conservator și compositor stimat pe vremuri — mă povățuì chiar să mă pregătesc pentru operă, prezicându-mi o strălucită carieră. Dar unde puteam să aleg după pornirea mea? Trebuià să urmez făgașul tras de roțile destinului.

Mă împrietenisem cu câțiva comilitoni germani. Ne strângeam seara, de mai multe ori pe săptămână, la mine, în *apartamentele* mele. Ocupam un salon în pluș roșu și un iatac, pentru 6 taleri sau 18 mărci pe lună! Fericite timpuri! Cum îi cinsteam cu *Bemmen* (sandwichuri) și bere, treceam drept un Na-

www.dacoromanica.ro

bab Valach, eu care primeam de acasă 30 talere pe lună, şi încă aceştia în mod neregulat. Ei, bieţii, mâncau la *convict* şi-şi primeau untul şi pâinea de acasă. Dar ce harnici şi de treabă băeţi, şi câtă carte ştiau. Unul din ei mai ales, bălan, pipernicit, cu capul mititel pe un gât lung, cu o figură de fată mare, se deosebià prin spiritul său juridic. In desişurile cele mai întunecoase ale dreptului roman, el totdeauna găsià o cărare care să ne ducă la liman. Fără îndoială că a ilustrat mai târziu o catedră la vre-o universitate germană. Eu i-am uitat numele şi i-am perdut urma.

Cum ţineam să sfărşesc studiile în cel mult şase semestre, nu prea aveam răgaz de petreceri, nici nu putui intra în vre-un *corp* studenţesc în care *mensura* şi *comersurile* mistuiau o bună parte din timpu studenţilor. Mă mulţumeam cu concerte, teatru şi plimbări în frumoasele împrejurimi ale oraşului. Adesea ne plimbam cu luntrea pe gârla încadrată de verdeaţă, şi mergeam la *Gohlis* unde beam berea, *recea blondă*. De multe ori ne întâlniam seara în gara Bavareză, sorbind bărdacele cu băutura oacheşă şi cântând cântece studenţeşti:

In Olimp, în zi de sărbătoare
Fraţilor cu toţii noi la chef vom stà,
Şi dacă ne vine Hebe cu 'ntrebare:
Oare Ambrosie nu poftiţi cumvà?
Ştii că ai haz, zeu? Valerala.
Bere bavareză vreu, Valerala.
Veşnic bavareză, aleluia!

Intre oaspeţii obişnuiţi din birtul gării, erau nelipsiţi în fie care seară trei inşi: profesorul Bock, autorul unei cărţi pe atunci vestită: „Cartea desprə o-

www.dacoromanica.ro

mul sănătos şi bolnav", spătos şi pântecos ; editorul celei mai răspândite reviste germane din acea vreme (Gartenlaube) şi un critic literar. Soseau la ceasul hotărât, se aşezau la masa lor şi începeau a goli paharele, tacticos, cumpănit. Conversaţia, la început însufleţită, scădeà pe măsură ce paharele se înmulţeau, apoi tăceri tot mai adânci se lăsau ; tustrei se uitau gânditori la pahare, ca şi când în fundul lor se aflau tainele vieţii ; capetele se plecau, sunetul sec al capacelor se făceà tot mai rar, şi într'un târziu se sculau domol şi plecau pe două cărări.

Nu e vorba, şi noi ne strecuram adesea afumaţi de ne păreà, cum zice cântecul studenţesc, că uliţa s'a îmbătat, că felinarele nu se mai ţin drepte şi că luna se strâmbă, având „un ochiu deschis şi altul închis" ! Şi azi încă mă ispiteşte recea blondă şi sorbind-o îmi răsare în minte birtul din gara bavareză, mă văd ciocnind paharele cu camarazii mei şi'mi revin icoanele din fericita viaţă de student, când vedeam lumea în fard trandafiriu.

In vacanţa de vară mă dusei la *Meissen* unde erà angajat ca actor şi regisor, I. S., prietenul fratelui meu. Il găsii la repetiţii, în teatrul de vară, pitoresc aşezat pe malul Elbei. Dar o păţanie, pe care n'am uitat-o nici odată, puse un capăt neaşteptat vizitei mele. Intr'o seară, cântam în corul studenţilor din cpereta: *Flotte Bursche* de Suppé. Tocmai în toiul corului *Gaudeamus igitur*, o mustaţă mi se deslipi şi căzu jos. Râs mare în public, de nu se mai auzià muzica. Deodată un corist se apropie de mine şi'mi smulge cealaltă mustaţă, în hohotele publicului. A doua zi am şters'o dis de dimineaţă.

Pregăteam dreptul Roman, mai ales. In curgerea

www.dacoromanica.ro

studiului, am avut adesea ori nedumeriri cari mă tulburară. Astfel am fost uimit din capul locului citind că jurisprudenţa este „omnium divinarum atque humanarum rerum notitia“ ; mi s'a părut că această definiţie calcă peste hotarele fireşti ale Dreptului şi cotropeşte ţinuturi streine. Tot aşà mă lăsâ pe gânduri definiţia *dreptului natural* ca fiind *quod natura omnia animalia docuit* şi afirmaţia că *dreptul scris* nu este decât *emanaţiunea conştiinţei poporului, a obiceiului pământului* (cum s'ar zice la noi) care ar fi izvorul de frunte al legii. Fără voe mă întrebai: dacă este aşà, de ce atunci acele mormane de pravili, acele maldări de tălcuiri şi comentarii şi controverse? Şi dacă legile trebue să fie *norma* acţiunilor, măsura drepturilor şi datoriilor noastre, cum pot ele indeplini rostul lor dacă chiar oamenii de legi se ceartă în privinţa înţelesului lor? Şi regula: *ignorantia juris nocet* mi se părù, în asemenea condiţiuni, o supremă nedreptate.

Aceste gânduri nedesluşite se plămădiră încet în mintea mea, fără a se lămuri pe deplin, dar prinse a mă „muşcà şarpele îndoelei“. Mai târziu când văzui groaznica anarhie care domneşte în practică, cum colegii tălmăcesc cu aceiaşi convingere aceleaşi fapte în sens contrar, când văzui, mai ales la alcătuirea codicelor mele adnotate —cum că hotărârile, cari *pro veritate habentur (!)*, se bat la cap, şi cum chiar aceleaşi instanţe se rostesc ba într'un fel ba într'altul, am înţeles adâncul adevăr al cuvintelor lui Goethe că :

Vom Rechte das mit uns geboren ist
Davon ist leider nicht die Frage

Şi aici Olimpianul a nemerit drept la ţintă ! Lozinca

www.dacoromanica.ro

trebue să fie: îndărăt la dreptul *care este născut cu noi!* Și cum că primenirea se urzește și se îndrumează în acest sens o dovedește chiar pravila care recunoaște *jurial* în materie criminală (în alte țări și în materie civilă și comercială) și *arbitrajul* în materie civilă, arbitrii putând judecà după *cugetul* și *chibzuiala lor.* Da, *cugetul*! In conștiința omenească, luminată prin știință, înobilată prin cultura etică, încălzită prin dragostea de oameni, se va durà templul *justiției,* fără slujitori ai altarului sau alți mijlocitori.

Aveam ca „corepetitor" pe contele *Sulkowski,* un lăstar al unei vechi familii nobile venite din Polonia cu August cel Tare, Rege al Poloniei. Aproape septuagenar, bătrânul erà încă voinic. Părul cădeà în plete albe pe ceafa plină; mustățile lungi îi dedeau un aer marțial cu care contrastau ochii săi albaștri în obrazul rotund și îmbujorat. Călcà greoi, rezimat pe bastonul său gros, care pocneà când urcà cele trei scări până la mine. Aveà șapte fete bătrânul conte, fără zestre...

Cinci semestre se călătorirà repede: Pregătii din vreme teza de doctorat, tratând „despre legate în dreptul Roman, saxon și român" și în ziua de 29 August 1869 mă prezintai la examenul oral înaintea unui juriu din care făceau parte, între alții, germanistul v. Gerber și romanistul Hänel. Cel dintâi, rectorul universității și președinte al Comisiunii, cu aer pontifical, mă examină din dreptul canonic, și anume de soboarele ecumenice. Le știam pe de rost și începui: *Constantinopolitanum primum, Niceanum primum*; — aici mă oprii deodată; par'că mi se făcuse un gol în minte. Mă trecură năduș'le: profesorul, impasibil, cu fața încremenită, se uità țintă la ceasul de pe

www.dacoromanica.ro

masă, al cărui ţicăit îmi treceà fiori prin inimă. Deodată par'că mi se lumină memoria şi mă pornii repede : dar vai—prea târziu ! Profesorul îmi tăià vorba : trecuseră cele zece minute reglementare şi celelalte soboare îmi rămaseră în gât ! Acestor nenorocite soboare — n'ar mai fi fost ! — le datoresc că am fost promovat *cum laude*, în loc de *magna cum laude*, cum râvnisem.

Şi când întinsei mâna dreaptă ca să depui jurământul, rectorul înţepat mi-o dete înlături fiindcă nu scosesem mănuşa. Şi mă felicità apoi cu jumătate gură. Dar toate astea erau floare la ureche ! Ce'mi păsà mie de grozăvirea acestui tip de dascăl scorţos. Scăpasem ! Eram *vir clarissimus atque doctissimus, doctor utriusque juris*, aveam cheia tuturor fericirilor. Impreună cu mine trecù examenul de doctorat un alt Român : *G. Gociu ;* cu un alt prieten din ţară, *Jianu*, am cutreerat Sviţera Saxonă, de la Schandau până în Boemia. Atunci am cunoscut întâi farmecul munţilor, vraja codrilor, mândreţea văilor răcoroase în care răsună clipotul tainic de isvoare. Şi am putut vedeà şi faimoasa cascadă pe care, pentru o groşiţă, o slobozià un om trăgând scândura care reţineà apa de ploaie....

www.dacoromanica.ro

IX

Intoarcerea.— La Giurgiu.— Revederea.— Privelişte în ţară. — Reînapoierea.— Plecarea. La Paris şi Viena.—

In seara zilei examenului chiar, după tradiţionalul ospăţ de doctorat în *Taverna Auerbach*, la care meditatorul meu dovedì că nu ştià numai carte dar şi să tragă un gât sdravăn, plecai în ţară, mânat de dorul de a revedeà pe iubiţii mei, după trei ani de despărţire.

Gândurile mele, mai iuţi de cât trenul, călătoreau spre ei, şi'mi zugrăveau bucuria revederei. Dar, în răstimpuri, ele se întorceau şi la gingaşa copilă care mi-a adus prinosul inimei sale nevinovate. Din muzică, această şireată peţitoare, răsărise plăpânda floare-a dragostei noastre. In clipa despărţirii pe genele ei a tremurat o lacrimă — ultimul cântec fără vorbe — şi în unda de jale ce mi se suì în inimă am simţit că idila noastră e sfârşită pentru totdeauna, precum pentru totdeauna mă despărţeam de fericirea vieţii studenţeşti, spre a intrà în sbuciumul asprei realităţi.

O jerum, jerum, jerum
O quae mutatio rerum !...

La Giurgiu mă întâmpină cumnatul meu *W. Staadecker* care luase pe sora mea mai mare, Clara, pe

www.dacoromanica.ro

când eram la studii. O mândreţă de om. Viaţa lui, un un adevărat roman. Fiul unui rabin din satul Merchingen din ducatul Baden, nu dusese tocmai zile albe în casa părintească, mai bogată în copii de cât în avere. Tatăl, iute la mânie, nu preà alintà pe copii. La vârsta de 16 ani, Wilhelm, pe care bătrânul îl socoteà desmetic şi ştrengar, plecă în lume, cu puţini bani în buzunar, dar cu curajul nepăsător al tinereţei. Cutreeră băiatul Austria, Serbia, Bulgaria, parte şi pe jos, dormind adesea pe câmp şi în curţi, şi trăind din roadele de prin grădini şi păsările de prin ogrăzile oamenilor — cum îi plăceà să povestească aceste isprăvi, râzând cu hohot!— până ajunse în „sălbatica“ Valachie. Aci acest băiat strein în ţară streină, înzestrat cu o voinţă de fier şi o rară putere de muncă, ajunse unul dintre cei mai de seamă negustori, iubit de toată lumea pentru cinstea şi bunătatea sa. Aveà atunci o casă de expediţie şi comision la Giurgiu. Acasă mă aşteptau părinţii. Oh! clipele neuitate ale revederii, când bucuria se descărcă în lacrimi şi sărutul scumpei mame îmi puse în suflet soarele! Mama mă sorbià din ochi, dar cu o sfioasă fereală, că doar eram doftor, o altă fiinţă de cât odorul ei de altă dată! Tata era radios. Invăţasem, după dorinţa lui, o profesie practică. Visase omul să'şi vadă copilul avocat, şi avocătura erà brăţară de aur pe acele vremuri.

Dar dela plecarea mea din ţară mişcarea împotriva Evreilor făcuse progrese mari. I. C. Brătianu, ajuns şeful puternic al „partidului roş“ înţelesese numai decât minunatul mijloc ce-i dà această chestie pentru a câştigà elementele eteroclite burgheze şi a'şi înjghebà partidul. El făcuse dar dintr'însa o armă de

www.dacoromanica.ro

partid. Târgoveţii şi negustorii, în cea mai mare parte streini, cari voiau să scape de concurenţi supărători, se porniseră împotriva „duşmanilor neamului", şi a „cotropitorilor ţării".

Un puternic ajutor le venise din partea fraţilor de dincolo. Ardelenii, cari, după spiritualul cuvânt al lui Victor Eftimiu, sunt *născuţi martiri*, ajunşi în ţară un factor însemnat atât prin numărul cât şi prin cultura lor, stăpâniţi de o ură năprasnică împotriva Evreilor Unguri cărora nu le iartă patriotismul lor maghiar, printr'o ciudată rătăcire, se răsbună de ei asupra Evreilor Români!

Nu numai că aceştia au fost desmoşteniţi de drepturile lor din vechime, dar se inaugurase legiuirea sălbatică contra streinilor (citeşte: evreilor) care trebuiă să-i aducă la sapă de lemn şi se începuseră acele goane din sate cari au închis evreilor trei pătrimi ale ţării şi i-au îngrămădit în oborul oraşelor.

Bine înţeles că am găsit toate uşile închise. Peste tot regimul polinezian al tabuu-lui.

Văzându-mi cariera zdrobită, descurajarea, revolta m'au covârşit. M'am simţit cuprins de valuri şi dat afund. Dar cu încetul speranţa a renăscut: ce d-zeu! sunt doar tânăr, am învăţat carte, ştiu limbile şi lumea e mare. S'o găsi doar sub soare un locşor pentru mine!

Şi am părăsit iar ţara, simţind însă în sufletul amărât adevărul acelei legende mitice despre *Anteu*, ale căreia puteri sporeau numai când atingeà pământul patriei...

Sosit la Paris în Octombre 1869 am stat în Oraşul-Lumină numai vreo trei luni, lucrând în biuroul avuatului *Maître Popelin*. Rostul meu erà să scriu

www.dacoromanica.ro

„concluzii" cât mai lungi, spre a măzgăli cât mai multe coli timbrate,—în socoteala bieţilor împricinaţi. Scriam verzi şi uscate, ca umpluturi, scoase din *Dalloz*. Am văzut atunci ce rotărie nefolositoare este această învechită breaslă a *avuaţilor*, de care francezii rutinieri nu se pot hotărâ a se lepădà. Scărbit de această bucătărie a meseriei, lăsai pe *Maître Popelin* în plata Domnului, şi trecui în cartierul latin, unde urmai cursurile facultăţii de drept.

Dar curând candidatura Prinţului Anton de Hohenzollern la tronul Spaniei deslănţuì urgia: pe bulevarde răsunară strigăte de „à Berlin", şi dincolo de Rin se trezì furoarea teutonică. Războiul erà în aer. Mă hotărâi atunci să plec la Viena. Acolo aveam mai mulţi sorţi de izbândă: mi-am făcut studiile în Germania, eram perfect stăpân pe limba germană şi puteam sperà şi într'o activitate literară până voi puteà exercità avocatura. La Viena mi se cerù să trec un examen de *nostrificare* a diplomei mele, şi anume de drept civil şi penal austriac. Mă pregătii pentru acest examen studiind tratatele lui *Unger* şi *Herbst*. Intâmplarea voì să fac cunoştinţa unui filolog german care se ocupà în deosebi de limba şi literatura engleză. După imboldul lui începui să învăţ limba engleză după metoada Toussaint-Langenscheidt. N'am putut prevedeà că acest lucru va hotărâ în curând de cursul vieţii mele!

Intr'adevăr, două zile înainte de ziua hotărâtă de Facultatea din Viena pentru trecerea examenului, mă pomenii cu o telegramă a bunului şi regretatului meu amic *Saniel Marcus*, rugându-mă să primesc postul de secretar al consulului Statelor-Unite din America, *Benjamin Franklin Peixotto*, de curând venit în ţară

www.dacoromanica.ro

cu misiunea specială de a lucrà pentru îndreptarea stărei Evreilor Români. Surprins, am stat la cumpănă o vreme, şi pentru cuvântul că cunoştinţa ce o aveam atunci de engleza erà slabă de tot. Dar perspectiva de a mă întoarce în ţară şi de a conlucrà la o aşa operă mă ademenì puternic. Şi când şi părinţii mă rugară stăruitor să primesc, orice şovăială înetâ şi, în ziua când trebuià să trec examenul, reluai drumul patriei!

Aşà întâmplarea, mai mult de cât aptìtudinile sau menirea firească, hotărăşte mai adesea ori de soarta omului. Dar ori unde te pune destinul, în orice loc, esenţialul este *să-ţi faci datoria,* şi atunci vei puteà să zideşti o petricică, cât de mică, în marea clădire, fără de sfârşit, a progresului omenesc.

www.dacoromanica.ro

X

Benjamin Franklin Peixotto. — Solia lui. — 1871

Dela 1866 goanele de prin sate ale evreilor-pământeni, priviţi acum ca *vagabonzi*, se făcură din ce în ce mai dese şi mai sălbatice, după firea şi toanele administraţiei localnice. Ele isbucneau periodic, când într'un judeţ când într'altul, după ordine ministeriale, întemeiate pe regulamente vechi, desfiinţate de Codul civil. In Iulie 1867 s'a întâmplat acel episod zguduitor cunoscut ca *înecurile din Galaţi*. Vre-o 8-10 evrei, alungaţi dela vetrele lor, între cari se află şi un bătrân bolnav, fură încărcaţi de soldaţi într'o luntre, duşi până la un ostrov inundat din faţa Galaţilor, şi părăsiţi în mlaştinele acelei insule. Nişte soldaţi turci, găsindu'i acolo, îi duseră înapoi ca să'i predeà postului din Galaţi. In loc de a primì pe aceşti nenorociţi, aproape morţi de spaimă şi de foame, soldaţii postului îi loviră cu paturile puştilor şi baioneta şi le deteră brânci înapoi în Dunăre. *Doi dintre evrei, între cari moşneagul istovit, răpiţi de curent, se înnecară sub ochii soldaţilor cari nici nu încercară să'i scape.*

O barcă a vasului austriac „Mercur" se repezì în ajutorul lor, dar sosì prea târziu. Ei periră în valuri. Ceilalţi expulzaţi, lăsaţi multă vre-

www.dacoromanica.ro

me în apă şi în arşiţa soarelui, fură în sfârşit ridicaţi şi vârâţi în temniţă. Corpul consular din Galaţi protestă energic împotriva acestei neomenii, într'o notă adresată prefectului. Aflai de această întâmplare din ziarele din Lipsca cari vorbeau de ea nu în termeni măgulitori pentru ţară, şi câteva zile nu m'am dus la curs spre a'mi ascunde durerea şi ruşinea.

In primăvara şi vara anului 1870, goanele au urmat din ce în ce mai nemiloase, la Botoşani, Vaslui, Tecuci, sub ministrul I. C. Brătianu, apoi sub M. Cogălniceanu, care rânduì goanele cu aceeiaşi înverşunare.

Un freamăt de indignare se trezì în toată lumea civilizată. Undele lui trecură oceanul în America şi se prelungiră până la coastele Pacificului, la San Francisco. In acel oraş locuià atunci tânărul avocat *Benjamin Franklin Peixotto.*

In clipa când scriu acest nume iubit, îmi răsare în faţa mea chipul luminos al aceluia care mi-a fost un scump prieten şi un dascăl în cea mai înaltă ştiinţă, aceea a luptei pentru un ideal omenesc. Durerea mă covârşeşte şi trebue să mă opresc puţin, căci :

„Mi-e inima colea'n sicriu la el
Si va s'aştept până'mi va reveni... (*)

Peixotto erà coborâtor dintr'o familie de *sephardim* alungată din Spania la 1492 de Ferdinand şi Isabella, împreună cu toată evreimea din acea ţară. Această izgonire a unei populaţii întregi a fost cea mai mare fără de lege a sfântului oficiu, a acelei inchisiţii care, înjghebată de Papi pentru a stârpì pe eretici, a în-

*) Din cuvântarea lui Marcu Antoniu în „Iuliu Cesar" de Shakespeare.

www.dacoromanica.ro

sângerat lumea în cursul mai multor veacuri. Ea n'a fost formal desfiinţată nici până azi de Roma şi dacă un nou Torquemada nu mai poate azi arde eretici pe ruguri *in majorem dei gloriam*, este pentrucă braţul secular nu mai este în slujba bisericei Romane.

Ce minte poate gândi, ce pană descrie nemărginirea acestei catastrofe, jalea şi disperarea acestor sute de mii de oameni, bărbaţi, femei, copii, siliţi să părăsească în pripă ţara şi căminurile lor, să înfrunte primejdiile şi mănia mărilor, să rătăcească în căutarea ţărmurilor streine unde să-şi poată pune piciorul pribeag !

Dar Spania a plătit scump acest păcat. Bogată şi prosperă, ea şi-a pierdut toată vlaga ei, a sărăcit şi s'a despopulat, şi nu s'a mai putut redeşteptă până în ziua de azi. In acea ţară, — despre care un rege trufaş a zis că soarele nu apune în cuprinsul ei,— azi, învăluită în noaptea ultramontanismului, se poate *zice că soarele nici nu mai răsare într'însa !*

Şi — ce ironie a istoriei ! — azi Spania caută a readuce în sânul ei pe coborâtorii celor isgoniţi acum patru veacuri, şi, pentru a puteà cucerì sufleteşte Marocul, trebue să recurgă la evreii marocani, odrasle ale celor isgoniţi la 1492, cari au păstrat datinele, moravurile şi limba Spaniei, şi sunt, între Mauri şi Berberi, singurul element de cultură.

Fugarii din 1492, câţi scăpară din groaznicul prăpăd, se aşezară în Olanda, Englitera, Franţa, Italia, Turcia (de unde puţini veniră şi în România) aducând în aceste ţări cultura lor şi puterea lor de muncă. Din sânul lor răsărì, ca să nu pomenim decât pe câţivà, oameni ca *Disraeli, Ricardo, Crémieux, Lombroso, Luzzatti.* Olanda datoreşte acestor noi fii ai

www.dacoromanica.ro

săi una din gloriile cele mai mari ale omenirei: pe *Baruch Spinoza.*

Familia Peixotto (citeşte *Peişoto*) se statornicì la Amsterdam, şi emigră .mai târziu, împreună cu alţi coreligionari, în America de Nord, întovărăşind, pe vasul *Mayflower,* pe puritanii englezi cari, refugiaţi şi ei în primitoarea Olanda, au pus temelia marei Republici Americane.

Moise Peixotto, bunicul lui Benjamin Franklin, iubit pentru învăţătura şi evlavia sa, ajunse rabinul comunităţii din oraşul New-York.

Daniil, tatăl lui Benjamin, medic cu vază şi om de litere, murì în vârstă de 43 ani, când fiul său erà abia de nouă ani. Acesta învăţă dreptul şi se aşezà la San Francisco, unde începù avocatura, pentru care aveà o deosebită destoinicie prin agerimea minţii şi vorba sa uşoară şi eloquentă. Se căsătorì cu Hannah Straus, dintr'una din cele mai de seamă familii din New-York, cu care a trăit în cea mai fericită căsnicie. Urmând nobila tradiţie a familiei sale, Peixotto luă de timpuriu o parte vie în chestiile cari priveau pe coreligionari şi intră în *Ordinul Independent Bnei Brith* (Ordinul Fiilor Alianţei). Această societate fusese întemeiată în New-York la 13 Octombre 1843 cu scopul de a strânge măduralele răzleţe ale evreimii din America şi mai vârtos pe numeroşii imigraţi, — acea mulţime eteroclită, venită din toate ţările,— cari trăiau fără nici o legătură între ei şi duceau o viaţă grea în Lumea Nouă. Francmasoneria erà pe atunci foarte răspândită în America, dar nu primeà de loc, sau prea cu anevoe, pe Evrei. Atunci un imigrat german, *Henry Jones,* modest mecanic, cunoscând rodnica activitate a Masoneriei în acea vreme de plă-

www.dacoromanica.ro

mădire şi închegare a Statelor Unite, înţelese cât de folositoare ar fi o asemenea alcătuire pentru Evrei şi se gândì a întemeià un ordin simbolic evreesc. Gândul acesta, isvorât dintr'o viziune adevărată, dând glas unui simţimânt de toţi împartăşit, găsì, fireşte, un răsunet puternic. Cei mai de frunte evrei se strânseră cu entuziasm în preajma steagului desfăşurat de Henry Jones. In repede succesiune răsăriră „loji" în oraşele mai însemnate din Statele-Unite, „fraţii" se înmulţiră repede şi Henry Jones, avù, încă în viaţă fiind, norocul să-şi vază visul înfiripat. Dar de sigur n'a visat că din plăpândul lăstar sădit de el în pământul American va creşte un copac uriaş ale cărei crăci se vor întinde şi peste ocean, că ordinul său va numărà odată peste 35.000 de membri şi că va ajunge organizaţiunea de frunte a Evreilor din lumea întreagă pentru înfăptuirea celor mai curate şi înalte idealuri omeneşti!

Peixotto ajunse curând în fruntea ordinului ca *Grand Saar* şi-i dete o puternică desvoltare.

Faima sa se lăţì şi insuşirile lui alese îi prevesteau o strălucită carieră.

Dar nişte întâmplări ivite departe, într'o ţară de pe malul Dunării, trebuià să dea tânărului avocat de pe coasta Pacificului, o neaşteptată îndrumare.

Când veştile despre goanele evreilor din România sosiră, tot mai dese şi mai cumplite, inima lui Peixotto se cutremură de durere şi groază. Şi crezând că este datoria lumii civilizate şi în deosebi a patriei sale, de a ocrotì aceste victime, se dospì în mintea lui gândul să meargă chiar *el* în ajutorul lor sub scutul steagului Marei Republici Americane.

L'au numit *vizionar*, „acei cari privesc rece la lu-

www.dacoromanica.ro

mea asta". Poetul *Alfred Towusand*, într'o poezie închinată lui, îl va numi însă *preot* şi *poet*:

His dark face kindled in the East.
He walks our Europe like a dream,
And in his great beard gravely seems
To meet the poet and the preast.

(Faţa'i oacheşă e arsă'n răsărit;
El colindă Europa noastră ca un vis,
Şi'n barba'i mare pare că solemn
Se'ntâlneşte preotul şi poetul).

Să'l numim un *inspirat*, mânat de acel eroism fără de care nimic mare nu se săvârşeşte pe lumea asta.

Şi energica lui voinţă zori înfăptuirea viziunei trezită în el. In Decembre 1870, Peixotto plecă din San-Francisco, trecù prin oraşele mai mari ale Americei în deosebi Chicago, Cleveland, Cincinatti, Louisville, New-York, unde cu limbă de foc propovăduì solia sa şi încălzì inimile pentru dânsa. Sprijinul nu'i lipsì. Prietenii săi şi Ordinul Bnei Brith îi puseră la'ndemână mijloacele trebuincioase. Apoi merse la Washington unde se prezintă Secretarului de Stat *Hamilton Fish* şi Preşedintelui Republicei, ilustrul general *Grant*. Dobândì numirea sa ca Consul al Statelor Unite în România, şi pentru a nu lăsà îndoială, asupra rostului acestei numiri Generalul Grant îi dădù la mână — contrar obiceiului diplomatic — o scrisoare în cuprinderea următoare:

Washington, Dec. 8, 1870

„Purtătorul acestei scrisori, d-l Benjamin Franklin Peixotto, care a primit însemnata, deşi neremunerata poziţie de Consul al Statelor-Unite în România, se

www.dacoromanica.ro

recomandă bunelor oficii ale reprezentanților acestui guvern în străinătate.

D-l Peixotto a intreprins sarcina funcțiunii mai mult ca o lucrare misionară în folosul neamului pe care'l reprezintă, decât pentru vre-un folos al său — o lucrare pentru care toți cetățenii îi vor urà cea mai mare isbândă. Statele-Unite necunoscând nici o deosebire a cetățenilor din pricina religiei sau nașterei, crede de bună seamă într'o civilizație peste toată lumea, care va chezășui vederi universale".

Congresul Statelor-Unite încuviință îndată această numire a Presidentului Grant. Pentru sprijinul material al misiunei se întemeiă la New-York *Societatea Americano-Română* sub președinția bancherului Iosef Seligmann, și în Decembre 1870 Peixotto plecă din New-York pentru îndeplinirea unei grele sarcini într'o țară depărtată. Pe drumul său el se consfătui cu fruntașii coreligionari din marile capitale ale Europei. La Viena găsì pe *Berthold Auerbach* care'i dete o scrisoare către Prințesa Elisabeta. Iată cuprinsul acestei scrisori:

Viena, 31 Ianuarie, 1871

Alteță,

Ce mijloc mai bun de a reînnoì o amintire credincioasă decât a trimite un sol care poate dà vești despre noi în cuvinte eloquente!

De aceea fie-mi îngăduit a prezintà cunoștinței personale a Alteței Voastre, pe Consulul Statelor-Unite acreditat la Curtea dv., d-l Benjamin Franklin Peixotto.

www.dacoromanica.ro

El vă va spune amintirea mea pururi călduroasă de Mon Repos și Heidelberg, și acest domn de înaltă cultură care este, după cum se zice la Heidelberg, „Göthereif", va găsi, sunt încredințat, în Alteța Voastră ecoul armonios al zeluiui său înalt și curat umanitar și o primire simpatică.

Este una din privilegiile vieței mele că cunoștința personală mă pune în stare să sprijin rosturile curate și adevărate ale ființei noastre și-mi procură fericirea a apropia pe reprezentanții acestor înalte scopuri.

In ultima zi de Ianuarie mă folosesc bucuros de prilejul de a exprimà acele urări cari aparțin mai de grabă întâii zile de anul nou: fie ca Anul nou și toți anii următori să desăvârșească rodul copt și bogat al activității dv. și al nobilului dv. soț, și fie ca, potrivit dorinței dv.. să fie hărăzită casei dv. și tutulor locuitorilor țării o pacinică prosperitate.

www.dacoromanica.ro

XI

Solia Peixotto (urmare). — Primirea oficială

Peixotto sosi la Bucureşti prin Ianuarie 1871. A doua zi după întoarcerea mea, mă dusei la el, la Hotelul Brofft, în faţa Teatrului Naţional. In acea după-amează de iarnă, soarele de pe cerul senin îşi cerneà razele prin fereastra salonului unde mă primì Peixotto, şi'i luminâ trăsăturile fine ale feţii. Arsura răsăritului se vedeà pe peliţa brună a obrazului, pe luciul negru al părului s'al bărbii, şi'n luminile adânci ale ochilor săi. Erà în puterea vârstei, mijlociu de stat, svelt, şi aveà mişcări mlădioase, eleganţă şi distincţiune. Văzându-l, uşor îţi puteai închipui pe lăstarul Granzilor din Castilia.

Inaintâ spre mine şi-mi întinse mâna cu un zâmbet prietenos. Si, ca scânteia din cremene, a scăpărat în noi, din întâia clipă, acea tainică simpatie, acea afecţiune sufletească ce trebuià să închege trainica noastră prietenie. Dintr'o vorbă ne înţeleseram : primii a fi secretarul lui. Imi dedeam perfect seama de sarcina grea ce luam asupra-mi, deşì n'am putut prevedeà că voi fi nu numai secretarul şi interpretul lui, dar şi un sfătuitor care adesea va trebui să'i „astâmpere boldul“ firei sale impulsive. Rareori am întâlnit pe un om la care gândul zorià astfel fapta—o însu-

www.dacoromanica.ro

şire de multe ori, dar cam primejdioasă într'o treabă gingaşă, cerând cumpănire şi migală.

Erà atunci o vreme de mare încordare politică. In afară, războiul franco-german în toiul lui. Inlăuntru o criză din cele mai grele. Răscoala din Ploeşti cu republica ei de o zi, îşi aruncà încă umbrele ei. In Cameră lupte aprinse şi certuri, cu curente duşmănoase pentru tânărul Prinţ. Intre partidele politice vecinicile frământări sterpe. Lăzile visteriei sleite în cât nu se puteà face faţă trebuinţelor celor mai imperioase ale Statului. Pe deasupra afacerea nenorocită cu drumul de fer Stroussberg începând a întunecà zarea. Prinţul, amărât şi descurajat, perzând orice nădejde în viitor, se hotărâse a abdicà. El vestise despre aceasta pe suveranii statelor garante şi lămurise pricinile hotărârii sale în faimoasa scrisoare care apărù în *Augsburger Allgemeine Zeitung* din 27 Ianuarie 1871. Această scrisoare desmetici pe democraţii cei mai aprigi, arătându-le prăpastia către care împingeau ţara. La 11|23 Decembre Prinţul primise delegaţia Camerei care'i predă o adresă pe care el o numeşte în Memoriile sale „un capodoperă de viclenie fanariotă". Ministerul M. K. Epureanu demisionase şi se alcătuise un nou minister sub preşidenţia lui Ion Ghica.

Peixotto fu primit de Prinţ în audienţă privată şi-i lăsă o copie după scrisoarea generalului Grant. Apoi se prezentă Prinţesei căreia îi înmână scrisoarea lui Auerbach. Primirea oficială nu putù încă aveà loc de oarece Peixotto aveà numai beratul Sublimei Porţi ca putere suzerană, şi se cereà ca, potrivit obiceiului recunoscut de celelalte state, să prezinte o scrisoare

www.dacoromanica.ro

de acreditare dela Secretarul de Stat al Statelor-Unite.

In răstimp Parisul capitulă, armata germană ocupă o parte a Capitalei Franţei şi se proclamă, în Palatul Versailles, imperiul german. Impăratul Wilhelm întors la Berlin, deschise întâiul Reichstag în ziua de 21 Martie.

In seara zilei de 10|22 Martie colonia germană din Bucureşti se întruni în sala Slătineanu de pe Podul Mogoşoaiei, ca să sărbătorească ziua de naştere a împăratului lor printr'un banchet. Agentul diplomatic al Germaniei, d-l de Radowitz, erà de faţă. Din ferestrele consulatului în hotelul Otetelişanu, puteam vedeà sala splendid luminată şi frumos împodobită cu steaguri şi verdeaţă. De odată zărirăm pâlcuri de oameni curgând din părţi opuse şi oprindu-se în faţa sălii Slătineanu. Tot mai multă lume soseà şi curând strada toată pe o mare întindere erà împânzită de oameni.

Dar iată că din mulţimea furtunoasă isbucnesc strigăte de „Jos Nemţii“ ! „Trăiască Republica!“ şi „la Palat!“, şi aceste strigăte se înfrăţesc cu dangătul clopotelor dela bisericile vecine, cari prind a sună grăbit, puse în mişcare de nu se ştie cine.

In acelaş timp pietre încep a zburà şi izbesc ferestrele sălii, geamurile se sparg şi ţăndări cad pe pavele cu un clinchet ascuţit. Bolovanii lovesc pe oaspeţi, cari speriaţi se scoală dela masă. Câţiva se arată la ferestre, dar văzând roiurile ameninţătoare din stradă se trag repede înapoi. Vedem pe d-l de Radowitz, galben ceară, stând în capul mesii şi făcând semn conaţionalilor săi să steà liniştiţi. In furnicarul de jos vedem nu numai pleava mahalalelor, ci şi feţe simandicoase, senatori şi deputaţi. Deodată lămpile de

www.dacoromanica.ro

gaz se stâng şi strada intră în umbră. Stăpânirea străluceşte prin lipsa ei; câţiva sergenţi stau privind la tărăboi cu dulce nepăsare Fierberea şi vuetul cresc mereu şi iau un caracter duşmănos pentru Palat. In sfârşit trupa soseşte în goana cailor sub comanda generalului Solomon. Ca prin farmec strada s'a golit, glasurile de aramă ale clopotelor au încetat şi felinarele se aprind unul după altul. Pe la miezul nopţei ministrul Calimaki-Catargi soseşte în trăsură şi se urcă în sală; peste câteva clipe se coboară urmat de Radowitz pe care'l duce la Palat.

Aşa s'a sfârşit această nesocotită urzire care a avut ca epilog concediarea cabinetului Ion Ghica de către Prinţ încă în acea noapte, o notă straşnică din partea Prinţului Bismark cerând satisfacţie, şi condamnarea Prefectului de Poliţie la şase luni închisoare, pe când ceilalţi capi ai turburătorilor s'au ales cu pedepse mai mici.

A doua zi umblâ zvonul că Prinţul e hotărât să părăsească numai decât ţara. Din fericire Lascar Catargi izbuti să formeze un minister conservator, în care intră şi G. Costa-Foru, ca Ministru de Externe. Catargi erà bărbat cu mare vază şi autoritate, în cinstea şi energia căruià Prinţul se puteà bizuì. Parlamentul fu dizolvat. Spiritele răscolite se potoliră şi liniştea se restabilì.

Primirea oficială a lui Peixotto avù loc la 25 Martie, tocmai în ziua Paştelui evreesc,— o îndoită sărbătoare pentru Evrei, în inimile cărora misiunea lui Peixotto trezià mari speranţe şi iluzii. Intre Hotelul Otetelişanu (unde se mutase Consulatul) şi Palat, Podul Mogoşoaiei erà împânzit de lume. Evreimea a eşit să vază onorurile făcute coreligionarului lor. Lumea

www.dacoromanica.ro

a năvălit până pe stradă. In cea dintâi trăsură de gală se află Peixotto, în a doua eu cu un aghiotant domnesc. Ele puteau abiă răsbi şiragurile învălşămite. Freamatul năbuşit al mulţimei, palele de lumină scânteind în chiverile cu surgiucuri şi în tăişurile săbiilor escortei de jandarmi călări cari precedau şi urmau convoiul, nechezatul cailor înspumegaţi, toate astea mă cam ameţiră. Vedeam ca printr'o sită. Ajunşi la Palat, furăm întâmpinaţi de mareşalul curţii G. Filipescu, şi urcarăm scara, prin şirul lacheilor în fireturi stând gravi şi drepţi lumânare, până la cabinetul Domnitorului, care ne primi în prezenţa Ministrului de Externe Costa-Foru. Peixotto rostì următoarea cuvântare:

„Alteţă! Prezentând scrisorile mele de acreditare ca reprezentant al Guvernului Statelor-Unite, sunt fericit că pot exprimà, în numele Prezidentului, urările sale cele mai bune pentru Alteţa Voastră şi pentru propăşirea ţării pe care aţi fost chemat să o cârmuiţi. Dela întemeierea guvernului, Statele-Unite au urmărit totdeauna scopul de a întreţine raporturi prieteneşti cu toate naţiunile. *Nefacând nici o deosebire între cetăţenii lor pentru cauză de religie sau naţionalitate, ele cred de bună seamă într'o civilizaţie care va împrăştià peste tot globul aceleaşi vederi liberale şi luminate.* Mâna Creatorului pare a fi favorizat în deosebi această frumoasa ţară, şi *dacă principiile* de *dreptate şi umanitate* de *care Alteţa Voastră e însufleţită către toţi locuitorii ei se vor pune în lucrare, speranţele cele mai mari în viitorul ei vor fi fara îndoiala înfiripate.*

Mă voi simţi fericit dacă, în exerciţiul funcţiunilor mele oficiale pe lângă guvernul Alteţei Voastre, voi puteà contribuì întru câtva la propăşirea şi fericirea ţărilor noastre respective".

La acest discurs în care se reproduceà partea cea mai semnificativă din scrisoarea generalului Grant,

www.dacoromanica.ro

B. F. Peixotto

www.dacoromanica.ro

Prinţul răspunse astfel (reproduc după „Monitorul Oficial"):

„De câtva timp dejà am resimţit sincera dorinţă de a vedeà Statele-Unite reprezintate din nou în această ţară, sunt dar fericit de a primì dela guvernul d-voastră scrisoarea ce vă acreditează în calitatea de consul general şi aginte diplomatic în România.

„Doresc ca relaţiuni pe cât se poate mai întinse să se formeze între ambele ţări, de cari pentru România nu poate rezultà de cât cel mai mare avantagiu.

„Am avut totdeauna cea mai mare admiraţiune pentru ţara d-voastră şi sunt convins că *numai prin spiritul liberal şi ospitalier ce o animă, ea a parvenit la o aşa de puternică desvoltare a prosperităţii. Sper că vom aveà plăcerea de a vă păstrà ani îndelungaţi în mijlocul nostru şi guvernul meu nu va lipsì de-a vă face îndeplinirea misiunii d-voastră atât de lesne şi plăcută pe cât va sta în puterea lui*".

Acest răspuns al Suveranului însemnà fără nici o îndoială că misiunea lui Peixotto era agreată.

Ne întoarserăm la hotel cu acelaş alai de paradă, între şirurile mulţimii grămădite şi murmurul ei confuz. Eram mulţumiţi de izbânda audienţei, şi eu îndeosebi eram vesel şi mândru că am eşit cu cinste din acest debut de tălmaciu diplomatic.

Când discursurile schimbate la Palat apărură în „*Monitorul Oficial*", se trezì o mare vâlvă în tabăra opoziţiei *roşie*. O larmă uriaşă isbucnì în ziarele ei. Intunecatul *Fundescu* mobiliză pe *toţi dumnezeii* împotriva Prinţului, a guvernului şi a lui Peixotto; *Cezar Bolliac*, care odinioară, cum zice Eminescu, „cântà iobagiul ş'a lui lanţuri de aramă", dar acuma ajunsese un energumen xenofob, sună alarma în *Trompetta Carpaţilor* (fosta *Buciumul*), iar savantul şi spiritualul *Hajdeu*, care în acea vreme îşi rătăceà pana într'un antisemitism feroce, le ţinù isonul. De

www.dacoromanica.ro

scrierile sale ultra-şoviniste se poate zice ce a zis el însuşi de opera sa poetică:

„O poezie neagră, o poezie dură
Mişcată de teroare şi palpitând de ură"

Aceasta erà pelin amar în cupa bucuriei lui Peixotto. El începù să întrevază greutăţile pe cari le va întâmpinà în cale! Dar nu erà omul să deà bir cu fugiţii în luptă. Dimpotrivă.

www.dacoromanica.ro

XII

Călătoria în Moldova. — Rumänische Post. — Legea comunală înaintea Casaţiei. — Societatea pentru cultura evreilor.

(1871)

Peixotto doreà, înainte de toate, să cunoască pe Evrei şi starea lor, din observaţie personală. Pentru acest scop intreprinse, însoţit de prietenul Saniel Marcus şi de mine, o călătorie, prin Moldova mai ales. Această călătorie a fost plină de interes şi pentru mine care vedeam pentru întâiaşi dată această parte a ţării dincolo de Milcov şi pe evreii moldoveni, aşa de deosebiţi, în acele vremuri, de cei din Muntenia, prin port, grai, obiceiuri şi îndeletniciri. Ni se făcù pretutindeni o primire entuziastă şi numeroase persoane şi delegaţiuni veniră întru întâmpinarea noastră. Pentru a puteà judecà starea populaţiei evreeşti, Peixotto vroià să vază cu ochii săi. Am fost în saloanele bogătaşilor, am văzut gospodăriile oamenilor mai înstăriţi şi ale acelor cari puteau să se ţină încă deasupra nevoilor; am intrat în magazinele negustorilor de seamă, în dughenile modeste cu mărfuri etoroclite, cu mărunţişuri şi vechituri, în locuinţele meseriaşilor cari lucrau din greu spre a îndestulà foamea celor cinci sau şase guri din casă, şi am pă-

www.dacoromanica.ro

truns şi în vizuniile scunde, mohorâte, fără aer şi lumină, ale mizerei plebe, cuibărită în mahalalele depărtate unde mişunau copii zdrenţuiţi şi desculţi, tăvăliţi în norii de praf sau clepăind în băltoace murdare. Ţin minte bine că la Botoşani, voind a vizità o stradă locuită de această sărăcime, ea ni se înfăţişă ca o uriaşă măzgă neagră de noroi în care roţile trăsurii noastre se îngropară până în obezi!

Am fost sguduit de priveliştea acestei mizerii omeneşti pe care n'o văzusem nici odată.

Am cercetat şi aşezămintele culturale şi filantropice, pe cari le-am găsit în stare mai bună numai în unele comunităţi. In cele mai multe începuse părăginirea. Vechile legiuiri ocroteau comunităţile — *breslele, obştiile naţiei evreeşti*— cari se cârmuiau după anume rânduell întărite prin hrisoave domneşti şi guverne, de *Eforii* sau *Epitropii* cu dreptul de a împlinì dări de la enoriaşi, cu cari se întreţineau sinagogi, şcoli, spitale, etc. Dar la 1862 un Consiliu de Miniştri,. fiind chemat a se rostì asupra „jălbei proistaşilor Israeliţilor lehi din Bucureşti împotriva pregătirii listelor de alegeri pentru noii Epitropi după statutele în fiinţă" hotărâ prin jurnalul său din 3 Iulie 1862 că: „in ceeace priveşte cultul şi aşezămintele lor (ale Evreilor) de binefacere, guvernul să înceteze a se mai amestecà în viitor în cestiunile de asemenea interese, lăsându-se liberi israeliţii de orice protecţii de a'şi regulà interesele lor religioase, de binefacere şi. învăţătură precum între dânşii se vor puteà înţelege *fără ca majoritatea să poată impune ceva minorităţii*, sau vice-versa".

O fi izvorât acest jurnal dintr'un gând duşmănos comunităţilor sau din sincera voinţă de a le lăsà de-

www.dacoromanica.ro

plină libertate în daraverile lor, de fapt însă ultima dispoziţie a jurnalului — *in cauda venenum!* — luându-le putinţa de a impune dări enoriaşilor, a adus cu sine derăpănarea sau vlăguirea comunităţilor. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât, dela punerea în lucrare a codului civil din 1864, li s'a contestat comunităţilor şi *personalitatea juridică*, aşa în cât nu mai sunt indrituite a dobândi danii, nici măcar lăcaşurile pentru exerciţiul cultului!*).

Am găsit încă, mai vârtos în straturile de jos, un număr măricel de Evrei purtând costumul polonez, caftane, pălăriile blănite şi perciunii în şuruburi, şi cari nu vorbeau bine româneşte. Dar în păturile mai culte şi între cei tineri se arătau urmele unei primeniri; mare parte din ei au lepădat împreună cu portul străin, şi jargonul, şi vorbeau o românească curată, învăţată în şcoliile publice. Acestea erau larg deschise evreilor, şi ei se foloseau în mare număr de ele. Acì, pe băncile şcolilor româneşti, se făceà cucerirea sufletelor evreilor de baştină, cucerire care trebuie să ducă, fireşte, la intrarea lor în matca neamului. Acest proces de închegare l'au înţeles şi au voit să'l înlesnească bărbaţii noştri de stat de altă dată. *C. A. Rosetti*, ministru de culte la 1866, într'o circulară trimisă Prefectului de Iaşi, a cerut să se închiză vechile şcoli evreeşti *înstrăinătoare de ţară* şi să se deschiză larg evreilor şcolile statului. Şi chiar *I. C. Brătianu*, într'o circulară din 1867, privitoare la comunităţile israelite, adresată Primarului din Iaşi şi

*) Curtea de Casaţie a recunoscut în urmă ca persoane juridice toate comunităţile eterodoxe cari au avut fiinţă legală înainte de Codul civil. Dar nici până azi nu s'a regulat această gravă chestie printr'o lege.

www.dacoromanica.ro

recomandată tutulor Prefecţilor şi Primarilor din ţară, le-a cerut:

„a privighiă cu cea mai mare luare aminte ca toţi copiii să *meargă la şcolile publice unde să înveţe limba românească*".

Şi a sfârşit cu aceste cuvinte:

„Slăbiciunea şi neactivitatea în această privinţă ar fi mai mult de cât o lipsă de datorie, *ar fi un păcat în contra viitorului, în contra românismului...*"

Ei bine, acest păcat în contra viitorului şi în contra românismului s'a săvârşit în urmă, nu de funcţionari subalterni, ci de înşişi legiuitorii ţării! Prin legea asupra instrucţiunei publice din 1893, şi altele care au urmat'o, copiii evreilor au fost de fapt goniţi din şcolile statului. Această legiuire nelegiuită, croită după modelul moscovit, este încă în vigoare azi.

Şi vedeţi minunea minunilor! Acest neam oropsit al evreilor, purtând în el, ca glorioasă moştenire milenară dela părinţi, dorul de carte şi dragostea de lumină, a întemeiat cu din banul său, economisit din sărăcia sa, şcoli particulare în care *se învaţă limba românească*. Şi tot evreul e învinuit că nu se românizează!

Ceeace isbì mai mult pe Peixotto erà *starea sufletească* a evreilor. Erau intimidaţi, *cu frica de stăpânire*, şi cu resemnarea celor îndelung îngenunchiaţi. Umblau încovoiaţi parcă sub povara vitregiei seculare. Se obicinuiseră

„A purtà al vremii biciu şi hulă,
„Şi nedreptatea împilătorului,
„Nesocotirea celui mândru, junghiul
„Rănitei dragoste, zăbava legii,
„Trufia slujbei şi dispreţul celor
„Netrebnici pentru răbdătorul merit".

www.dacoromanica.ro

Seara se ţineau întruniri, în sinagogi sau în case particulare şi, după ce ascultà cu băgare de seamă toate cuvântările şi toate plângerile, Peixotto, în limba lui caldă şi plină de vervă îmbărbătà inimile, făceà să strălucească speranţa unor zile mai bune şi combăteà apatia ucigătoare, duşmana vieţii, rudă cu moartea. Indemnà pe Evrei a scuturà această nepăsare, a începe lupta pentru îndreptăţirea lor şi recomandà, mai ales tinerilor, a se împotrivì cu arma la atacurile asupra vieţii şi averei lor. O asemenea apărare, ziceà el, este o datorie a fiecăruia către sine însuşi şi către neamul întreg; ea va câştigà respectul adversarilor şi va tăià pofta mişeilor cari năvălesc asupra celor ce ştiu că nu pot sau nu voesc să se apere. Le mai spuneà că trebue să se unească în gând şi faptă pentru a cucerì drepturile cetăţeneşti; căci numai astfel se va îndreptà şi starea lor socială şi economică, căci *o minoritate politiceşte subjugată va fi pururi prigonită;* îmbià în sfârşit să se strângă în preajma lui, stegarul lor în această luptă.

In aceste clipe Peixotto păreà într'adevăr un inspirat. Ce grea şi ingrată sarcină era însă pentru mine a tălmăcì aceste vorbe! O bună parte din parfumul lor se perdeà pe drum—*traduttore, traditore*... Totuşi din impresia produsă asupra auditorilor puteam desluşì că la sfânta flacără a elocinţei sale se aprinsese puţin şi vorba mea...

Intors în Bucureşti, Peixotto căută să stabilească bune reporturi cu colegii săi din corpul diplomatic, precum şi cu societatea cea *bună*. Elita societăţii se întâlneà în saloanele sale unde soţia sa făceà onorurile cu o graţie fermecătoare. Cu figura ei junonică, cu strărucitoarea ei frumuseţe şi spiritul

www.dacoromanica.ro

ei sclipitor ea vrăjeà pe toți câți se apropiau de ea și, bine înțeles, că eu, cu cei douăzeci de ani ai mei, eram între cei dintâi vrăjiți! Ea, conștientă de farmecul ei, treceà zâmbind înaintea privirilor galeșe, se desfătà de vorbele dulci ce o urmăreau, cu îngăduința și liniștea femeii care erà o soție admirabilă, o mamă fără pereche pentru cei cinci copii ai săi. O văd încă la un bal costumat dat de Prințul Șuțu în palatul din strada Colții: în costumul ei de Rebecca păreà o figură biblică și erà regina balului înaintea căreia toată lumea se închinà... Îi dedeam lecții de limba franceză și ea 'mi citeà pe poeții englezi, cu glasul ei desmerdător. Ah, ceasuri fericite, așa de depărtate, în cât mă întreb dacă le am trăit aevea..

In acelaș timp Peixotto căutà să intre în contact cu bărbații politici influenți și chiar cu protivnicii cei mai vajnici în chestia israelită. Numeà aceasta „a apucà taurul de coarne". Astfel vizitarăm pe rând pe Boliac, pe Pantazi Ghica, pe Hajdeu și alții. El discutà cu ei și încercà a'i aduce la sentimente mai bune. Dacă nu isbuti a convinge pe acei ce nu vroiau să fie convinși, putù însă dobândi respectul lor prin înălțimea vederilor sale, prin sinceritatea cuvântului său și tăria argumentelor sale.

In aceeași ordine de idei se hotărâ să înființeze un ziar care să lămurească opinia publică. Cunoșteà doar din America rostul și puterea presei. Intâiul număr al ziarului a apărut la 28 Aprilie 1871 sub titlul *Rumänische Post*, în limba germană.

Cel dintâiu articol „Programa noastră", scris chiar de Peixotto (și tradus de mine) făcù senzație și câștigâ ziarului dela început un loc de frunte în

www.dacoromanica.ro

presă. Acest număr aveà o traducere a mea din poezia lui Cesar Boliac „Bătrâna cochetă la oglindă“ căreia îi au urmat alte tălmăciri din Alecsandri, Bolintineanu, etc.

Ziarul *L'Orient*, salutând noul ziar, îi recunoscù „vervă politică, stil literar“ şi laudă traducerea poesiei româneşti. *Telegraful* se rostì astfel: „ziar respectabil, mult talent şi tact, traduceri strălucite, felicităm pe editorii lui“. Fireşte, că mai târziu, când *Rumänische Post* luă fățiş apărarea chestiei evreeşti, d-l Fundescu îşi schimbă pe loc părerea despre ziar şi se năpustì cu furie asupra lui!

La ziar, la care am colaborat dela început şi al căruia director devenì mai târziu fratele meu Leopold, Peixotto contribuì cu multe articole. Ziarul a susținut tot timpul vieţei sale, o luptă energică şi curagioasă, înfruntând toate greutăţile, insultele, ba chiar ameninţările cari n'au lipsit.

Tocmai pe atunci se întâmplă ca un medic distins din Iaşi, doctorul Rosenthal, să ceară înscrierea sa în listele electorale pentru comună, în temeiul articolului 24 din legea comunală din 1 Aprile 1864 care dà dreptul de alegător comunal şi evreilor-pământeni cari îndeplineau anumite condiţiuni. Fiind respins de Consiliul Comunal, făcù recurs la Casaţie. Hotărârăm să angajăm pe *T. L. Maiorescu* ca să susţie recursul, şi după ce într'o convorbire pe care o avui cu el se declară gata a pledà, Peixotto se duse la el, însoţit de mine (14 Decembre 1871). Maiorescu ne zise[1]): „Primesc cu plăcere procesul. Chestia este foarte in-

1) Citez din memoriile mele pe cari am început a le scrie la Noembrie 1871, deşi cu întreruperi.

www.dacoromanica.ro

teresantă. Dacă se câştigă procesul s'ar câştigà o *bază pentru emanciparea evreilor-pământeni.* Comuna n'are aface cu politica şi legea comunală este, dealtminteri, categorică. Ştiu că chestia nu e populară, dar am curajul opiniilor mele şi nu mă sfiesc a'mi face datoria".

La 16 Decembre 1871 se înfăţişă recursul. Maiorescă pledă cu toată căldura convingerei şi clasica sa elocvenţă. El susţinù că drepturile comunale nu sunt drepturi politice în înţelesul strict al cuvântului, adică drepturi de participare la puterile statului, şi că art. 24 din legea comunală este executarea art. 46 din convenţia din Paris din 1858, în acea parte care a rămas bine aplicabilă, şi care s'a consfinţit şi prin art. 16 din Codul Civil dela 1865, [1]), apoi arătă că în realitate nu există nicio contrazicere între art. 7 din constituţie şi art. 24 din legea comunală, căci art. 7 dispune că „numai *străinii* de rit creştin pot dobândì împământenirea", pe când legea comunală acordă *oarecari drepturi evreilor pământeni cari nu sunt străini,* şi conchise astfel:

„Incât priveşte constituţia noastră poate fi în spiritul ei a înlătură pe evreii din comună ? Dacă constituţia garantează libertatea conştiinţei, a învăţământului, a presei, a întrunirii, libertatea individuală şi egalitatea înaintea legii, aceasta însemnează că atunci când e vorba de anume drepturi normale, naturale, nu e nevoe să cercetezi ce religie are individul.

„Recunoaşterea evreilor pământeni nu este o favoare pe care o dăm, ci o *garanţie* pe care o *câş-*

1) Această părere d. Maiorescu a rostit'o şi în şedinţa Camerei din 20 Sept. 1879.

www.dacoromanica.ro

tigăm noi. Dacă facem strein pe un evreu pământean înăbuşim cu deasila simpatiile naturale ale ori cărui om pentru ţara naşterii sale, dacă repudiăm pe un evreu care posedă însuşiri folositoare societăţii, pe un jurisconsult sau medic, facem dintr'ânsul un element strein şi periculos. Să deschidem braţele noastre acelor evrei cari sunt buni cetăţeni, aceasta este calea cea bună. Cealaltă cale, propaganda în plin al nouasprezecilea veac împotriva evreilor *este o ruşine pentru noi, o pată neştearsă pe numele român*".

Procurorul general Grigore Păucescu luă concluzii pentru *admiterea* recursului. Curtea însă îl respinse. Motivul acestei decisii se poate rezumà astfel: electoratul comunal este un drept politic, şi deşi prin legea Comunală din 1864 se dă israeliţilor (Curtea omite cuvântul *pământeni* din lege!) dreptul de alegere comunală, însă fiindcă Constituţia din 1866, tăgăduieşte dreptul de împământenire celor ce nu sunt creştini, ea a *privat de orce drept politic pe israeliţii locuitori în ţară.* (Şi aici curtea ocoleşte cuvântul *pământeni*).

Lăsând la o parte teoria contestabilă că electoratul comunal este un drept politic, curtea uită că nu erà în chestie *împământenirea unui strein necreştin,* prohibită de art. 7 din Constituţia dela 1866, ci cererea unui evreu *pământean* reclamând un drept ce-i aparţineà în virtutea unei legi în vigoare, şi care nu erà deloc în contrazicere cu constituţia. Curtea desfiinţà legea în loc de a o aplicà. Cea mai aspră desminţire a dat'o Casaţiei *legiuitorul Român el însuşi* prin aceea că în art. 24 din legea comunală din 1874 a *reprodus dispoziţia art. 24 din legea* dela 1864! Bine înţeles că Curtea o declară şi pe aceasta ca inconstituţională (Decizia din 30 Martie 1875 S. II)

www.dacoromanica.ro

ceeace nu împedică pe aceeaşi Curte ca 16 ani în urmă să recunoască existenţa *israeliţilor pământeni* „calitate prevăzută şi recunoscută prin legea comunală dela 1 Aprilie 1864“ (Decizia 30 Martie 1891). Dar vezi că aci erà în joc un *evreu botezat*, deci altă socoteală ! [1])

Este firesc ca autorul voluminoaselor : „Explicaţiuni ale dreptului civil Român“ [2]), vajnicul antisemit D. *Alexandresco* (de care vom mai aveà ocazia să ne ocupăm în cursul acestor însemnări) abundă cu entusiasm în părerea că art. 2 din legea dela 1874 trebue să fie considerat ca *nul* şi *neavenit* fiind contrar constituţiei după care nu poate *să existe israeliţi sau alţi streini pământeni !*

S'a dovedit şi cu acest prilej cum patima poate duce la o interpretare tendenţioasă şi întunecà dreapta judecată.

Tot pentru scopul propagandei Peixotto se hotărâ să întemeieze o *societate pentru cultura evreilor* care, între altele, trebuià să publice scrieri populare pentru a luminà opinia publică în chestia evreiască. Cea dintâi lucrare tipărită a fost faimosul discurs al *Lordului Macaulay* rostit în Camera Comunelor cu ocazia desbaterii asupra drepturilor evreilor englezi. Traducerea a fost făcută de tânărul *Dimitrie I. Ghica* [3]),

---

1) Mai mult: Curtea a recunoscut mai târziu, prin decizia secţie a 2-a No. 213 din 26 Mai 1904 că evreii cari sunt născuţi şi locuesc în ţară, s'au supus legilor ţării, şi au îndeplinit serviciul militar, sunt *pământeni români iar nu străini* sau *heimatloşi*.

2) Tom 1, p. 149, nota 2.

3) Care în urmă se pocăi de acest act de curaj într'o scrisoare publicată în *Românul*.

www.dacoromanica.ro

fiul lui Ion Ghica. Peixotto însoţi lucrarea cu o prefaţă pe care o încheiă cu aceste vorbe :

„România are azi o constituţie care, drept interpretată, ar dà evreilor pământeni toate drepturile cetăţeneşti. Cine va fi Macaulay al României ?“

www.dacoromanica.ro

XIII

Turburările din Basarabia
(1871)

În mijlocul acestei activităţi, şi pe când liniştea părea asigurată, isbucni fără de veste, ca un trăznet din cer senin, tragedia sângeroasă din Basarabia.

In noaptea din 25 spre 26 Decembre 1871 un furt îndrăzneţ se săvârşi în Catedrala din Ismail: se furară nişte vase sfinte şi nişte bani ai preotului Bărgăun. Un individ strein fost văzut în biserică, pitulat într'o strană cu o carte în mână, şi se bănui că acel individ, uitat şi nevăzut de nimeni, a rămas în biserică după sfârşitul slujbei şi spre ziuă, când dascălul a deschis biserica, s'a strecurat afară înainte de aprinderea candelelor, fără a fi simţit. Hoţul s'a îmbrăcat noaptea cu odăjdii ca să se apere de frig şi a pângărit biserica. Din cercetările poliţiei rezultă că individul bănuit este un anume *Iankel Silberman*, sau cu adevăratul său nume *Moise Samson*, un evreu botezat, care a fugit din Rusia şi s'a pripăşit de vre-o trei luni în Ismail, unde se băgase calfă la croitorul *Praisman*, dându-se drept evreu. După săvârşirea furtului fugì din Ismail.

Până a se pune mâna pe el, o fierbere mare în-

www.dacoromanica.ro

cepù în oraş. In cafenele, ceainării, şi pe străzi norodul prinse a se frământà. Spre seară tot târgul erà în colcot şi de odată se auzirà strigăte împotriva „jidanilor“. Popa Bărgăun mai ales aţàţà focul: Cahalul, misteriosul Cahal, a pus la cale pângărirea sfântului lăcaş! A doua zi lucrurile se îngroşară. Ameninţările împotriva Evreilor curgeau. Populaţia, în mare parte compusă din Ruşi şi Bulgari, ignari şi fanatici, cloceau gânduri negre. Se poate că focul a fost aţâţat şi de acea mână ascunsă la care în urmă a făcut aluziune Ministrul de justiţie G. Costaforu în Cameră, adică de sfânta Rusie, vecinic la pândă ca să trezească tulburările în acea Basarabie românească pe care o râvneà. Şi doar erau destui dornici ca să facă sămânţă de parale din pielea jidanilor!

La 5 Ianuarie 1872 Silberman este prins la Chilia. Intrebat pe loc el mărturiseşte faptul şi adăogâ că *neîndemnat* de nimeni, a săvârşit furtul pentru a se puteà însurà cu fata unui anume *Waisman,* pe care l'a cunoscut la stăpânul său *Preisman;* că din banii furaţi a cheltuit o parte, iar restul l'a încredinţat viitorului socru Vaisman ca să-i păstreze pentru el, spuindu'i că sunt banii lui, şi în sfârşit că obiectele furate le-a aruncat. Adus la Ismail nenorocitul e supus la groaznice bătăi şi torturat în chip sălbatec de comisarul *Petrache Christea* şi translatorul *Dropulo.* Din beciurile poliţiei se auzirà vaetele victimei. Rostul acestor cazne se lămurì iute: Silberman făcu mărturisirile dorite, implicând pe *Praisman,* pe tovărăşul acestuia *Haim David,* apoi pe *Vaisman* viitorul său socru, în sfârşit pe *David Goldschläger,* un negustor cu vază şi pe bătrânul Rabin *Alter David.* El declarà acum că a fost *îndemnat de Evrei la fapta lui,* că o

www.dacoromanica.ro

parte din bani i-a dat lui Vaisman, iar lucrurile sfinte lui Haim David care le-a aruncat într'o privată, că David Goldschlänger i-a spus că numele său va fi *cunoscut și slăvit de toți Evreii și că Rabinul îl va binecuvântă.* Instrucția făcută în tainițele poliției cu mijloacele inquiziției *stabilă* astfel conspirația Cahalului în sacrilejul săvârșit! Cele cinci persoane implicate de Silberman, fură aruncate în temniță și supuse asemenea la torturi cumplite pentru a face *mărturisiri.*

In vremeă aceasta urgia se deslănțuește: cete turbate se abat ca o furtună asupra evreilor cari sunt stâlciți în bătăi, și năvălesc prin casele lor jefuind și pustiind. Trei zile ține acest vandalism: parcă au trecut tătarii prin oraș! Autoritatea nu se mișcă.

Lucrul însă nu se oprește aici. Svonul despre profanarea săvârșită de jidani se lățește în toată Basarabia românească, și în orașul *Vâlcov* se repetă scenele din Ismail, luând însă un caracter mai sălbatec. Mai întâi o ceată de vre-o sută de ruși, înarmați cu revolvere și cuțite încearcă să năvălească în casa unui evreu: acesta însă ajutat de cei patru fii ai săi, hotărâți a'și vinde viața cât mai scump, primește pe agresori cu focuri de revolver. Mișeii fug. A doua zi un puhoi se revarsă din nou, orb de mânie și lacom de jaf, Dintr'o casă evreii trag iar focuri și culcă la pământ pe doi dintre năvălitori. După o clipă de șovăială rândurile se strâng și se dă un nou iureș—dar, în acest moment sosește armata. Căpitanul îndeamnă pe evrei să iasă din case căci soldații îi vor escortă la cazarmă unde vor fi mai bine apărați de furia mulțimei. Evreii se supun cu oarecare sfială, ei părăsesc casele cu femei și copii, și sunt înconjurați de

www.dacoromanica.ro

soldați. Convoiul pornește, dar mulțimea îl urmează, cu priviri ucigătoare și vânturând bâte și ciomege. Deodată un vuet prelung se ridică în văzduh: printre șirurile soldaților prăvăliți în lături a răzbit gloata cu răcnete sălbatice și a început să lovească în fugari cari, îngrămădiți, nici nu se pot apără. Cei loviți cad la pământ și convoiul lugubru înaintează încet, în urletele mulțimei, în gemetele mamelor și țipetele copiilor. Drumul este roșit de sânge. Câți rămân cu zile ca să ajungă la capătul acestui calvar, scapă în cazarmă.

Trei zile sunt ținuți acolo, sgribuliți, clae peste grămadă pe scânduri, dârdâind de frig, aproape morți de spaimă și foame. In vremea aceasta mulțimea poate să-și potolească pofta în voe: casele evreilor sunt prădate și dărâmate, sinagogile pângărite, lucrurile jefuite, încărcate și apoi împărțite ca prăzi și trofee de război.

Tulburări se petrec apoi la *Vâlcov* și în alte locuri din Basarabia. Și la *Chilia* se face o mișcare de acest fel, dar acì a fost de ajuns gârbaciul polițaiului energic pentru a oprì „revoluția".

O telegramă aduse întâia veste din Ismail. Peixotto înmărmurì. Iată-l în fața unui fapt mai sălbatic de cât acela care l'a făcut să vie în România! Mă chemă în toiul nopții. Il găsii galben-ceară și tremurând de emoțiune. Merserăm, chiar noaptea, la Ministrul-Președinte L. Catargi. Acesta se sculă din pat și ne primì. El făgăduì a trimete trupe la Ismail ca să oprească excesele și a pedepsì pe vinovați.

Ah, ce zile de durere și sbucium am petrecut atunci, câte ceasuri de chinuitoare grijă, câte nopți de nesomn!

www.dacoromanica.ro

4 Februar. Am mers la Ministrul de justiție Costa-Foru, pe care nu l'am găsit acasă. Apoi la I. Mitilineu, secretarul general la Externe. El ne încredință că liniștea e restabilită și că turburătorii vor fi aspru pedepsiți.

6 Februar. Am copiat un raport al Consulului austriac din Ismail care învinueşte pe evrei.

7 Februar. Vizita consulului grec. El protestează împotriva învinuirii că grecii din Ismail ar fi luat parte la excese.

9 Februar. Dimineaţa, Peixotto ia parte la o întrunire a corpului diplomatic. Se hotărăşte o altă întrunire pentru a doua zi. După amiază audienţa la Palat. Prinţul spuse lui Peixotto:

„Ai câştigat o poziţie frumoasă şi nu trebuie să o compromiţi printr'o atitudine prea agresivă. Aceasta în interesul misiunei d-tale.

„Miniştrii mei au fost rău impresionaţi de întrunirea de azi a corpului diplomatic. Nu trebue exercitat nici o presiune, altfel se va slăbi acţiunea guvernului. Resvrătitorii vor primi pedeapsa pe care o merită. Am propus odată lui Kogălniceanu să se facă o lege pentru respunderea comunelor de asemenea excese. Eu stărui acuma să se înlocuiască Prefectul de Ismail care nu şi-a făcut datoria, şi să se numească o comisiune mixtă care să constate pagubele, pentru ca Statul să le plătească. Vorbiţi cu d-nii miniştri".

Dela palat ne-am dus la ministrul Costa-Foru. Acesta a declarat că evreii ar trebui să se apere, şi că guvernul va statuà un exemplu. „Vă dau cuvântul meu de onoare, adăugă el, că privesc pe israeliţi ca conaţionali ai mei. Ii voi apărà ca pe orice alţi români. Cele întâmplate sunt o ruşine pentru secolul nostru

www.dacoromanica.ro

și pentru noi, și vom arătà lumii că știm pedepsì. Este o mână care atâță spiritele".

14 Februar. A sosit o deputație a evreilor din Ismail, cu care m'am dus la ministrul de interne. Acesta a cerut un memoriu. Apoi am însoțit pe Peixotto la *M. K. Epureanu.* Acesta deplânse barbariile din Basarabia care compromit țara. „Am fost — mai zise el— Președintele Constituantei din 1866 și am sfătuit pe Prinț să aștepte trei luni înainte de a jurà pe Constituție. N'a ascultat de sfatul nou, și acum se văd urmările. Autoritatea este cu totul slăbită. Ea trebue întărită, și aceasta se poate face numai prin restrângerea dreptului de vot. Clasa proprietarilor trebue să aibă precumpănirea în cârmuirea treburilor țării".

A doua zi corpul diplomatic s'a întrunit iar și a hotărât să adreseze guvernului o notă identică. Iată textul ei:

Domnule Ministru,

„Am aflat cu regret despre scenele deplorabile cari au avut loc în orașul Ismail și Cahul Populația ar fi năvălit asupra israeliților, dărâmând locuințele lor și pricinuind vărsare de sânge.

„Imi permit a atrage atenția guvernului Princiar asupra gravei primejdii de a se vedeà atari tulburări reînoindu-se și luând proporții mai mari, precum și asupra nevoei de a se pedepsì autorii. Este în interesul guvernului a reprimà toate tulburările ordinei și în deosebi excesele ale căror victime au fost așa de deseori evreii, și cari în diferite rânduri au îndreptățit demonstrațiile guvernelor Europei.

„Sunt încredințat că cabinetul actual va fi în stare prin energia sa să împedice repetarea oricărui exces împotriva evreilor și să apere principiile umanității și ale civilizației".

Nota a fost iscălită de reprezentanții Marei Britanii,

www.dacoromanica.ro

Franței, Germaniei, Austro-Ungariei, Italiei, Statelor-Unite, Olandei, Greciei și... Rusiei.

Consiliul de miniștri, sub președenția Prințului, hotărâ atunci a rândui o anchetă și însărcină cu dânsa pe procurorul general al Curții din București, *Petre Borș*. Prințul personal spuse d-lui Borș, să facă o cercetare severă și nepărtinitoare. Borș și-a îndeplinit cu sfințenie sarcina dată. Raportul său n'a fost niciodată publicat, dar el singur, înaintea juraților din Buzău (unde s'a judecat procesul), a veștejit cu sinceritatea magistratului conștient și indignarea omului civilizat, fărdelegile și abuzurile săvârșite și a arătat netemeinicia acuzării împotriva pretinșilor complici.

Cu toate măsurile făgăduite, tulburările—cum am văzut — urmară ; judecătorul de instrucție din Ismail dădù ordonanță de urmărire împotriva lui Silberman și a lui Preismann, Vaisman și Haim David, scoțând de sub urmărire pe Goldschläger și Rabinul Brandes cari sunt puși în libertate. Camera de acuzare din Focșani reformă însă ordonanța găsind că este caz de urmărire și împotriva acestor doi ! Dintre turburători au fost arestați cei mai deochiați, însă în urmă 46 dintre huliganii din Vâlcov au fost puși în libertate, iar din cei 180 din Ismail au rămas numai treizeci cari fură trimiși înaintea juraților. Cât privește pe autorii bestiali ai torturelor, comisarul Hristea a primit alt post în districtul Bolgrad, iar Dropulo n'a fost nici măcar arestat, ci se plimbă râniind prin ulițele Ismailului, bătându'și joc de victimele sale.

Jalea și mizeria evreilor jăfuiți și schingiuiți erà îngrozitoare. Peixotto întocmì un comitet de ajutorare și publică, în numele acelui comitet, un apel

www.dacoromanica.ro

către „Români şi filantropi". In acelaşi timp el nu lipsì a trezì opinia publică mondială, şi rareori s'a văzut o manifestaţie mai impozantă a solidarităţii omeneşti de cât în această împrejurare. In toate ţările se ţinură meetinguri de simpatie şi protestare; în parlamentele Engliterei, Franţei, Olandei şi în Congresul Statelor-Unite se vestejiră sălbătăciile săvârşite, şi guvernele interveniră. Comitetele de ajutor se alcătuiră de coreligionari în străinătate şi ajutoarele sosiră din toate părţile.

Numeroşi evrei au fugit în Turcia. Mulţi veniră în Bucureşti şi fură adăpostiţi în casa lui Peixotto. În aceste clipe grele doamna Peixotto s'a dovedit o duioasă samaritană. Ea deschise refugiaţilor casa ei toată, îngriji personal de cei nevoiaşi şi bolnavi cu dragostea unei mame, având pentru fiecare o vorbă bună, o mângâiere. Sub cutele marei Republici Americane s'au adăpostit atunci aceste biete victime ale fanatismului şi urei.

Spre a pune vârf situaţiunei, Cesar Bolliac tună în Cameră contra evreilor cari ar fi batjocorit legea creştinească, şi deputatul *Varnali* ceti o petiţie a unor locuitori din Ismail cerând isgonirea tutulor Evreilor! Totodată se cerù suprimarea ziarului „Rumänische Post" în care am dat în vileag toate dedesubturile ruşinoase ale exceselor, şi am cerut pedepsirea vinovaţilor, fără a şovăi în faţa ameninţărilor şi insultelor ce curgeau asupra noastră.

In acest tablou întunecos au fost, din norocire, şi câte-va puncte luminoase: o dovadă că acel vânt de nebunie care a suflat în Basarabia nu a stins în toate inimile mila omenească, şi că molima nu a atins pe toţi locuitorii. Un număr de creştini inimoşi,

www.dacoromanica.ro

mai ales Greci, au adăpostit pe evrei, ba s'au împotrivit chiar furiei mulţimei. Printre aceştia comunitatea israelită din Ismail, într'o scrisoare de mulţumire, publicată în „Rumänische Post", pomeni pe Vice-Consulul grec din Ismail *M. Mavromati*, şi pe bravul locotenent de jandarmi *Sburlea*, care cu puţinii oameni pe cari îi aveà la îndemână a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să ţină în frâu pe răzvrătiţi.

Judecarea evreilor acuzaţi şi a răsvrătitorilor din *Ismail* s'a mutat pentru cauză de bănuială legitimă, la Buzău ; aceea a huliganilor din Cahul, la Brăila.

Procesul înaintea curţii cu juraţi din Buzău fu sorocit pentru 5 April. Ministrul Costa-Foru delegâ ca să reprezinte Ministerul public, chiar pe Procurorul general *P. Borş*, în al cărui talent şi nepărtinire puteà aveà deplină încredere. In ajunul zilei procesului plecai şi eu la Buzău, însoţit de reposatul *Mihail Schina*, un eminent membru al baroului din Bucureşti, care s'a însărcinat cu apărarea acuzaţilor. Impreună cu mine plecară Goldschläger şi rabinul Brandes — cari, fiind în libertate, se înfăţişeau de bună voe la judecată,— şi martorii apărării. Ajunşi la Buzău aflarăm că nişte agenţi din Ismail au venit la Buzău spre a aţâţà poporul împotriva evreilor şi că persoanele trecute pe lista juraţilor sunt ţinute în chefuri. In oraş domneà o atmosferă primejdioasă.

A doua zi pornim cu toţii la Curte ; o clădire bătrânească în fundul unei curţi năpădite de bălării, în care forfotà o gloată de mutre suspecte. Urcăm o scară şubredă care dă într'o tindă şi de acì pătrundem cu anevoe în sala Curţii. Aceasta e tixită de lume: cetăţeni indignaţi, drojdiile mahalalelor, gunoiul omenesc ridicat depe maidane şi fundături şi adus

www.dacoromanica.ro

în templul justiției. Zăresc ciomege și bâte în mâini vânjoase. Se vede că sunt prevestiți de venirea noastră : căci suntem primiți cu priviri urâte și gesturi amenințătoare. Mărturisesc că mă trecură răcori când mă simții învăluit de aceste valuri de oameni înduşmăniți. Cei câțiva jandarmi și Comisarul care umblă prin mulțime cu gârbaciul în mână, n'au putut să'mi liniștească temerile.

Pe estrada din fundul sălii, despărțită de public printr'o barieră, a luat loc Curtea, Președintele *Veropulo* și doi judecători ; la stânga stă Procurorul general și avocații, la dreapta banca juraților. Se face tragerea la sorți a acestora ; n'avem pe cine recuză, căci toți sunt de aceläș soi: prostime și țărani, din cari cei mai mulți analfabeți. Ei fuseseră toți straşnic *cinstiți* și am înțeles, când am văzut mutrele acestor oameni, că soarta acuzaților este pecetluită.

Se introduc acuzații între baionete. Iată-l pe Silberman. Un tip de mongol. Ras la cap, spân, cu fruntea îngustă și osoasă, cu umerii obrajilor scoși, cu un rânjet încremenit pe buze — o umbră de om, eșită parcă din mormânt. Apoi vin ceilalți cinci acuzați. Pe fețele lor veștede, în ochii lor stinși, se văd urmele chinurilor suferite. Rabinul, slab, rupt de șale, cu părul alb și barba rară, zguduit mereu de o tuse convulsivă—tuse agonisită in iadul poliției din Ismail, și din care i s'a și tras moartea puțin în urmă...

Pentru partea civilă, — părintele Bărgăun, — vorbește întâi avocatul *Căpitănescu* din Ploești. El tună contra *nației isdraelite* (sic) și'și înfloreşte vorbăria cu minciuni gogonate, uitând—dacă l'a cunoscut cumvà—sfatul ilustrului său confrate Cicerone că e ertat a întrebuința doar minciuni mărunte, *minciunițe* cum s'ar

www.dacoromanica.ro

zice : *causam mendaciculis aspergere.* Nemulţumit cu vechilul său, părintele Bărgăun sare singur cu gura : cu glas piţigăiat o ia tot pe aceiaşi strună şi dă drumul unei diatribe furioase împotriva acuzaţilor în particular, a neamului jidovesc, a Cahalului, etc. în genere, adeverind iar vorba aceea : până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii... Şi sfârşeşte cerând osândirea acuzaţilor la 118 galbeni, uitând—slab la socoteli se vede—că primise înapoi cei 80 galbeni găsiţi...

Se ia apoi interogatorul lui Silberman. El spune că e născut în Rusia, că a fost botezat în legea creştină-ortodoxă la vârsta de 14 ani, că venind în Ismail s'a dat drept evreu şi că a intrat calfă la Vaisman şi Haim David. Arată cum a săvârşit furtul şi cum a încredinţat o parte din banii furaţi lui Vaisman, zicându'i că i-a găsit pe bulevard. Apoi *retrage toate pârele făcute contra celorlalţi acuzaţi.*

Preşedintele întreabă cine l'a îndemnat la furtişag.

Răspuns : Nimeni.

Preşed. Nu spui adevărul. Inaintea judecătorului de instrucţie ai zis că Vaisman şi ceilalţi te-au îndemnat.

R. — Când am fost prins la Chilia am declarat îndată în faţa Poliţaiului că n'am fost îndemnat de nimeni. Dacă în urmă am învinuit pe aceşti oameni, dintre cari pe Goldschläger şi pe Rabin îi văd acum pentru întâiaşi dată, am făcut-o silit de bătăile comisarului Hristea şi ale tâlmaciului Dropulo.

P. — De ce ai săvârşit furtul ?

R. — Ca să mă pot însura cu fata lui Vaisman, ceiace ar fi fost cu neputinţă fără să am cevă bani.

Acuzatul *Praisman* tăgăduieşte că a avut vre-o cunoştinţă de furt. Intrebat de ce a mărturisit contrariul la instrucţie răspunde :

www.dacoromanica.ro

— „Cât am putut răbdà torturele îngrozitoare la care m'a supus comisarul Hristea n'am admis nimic; în urmă *după ce două nopţi dearândul m'au legat cu mânile şi picioarele de un par şi m'au ridicat astfel la o înălţime de vre-o şase picioare lăsându-mă să cad iar jos de vre-o 25 sau 30 ori, aşà că am fost ameţit şi pe jumătate mort, am zis tot ce mi s'a cerut.* Când a venit d-l procuror general Borş am îndrăznit să'i povestesc tot".

Haim David, întrebat de ce a aruncat vasele furate în privată respunde:

„Mi se cereà morţiş să spun că eu am aruncat lucrurile în privată. Neştiind nimic n'am putut spune unde. *Atunci mi s'a smuls părul din barbă*, un pistol încărcat mi-a fost vârât în gură, am fost crunt bătut şi ameninţat cu aceleaşi torturi pe cari le sufereà Praisman în faţa mea. Zăceam zdrobit lângă Praisman când a treia zi a fost adus hoţul. El se apropiâ de mine şi mă întrebâ de ce mă vaet.—Pentru că mi se cere să spui unde sunt lucrurile furate şi eu n'o ştiu, respunsei. Atunci el îmi zise: Dacă vrei să spui că tu le-ai aruncat acolo, ţi-oi spune locul". Făgăduii, şi atunci el îmi numì privăţile din casele Pascalovici, unde au şi fost găsite.

Acuzatul *Vaisman* declară că Silberman, logodnicul fetei sale, i-a predat nişte bani zicându-i că i-a găsit pe bulevard, că vor fi zestrea lui, şi l'a rugat să'i păstreze, până se va întoarce de la Chilia unde se duce ca să-şi ia un act de naştere; că a luat banii în păstrare şi îndată ce a venit poliţia i-a şi dat.

Rabinul *Brandes* declară că nici n'a văzut pe Silberman, nici n'a auzit vre-odată de el.

Preşed. — Ai zis lui Goldschläger ca el să făgă-

www.dacoromanica.ro

duiască lui Silberman că vei face ca numele lui să fie cunoscut pe toată faţa pământului, ca unul care a slujit neamului evreesc?

Resp. — Este mai bine de un an de când sunt certat cu Goldschläger. El a adus pe un alt rabin la Ismail, şi de atunci n'am mai vorbit cu dânsul.

Preşed. — De ce, îndată după prinderea hoţului, ai vrut să fugi la Tulcea?

Resp. — Am mai stat la Ismail. Când au început excesele, locuinţa mea a fost spartă şi prădată, d'abia am scăpat cu viaţa. A doua zi familia mea a fugit la Tulcea şi eu am stat trei zile pe vaporul austriac *Pest* şi apoi vream să plec la Tulcea. Dar am fost oprit şi ţinut trei săptămâni în închisoare fără să ştiu de ce.

In sfârşit acuzatul *Goldschläger* declară că n'a văzut niciodată pe Silberman.

Martorii apărării întăresc pe de-antregul zisele acuzaţilor.

Apoi ia cuvântul Procurorul general.

In această clipă o mişcare se iveşte în mulţimea din sală, care undueşte ca o apă răscolită. Eu stam în faţa grilajului ce despărţeà estrada Curţii de public. De odată mă pomenesc cu o lovitură straşnică în genunchi; scot un ţipăt de durere şi erà să cad dacă nu mă ţineà mulţimea care stà zid împrejurul meu. Abià desmeticit, ghionturi şi pumni încep a plouà pe spate şi pe cap, încât văd stele verzi şi sunt aproape să cad în nesimţire. Caut în toate părţile şi nici o putinţă de scăpare. Atunci, în disperarea mea, înaintez spre bară şi smucind uşa sar pe estradă şi cer protecţia Curţii. Judecătorii sunt în picioare. Preşedintele Veropulo mă ia de mână, mă a-

www.dacoromanica.ro

şează lângă un judecător, şi ordonă să se facă liniște, căci altfel va dispune golirea sălii.

Scăpasem ca prin minune cu viaţa!

Martorii apărării, ameninţaţi şi ei, se strecurară tiptil afară. După restabilirea liniştei, Procurorul general Borş ia cuvântul şi rosteşte un rechizitor care îi asigură un loc de cinste în analele magistraturei române. După analizarea instrucţiunei, el vestejeşte torturile întrebuinţate, arată în mod luminos că împotriva celor cinci complici ai lui Silberman nu există nici o umbră de dovadă, declară că *nu-şi poate încărcà conştiinţa cu acuzări cari nu se pot deduce din nici un fapt, şi încheiă astfel:*

„D-lor juraţi. Niciodată nu am simţit o satisfacere mai mare decât astăzi când mă văd silit să combat o rătăcire monstruoasă. Fi-voi eu care să'mi calc conştiinţa cu o acuzare nedreaptă? Fi-voi eu care să afirm de pe fotoliul Ministerului Public rătăciri ce pot fi condamnate de întreaga lume civilizată?

„Nu,. D-lor, niciodată!"

Avocatul lui Silberman, *Pătărlăgeanu*, recomandă pe clientul său indulgenţei juraţilor, şi cere şi el achitarea celorlalţi inculpaţi nevinovaţi „pentru ca ei să ridice glasul şi să arate că în această ţară fanatismul n'a prins nici odată rădăcină".

Mihail Schina rosteşte o cuvântare caldă şi impresionantă pentru cei ce'l înţelegeau.

Pentru juraţi şi lumea de strânsură din sală erà —icre negre.

Prin urmare: Silberman a retractat toate pările împotriva celor cinci inculpaţi, Ministerul Public a părăsit acuzaţia contra acestora, martorii au întărit nevinovăţia lor, nici o altă dovadă nu există — dar *ce*

www.dacoromanica.ro

are a face? Evreul trebue spânzurat, — vorba patriarhului din *Natan Înțeleptul*. După o scurtă chibzuință juraţii aduc verdictul afirmativ pentru toţi inculpaţii, fără circumstanţe uşurătoare!

Magistraţii, siliţi să aplice legea, osândesc pe Silberman la cinci ani, pe ceilalţi la câte un an reclusiune, pe toţi solidar la 35 galbeni către partea civilă.

Tunet de aplauze în public. Unul singur este nemulţumit, *Sfinția-Sa partea civilă*. Nu i s'a făcut rost nici de cei 80 galbeni întorşi: ptiu! ce mai creştini şi ce mai judecători!

Măcar că mă aşteptam la acest sfârşit, totuşi în faţa realizării materiale a temerii, mi se strânse inima de jale.

Cei cinci nevinovaţi au isbucnit într'un hohot de plâns. M'apropiu de ei, le strâng mâna, le făgăduesc că nu'i vom părăsi şi'i rog să'şi ţie firea. Cu lacrimi în ochi ei mă implorâ să nu uit de soţiile şi copiii lor.

Mă uit la Silberman: când a înţeles osânda, ochii lui aiuriţi s'au făcut leşie şi un spasm i-a strâns buzele. Cine ştie ce durere înăbuşiă acest suflet uitat de D-zeu şi de oameni...

Soldaţii au scos pe osândiţi din sală. Prin uşa deschisă zăresc încă pâlcuri de oameni în curte şi în stradă. Ei ne aşteaptă! Soldaţii ne iau în mijlocul lor: pe procurorul general, pe avocaţii apărării şi pe mine, şi ne duc la hotel. A doua zi am pornit la Bucureşti. Intr'un articol începând cu vorbele patriarhului din *Natan Înțeleptul*, am dat seama de chipul cum s'a împărţit dreptatea la Buzău. Ştirea a făcut ocolul lumii.

A doua zi se înfăţişâ, tot la Buzău, procesul tul-

www.dacoromanica.ro

burătorilor din Cahul și Vâlcov. Bine înțeles, că toți au fost achitați. Și în Mai al aceluiași an juraţii din Brăila au achitat pe tâlharii din Ismail. *Românul* lui C. A. Rosetti salută acest verdict cu strigătul: *trăiască dreptatea poporului român!*

Decât nu tot acesta a fost sentimentul obștesc în lume. Corpul diplomatic adresă o altă notă colectivă guvernului în care, regretând verdictele juraţilor din Buzău, zice că „Guvernele lor vor aveà a chibzui dacă impunitatea dată agresorilor evreilor nu este de natură a favorizà repetarea scenelor de violenţă cari sunt nedemne de o ţară civilizată care trebue să chezăşuiască libertatea şi siguranţa tutulor cultelor". Lordul Granville trimise o notă puterilor garante. Prinţul Bismark răspunse comunităţii din Stettin, la 2 April, astfel:

„Intâmplările regretabile din România, pomenite în adresa d-v. din 26 Martie, nu au scăpat atenţiunei guvernului M. S. Impăratului şi, deşi pot sperà că guvernul român va îndeplinì datoria sa de a împedicà repetarea unor asemenea excese, totuşi, în vederea viului interes pe care soarta coreligionarilor dv. îl deşteaptă la Majestatea Sa, am însărcinat din nou pe reprezentantul guvernului Imperial la Bucureşti, în conglăsuire cu instrucţiunile date înainte, să mijlocească pe lângă guvernul român pentru măsuri de protecţiunea lor".

Organul cancelarului, *Nordeutsche Allgemeine Zeitung*, publică, în numărul său din 25 April, un articol asupra procesului, încheiând cu cuvintele: „osândiţii au fost de bună seamă victimele urei împotriva naţionalităţii şi religiei lor".

Reichstagul German adoptă, după discursul depu-

www.dacoromanica.ro

taţilor *Dr. Bamberger* şi *Lasker*, o rezoluţiune invitând pe Cancelarul Imperial a luà toate măsurile posibile pentru împedicarea persecuţiunei evreilor-români. Deasemenea în parlamentul italian, Ministrul de externe, răspunzând la întrebarea deputatului *Mauro Machi* dacă guvernul italian va intervenì în favoarea evreilor români, declarâ că reprezentantul Italian la Bucureşti a fost instruit să intervie energic pentru cauza civilizaţiei şi toleranţei religioase.

Ambasadorul Statelor-Unite, d. E. S. Washburn, într'o notă adresată d-lui de Rémusat, ministrul de externe al Franţei, îi comunicâ că guvernul său „simte cea mai caldă simpatie pentru israeliţii aşa de neomeneşte persecutaţi ai principatului moldo-român", că „răul în chestie este aşa de strigător şi de un caracter aşa de universal, încât toate ţările, toate guvernele şi toate confesiunile religioase au interesul a cere înlăturarea lui", şi că „guvernul american va salutà cu cea mai mare satisfacţie tot ce guvernul Republicei franceze va puteà face pentru a pune capăt acestor persecuţiuni mereu repetate cari sunt o ruşine pentru civilizaţia europeană". La această scrisoare d-nul de Rémusat răspunse că „patimile populaţiei şi slăbiciunea guvernului (României) au pus în pericol viaţa israeliţilor şi averea lor", că consulul general al Franţei a fost instruit să ceară respectul justiţiei şi umanităţei, şi că guvernul Franţei va stăruì ca să se dea ocrotire tutulor confesiunilor din România.

Prin decret domnesc din 20 April, —dat în urma unui raport al Ministrului de justiţie Costa-Foru, — Goldschläger şi Rabinul Brandes fură graţiaţi, iar pedeapsa lui Vaisman, Praisman şi David fu redusă la

www.dacoromanica.ro

doi ani închisoare. Tocmai la 17 Septembre şi aceşti trei din urmă au fost graţiaţi.

Astfel s'a încheiat această zguduitoare dramă. Mai toate persoanele dintr'ânsa vor fi dormind acum somnul de veci, şi vremea, mâncătoarea lucrurilor, le-o fi şters şi numele depe lespedele mormintelor lor. Eu mai trăesc pentru ca, reînnoind negrăita durere, să spun jalnica poveste, care e un alt capitol din martirologiul unui neam obijduit. Intr'o năzărire depărtată, văd fantomele acelor pe cari i-am rechemat la viaţă pentru o clipă: huliganii sălbatici şi victimele cu dungi roşii pe frunţi, juraţii şi acuzaţii, preotul fanatic şi rabinul hămesit, şi toată gloata în colcotul patimei, toţi se strecoară iarăşi în acelaş lăcaş, acolo în pământul înfrăţitor. S'au împăcat însfârşit acei cari în lume s'au sbuciumat, s'au învrăjbit în aprigă şi zadarnică frământare, şi din trupul lor s'a plămădit viaţa nouă în veşnică primenire...

Şi a perit până şi colţul de pământ pe care s'a desfăşurat acea teroare! *Mâna ascunsă* care a stârnit urgia, s'a dovedit o ghiară hrăpăreaţă care s'a întins şi a smuls acea parte din trupul României.

www.dacoromanica.ro

XIV

O vilegiatură.—Planul unei emigrări.—Opoziţia. Conferinţa din Bruxelles. — Epilog.

(1872)

Evreii au sărbătorit paştele lor în linişte, şi a sosit vara. Vara Bucureştilor. Oraşul tănjeşte înecat în moleşala căldurilor şi în norii de praf. Lumea bună a început să plece în streinătate: staţiunile din ţară nu erau încă descoperite şi farmecul munţilor noştri necunoscut. Istoviţi de muncă şi de emoţiuni, căutam un colţ de pământ pentru a ne odihni în liniştea naturii, departe de vultoarea lumii. Eu, în deosebi, aveam mare nevoe de aceasta. De când cu păţania din sala juraţilor din Buzău eram suferind: am contractat o boală care m'a întovărăşit toată viaţa, ba într'un rând m'adus în aşa hal, în cât mulţi ani de lâncezeală, primăvara vieţii, trebue să'i scad din traiul acesta atât de scurt.

Am ales ca *vilegiatură* modestul Zizin din Transilvania. Peixotto cu familia au făcut drumul în trăsură, eu cu părinţi şi surori am plecat cu trenul până la Ploeşti şi de acolo în chervan pântecos, încărcat cu o gospodărie întreagă. Pe fânul mirositor s'a întins aşternut şi covoare, şi pe ele, sub coviltirul de pânză, stăm ca într'un ietac mişcător, în legănare

www.dacoromanica.ro

moale, fără a simţi hopurile şoselei. De altfel carul greoi merge alene, domol. Doar nu suntem grăbiţi şi putem astfel gustà pe'ndelete frumuseţea plaiurilor şi măreţia din valea Prahovei. Pe şoseaua arsă de soare trecem Băicoiul, Câmpina — nimic nu trădează încă că în adâncurile acestui pământ zace, plămădită încet încet, în curgerea vremei, bogăţia neagră, care avea să răzbească mai târziu, să schimbe faţa acestui ţinut, să deà lumină la oraşe şi sate, să mişte trenuri şi corăbii şi să cucerească văzduhul! — La Câmpina poposim, şi în zori de zi urmăm drumul care şerpueşte dealungul Prahovei, acum se urcă pe deal, şi iar se lasă jos în cotituri. In valea strâmtă, în fundul căreia Prahova îşi lunecă şuviţele repezi pe prundiş, în răcoarea aerului şi umbra brădetului se arată Sinaia. Un cuib tăcut de munte ; numai pe alocuri îşi deschide pleoapele prin frunziş câte o căsuţă. La dreapta, pe deal, se arată, în blânda lumină a înserării, mânăstirea. In hotarul zării, Bucegii îşi ridică crestele cari se zugrăvesc lămurit pe pânza cerului. In văgăuni, pe piscuri, se zăresc blăni albe de zăpadă.

Prinţul ş'a ales aici aşezarea de vară, în încăperile strâmte ale mânăstirei, în aşteptarea măreţuţui castel ce se va înălţà la poalele munţilor, în valea săltăreţului Peleş, care'i va da numele său. După o noapte petrecută în singurul hotel al Sinaiei, pornim de mânecate. Valea doarme în tăcerea evlavioasă a dimineţii. Trecem Buştenii, Azuga. Aceste nume cari mai târziu vor trezì vedenii de vile luminoase, de lume gătită şi veselă, de sgomot de fabrici şi cariere, înseamnă doar nişte sate ale căror colibe se revarsă pe coasta dealurilor. Uruitul trenurilor şi şuerul locomotivei nu

www.dacoromanica.ro

tulbură încă pacea acestor locuri şi nu se văd încă sulurile de fum şi spuza de scântei topindu-se în văzduh. Numai greu încărcatele *braşovence* şi *diligenţe* brăzdează acest drum: vechea şi principala arteră care mijloceşte schimbul de bunuri între ţară şi apusul Europei. Suim la Predeal, scoborâm brâul deşirat al Temeşului şi într'un târziu sosim la Braşov, de unde un drum de câteva ceasuri ne aduce în sfârşit la Zizin.

Cevà între sat şi târguşor. O singură uliţă, despărţită printr'o gârlă cu maluri joase, umbrite de salcâmi, sălcii şi răchţii. De amândouă laturile câte un şir de case şi bordeie răzemate de dealuri verzi. Pe uliţa prăfuită sau înecată de noroi—după vreme—rătăcesc păsările, coviţăe purceii, mârâe cânii, — o idilă! Ca „mijloace de cură" un isvor de *borvis*, baia în gârlă şi în *lobogă*. Ca „distracţie" un taraf de lăutari. Dar ce minunaţi muzicanţi sunt aceşti ţigani unguri! Cum scripca, şi basul şi ţimbalul urmează pe *primatul* lor, în capriciile extatice ale arcuşului său, par'că mânaţi de aceiaşi inspiraţie! Simt o stranie plăcere să ascult această muzică răzbită din sufletul acestor oameni cărora singură natura le-a fost dascăl.

La capătul satului se află casa închiriată de Peixotto; mai încăpătoare, cu curte şi grădină cu flori. Cu mâinile ei meştere, doamna Peixotto a schimbat repede această casă într'un *home* minunat. Făceam dese plimbări, pe jos, pe dealurile vecine, şi mai departe, până în Şapte-Sate. Imi plăceà să intru în casele ţăranilor români, îngrijite cu gospodării bine ţinute. Imi plăceà mai ales să leg vorba cu preoţii şi învăţătorii, cari, cumpăniţi şi aşezaţi, îmi spun în gra-

www.dacoromanica.ro

iul lor zăbavnic starea şi traiul poporului, necazurile şi speranţele lui. Ce puternic vibrà în ei idealul naţional şi cum am înţeles că din rândurile acestor oameni ne-au venit cei dintâiu apostoli ai culturei! Odată am mers şi mai departe, în trăsură, până la Elöpatak şi Tuşnad, staţiuni mai .cuprinse, cercetate de multă lume din ţară.

*

In aceste plimbări singuratice ne-am apropiat şi mai mult sufleteşte. Peixotto vorbià cu drag de patria sa către care tindeau mereu dornicile lui gânduri. Adesea îmi recità din poeţii lui favoriţi, *Tennyson* şi *Longfellow*, *Byron* şi *Shelley*, *Edgar Allen Poë* şi mai ales, *Shakespeare*, divinul Shakespeare, pe care îl ştià în mare parte pedearostul. Şi ce meşter de dicţiune erà! Mi-aduc aminte ce fiori mi-a dat când îmi zise *„Corbul“*, fantastica poesie a lui Poë! Parcă auzeam paserea cobitoare croncănind fiorosul său: *„Niciodată“ !*

Şi vorba se întorceà mereu spre chestia evreească care'l frământà într'una, şi încercam a aşterne dreptarul pentru activitatea noastră viitoare. Dela început îi se vorbise lui Peixotto de *invazia evreească* în ţară, şi se explicà legile ticluite contra lor ca măsuri de apărare. Peixotto ştià perfect că se exagerà într'adins numărul populaţiei evreeşti — unii urcând'o până la un milion! — pentru a construì un *pericol naţional*, scornire bine aleasă şi cu iscusinţă folosită. Atunci se urzì în mintea lui planul unei *emigrări* a Evreilor în *America*.

Două erau scopurile urmărite cu aceasta de el: unul curat umanitar, şi celalt politic.

Intâi, — şi aceasta erà un punct de căpetenie,—se

www.dacoromanica.ro

înlesneà emigranţilor o soartă mai bună într'o nouă patrie. Din acest punct de vedere probabilitatea izbândirei trebue judecată, ca orice fapt istoric, nu prin prisma prezentului ci după împrejurările vremii când s'a produs faptul. Cum stăteau lucrurile în această privinţă atunci, la 1872 ?

Statele-Unite nu erau încă sătule, nu primiseră încă acel şuvoi uriaş de emigranţi cari au rodit ogoarele marei Republici. Departe de a voì să îngrădească acest influx de valori omeneşti, America erà dornică să le atragă, mai ales pentru popularea întinselor cuprinsuri din Kansas, California, Texas, încăpătoare de cel puţin 10 milioane locuitori fiecare şi având atunci abia câte o jumătate milion. De aceea ea făceà tot felul de înlesniri : după o lege în fiinţă *(homestead law)* se dà fiecărui imigrat, în anume condiţiuni, câte 160 acri pământ în plină stăpânire. Preţul pentru terenurile statului în teritoriile mănoase apusene erau de 6 lei de hectar. Atât pentru agricultori cât şi pentru meseriaşi — şi aceştia alcătuiesc marea majoritate a evreilor români — şi orice altă muncă, materială sau intelectuală, erà un câmp rodnic. Erà vremea „putinţelor nemărginite", când se închegau cu uimitoare repeziciune averile colosale : cei mai de seamă bancheri şi negustori din New-York, marii agricultori din Illinois şi Texas, fabricanţii din New-England şi Pennsylvania erau oameni de curând veniţi ca emigranţi săraci. Dealtminteri Peixotto se pusese în legătură cu prietenii săi din America şi propunerea sa găsise o primire bună. Presa americană salută cu căldură venirea unui însemnat număr de braţe şi minţi, de oameni valizi şi harnici, meniţi a devenì cetăţeni folositori şi fermenţi preţioşi în des-

www.dacoromanica.ro

voltarea statului. Un ziar însemnat din Philadelphia *The American United States Gazette* într'un lung articol intitulat: „Emigrarea evreilor români în America“ ziceà:

„Evreii cari se află în America au propășit mult și o dovedesc aceasta prin așezămintele lor de binefacere, prin sprijinul ce'l dau artelor, prin întreprinderile lor comerciale și caracterul lor curat american. Progresul lor este un spectacol care ar trebuì să atragă aici din ce în ce mai mult pe frații lor din apusul Europei. Ne trebuie mijloace pentru a răzbì la evreii mai numeroși din Europa răsăriteană, și persecuția din România ne dă un prilej pentru aceasta“.

Cât despre al doilea scop pe care'l urmăreà: știà doar că pentru Românii serioși și de bună credință *pericolul național* ca urmare a *numărului* evreilor nu'și aveà ființă, și că pentru antisemiții naționaliști și codițele lor, acest număr erà o săgeată mai mult în tolba lor, mai mult o armă de luptă. Totuși, emigrarea puteà în tot cazul aveà un folos tactic: ea puteà răpì această armă primejdioasă din mâinile abile ale protivnicilor și curățà câmpul nostru de luptă.

Inainte însă de a face vre'un demers, Peixotto trebuià să afle *sentimentul* guvernului *român* în această chestie, și ce sprijin va da el.

Peixotto adresă dar guvernului urmatoarea notă:

Domnule Ministru,

Un număr de cetățeni filantropi ai Statelor Unite, simpatizând adânc cu trista stare a israeliților din Orient, din punct de vedere politic, intelectual și social, mi-a adresat o scrisoare în care propun să înlesnească emigrarea lor în acea țară liberă și fericită, unde o treaptă înapoiată de cultură și educație este un titlu mai mult pentru ajutor și îndreptare.

www.dacoromanica.ro

Se propune alcătuirea în acest scop a unei societăţi de emigrare care să-şi îndeplinească sarcina cu ajutorul filantropilor din Europa şi al guvernului.

Am fost invitat să întreb dacă guvernul Princiar ar favoriză asemenea propunere întru cât priveşte pe evreii din România şi dacă s'ar puteà contà pe vr'un sprijin din partea corpurilor legiuitoare.

Această notă avù efecte neaşteptate.

Ea erà din 9 August (28 Iulie). Şi *în aceeaşi zi*, imediat după primirea ei, ministrul Costa-Foru făcù un raport către Consiliul de Miniştri, şi tot *în aceeaşi zi* Consiliul de Miniştri încheià următorul jurnal:

„Consiliul de miniştri în şedinţa sa de azi Vineri 9 August (28 Iulie) 1872, luând în deliberare propunerea d-lui Peixotto, Consul general al Americei, privitoare la emigrarea israeliţilor din România;

Considerând că guvernul nu poate împlinì dorinţa exprimată de a înlesni această emigrare de cât în limitele puterilor sale, hotărăşte până la întrunirea Corpurilor Legiuitoare, să elibereze israeliţilor fără mijloace paşaporturi gratuite.

Dispoziţiile acestui jurnal se vor aduce la îndeplinire de d-nu Ministru de externe, după obţinerea aprobării Domneşti.

(isc.) L. **Catargi, N. Cretzulescu, G. Costa-Foru, General Florescu**

Acest jurnal a fost aprobat de Domnitor şi decretul publicat în „Monitorul Oficial“ din 18 August.

Mai mult. Circulări ministeriale fură trimese tuturor Prefecţior din ţară ca să se conformeze întocmai decretului.

Ce însemnà această pripă uimitoare a guvernului? Nota lui Peixotto erà o simplă întrebare. Se vorbeà într'ânsa de o *intenţiune*, un *proiect* depărtat. Cum se face dar că guvernul în loc de a'i răspunde lui la întrebarea pusă, se grăbì să pue în mişcare tot a-

www.dacoromanica.ro

paratul oficial, ba să trimită circulări Prefecților, ca și când s'ar fi aflat în fața unui lucru hotărât și sigur ?

Vroià guvernul să dovedească că în chestia evreilor nu se lasă mai pe jos de partidul liberal din opoziție, care, ca de obiceiu, îl învinuià de a „vinde țara jidanilor"? Doreà să încurajeze pe urzitorii emigrării ca nu cumvà să'și ia seama ? In această ipoteză erà straniu că, hotărând a liberà pașapoarte gratuite, guvernul mărginì chiar această jertfă numai la emigranții fără mijloace ! Cum se împacă această sgârcenie cu zorul guvernamental, cu veșnica jelanie a *invaziei evreești,* cu care amețiseră lumea ?

Oricum ar fi, un lucru părea câștigat : Guvernul punea în vedere că va aduce chestia înaintea Corpurilor Legiuitoare și se puteà crede în bună logică —dacă logica, ca și morala, se poate împăcà cu o politică stăpânită de patimă—că parlamentul, credincios datinelor sale antisemite, nu va precupeți banii țării pentru a o scăpà de o pacoste.

Presa din țară, fără deosebire de culoare, bătù din palme. Totuși opoziția, rău nărăvită, cautâ să se folosească de acest prilej ca să deà în dărmon pe evrei și să scarmene guvernul. Astfel *Românul,* după ce declară că „atât Camerile cât și fiecare român își va face datoria patriotică de a înlesnì prin toate mijloacele plecarea evreilor, și chiar a le da parale de drum" rostì bănuiala că totul este „o perfidă manoperă, o specula infamă" ticluită de Costa-Foru cu Peixotto. Un ziar din Iași, *Clopotele,* denunță d'adreptul „această comedie înscenată de Peixotto, în care Costa-Foru joacă rolul principal și al căruia scop infam este a duce cu orice preț chestia evreiască

www.dacoromanica.ro

înaintea Camerilor". *Boliac* după ce, în accente ditirambice, dete drum bucuriei sale extatice faţă cu priveliştea emigrării pe care însă ar fi dorit mai bine „să o înlocuiască cu *gonirea* lor", ameninţă cu perzanie şi urgie dacă cumvà ea nu s'ar face aevea. In acest măciniş de vorbe se lămurì iar politicianismul nostru sterp şi netrebnic..

Opinia publică din streinătate aprobâ planul emigrării, din punctul de vedere curat umanitar, veştejind în acelaş timp politica păcătoasă şi oarbă care o impune. Ilustrul *Crémieux* însuşi se rostì în acelaş chip într'o scrisoare adresată rabinului Maurice Flügel, din St. Paul, America.

Dar o opoziţie se ridică dintr'o parte de unde ne puteam mai puţin aşteptà la aşa cevà : din rândurile chiar ale evreilor din ţară. Nu doar dela marea masă a lor. Păturile largi ale poporului, muncitorii trudnici cari poartă mai greu povara traiului, cari suferă mai mult vitregia legilor şi rabdă mai mult prigoana şi samavolnicia, precum şi acei mai instăriţi pe cari îi durèà durerea celorlalţi, salutară cu entusiasm emigrarea mântuitoare. Mulţi se înscriseră printre emigranţi. Mai cu deosebire din Moldova. Am văzut un număr din aceşti candidaţi de nevoe ai pribegiei, perindându-se înaintea mea. Am văzut sărăcia lor, dar şi obida din sufletele lor. Toţi câţi îşi ridicaseră glasul împătimat în această zarvă, uitaseră că nu erà vorbă de cifre, de mutare de figuri nesimţitoare de şah—ci de fiinţe omeneşti,—deşi evrei. Ce zice *Shylock*, pe care neştiutorii îl dau de prototip al evreului, căruia însă marele Shakespeare i-a dat însuşirile vecinic omeneşti ce fac din figurile plăsmuite de el, caractere *universale*, aparţinând tutulor timpurilor?

www.dacoromanica.ro

„Sânt evreu. Oare un evreu n'are ochi? N'are un evreu mâni, organe, trup, simţuri, afecţiuni, patimi? Nu e hrănit cu aceeaşi hrană, rănit cu aceleaşi arme, expus aceloraşi boli, vindecat prin aceleaşi leacuri, încălzit şi răcorit de aceeaşi iarnă şi vară ca şi creştinul? Dacă ne loviţi, nu sângerăm? Dacă ne gâdilaţi, nu râdem? Dacă ne otrăviţi, nu murim?"

Ei bine, am văzut în aceste suflete chinul amar al oamenilor siliţi să se deslipească din matca lor, acea *dragoste de ţară,* care vlăstăreşte în sufletul fiecărui om pentru colţul de pământ unde s'a născut, unde a crescut, şi a cărui limbă o vorbeşte, care este *memoria inimei* pentru întreg trecutul nostru cu tot ce-am simţit, gândit, năzuit şi sperat. Acea puternică simţire ne întrupează pentru vecie în neamul căruia aparţinem prin naştere, şi dacă răutatea cârmuitorilor ne poate scoate din alcătuirea şi tocmelile *Statului,* niciodată nu va puteà să ne scoată din sânul naţiunei!

Această dragoste va face pe evreu, chiar în *statul vitreg,* să sară în apărarea *patriei* când dânsa va fi în primejdie. Şi ea îi va fi un tovarăş nedeslipit în pribegie; acolo el veşnic va auzì *chemarea pământului,* şi va simţì fiorul *dorului de ţară*...

Erà însă în Bucureşti un mănunchiu de aşa zişi fruntaşi evrei cari se ridicară împotriva emigrării. Motivul? Nu'l veţi ghici! Pentru că ea ar dovedì *lipsă de patriotism!* Aceşti oameni, ghiftuiţi ai soartei, erau în largul lor de a face politică înaltă —pe seama altora. Patriotismul, după părerea acestor filosofi sătui, impuneà datoria de a murì de foame în patrie, adică *celorlalţi.* In belşugul lor nu auzeau straşnica poruncă a firei: *primum vivere!* Aceasta îmi aminteşte vorba orăşanului din Faust, în egoismul său brutal:

www.dacoromanica.ro

Ce'i mai plăcut, când e vr'o sărbătoare
Decât despre război să povestești,
Pe când departe'n țările turcești
Năvală peste-olaltă dau popoare.
Să stai la geam, c'un păhărel pe masă,
Să vezi pe apă bărcile plutind:
Și seara apoi să te întorci acasă;
A păcii mulțumiri blagoslovind [1])

Lipsiți de patriotism milioanele de oameni de toate neamurile și legile, Irlandezi, Germani, Italieni, etc. cari emigrează spre a'și croi o soartă mai bună? Puritanii cari au fugit de asuprirea conștiinței și au întemeiat Republica Americană? Dar încai evreii români *poftiți* cu stăruință de a plecà, cu îndemnul guvernului și făgăduiala de încurajare a Parlamentului?

Dar spre a înțelege adevăratul rost a acestei opoziții, trebue să lămurim că această măruntă tagmă de *fruntași* întâmpinase pe Peixotto, din clipa venirei sale în țară, cu o neîncredere care se schimbă repede în dușmănia fățișă. Grupul cuprindeà câțiva intelectuali (medici) și bogătași: ambițioși cărora Peixotto le făceà umbră, oameni cu spinarea moale, adepți ai politicei capului plecat căror le erà groază de orice mișcare barbătească, preacuminți cari știau toate mai bine. Ei puneau lui Peixotto bețe în roate, îl criticau cu răutate și-l defăimau chiar în țară și în străinătate. Erà acel nenorocit spirit de intrigă, pismă și zâzanie, care, ca la orice grup de oameni cercuiți într'o sferă strâmtă de activitate publică, se arată și la evreii din țară: într'un cerc îngust se îngustează mintea. Și cine din acei cari au muncit pentru binele lor, n'a pățit-o la fel?

In această situație, și'n vederea chestiunilor însem-

1) Traducerea d-lui Ion Gorun.

www.dacoromanica.ro

nate ce se puneau în legătură cu pregătirea şi înfăptuirea emigrării plănuite, Peixotto doreà să se consfătuiască cu fruntaşii evrei din streinătate. Prin mijlocirea „Comitetului român" din Berlin o conferinţă fu convocată la *Bruxelles* pentru 29 şi 30 Octombre 1872. Luară parte la dânsa 35 delegaţi din Franţa, Anglia, Germania, Austria, Belgia, Olanda şi America, sub preşedinţia lui *Crémieux*. Ca vice-preşedinţi fură aleşi: *Sir Francis Goldsmith*, membru în Camera Comunelor, *L. Kompert*, eminentul scriitor, din Viena, şi filosoful profesor *Lazarus*, din Berlin. Din România au fost de faţă, pe lângă Peixotto, prietenul *Saniel Marcus*, rabinul *A. Taubes* din Bârlad, fratele meu *Leopold* şi rabinul din Iaşi *Antoine Lévy*, organul grupului de opoziţie.

Intâiul punct al ordinei de zi erà *petiţionarea evreilor pământeni către Parlamentul român* pentru recunoaşterea însuşirii lor de români. Această acţiune făceà parte din programa lui Peixotto. Inainte de plecarea sa la Bruxelles, noi făcuserăm chiar demersurile pregătitoare pentru înfăptuirea ei. Propunerea către congres porni din iniţiativa *delegaţilor-Români*, cari o motivară prin dorinţa ca deslegarea chestiei să se facă *prin ţară* şi că deci datoria evreilor pământeni erà de a dà mai întâi prilej reprezentanţilor naţiunii de a se rosti. Conferinţa preţuind sentimentul patriotic din care isvorà această propunere, o primì în aplauze unanime.

In al doilea rând venì în desbatere chestia *propagandei în ţară*, având de obiect luminarea opiniunei publice în privinţa dreptelor revendicări ale evreilor pământeni, şi în legătură cu aceasta, ridicarea nivelului lor cultural, trezirea conştiinţei şi autonomiei de

www.dacoromanica.ro

voință în lupta pentru drepturile lor cetățenești. De oarece mijloacele lor nu erau îndestulătoare pentru acest scop, se hotărî a veni în ajutorul lor pentru întemeierea de școli, de seminarii și alte așezăminte și mijloace de învățământ, publicații s. c. l. Și spre a organiză acest ajutor, Conferința hotărî alcătuirea unui comitet executiv compus din delegații diferitelor comitete în ființă, cu sediul la Viena, sub președinția lui Crémieux.

Al treilea și cel din urmă punct al ordinei de zi eră *chestia emigrării în massă*. După lungi și furtunoase desbateri, conferința, neținând seamă de împotrivirea lui Peixotto și a majorității delegaților din România, se rostì *contra* emigrării, și aceasta atât pentru că ea ar fi nepatriotică, cât și pentru că evreii din țară chiar s'ar împotrivì !

De bună seamă această hotărâre uimitoare se datorià uneltirilor cărtițelor din grupul opoziției.

Nu trecură însă zece ani și emigrarea, înăbușită la la 1872, se *impuse* ca urmare silnică a unei stări ce se înrăise mult, până a ajunge nesuferită. Atunci cei ce combătuse cu mai multă îndârjire proiectul lui Peixotto, se făcură cei mai aprigi apărători ai emigrării în massă, numai că de rândul acesta îndemnul social și economic al exodului, se combină cu romanticul dor *Sionist*, și Palestina luă locul Americei. După doi ani însă, în urma punerei în lucrare a legei asupra comerciului ambulant din 1884, emigrarea se îndreptă, năvalnică, spre America, Argentina, etc. deveni catastrofală la 1891, și urmează mereu.

Se socotește că de atunci au părăsit țara între 70—80.000 evrei. Dar emigrarea nu a mai urmat în condițiile prielnice din 1872, și n'a putut aveà efectul *economic* și *politic* la care țintea Peixotto.

www.dacoromanica.ro

S'a făcut atunci o mare greşală.

Proiectul trebuì firește să fie părăsit. *Românul* conchise că dacă evreii nu emigrează, prin aceasta „dovedesc lumii că sunt aşa *de puțin nenorociți şi prigoniți* încât mai bine vor să rămâe aici, decât să plece în bogata şi egalitara America". Logică antisemită. I-am răspuns : dacă neplecarea evreilor dovedeşte că ei trăesc în România ca în sânul lui. Avram, apoi *plecarea lor* ar fi dovedit că ei sunt *nenorociți* şi *persecutați* aici!

La aceasta „Românul" tăcù mâlc.

Şi ca să încheiem cu o notă veselă, voi constată că s'au găsit totuşi adevărați patrioți cari au fost gata să aducă jertfe pe altarul patriei pentru a o scăpà de evrei. Să'i pomenim pentru a le cinsti amintirea. Astfel au dat : d-na Ecaterina *Tzoni* din Iaşi 275 galbeni, dar—durere !—într'un *zapis* al *prefectului de Iaşi* (socot că evreii, neurmând pilda strămoşului lor Shylock, n'ar fi *stăruit în acest zapis*!); domnu *P. Botez* o trăsură cu opt cai pentru transportul evreilor la gară fără plată (cu 8 cai, mă rog ! Ce duioasă atenție). Un anonim modest : nişte *frânghii pentru a legà pe emigranți*, şi în sfârşit . . . . *Bulgarul* (?) nişte usturoi, ceapă şi ridichi,—desigur zarzavaturi venite din *Bulgaria* unde s'o fi procopsit acest patriot cu ceafa groasă. *Tzoni, Bulgarul, Botez, Greco-Bulgărimea* şi pui de renegat evreu : bănuesc că nici anonimul cu fringhiile — bun de legat el însuşi - nu a fost român mai neaoş !

Am zis că închei cu o notă veselă. Dar e cu adevărat hazlie această batjocură haină ? Mai de grabă găseşti lacrimi într'însa.

www.dacoromanica.ro

XV

Zionul.— Inaintaşa lui. — I. C. Bucureşteanu.— Iniţierea noastră.—Intemeierea „Infrăţirei Zion". — Noua Constituţie

(1872—1873)

Apele răscolite de furtuna emigrării plănuite se retraseră cu încetul, nu fără a lăsà mălul amărăciunei în sufletul lui Peixotto. Neisbutirea acestui proiect şi eşirea la iveală a unor puteri duşmane, între evrei chiar, îl lăsară pe gânduri. Işi dete seama că treaba pe care o luase asupra'şi erà mai anevoioasă decât şi-o închipuise el. Inţelese mai vârtos că ea va cere vreme şi muncă mai îndelungată decât puteà jertfi dânsul, şi că de aceea este nevoe de a *organizà* pe evreii din ţară, ca să poată ei singuri duce lupta înnainte.

Aceştia, după cum am arătat mai sus, trăiau fără cohesiune, în toropeala resemnării, fără înţelegerea intereselor comune. La această stare anarhică contribuise puternic şi slăbirea Comunităţilor, datorită măsurei pomenite mai sus a guvernului, care'i lipsì de mijloace îndestulătoare pentru menţinerea aşezămin-

www.dacoromanica.ro

telor culturale şi filantropice, îndatinate la Evrei [1]).

Organizarea se lovi de greutăţi. In firea lucrurilor este ca cei cari sunt în faţa unui pericol comun să se strângă laolaltă pentru ca, umăr la umăr, să se apere mai bine. Dar, unei mare părţi a evreilor îi pierise aproape conştiinţa primejdiei comune, pe lângă că *se temeà să se apere.* Căci în ciudata mentalitate antisemită dela noi prigoana evreilor este o *dogmă de Stat,* şi evreul care îndrăzneşte să crăcnească este un trădător de neam.

Totuşi organizarea, fiind o chestie vitală, trebuià înfiripată. Puteri răsleţe, împrăştiate, sunt neputincioase, dar minunate sunt roadele *combinării puterilor.* Ea nu adună sau înmulţeşte numai puterile unite, ci este *creatoare,* şi din această plămădire isvoresc, potrivit unei legi tainice, energii noi, nebănuite înainte, ba adesea chiar contrarii. Aşà că avem iluzia, că faptul urzit din acţiuneà noastră colectivă este strein de noi ; omul dispare în opera sa, el se exteritorializează. Prin acţiunea *colectivă,* orientarea cugetării moderne se înlătură şi legea Darwiniană a supravieţuirii celui mai destoinic în lupta pentru trai : această lege — ca toate legile — este relativă, ea e legea unei stări primitive, înapoiate. Astăzi o înlocueşte forma mai

1) Comunităţile nefiind persoane juridice, imobilele destinate, cultului, spitalelor, şcoalelor, etc., figurează pe *nume individuale.* Firește că această stare scandaloasă dă loc la abuzuri şi şantaj. Astfel în Bucureşti moştenitoarea vânzătorului locului pe care se află clădit Templul Coral a cerut anularea vânzării pentru lipsă de capacitate a Comunităţii. Noroc, că Curtea de Casaţie recunoscù capacitatea Comunităţii ca existând înainte de 1864 ! Comunitatea scăpă astfel de spoliaţie, după o lungă şi scumpă judecată.

www.dacoromanica.ro

înaltă a solidarităţii sociale, prin care biruim robia naturii şi se pot păstrà în viaţă şi cei slabi. Şi bine s'a zis (Ostwald) că filosofia lui Nietsche s'a prăbuşit, pentru că el, necunoscând această schimbare, a putut ajunge la „supra-om"; la „bestia blondă", care birue pe celelalte fiinţe omenesti în acea luptă nemiloasă pentru trai.

De chibzuiri de acest fel a fost călăuzit Peixotto când, amintindu-şi de ordinul B'nei B'rith din America a socotit că ar fi forma cea mai potrivită pentru evreii noştri, în împrejurările de atunci. O asemenea alcătuire simbolică şi ritualistă de „fraţi buni", strânge pe oameni mai aproape, naşte raporturi mai intime decât simpla asociaţie. Idealul mereu amintit în întruniri solemne şi în cuvinte sacramentale, înviază cunoştinţa datoriei, şi râvna pentru îndeplinirea ei. Virtuţile, pentru cari avem doar dispoziţia, se desvoltă prin obicinuinţă. Ritualul— ca şi riturile religioase — are folosul de a întreţine o anume stare sufletească prielnică operei idealului colectiv. Emblemele şi simbolele au un rost bine definit. Nu sunt, cum spun cei prea cuminţi şi ultraraţionalişti, mistere sau fetişuri, cari ar face din simbole obiectul direct al unui cult, ci slujesc, — în afară de folosul lor practic ca semne de recunoaştere etc., — a obiectivà principiile. Precum vorbele sunt simbolele, icoanelor *ideilor abstracte*, astfel simbolele propriu zise sunt represintările unor *principii*. Prin acest vestmânt material aceste reguli şi principii izbesc d'adreptul imaginaţia şi descarcă, pe lângă înţelegerea directă, voinţa şi fapta. Religiile pozitive au înţeles de minune acest rost al ritualului !

Ne hotărârăm dar a întemeià un ordin, care să

www.dacoromanica.ro

fie alcătuit de oameni aleşi, cari, prin sfat şi pildă, să semene cultura şi să ducă raze de lumină în masa populaţiei evreeşti. Dar aflarăm tocmai atunci că o societate simbolică, de acest fel, se întemeiase de puţină vreme în ţară. Gând la gând cu bucurie! Ceva mai mult; această societate aveà de imbold nemijlocit aceeaşi împrejurare căreia se datorà întemeierea Ordinului American. „Mult iscusita vremii slovă" ne învaţă iar că aceleaşi pricini dau naştere la aceleaşi mişcări în vremuri şi medii deosebite.

Am arătat că îndemnul de căpetenię al lui Henri Jones ca să se înfiinţeze ordinul B'nai Brith, a fost că lojile masonice din America, în acele vremuri de pietism îngust, făceau greutăţi la primirea evreilor. Acelaş lucru se petrecù în România. In lojile din ţară începù atunci a se arătà duhul evreofobiei, negaţiunea desăvârşită a principiilor masonice. Şi eu fusesem iniţiat la 1871, şi în 1872 eram „oratorul" Lojei „Lumina" al căreia „Venerabil" erà frate-meu Leopold. Cu încetul intoleranţa se deşteptâ între „fraţi", mocnită şi ruşinoasă la început, din ce în ce mai făţişă apoi. Văzând că această buruiană veninoasă s'a lăţit şi în acea grădină unde, prin definiţie, trebuià să crească numai floarea rară a celei mai curate iubiri, noi ne retraserăm scârbiţi, părăsind şorţul şi mistria.

Intre aceşti desamăgiţi erà şi *Abram Cohen Bucureşteanu*. Fiindcă a fost semănătorul unei idei bune care a dat în rod pentrucă corespundeà unei nevoi istorice şi veneà tocmai în clipa prielnică, îi se cuvine un loc în aceste pagini.

Născut la 1840 din părinţi „spanioli", Bucureşteanu, după ce primi un învăţământ elementar într'o şcoală privată, intră în comerţ. Insă, având o imaginaţie vie

www.dacoromanica.ro

şi o pornire spre visătorie, nu se putù împăcà cu tejgheaua şi într'o bună dimineaţă legâ negustoria de gard şi se făcù netam-nesam-actor. Pe scenă avù prilej să deà la iveală talentul său comic şi un frumos dar umoristic. Cupletele sale spirituale fură mult gustate; în ele ridiculizà moravurile vremii şi biciuià cusururile oamenilor. Apoi publicâ mai multe lucrări poetice, şi este astfel poate cel dîntâi evreu care a scris versuri româneşti. Poeziile lui uşoare în genul „cântecelor de dragoste" au fost tipărite în colecţiile „Dorul" şi „Amorul". Două din ele, mai adânc simţite, căpătară chiar o oarecare popularitate, şi au fost multă vreme cântate, anume: „S'o vezi, mamă, n'o mai uiţi", şi „Cât te-am iubit". Cea mai izbutită lucrare a lui este comedia „Urdubelea şi norocul", satiră de moravuri în care tipul principal este bine prins, verva comică bogată, forma mai îngrijită. Dacă ar fi avut mai multă cultură, ar fi ajuns poate un Aristofan sau Juvenal, pe când aşà a rămas un scriitor de anecdote şi cuplete...

Acesta a fost omul lăuntric. Ca înfăţişare erà puţin dăruit de natură: mic de stat, pipernicit, chel. Vorba însă îi erà curgătoare cu sclipiri de snoave şi glume, iar ochii cari îi luminau faţa în clipe de însufleţire aveau căutătura depărtată a oamenilor minaţi de o crudă boală: Cohen Bucureşteanu a murit la 1874.

Părăsind scena, Bucureşteanu se întoarse în comerţ, însă pare că aici n'a făcut mare ispravă. Fiind om bun, adică dornic de a face binele, B., retras din masonerie, în urma împrejurărilor mai sus pomenite, se gândì la înfiinţarea unui ordin evreesc. Pentru aceasta câştigâ concursul mai multor persoane, între cari pe *N. C. Popper*, fost director al şcolilor comunităţii, ebraist şi

www.dacoromanica.ro

autor al mai multor scrieri didactice [1]), cât şi pe d-rul *Albert Blumenfeld*, un tânăr medic, de curând întors dela Universitatea din Viena, cu care am copilărit. Om de inimă, entusiast şi sincer, statornic în prietenie, bun la sfat, cu o cultură serioasă, el a fost un stâlp al „Înfrăţirei", dela întâiul ceas şi până azi, şi în clipele grele când clădirea ameninţă să se nărue, el o ţinù pe umerii săi fără a se clintì.

Societatea fu înjghebată şi primì un început de punere în lucrare. Insă tânjià. Bucureşteanu, întâiul Preşedinte, aruncase semânţa, dar îi lipsià darul de a o face să deà în rod. Apoi nu a înţeles că omul trebue să dispară în opera sa şi să'şi jertfească individualitatea dacă va ajunge o pedică. De acì neînţelegeri cari duseră la demisia întregului Comitet. O deputaţiune se înfăţişâ lui Peixotto propuindu-i să se pue în fruntea Ordinului. El primì cu condiţia ca să aibă voe a face toate schimbările ce va găsì de cuviinţă în alcătuirea societăţii. Fu iniţiat şi numit Preşedinte cu titlu de „Mare-Preot". A doua zi avù loc iniţiarea mea şi a fratelui meu Leopold. Această iniţiare se făcù într'o casă din strada Palestina. O cameră nedesluşit luminată de o candelă, ale căreia clipiri roşii jucau pe pereţii îmbrăcaţi cu semne fantastice şi inscripţii ebraice. „Marele Preot" în veştminte pontificale ne iniţiâ în „clasele" cele mai înnalte, murmurând citanii neînţelese. Totul făcù impresia unei slujbe religioase, cu schime cabalistice,

1) Fiul său, inginerul *Iuliu Popper*, mort la 1893, a explorat *Ţara de foc* şi, în duioasa amintire a patriei, a botezat rîurile şi munţii descoperiţi de el cu nume româneşti. Astfel se văd pe harta Ţării de foc : Monte Carmen Sylva, Rio Rossetti, Manu, Lahovary, Punta Sinaia, Filaret, etc.

www.dacoromanica.ro

„Marele Preot", cu dichisul biblic, aminteà masoneria, a căreia legendară urzire se atribue meşterului Hiram, ziditorul templului lui Solomon.

In Ianuar 1873 comisiunea numită pentru alcătuirea noilor legi începù lucrarea sa. Proiectele fură pregătite de Peixotto cu ajutorul meu. Ele se inspirară de legile Ordinului B'nai B'rith, pentru care noul Ordin trebuiă să fie o şcoală pregătitoare, păstrând însă ceva din ritualul în fiinţă şi numele de *Infrăţirea Zion* (în loc de *Sion*, cum ar fi fost mai corect).

După votarea Constituţiunii şi a Ritualului se alese întâiul *Sanhedrin*, compus din membrii comisiunei de redacţiune şi anume : B. F. Peixotto, Bucureşteanu, Dr. Leopold şi Dr. Adolf Stern, Dr. Blumenfeld, S. Schönfeld, Mayer Marcus, N. C. Popper şi Is. Auerbach. Intâiul secretar (Sofer) al „Infrăţirei Zion" am fost eu.

In fruntea Constituţiei „Infrăţirei Zion", şi ca îndreptar luminos al năzuinţelor sale, se află înscris următorul program :

„Infrăţirea Zion" are menirea a uni pe fiii lui Israel în sfânta operă de a înaintà interesele cele mai înalte ale omenirei, pe temeiul iubirei frăţeşti ; de a desvoltà caracterul moral şi mental al neamului, ocrotind ştiinţa şi arta, şi propovăduind ideile cele mai curate de filantropie, onoare şi patriotism, cu un cuvânt de a perpetuà învăţămintele veşnice ale judaismului ca întruparea tutulor virtuţilor omeneşti

Ea proclamă următoarele principii cardinale :

I. Toţi oamenii sunt fraţi, fii ai aceluiaşi D-zeu, îmbrăcaţi cu aceleaşi drepturi inalienabile.

II. Naţiunile trebuesc cârmuite de legi, dar raporturile sociale între oameni, de îndemnurile iubirei.

Binefacerea şi învăţătura sunt pentru omenire darurile cele

www.dacoromanica.ro

mai alese ale iubirei. Infrăţiţii în „Zion" sunt îndatoraţi la exercitarea celei d'intâi, şi la răspândirea celei din urmă.

Interesele cele mari ale omenirei se slujesc mai bine prin silinţe unite, rânduite prin legi şi măsuri înţelepte.

Spre a îndeplini scopurile de mai sus, se înfiinţează *„Infrăţirea Zion"*, cuprinzând societăţi numite *şcoli* şi *secţiuni*, sub cârmuirea unui corp suprem numit *„Sanhedrin"*.

Acest program cuprinzând lamura celor mai înalte năzuinţi omeneşti, desluşeşte ţelul către care trebue să tindă neclintit voinţele unite într'un singur gând, iar ca mijloc pentru înfiriparea idealului, Ritualul porunceşte fiecărui frate: *munceşte* şi *veghează !*

Munceşte şi veghează! De câte-ori, în adunările noastre, rostiam sau auziam rostindu-se aceste cuvinte, am simţit puterea lor sugestivă şi imboldul ce pornia din ele. Ca un bucium răsună ele chemând la luptă, întărind pe cei slabi, însufleţind pe cei tari, învăţând pe toţi marele rost al vieţii. Ritualul dă tâlcul acestei devize. Dar nu cunosc mai frumoasă tălmăcire a ei decât aceea a lui A. Vlahuţă care, în cartea sa „La gura sobei", răspunzând unui tânăr poet chinuit de îndoeli, îi dă sfatul: *„Veghează şi munceşte.* De vrei să te cunoşti, de vrei să te limpezeşti şi să te împaci cu tine—*munceşte. Munceşte în tăcere, cu răbdare, cu bunătate"*... Sub acest pavilion şi purtând această nepreţuită povară s'a pornit pe noianul mării, corabia „Zion". Şi a pornit într'un ceas bun. De patruzeci şi unu de ani ea brăzdează întinsul, urmându-şi cursul neclintit, prin stânci şi genuni, spre limanurile unde a descărcat comorile sale: *frăţia* şi *omenia*, mai preţioase decât tot aurul din Ofir. Şi la cârma ei au stat: *Benjamin Franklin Peixotto*, până la 1875, *Adolf Weinberg*, 1875 —

www.dacoromanica.ro

1886, iar dela 1886 şi până azi scriitorul acestor amintiri.

Şi am închinat cei mai buni ani, cele mai bune gânduri, toate energiile mele acestei opere bine-cuvântate de reînviere, de înălţare şi de mântuire a unui neam. De această operă şi de tovărăşii cari, în statornică credinţă, au mers cu mine în zile bune şi rele, va mai fi vorba în aceste pagini.

www.dacoromanica.ro

XVI

Organizarea Zionului. —Instalarea de „Loji".— Întâia Adunare Generală. — Petiţia către Parlament

1872—3—4.

Ne aşternurăm pe lucru. Greutăţile în drumul nostru nu lipsiră. Chemarea Zionului, primită cu însufleţire de evreimea din ţară, întâmpină totuşi, la început, oarecari împotriviri cari îi stânjeniră opintirile şi nu fură biruite decât încet-încet, pe măsură ce rostul ei se lămuri mai bine. Una din pedici eră cea ridicată din partea evreilor ortodoxi, cari împrăştiară vorba că principiile Ordinului ar fi protivnice dogmelor şi datinelor religioase. O altă seamă de antagonişti erau cei nevolnici şi cei fricoşi, încrezători numai în politica gudurărilor şi temenelilor ; în sfârşit tagma ambiţioşilor şi duşmanilor lui Peixotto. Cu timpul însă toate aceste glasuri amuţiră în faţa faptelor. Chipul cum spiritul Ordinului se desluşi în cercul intereselor obşteşti convinse şi desarmă pe cei de bună credinţă. Mai întâi treţuì să piară opoziţia din partea *religioasă*. Ordinul, urmărind practicarea *binelui* şi împrăştierea *învăţăturii*, puneà în lucrare esenţa chiar a religiei mozaice. Profetul zice: „O, omule, D-zeu ţi-a spus ce este bine, şi ce altcevà îţi cere el decât

www.dacoromanica.ro

a *face binele ?*" Și iarăși: „a face dreptate săracilor și asupriților *este binele,* este adică *a mă cunoaște,* zice D-zeu". Iată dar asimilarea desăvârșită a *binelui* cu religia.

Melamed (Psihologia spiritului evreesc) arată că cele două cărți fundamentale ale judaismului, Biblia și Talmudul, se numesc d'adreptul *învățătura,* și că vechii evrei însemnau *rațiunea* prin cuvântul *inima* (Lew) adică puneau sediul inteligenței în inimă. Kant, urmând pe Platon, stabilește asemenea că înțelesul și scopul vieții este a face binele—iată dar metafizica în deplin acord cu morala religioasă a judaismului.— Ș'apoi *învățătura,* știința, nu este ea în judaism *baza credinței,* ba chiar *mai mult și mai presus de credință ?* Melamed în opera amintită, citează, în această privință mai multe cuvinte rabinice; între altele sunt și următoarele:

Învățatul este mai mult decât profetul.
Învățatul vine înaintea marelui Preot ignorant.
Învățatul vine înaintea Regelui lui Israel.
Un ignorant nu poate fi pios.

Și de aceea cuvântul *religie, credință,* numai rare ori se găsește în Biblie.

Acest caracter intelectualist al religiei evreești se trădează și la Spinoza când vorbește de *religio intellectualis,* credința care *cugetă,* care *raționează.* Și același gând îl rostește marele *Göthe:*

Wer Wissenschaft und Kunst besitzt,
Der hat Religion.
(cine posedă știință și artă, *are religie*).

Selecțiunea riguroasă a membrilor admiși în ordin

www.dacoromanica.ro

dădù acestuia un nimb deosebit, şi făcù ca cele mai de seamă elemente să râvnească a se iniţià, aşa încât chiar adversarii personali sfârşiră prin a venì în sânul lojilor. Şi astfel Ordinul îşi dovedì puterea sa împăciuitoare.

Să mai pomenim că, în cursul anului 1875, câţiva prefecţi ultrazeloşi, crezură de cuviinţă a oprì intrunirile lojilor. Asta se întâmplâ mai ales la Fălticeni şi Buzău.

Sanhedrinul adresă consiliului de miniştri o reclamaţie împotriva acestor măsuri samavolnice şi ilegale în care se ziceà între altele:

„Obiectul societăţii este pur filantropic şi membrii ei sunt însufleţiţi numai de simţiminte patriotice şi umane. Ea a fost chemată în viaţă prin starea nenorocită a Israeliţilor, din cauză că guvernul nu a îngrijit (ca în Franţa şi Austria) de consistorii israelite în proporţie cu acele ale altor confesiuni.

Spre a învinge acest rău s'a format societatea *Zion* cu scopul de a întrunì pe membrii luminaţi ai comunităţilor spre a îngriji de susţinerea acestora, de a desvoltà patriotismul, introducând pretutindeni limba românească şi cultivând moravuri şi datine moderne.

Societatea a contribuit la ajutorarea incendiaţilor din Botoşani (cum s'a recunoscut prin „Monitorul Oficial") şi Huşi.

Ea *a întors speranţele şi cererile israeliţilor către guvernul şi poporul ţării.*

Prin constituţia sa, art. 2, politica este oprită în loji şi se prescrie riguros devotamentul către Dinastie şi ţară.

Ea îngrijeşte de văduve şi orfani, de infirmi şi bolnavi şi împarte caritatea fără deosebire de rit".

Consiliul de miniştri făcù dreptate acestei cereri şi trimise prefecţilor o circulară (No. 4495 din 14 Martie 1875) prin care dispune a dà Ordinului libertatea garantată de Constituţie.

www.dacoromanica.ro

Legile fiind alcătuite, rămâneà lucrarea de propagandă. Ea cerù toată încordarea silinţelor noastre. Loja *Fràternitatea* din Bucureşti, fu inaugurată la 17 Februarie 1873.—Cel dintâi preşedinte al lojei-mame a fost frate-meu Leopold. Acesta îşi terminase, în cursul acelui an, studiile la Universitatea din Lipsca, şi după un examen strălucit, obţinuse doctoratul în filosofie. Teza sa, întitulată „Câteva observaţii asupra populaţiei în România" a fost tipărită sub pseudonimul *L. Stea*.—Apoi, în repede urmare, se instalară lojile din Focşani, Craiova, Ploeşti, Bârlad, Bacău, Roman, Brăila şi Galaţi, aşa că la întâia adunare generală ţinută în zilele de 26—27 Decembrie 1873, erau reprezentate nouă loji. In raportul meu către Adunare am putut constată că chiar întâiul an de organizare şi dibuire „a fost un an plin de viaţă şi de activitate, care ne arată puterea morală a înfrăţirei şi ne dă măsura celor ce va puteà face în toate cestiunile locale şi generale".

La adunarea generală din Decembrie 1874 erau de faţă delegaţii a 13 loji, adică şi a cinci loji noui, şi anume : Fălticeni, Botoşani, Iaşi, Piatra, Buzău. Raportul meu vorbeşte de splendida isbândă şi munca fecundă a Ordinului pe toate tărâmurile, şi de întrecerea nobilă a membrilor săi. Ca ploaia care înverzeşte câmpiile, chemarea ordinului înviorâ inimile. Şi ce minunată prefacere sufletească la membri ! Păşind pragul lojii ei lăsau în urma lor grijile vieţii zilnice, în frământarea şi sfâşierea cărora se ciocnesc interesele protivnice ; frunţile se înseninau, şi inimile se deschideau prieteniei şi luminei ce se revărsà din sfera curată a iubirei. Ordinea şi ritmul în loji apropiâ pe oameni, crescù caracterele, născù curajul mo-

www.dacoromanica.ro

ral, şi făcù educaţia lor *socială* şi *estetică*, învăţându'i în acelaş timp disciplina în dezbateri. Şi învăţămintele culese în loji membrii le-au dus cu ei în viaţa profană, cum duce buchetul florile culese în grădină. Zâzania se potolì, o reţea de şcoli se întinse şi aşezămintele de binefacere se înmulţiră şi se întăriră.

Pe când lojile desfăşurau mai mult o lucrare localnică, Sanhedrinul, ales în Adunarea generală şi reprezentând întreaga Infrăţire, a avut, pe lângă grija lucrărilor interne, şi aceea a intereselor generale. O menire grea şi plină de răspunderi, în care nu surâdeau nici onoruri nici vre-o altă răsplată decât conştiinţa datoriei împlinite. Bărbaţii cari au stăruit neclintiţi în acest post expus, şi toţi cari s'au perindat într'ânsul, şi-au făcut pururi datoria. In rândurile lor intrâ un nou venit, tânărul predicator al Comunităţii Templului Coral din Bucureşti şi Director al şcolilor Comunităţii, *Dr. M. Beck*. Din clipa în care venì în mijlocul nostru el s'a dovedit un călduros şi sincer colaborator, preţios prin vastele sale cunoştinţe, cu un nobil curagiu în gând şi faptă şi devotat cu trup şi suflet cauzei sfinte a neamului său. Şi azi încă stă la postul său, verde încă şi tânăr în puterea sa de muncă, deşì vârsta i-a albit părul.

In cei dintâi dòi ani munca noastră a fost într'adevăr covârşitoare. Intemeierea lojilor trebuià făcută de noi, membrii Sanhedrinului; şi aceasta cerù dese călătorii, conferinţe, întruniri. Ţiu minte că la Brăila, unde venisem cu Peixotto pentru a instalà o Lojă, a trebuit să ţin şi o cuvântare în Templu. Un numeros auditoriu venise să vază pe amvon pe profanul *Sofer*, şi să auză vorba lui românească în locaşul unde răsunau numai rugile şi cântările limbei

www.dacoromanica.ro

sfinte. Câte prietenii n'am legat, câte impresii adânci şi dăinuitoare n'am cules în acele zile înălţătoare! Dragi îmi sunt acele amintiri, şi cu dor revin adesea spre ele. Cartea acestui trecut păstrează taina tânărului meu entuziasm şi cu mâna înfrigurată întorc filele ei, ca acelea ale unor scrisori de dragoste, îngălbenite şi uitate.

Indată ce aceste lucrări ale înjghebărei ne lăsară ceva răgaz, hotărârăm să punem la cale *petiţiunea către Parlament*. Petiţia fu alcătuită de Peixotto. După partea istorică şi juridică, în care se arătà vechimea Evreilor şi drepturile lor *ab antiquo*, ea sfârşià cu acest apel patetic, în care tremurà tot sufletul frumos al scriitorului:

Venim dar, d-lor deputaţi, a vă rugà, în virtutea înaltei autorităţi cu care v'au învestit sacrele obligaţiuni ale tratatelor internaţionale, să declaraţi drepturile noastre de Români.

Ne adresăm către voi, Deputaţi bătrâni, voi cari printr'o tradiţiune vie şi o experienţă îndelungată v'aţi putut convinge, că fraţii voştri de rit mosaic, ca în vechime, sunt cetăţeni pacinici, devotaţi şi industrioşi, contribuind astfel la inavuţirea naţională fără a se gândì vr'o dată a trage foloase din turburări şi agitaţiuni.

Convingeţi pe fraţii voştri că toate argumentele aduse în contră-ne sunt calomnii copiate după evul mediu, nedemne de cugetarea modernă, în contrazicere cu învăţătura istoriei şi cu principiile generoase pe cari repauzează edificiul nostru politic. Induplecaţi-i a fi în favoarea noastră.

Ne adresăm către voi, tineri Deputaţi, cari sunteţi crescuţi în cele mai civilizate ţări ale Europei, cari v'aţi adăpat la isvoarele Universităţilor celor mai luminate şi cari aţi avut destule ocaziuni de a vedeà că în ţările unde Israelitul e egal fratelui său creştin, nu mai există nici gelozie nici ură religioasă, că acolo evreul nu rămâne în urma fratelui său creştin, nici în ştiinţă, nici în artă, şi nici in patriotism. Spuneţi

www.dacoromanica.ro

aceasta colegilor voştri ca să urmeze exemplul statelor civilizate.

In voi repauzează speranţele cele mai măreţe ale viitorului, Inaintea voastră nu vom pledà în deşert.

Ne adresăm şi către voi, Domnilor profesori-deputaţi în Adunare, voi care aveţi frumoasa şi nobila misiune de a familiariză junimea studioasă şi cu Istoria patriei; spuneţi colegilor voştri din Cameră, că Evreii nu sunt streini în România; că ei au venit în Dacia în acelaş timp cu Romanii; că Decebal i a primit şi le-a dat de locuinţă strâmtoarea pe care o numiră Talmus şi care astăzi încă se numeşte Talmaci; că sub domnia lui Dan II în anul 1379, Evreii goniţi din Ungaria de regele Ludovic, găsiră un refugiu în România, stabilindu-se în oraşul Turnu.

Spuneţi-le că, ca şi creştinii, au avut a suferi şi evreii de cruzimile lui Ştefan al III-lea şi altora, cari le-au dărâmat sinagogile; spuneţi-le că, dacă evreii se ocupă în mare parte de comerciu, aceasta nu li se poate imputà ca o usurpare căci, după cum zice Cantemir, chiar pe timpul său (acum 168 ani) erau prea puţini comercianţi români, şi prin urmare şi atunci comerciul erà în mâinile grecilor, sârbilor şi evreilor.

Mai spuneţi-le că un neam care în toate epocile şi a păstrat credinţa în unicul Dumnezeu, care a supravetuit la căderea de imperii, la sfărâmări de tronuri şi al căruia codice de legi formează baza pe care sunt fondate toate celelalte sisteme religioase, poate cu drept cuvânt reclamà a fi privit ca făcând parte din corpul politic al oricărei naţiuni.

Ne adresăm în fine către toţi Deputaţii de toate nuanţele. Credem că a venit timpul ca să declaraţi, că fiecare fiu al ţării, fiecare indigen, fără deosebire de rit, este Român. Credem că a sosit timpul despre care a vorbit d. Cogălniceanu in divanul ad-hoc la 15 Noembrie 1857:

„Cred", ziceà D-sa, „că in curând va sosì timpul când religia nu va mai fi un titlu de escluzie pentru niciun cetăţean, va sosì timpul când toţi vor fi români în iubita Românie"; „căci", zicea D-sa mai departe, „trebue să fim drepţi pentru toţi fiii României, fiindcă numai prin dreptate putem aveà linişte în ţară, şi numai prin legămintele iubirei între sine putem unì toate puterile naţiuniei noastre, pentru a aveà o frumoasă şi adevărată patrie Română!".

www.dacoromanica.ro

Domnilor Deputați,

Când toate națiunile civi izate de astăzi au proclamat libertatea politică și civilă a Evreilor, fi-va Evreul Român singur ținut în lanțuri? Voi-va România singură între toate națiunile, să facă o escepțiune așà de nedreaptă?

Nu! Țara noastră, junà în instituțiunile ei, are nevoe de inimile și mânile tuturor fiilor săi spre a se desvoltà și consolidà.

Confiăm în caracterul luminat care distinge pe membrii actualului nostru Corp legislativ, că petițiunea noastră va fi primită în acel spirit drept și sincer, pe care suntem singuri că'l va inspirà gravitatea și seriozitatea cauzei noastre.

Ne adresăm numai la Dumnezeu și la mandatarii țăriei. Nu cerem alt ajutor.

Cu rugăminte pentru sănătatea augustului nostru Suveran, și invocând înțelepciunea A-tot-Puternicului asupra lucrărilor Dumneavoastre,

Suntem umili D-voastre petiționari.

(s) Reprezentanții comunităților din: București, Iași, Galați, Brăila, Roman, Focșani, Bacău, Bârlad, Fălticeni, Vaslui, Piatra, etc.

Petiția fu scrisă pe pergament și iscălită de membrii din Capitală. O comisiune fu trimisă la Focșani, spre a reproduce actul într'o tipografie israelită, în mai multe exemplare. Aceste còpii fură apoi trimise prin delegați în districte, spre a fi acoperite de cât mai numeroase iscăliturì, fiind vorba de o *petițiune în massă*, a Evreilor din țară. Cu toate măsurile luate însă pentru a împedicà indiscreția, mișcarea se obștì. Și guvernul mijlocì pe lângă așà numiții *notabili* evrei, ca să împedice prezintarea petiției, sub cuvânt că n'ar fi „momentul oportun“ — vai! pentru guvernele noastre niciodată momentul n'a fost oportun! *Nota-*

www.dacoromanica.ro

bilii se agitară. Ei isbutiră de a împiedică pe mulți de a iscăli. De altă parte Ordinul nu eră încă destul de întărit ca să lupte împotriva acestui curent. Și astfel petițiunea rămase baltă. Tocmai după 35 de ani, „Uniunea Evreilor-Pământeni“ a putut prezintà Parlamentului „Cuvântul“ Evreilor Români!

www.dacoromanica.ro

XVII

Plecarea lui Peixotto. — Adolf Weinberg ales Vice-Preşedinte.—Moartea lui Peixotto

In această vreme de rodire a Ordinului, Peixotto se hotărâ să părăsească ţara. Nu pentru că'şi socoteà chemarea îndeplinită, ci fiindcă ajutoarele cari, la început, veneau să'i sprijine misiunea, începuseră a slăbì, averea sa personală erà sdruncinată, şi creşterea copiilor deveneà anevoioasă în ţară. De aceea plecâ cu familia sa, prin Septembre 1875. Işi lăsâ soţia şi copiii la Dresda, şi el singur plecâ spre America. Dar la Londra îl ajunse o adresă a Preşedinţilor lojilor Zionului în care, în vorbe mişcătoare, erà rugat să se întoarcă. După oarecare şovăire, acest om, plin de lepădare de sine şi neascultând decât de glasul inimei sale, revenì în ţară, spre nespusa bucurie a celora cari îi păstrau o neţărmurită dragoste şi încredere. În scrisoarea trimisă lojilor în Decembre 1875, el ziceà :

„După o matură chibzuinţă m'am hotărât a ascultà chemarea voastră şi m'am întors la postul meu, cu acelaş zel şi cu acelaş dor adânc de a lucrà pentru binele şi fericirea lui Israel.

„Este adânca mea credinţă că cel mai bun mijloc de a îndeplinì acest scop este iubita noastră Infrăţire al căreia ţel este ridicarea morală, socială şi intelectuală a Evreilor Români.

www.dacoromanica.ro

ADOLF WEINBERG

www.dacoromanica.ro

„De aceea, salutându-vă, vă rog, iubiţii mei fraţi, de a rămâneà credincioşi causei pentru care luptă Ordinul".

Totuşi împrejurările, mai tari decât voinţa lui, silirâ pe Peixotto să plece deabinele şi în adunarea generală din Ianuarie 1876, în cuvântul său de deschidere, el zise:

„La sfârşitul acestei Adunări generale voi depune în mâinile voastre sfânta sarcină încredinţată mie de mai bine de trei ani de zile de a conduce şi călăuzi paşii dv. Ne mai putând stà multă vreme între dv., găsesc de cuviinţă a mă folosì de acest prilej pentru a depune funcţiunea mea.

„Pot face aceasta în toată liniştea, căci simt că aţi câştigat anii şi experienţa ca să urmaţi cu bine opera începută.

„Desfăcând o legătură care a fost aşa de strânsă şi, cred că o pot zice cu adevăr, aşa de călduroasă şi afecţionată de oparte şi de alta, nu mă simt în stare să exprim cât de adânc am fost mişcat de multele mărturii de încredere şi dragoste ce mi-aţi dat cu toţii".

Şi bătând cu gândul la aceia cari nu numai au combătut metoda şi programa sa, dar au aruncat bănueli şi asupra bunei sale credinţe şi a gândului său curat, el urmâ:

„Deşi nu m'am simţit niciodată strein în mijlocul dv., ştiu că este în această ţară o prejudecată pe atât de nedreaptă pe cât de nechibzuită, şi de sigur în contrazicere cu învăţămintele sfintei noastre credinţe, împotriva streinului.

„Niciodată n'am putut pricepe această simţire îngustă şi intolerantă. D-zeu a dat lumina şi aerul tutulor făpturilor sale. Numai graniţi meşteşugite fac hotar între stăpânirile pământeşti ale oamenilor. Sunt un om, fie că m'am născut pe malurile Hudsonului sau ale Dunării, fie că sunt un copil al Răsăritului sau fiu al unei Republici Apusene. Şi pentru Evrei fără deosebire de ţară, sunt, ceeace sunt pentru toţi oamenii, un frate".

Şi încheiâ cu aceste cuvinte:

www.dacoromanica.ro

„Ertați această aluziune personală și primiți solemna mea declarație că, umilit servitor al Părintelui nostru din cer, am căutat în trecut și voi căutà și în viitor a înaintà în orice chip binele și fericirea lui Israel, și că stăruința mea vreme de cinci ani între Evreii Români, ale căror suferințe le-am văzut și am încercat a le alinà, mă va face pururi dornic de a le da sprijinul meu.

„Veți aflà că, departe sau aproape, voi rămâneà credincios cauzei și principiilor de umanitate, dreptate și libertate".

Un val de jale cuprinse adunarea, și în această atmosferă tristă și grea se urmară desbaterile. Când, la sfârșitul lor, Peixotto își dete definitiv demisia chemând binecuvântarea lui D-zeu asupra lucrărilor viitoare ale Infrățirii și făcând urarea ca „să nu mai fie depărtată ziua când evreii români vor fi tot așa de liberi ca și frații lor din America", o tăcere adâncă se lăsă asupra adunării, mai sguduitoare și mai vorbitoare decât orice sgomotoasă rostire. Ochii se umeziră, și plânsuri înăbușite se auziră. Se păreà tutulor că se prăbușește toată clădirea aceasta lucrată de mâna maestră a lui Peixotto, și întrebarea se trezì, chinuitoare, cine'l va puteà înlocuì în fruntea Infrățirei, la cârma pe care o sfințise dânsul.

Știind bine că retragerea lui Peixotto erà irevocabilă. Adunarea îl proclamă președinte onorific pe viață și hotărâ ca locul președintelui să rămâie vacant până la Adunarea generală următoare.

Și apoi în demnitatea de vice-președinte, chemat să ție locul președintelui, adunarea alese pe *Adolf Weinberg*. Un om nou! Nou în Ordin. Căci în lumea profană erà o personalitate bine cunoscută. Făcuse și el parte din fronda împotriva lui Peixotto, dar fără gând josnic, strein firei sale, și intrase în Ordin o-

www.dacoromanica.ro

dată cu tovarășii săi, cari, aceştia din urmă, veniseră cu gândul ascuns ca să nărue pe Peixotto şi prietenii săi. Dar—aşa de minunată e puterea adevărului !—ei sfârşiră prin a cinsti şi iubi pe acei cu cari porniseră a se războì.

Adolf Weinberg s'a născut la Bucureşti. Părintele său, *I. L. Weinberg*, a fost cel dintâi care, încă la 1850, a plănuit înfiinţarea unei şcoli israelito-române, în locul şcolilor în care se predà numai ebraica şi jargonul. O faptă îndrăzneaţă în acea vreme întunecată de prejudecăţi ! O furtună izbucnì împotriva acestei idei revoluţionare, în clasele ortodoxe. Weinberg îi ţinù pept şi, ajutat de alţi enoriaşi luminaţi, izbutì să deschiză această şcoală în August 1852, alegându-se şi preşedinte al comitetului şcolar. Agitaţiile nu conteniră însă, proteste, defăimări, ameninţări se ţinură lanţ. In urma năvălirei în şcoală a unei cete de fanatici în cap cu rabinul, ea fu închisă, la 1858. Weinberg demisionâ. Dar nu dezarmă, şi cu sprijinul Vorniciei Capitalei şi al Eforiei Şcoalelor, şcoala fu redeschisă după şase luni şi a funcţionat mulţi ani, ca crescătoare a mai multor generaţii.

Tot Weinberg a pus la cale clădirea Templului Coral.

Acestui om de bine, care a înţeles, între cei dintâi, trebuinţa îndrumării spre viaţa modernă a evreilor şi, lămurindu-i-se acest ideal, a avut şi energia să lupte pentru întruparea lui, îi se cuvine un loc de cinste în istoria comunităţii.

Cei doi fii ai lui I. L. Weinberg aveau dar ce să moştenească de la un asemenea părinte. Nu numai avere materială, dar mai ales cea sufletească. Cel mai mic, Sigismond prietenul meu din copilărie, studiâ

www.dacoromanica.ro

dreptul şi filosofia în Germania, şi nefiind, ca străin pământean, primit la barou în ţara sa, s'a statornicit la Paris unde a devenit cetăţean francez, advocat la Curtea de apel, şi a publicat mai multe scrieri—remarcate—juridice şi economice. Cel mai mare, Adolf, învăţă şi el în străinătate, dar revenind în ţară, intră în comerţ, unde reuşì în mod strălucit, făcând mai ales în timpul războiului ruso-turc o avere însemnată.

Erà un bărbat de toată frumuseţea; înalt şi voinic, cu capul impunător. Părul lucios, ridicat în sus, cădeà unduind pe spate şi descoperià o frunte înaltă; ochii negri sclipeau în albeaţa senină a feţii, şi gura erà de o delicateţă femenină. Vesel şi vioi, aveà gluma uşoară şi iubeà zeflemeaua, dusă până sarcasm. Dar îndărătul acestui râs se ascundeà o mare bunătate. Cu inima deschisă, aveà şi o mână larg deschisă pentru nevoile altora. Aceste însuşiri îl mântuiră de prăpastia zădărniciilor în care ar fi putut cădeà acest om născut în belşug şi crescut în răsfăţul soartei. Un lucru îl rodeà: că n'aveà destulă ştiinţă de carte. Dar agerimea minţei sale făceà să nu se simţă această lipsă. Şi mai târziu el, cum vom vedeà, parte din îndemnul meu, parte din râvna luĭ, se va pune să înveţe carte la Paris!

Iată omul care, ales vice-preşedinte în aclamaţia Adunării, luâ succesiunea lui Peixotto, în capul Înfrăţirei. In câteva cuvinte simple mulţumì pentru această cinste, şi, întorcându-se către mine cu vorbe măgulitoare, mă rugă să urmez a lucrà cu aceeaşi râvnă ca şi în trecut pentru Zion.

Şi în acea clipă a răsărit între noi tainica înrudire sufletească, care, sporind mereu pe măsură ce ne-am

www.dacoromanica.ro

cunoscut mai bine, a cimentat între noi o duioasă şi strânsă prietenie. La el prietenia a fost însoţită de o dragoste aproape părintească: se simţeà în drept şi dator să mă sprijine şi să ducă grijă de mine în toate cumpenele vieţii, simţimânt firesc aceluia care se ştià mai puternic decât mine în lupta pentru trai. Şi astfel din clipa când trebuià să mă despart de un scump prieten, câştigai pe un altul : fericire hărăzită la puţini muritori. Amândoi dorm de mult somnul vecinic, dar iubirea birue moartea ; şi ea, care mi-a înseninat anii tinereţii, umple şi acum cu lumina ei şi amurgul vieţei mele. Aşa raza pornită din cer călătoreşte încă în nemărginirea firei pe când obârşia ei s'a stins poate de mii şi mii de ani (Eminescu).

In aceiaşi şedinţă Adunarea Generală ne votâ, lui Peixotto şi mie, o medalie, drept prinos de recunoştinţă din partea Ordinului. Am purtat-o cu mândrie la zile mari, şi nu ştiu ce'mi vine să o văd acuma. Iat'o : pe catifea albă o stea de aur cu 16 raze purtând, pe smalţ albastru, numele celor 16 loji. O privesc şi mi se pare că steaua se aprinde şi picură scântei viorii, şi un ciudat dor mă cuprinde să o anin pe pept în singurătatea odăii, nevăzut de nimeni. Dor isvorât poate dintr'o tulburătoare presimţire. Dar mă stăpânesc şi o aşez iar pe catifeaua albă, puind-o la loc în săltarul tainic care, mormânt al fericirilor perdute, păstrează relicviile mele sfinte : o panglică, o floare, o bucă de copil...

In Septembrie 1876 Peixotto erà înapoi în patrie şi în toiul activităţii politice. Erà vorba, în urmă, de numirea sa ca ambasador la Constantinopole, şi chiar ca ministru în Bucureşti ; dar aceste posturi fiind legate cu mari cheltueli, Peixotto primì numirea ca

www.dacoromanica.ro

consul la Lyon, unde rămase aproape opt ani de zile, după care se întoarse definitiv în patrie. Acolo reluâ rolul lui de frunte în Ordinul „B'nei B'rith“ şi întemeiă revista *„Menorah“* ca organ oficial al acestui Ordin, în care începù publicarea istoriei misiunei sale în România. Din nenorocire sănătatea sa începù a lăsà de dorit. Dejà la convenţiunea Ordinului, ţinută la Richmond (America) în 4 Iulie 1890, la care reprezentà districtul nostru „Zion“, el erà suferind. In August al aceluiaş an trebuià să plece în Europa, unde se aflà familia lui. Fericit că voi puteà să'l revăd după aşà lungă despărţire, mă pregăteam să merg în întâmpinarea lui, când sosì sguduitoarea veste a morţii sale.

Murì în floarea vârstei. Cu el s'a stins un suflet mare, unul din eroii în cari firea a sădit o conştiinţă însetată de ideal şi cari îşi îndeplinesc menirea prin uitarea de sine, biruind egoismul şi chiar instinctul de conservaţiune care ne înlănţue pe noi, comunii muritori.

In cuvântarea pe care am rostit'o la 21 Octombre 1890, în loja „Fraternitate“, în amintirea prietenului meu, am zis:

„Şi nouă, vai! nu ne-a rămas acum decât amintirea lui, pe care o vom păstrà şi hrănì ca o flacăre sfântă în inimele noastre ca să ne aducă vecinic aminte de acest mare bărbat, şi să ne însufleţească a păşì pe căile însemnate de el“.

Au trecut însă 24 de ani de atunci, mai mult de cât trebue oamenilor ca, în vâltoarea vieţei, să uite pe înaintaşii lor. Contimporanii au murit mai toţi, şi urmaşii abia au mai auzit pomenindu-se acest nume, odinioară proslăvit de toată suflarea evreiască din

www.dacoromanica.ro

ţară. De aceea am căutat să prind, în aceste însemnări fugare, luminosul chip al prietenului mort. Numele unui semănător al binelui poate perì ca :

„..... Urma ce pe nisip o laşi,
Când ştii că vine vântul de'ţi şterge ai tei paşi“ [1])

dar semânţa sădită de el în brazda omenirei, oricât de mică ar fi, în veci nu piere.

1) Frumoasa imagine din aceste versuri ale lui Beldiceanu se regăseşte în celebra poezie a lui *Longfellow* (The Psalm of life) : Iată două strofe dintr'ânsa :

Să trăim toţi vieţi sublime
Oamenii cei mari ne'nvaţă,
Ş'urme pe nisipul vremii
Să lăsăm plecând din viaţă.

Pe cari urme de le află
Alţi năeri, ce făr' tovarăşi
Rătăcesc pe-oceanul vieţii,
Inimă vor prinde iarăşi.

Filosofia poetului American este mai puţin pesimistă şi mai adevărată, decât aceea a poetului nostru.

www.dacoromanica.ro

XVIII

Convenţia cu Austro-Ungaria

(1875)

Anul 1875 a adus împlinirea unei năzuinţi scumpe României: O Mare Putere, după îndelungate tratative, şi cu toate protestările Porţei şi ale altor Puteri, s'a învoit să încheie cu noi o convenţie comercială. Este Austro-Ungaria. Convenţia a fost semnată la Viena la 10 22 Iunie de Contele Iuliu Andrassy, ministru de externe al Austro-Ungariei, şi G. Costa-Foru, agentul nostru diplomatic la Viena. Insemnătatea acestei convenţii nu erà numai în faptul că prin aceasta România se desrobeà economiceşte de Puterea suzerană, care îi tăgăduià acest drept şi pretindeà chiar să-i fie aplicabile tratatele încheiate de Turcia. Erà altcevà, şi mai mult. Austro-Ungaria mai recunoşteà în această convenţie aplicarea legilor *xeno*-şi *evreofobe ale României faţă de evreii Austro-Ungari în ţară.* Intr'adevăr convenţia, după ce în art. 1 stabileşte libertatea comerciului plină şi întreagă între supuşii ambelor State, adăugă, într'un protocol final, că prin această dispoziţie, „nu se deroagă la drepturile fiecăruia guvern de a luà prin legi şi regulamente măsurile necesare de poliţie şi siguranţă, şi mai vârtos acele

www.dacoromanica.ro

privitoare la aşezarea oricărui individ într'o comună rurală numai cu autorizaţia consiliului comunal".

Rostul acestui protocol a fost lămurit de Ministrul de Externe V. Boerescu în Cameră. El zise [1]): „Ceeace am făcut noi cu art. 1 a fost, nu de a rezolvà, ci de a se recunoaşte de cealaltă înaltă parte contractantă o stare legală a israeliţilor din ţară *adică de se recunoaşte toate restricţiunile câte sunt admise prin legile existente contra israeliţilor dela noi*, în genere, *fie streini, fie pământeni*".

Făcând aceasta, Austro-Ungaria, pentr'un blid de linte, pentru oarecari foloase economice, a lovit în Constituţia sa care chezăşuieşte egalitatea tuturor cetăţenilor săi fără deosebire de religie, şi aceasta de hatârul României. O opoziţie crâncenă s'a ridicat firesţe în Parlamentele din Viena şi Budapesta, cari au veştejit acest act „umilitor şi nevrednic". Desbaterile au fost foarte vii în Parlamente, şi la Budapesta au ţinut trei zile (16—18 Dec.) şi dacă ministrul nu puneà chestia de cabinet, proectul ar fi căzut cu siguranţă. S'a petrecut însă un lucru ciudat. Pe când Austro-Ungaria a jertfit consideraţii constituţionale şi morale în schimbul unor foloase economice, şi convenţia însemnà fără îndoială o mare biruinţă politică pentru ţară: opoziţia din Camera noastră a atacat-o cu îndârjire din pricina acestor concesiuni comerciale făcute monarchiei Habsburgice! Şi când, cu toate atacurile unor bărbaţi ca M. K. Epureanu, Kogălniceanu şi Ion Brătianu, convenţia a fost totuşi votată, membrii opoziţiei coalizate au demisionat a doua zi şi *Românul*, în numărul său din 30 Iunie, purtând chenar de doliu, zise: „Ieri 29 Iunie, s'a

1) „*Monitor*" No. 151 din 12 Iulie 1875.

www.dacoromanica.ro

înfipt cuţitul până la mâner în pântecele României: corpul ei palpitând încă, fu îmbrâncit la picioarele Contelui Andrassy".

In realitate cuţitul a fost înfipt în pieptul Evreilor pentru cari consfinţirea legilor restrictive de către o Mare Putere erà un fapt de o gravitate neînchipuită. Această politică laşă a fost urmărită de Austro-Ungaria în Orient cu scopul de a'şi câştigà simpatii: se ştie cu ce isbândă! Dar şi în cazul convenţiei ea 'şi-a primit pedeapsa. Aveam o lege din 19 August 1864, dispuind că străinii de *orice rit creştinesc* pot dobândi proprietăţi imobiliare, pe cât Românii se bucură de asemenea drept în ţara acelor străini. Tribunalele noastre bizuindu-se pe stipulaţiunile ambigue ale convenţiei, au refuzat austriacilor şi ungurilor evrei dreptul de a dobândi imobile în România!

Anul 1875 s'a încheiat astfel cu triste perspective pentru evrei...

Numai Rusia a urmat pilda Austro-Ungariei. Eminescu, într'un art. publicat în *Curierul de Iaşi* No. 133 din 5 Dec. 1876, a scris: „*Puterile Europene* au recunoscut înşile că pretenţiile evreilor în România nu sunt îndreptăţite". Totuşi adaugă numai decât: „Austria şi Rusia au încheiat dejà tratate în acest sens cu România, cine nu le va încheià tot astfel, poate să ne scutească cu dragostea" şi urmează: „Cât pentru Români, egala îndreptăţire a 600.000 (!) de *lipitori* şi *precupeţi* este o cestiune de moarte şi viaţă, şi poporul nostru cred c'ar preferà moartea repede prin sabie, decât moartea lentă prin *vitriol*!" De altminteri nu trebue luate prea tragic aceste licenţe ale marelui poet. Intr'un alt articol publicat în acelaş ziar

www.dacoromanica.ro

(No. 2 din 9 Ian. 1877), tratând „despre drepturile politice ale Evreilor“ el scrie: „cine ştie *cât de departe suntem de a urî pe Evrei, şi aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară*“... Şi în No. 107 din 29 Sept. 1876 se ridică împotriva *maltratării* Evreilor, desaprobând: „purtarea injustificabilă a unora din cetăţeni români, cari cred a puteà tratà *persoane cu totul inofensive de rasă semitică*, într'un mod în care turcii obişnuesc a tratà pe Bulgari“.

www.dacoromanica.ro

XIX

Răsboiul în Balcani.— Goanele din Vaslui

(1876)

O geană de foc s'a arătat la marginea zării din Răsărit. In vreascurile îngrămădite pe peninsula Balcanică, măicuţa Rusia a pus fitilul şi limbi roşii răsar din aşchiile aprinse, răsleţite şi mocnite la început, apoi din ce în ce mai invălvorate în lăcomia lor. Comitetul slav din Moscova, Ignatiew la Constantinopole, suflă în vapaie. Rubla a început danţul ei ameţitor. Mai întâi focul se aprinde în Bosnia şi Hertzegovina; urmează Serbia; apoi Muntenegrul şi Bulgaria sunt în fierbere. Marele Bătrân, Gladstone, denunţă „atrocităţile Bulgare" şi propovăduește „desrobirea creştinilor de sub jugul semilunei". Vorba aceasta acoperă de minune adevărata ţintă rusească: stăpânirea strâmtorilor şi a Bizanţului.

Răsboiul s'a încins. Puterile încearcă încă paliative. Contele Andrassy propune *reforme* în Turcia, şi se vorbeşte de o *Conferinţă* a Puterilor—zadarnică încercare!

Flacările se apropie de noi. Se pune chinuitoarea întrebare care va fi soarta ţării noastre, mic ostrov latin, în această năprasnică furtună a oceanului slav

www.dacoromanica.ro

care d'atâtea ori s'a revărsat peste el. Tânărul Prinţ Carol se află în faţa unei îngrijitor de grea probleme. El ştie că generalul Ignatiev a declarat miniştrilor turci, în faţa agentului României la Constantinopole prinţul Ioan Ghica, că „guvernul său va luà ca zălog principatele Dunărene, îndată ce Turcii vor ocupà Serbia şi Muntenegru". [1]) Iar Ministrului Brătianu, trimis mai târziu la Livadia să salute pe Ţar, prinţul Gorciacov i-a spus scurt: „România trebue să îngădue fără condiţiuni trecerea trupelor ruseşti prin teritoriul său, altfel Rusia se va raportà la tratate după cari Moldova şi Valachia fac parte integrantă din teritoriul turcesc". Muscăleşte, mojiceşte! Este adevărat că în ultima oră Gorciacov a spus lui Brătianu „în caz de războiu o să ne înţelegem cu România. România nu va aveà din aceasta decât câştig" [2]) dar —ce temei se puteà pune pe aceste vorbe?

Este dar firesc că tânărul prinţ Carol să fie cutundat în gânduri grele. Şi caşi când natura ar vreà să prevestească prăpădul ce se apropie, ţara e bântuită de nevoi: apele s'au revărsat pe câmpii, lăcustele s'au abătut pe holde, o cumplită criză financiară a zdruncinat piaţa.

In faţa acestor grele primejdii ce face Camera Deputaţilor? In harţa nepotolită a patimelor ea a hotărât să dea în judecată pe membrii guvernului Lascar Catargiu, şi chiar să-i aresteze! Statul arde şi baba se piaptănă... Un nou guvern se alcătueşte sub preşedinţia lui Ioan Brătianu, având ca Ministru de externe, în această vreme de grea cumpănă, pe Nicolae

1, 2) Memoriile Regelui Carol.

www.dacoromanica.ro

Ionescu, faimosul Barnuțian, tristul erou al art. 7 din Constituția dela 1866. Acest Ministru de externe, în discursul ținut la 4 Iunie 1867 la Galați, unde candidà la alegeri, a zis:

„Încă câteva cuvinte și isprăvesc. Domnilor, comerciul nostru e copleșit de jidani. Sărăcimea jidovească din Austria și din Germania este împinsă asupra țării noastre, și trebue să avizăm la *măsuri practice*. Mi se pare că unul din mijloacele cele mai eficace este să'i facem să emigreze peste hotarele țării noastre, să le înlesnim chiar mijloace băneşti pentru ca să purificăm țara noastră de acest proletariat periculos".

Și *A. Holban* a adăugat:

„Jidanii ne împresoară de pretutindeni, jidanii vor să transforme patria lui Ștefan și a lui Alexandru cel Bun în o mizerabilă Palestină modernă. Dacă nu veți trimite în Parlament patrioți încercați, vom fi înecați de *acestă droaie de negre lăcuste omenești*, și vom perde și țara și libertatea politică".

Ce contrast isbitor cu aceste isbucniri păgâne fac cuvintele nobile rostite puțin în urmă, la 16 August, de către președintele Curței de apel din Bucureşti, *Adolf Cantacuzino*, în răspunsul său la cuvântarea procurorului Ciru Oeconomu, cu prilejul deschiderei anului judiciar. Le copiez cu emoțiune din jurnalul meu unde, pe pagina îngălbenită de vreme, le văd trecute pe ziua de 24 Septembre:

„Puterea socială va restrânge cercul libertăței noastre chiar în interesul indivizilor. Prin acele restricțiuni toate manifestările activității noastre vor fi limitate, chiar *libertatea conștiinței* nu va fi absolută, cu toate că astfel o califică art. 21 din Constituție, *calificațiune care nu este tocmai exactă în fața art. 7 al aceleași Constituții care refuză israeliților orice drepturi politice*; în adevăr pentru ca libertatea conștiinței să fie privită ca absolută, *nu este destul ca exercițiul tutulor cul-*

www.dacoromanica.ro

telor să fie tolerat; mai trebue ca acei cari aparțin unui cult *să nu sufere nici o micșorare excepțională în drepturile lor politice și civile*".

Dar cuvintele academice ale înaltului magistrat muriră în sala în c e s'au rostit, pe când acele ale vajnicului vânturător de fraze sclivisite, ajuns acum ministru, sunau departe. Evreii presimțeau la ce trebuie să se aștepte din partea unui guvern Brătianu-N. Ionescu.

Și n'a trecut multe zile până să se *„avizeze"* la *„măsurile practice"*, pomenite de N. Ionescu. In districtul care, în urma războiului pentru independență, a căpătat renume prin cei nouă „Curcani" „și cu sergentul zece", împărățește ca prefect un frate al aceluia care a fost prefect de Covurlui în vremea„ noiadelor" evreești. Cel din Vaslui râvnește gloria fratelui. Il cheamă Neron Lupașcu. Numele obligă. Cum nu poate nici să incendieze Roma nici să aprinză trupurile martirilor creștini în circ, Neronele nostru a pus la cale o vânătoare de evrei, de i-a rămas pomina. Și se poate o vân toare mai minunată ? Vânatul se găsește, slavă Do nnului, din belșug în județul Vaslui, și e la îndemână, așa că n'ai nevoe nici de hăitași nici de câni. Apoi sitari, potărnichi, iepuri, sau alte jivine nu le poți împușcà când îți vine pofta, pe când aici poți vânà în orice anotimp. Legea nu te oprește, sau mai bine zis, n'ai să te sinchisești de legi; aceste dihănii sunt în afară de legi [1]).

1) Intr'adevăr se știe că aceste goane sunt *ilegale*. Au fost ilegale la 1866—1869 și sunt ilegale și azi. Pe la 1866-1869 guvernele întemeiau goanele pe art. 10 din legea poliției rurale din 25 Decembre 1866 care dispuneà că: „orice individ

www.dacoromanica.ro

Unde pui că nici nu trebue să te urneşti din loc. Când îţi abate, dai poruncă subprefectului; şi subprefectul dă poruncă primarului, iar primarul scrie cam aşà:

„Domnului Moise (sau Aron, sau vre un alt nume biblic). Motivat de ordinul d-lui Prefect sunteţi invi-

---

fără căpătâi nu *se poate aşezà* în comunele rurale, fără autorizaţia prealabilă a consiliului comunal". Or, evident evreii pământeni aşezaţi în aceste comune (ba în mare parte născuţi acolo), şi toţi indeletnicindu-se cu un negoţ sau o meserie, nu puteau cădeà sub această dispoziţie! Apoi legea comunală din 23 Aprilie 1908, reproducând neschimbat art. 5 din vechia lege, glăsuieşte astfel:

„Străinul, care va voì să se stabilească în o comună rurală va trebuì să obţină autorizarea consiliului comunal.

„Asemenea autorizare nu se va puteà dà decât dacă străinul va dovedì cu un certificat emanat dela autoritatea competentă a locului de unde a plecat, că s'a bucurat de o bună purtare; că a satisfăcut obligaţiunile legei de recrutare dacă este major; că nu a fost condamnat pentru crime sau delicte, şi are o meserie sau un capital de 1000 lei.

„Autorizaţiunea consiliului comunal nu se va puteà executà decât după ce va fi fost aprobată.

„Aceste dispoziţiuni nu se aplică străinilor cari vin vremelnic în grupe, pentru lucrări agricole sau industriale.

„Un regulament de administraţie publică va desvoltà dispoziţiunile acestui articol".

Chiar ministrul I. C. Brătianu, într'o circulară trimisă Prefecţilor la 23 Aûgust, referitoare la aplicarea acestei legi, zice:

„Printr'o practică îndelungată recunoscută de ministerul de interne, s'a admis că consiliile comunale pot pronunţà, în virtutea art. 5, izgonirea străinilor cari n'au obţinut autorizarea de stabilire, sau a căror autorizare a fost revocată. Această măsură s'a aplicat chiar străinilor născuţi în comună, sau cari prin îngăduinţa autorităţei locale erau aşezaţi acolo de un timp îndelungat.

„Dar art. 5 nu se ocupă decât numai de autorizarea de

www.dacoromanica.ro

tat (sic) a vă *mută* din această comună în termen de 24 ore, ştiind că la neurmare se va procedà la isgonirea dv. cu forţa".

Simplu al dracului, nu'i aşà? Şi atunci iată ce se întâmplă. Moise, sărac şi prăpădit, holbează ochii şi nu înţelege. Dă fuga la Primărie.

— Vai de mine, dom'le Primar, ce-i asta?

— De, Moise, ai să te muţi din sat dela noi.

— De ce?

— Poi, porunca dela dom'subprefect.

— Dar cu ce am păcătuit?

---

stabilire, a cărei rezolvire intră în competinţa consiliilor comunale şi a d-voastre.

„Consiliul administrativ permanent având a se ocupà de această chestiune cu prilejul unui recurs, a statuat că dreptul de a pronunţà izgonirea unui străin dintr'o comună aparţine exclusiv guvernului în virtutea art. 1 din legea asupra străinilor din 1881, întru cât învestirile de drepturi cu caracter de putere publică—cum este dreptul de-a pronunţà izgonirea—trebue să fie expres într'un text de lege (Aviz No. 152 din 26 Mai 1908).

„In acord cu jurisprudenţa stabilită de Consiliul administrativ, în interesul legalităţei, şi pentru respectul drepturilor de cari se bucură străinii ce vin în ţara noastră, vă recomand, d-le prefect, să puneţi în vederea autorităţilor comunale ca să nu mai pronunţe sub nici un motiv izgonirea străinilor aflaţi fără autorizarea de stabilire, sau cu autorizări revocate.

„Fiindcă, incontestabil, dispoziţiunile art. 5 trebue să aibă o sancţiune, veţi cere acestui minister izgonirea unor asemenea străini din oficiu, sau după intervenirea administratorului de plasă, sau a autorităţei comunale, ori de câte ori veţi socotì necesar. Inainte însă de a procedà în acest senz veţi îndatorà autorităţile comunale să reguleze conform art. 5 situaţiunea străinilor aflaţi dejà în comună".

Legea vorbind de *străini cari ar vol să se stabilească* în comunele rurale, nu este dar aplicabilă *evreilor pământeni*, şi în orice caz nu şi celor aşezaţi acolo înainte de promulgarea legii. Dar—cum am zis—pentru ei nu există lege...

www.dacoromanica.ro

— ?

— Nu vă e milă de mine şi de copilaşii mei...

A 'nţeles nenorocitul că zadarnică e orice stăruinţă. Pleacă şovăind ca un lunatic; sătenii, aflând de pacostea ce a lovit pe Moise, pe cari l'au apucat din copilărie în sat şi cari nu pricep de ce-l isgoneşte, se uită la el miloşi, — cum sunt ţăranii români. Ba s'a şi întâmplat să şi sară cu jalbă ca să-l lase pe Moise nesupărat în sat, că niciun rău nu le face! Vezi că nu ştiu ei, proştii, că Moise e un *pericol naţional!* A sosit acasă. Spune nevestei. Ea prinde a se bocì, îşi frânge mâinile, îşi smulge părul. Copiii se trezesc şi plâng. Incremenit în disperarea sa, Moise îşi pleacă sub lovitura soartei capul, cu răbdarea moştenită dela părinţi. Işi strâng de zor sărăcia din casă şi bruma de marfă din dughiană şi pleacă. Crivăţul bate aprig. Copiii sunt sub boarfele din căruţă. Un băeţaş umblă sgribulit ţinându-se de rochia mamei, tremură şi'i s'au învineţit buzele. — Mi-e frig, mămuco. — Taci, maică, taci, iacă ajungem... Şi pornesc înainte, încotro? Spre târgul vecin. Ce să facă în târg acest om desrădăcinat, crescut şi învăţat la ţară? Dumnezeu ştie. Doar s'o găsì acolo suflete miloase cari să-i deà o mână de ajutor...

Şi aşà de aproape o jumătate de veac pe acest blagoslovit pământ românesc, se vede această năprasnică vânătoare, în cari se prăpădesc mii de valori omeneşti şi mii de vieţi nevinovate. [1]) Ca un fir.

1) Chiar în momentul când scriu aceste rânduri (1914), primesc următoarea telegramă: Darabani, 26 Noembrie. „Administratorul de plasă a venit să mă izgonească din satul Bajura. Rog interveniţi *să rămân până la Sft. Gheorghe.* (s) Leibu Creţu". Vedeţi! Omul nici nu mai încearcă să se împotrivească, cere numai un răgaz. Şi Prefectul judeţului Dorohoi este acum d. Arthur Stavri, fost socialist şi poet liric....

www.dacoromanica.ro

roşu se întind în cuprinsul ţărei aceste triste convoiuri: vara şi iarna ; când gerul acoperă câmpiile, ori când, în mângâierea soarelui, grânele unduesc pe lanurile răzătoare, se zăreşte pe drumuri această defilare lugubră. Sunt *vagabonzii izgoniţi.* Şi — este oare o părere sau e aevea ? — iată că pe pieptul acelor vagabonzi străluce „Avântul ţărei“ ! Apărătorul ţării, vagabond !

E bun vânat acest trudit Ahasver! Numai că are un cusur, un straşnic şi supărător cusur : *ţipă.* Şi câte odată aşa de tare încât se aude peste hotar. Şi atunci tot jidanul e de vină. E prea *sensitiv.* „Atingi urechea unui Evreu obraznic ? Toată presa europeană strigă“ aşa se plânge *Eminescu* (v. Scrieri politice şi literare, vol. 1. p. 22). In asemenea caz se cere jidanului obraznic *să desminţă.* Aşa s'a întâmplat şi de rândul acesta. Şi s'au găsit membrii unei societăţi de tineri evrei care fiinţă pe atunci, şi a căreia tendinţă îl lămureà numele ei *Românizarea,* ca să publice o dezminţire a „închipuitelor persecuţii în contra Evreilor“ (*Românul* din Ianuarie 1877). Şi agentul României la Paris, Ştef. C. Sendrea, desminţi în ziarele engleze aceste „calomnii“, bizuindu-se pe protestul „Romanizării“.

19 Dec.—A sosit o delegaţie a izgoniţilor din Vaslui. Am ascultat sguduitoarea lor poveste. Cum nu mi s'a frânt inima de atâta jale ? Şi aceste lucruri se întâmplă acum când Europa vrea să dea Turciei o lecţie de toleranţă !

www.dacoromanica.ro

XX

Anul nou 1877.— Audienţă.— Ancheta la Vaslui. Adunarea generală a Zionului 1878.— Epilogul goanelor din Vaslui.— Traducerea mea din Hamlet şi critica

20 Dec. (1 Ianuar).—Anul nou în Apus. Ca girant al Consulatului Statelor Unite mă calcă datoria să dau vizită colegilor mei. Am găsit numai pe Baronul Fava, Agentul diplomatic al Italiei, decanul Corpului, bărbat de toţi iubit pentru naturaleţa sa şi lipsa de orice grozăvire. Am stat puţin de vorbă cu soţia sa, până când sosiră Prinţul Ştirbei cu doamna. Apoi văzui pe consulul Englez (Colonel Mannfield) şi cel francez (Monsieur Debain). La Consulat primii vizita d-lui Mitilineo, secretarul general la Externe, şi a lui Bosizio, girantul consulatului Austro-Ungar.

22 Dec.—Mare vâlvă la Cameră. O telegramă din Constantinopole vesteşte că Baronul Worms a sosit acolo cu memoriul conferinţei evreeşti din Paris [1]) şi

---

1) Această conferinţă a fost ţinută la Paris, la 11 Dec., sub preşedinţia lui Crémieux. Memoriul se încheiă astfel:

„Europa nu poate tăceà: în clipa când cere într'un glas egalitatea socială şi politică pentru creştinii din Orient, poate ea lăsà în România o populaţie de 250.000 suflete să îndure o prigonire neauzită? Ocrotind pe Evreii din România, ca şi

www.dacoromanica.ro

că Poarta va cere aplicarea Constituţiei turceşti în România şi emanciparea evreilor.

Delegaţia evreilor din Vaslui mi-a adus copie după un ordin al Ministerului de Interne, G. Vernescu, care dispune încetarea isgonirilor din Vaslui. Delegaţii nu sunt însă liniştiţi.

23 Dec.—Evreii Vasluieni îmi comunică că au fost la ministrul Brătianu, cu o cartă a lui Kogălniceanu, căci acesta le-a spus că nu crede că Vernescu va stărui într'adevăr ca să se execute ordinul său. Au găsit pe Brătianu cu N. Ionescu, şi după ce au expus pe larg cele întâmplate în judeţul Vaslui, Brătianu le-a dat o scrisoare pentru Vernescu, în care spune acestuia: „Ascultă pe oamenii ăştia. Ia seama ca Lupaşcu să nu te facă să păţeşti, *ceeace am păţit eu la 1867.*"

Brătianu face aluziune aici la retragerea sa silită din guvern după noiadele din Galaţi.

La orele $3^1|_2$ am *avut audienţă la Prinţul Carol.* l'am prezintat cartea consulului american *Schuyler* despre Turkestan, şi o scrisoare a acestuia. Apoi vorbirăm despre atitudinea duşmănoasă a lui Midhat Paşa faţă de România. [1]) Prinţul zise: „Cunosc a-

---

pe nemusulmanii din Turcia, ea va proclamă că apără pretutindeni libertatea religioasă care pluteşte deasupra tuturor credinţelor, tuturor religiunilor".

Nu însă Baronul Worms a dus memoriul la Constantinopole ci Charles Netter, după cum arată N. Leven în *Cinquante ans d'histoire,* t. 1, p. 197.

1) Se ştie că în Constituţia lucrată de Midhat Paşa (din 11 Dec. 1876) se vorbeà de „provinciile privilegiate" ale Imperiului Otoman, între cari Poarta declară că înţelege a cuprinde şi România.

www.dacoromanica.ro

ceastă ură a lui Midhat Paşa, de când erà guvernator la Rusciuk, când a căpătat mai multe lecţii din partea noastră. Dar nu pricep limbajul lui provocator faţă de România, care a avut o atitudine aşà de corectă de când a isbucnit răsboiul în Balcani şi a căreia intrare în acţiune ar fi pricinuit Turciei mari neajunsuri. Dar Midhat este om iute, şi în mânia lui nu se gândeşte la urmările faptelor sale. Un războiu ne-ar fi foarte neplăcut acuma, din pricina destrăbălării finanţelor noastre.

La observaţia mea că Parlamentul se străduesţe să îndrepte această stare a finanţelor, Prinţul răspunse:

— Da. Dar România are un aparat politic mai mare decât îi îngădue mijloacele sale, şi eu aş dorì ca să se reducă jumătate din funcţionari şi să se plătească mai bine cei rămaşi în slujbă.

Eu mă folosii de o clipă potrivită în convorbire pentru a aduce vorba de Evrei, şi observai că este regretabil că s'a ales tocmai aceste vremuri tulburi pentru a isgonì pe evrei din sate, cum s'a făcut la Vaslui.

Prinţul răspunse: —Am vorbit cu Cogălniceanu despre aceasta, apoi şi cu Vernescu, şi acesta m'a încredinţat că a luat toate măsurile pentru a stavilì goanele. Este însă revoltător că „Pester Lloyd“ publică o depeşă mincinoasă după care s'ar gonì zilnic sute de familii din Vaslui. Evreii îşi fac rău prin asemenea ştiri exagerate cari ating şi întărâtă sentimentul naţional.

— Nu evreii din ţară răspândesc aceste ştiri. Mai mulţi din cei isgoniţi, fiind supuşi austriaci, s'au plâns la cei în drept.

www.dacoromanica.ro

— Câte familii au fost alungate ?

— O deputaţie din Vaslui, Sire, mi-a arătat o jalbă către Ministrul de Interne, iscălită de 70 familii.

— (mirat): Atâţia ?

— Da, se afirmă că s'au alungat cel puţin 200 familii, o treíme din populaţia dela sate. Isbitor este cazul numitului Iancu Uşer care a slujit şapte ani în armată şi s'a întors de curând din cazarmă. Are o mică băcănie cu care hrăneşte patru copii, şi acum l'au dat afară.

— E cu putinţă ? Şi a reclamat ?

Da, dar până acum în zadar. Acest caz este menit să facă mult sânge rău, şi guvernul ar trebuì să ià în sfârşit măsuri serioase, dacă nu vreà să se bănuiască sinceritatea lui.

Prinţul mă încredinţâ că se va face dreptate.

25 Dec. — Azi a venit Weinberg la mine şi'mi spuse că ministrul Vernescu a cerut ca un delegat al Evreilor să însoţească pe Em. Protopopescu-Pake, pe care l'a însărcinat să facă o cercetare la Vaslui. Am răspuns că am puteà face aceasta numai dacă delegatul nostru ar face parte oficial din comisiune, altfel nu va fi în stare să facă ceva şi ar fi totuşi răspunzător de constatările d-lui Pake. La 1 p. m. Weinberg se duse la Vernescu, şi aflâ că Pake a şi plecat la Vaslui cu *Prefectul Lupaşcu*. Vernescu adaugâ că a cerut socoteală lui Lupaşcu, dar că acesta ar fi declarat că e nevinovat, şi că isgonirile ar fi fost orânduite de Consiliile Comunale (!). Apoi ministrul se plânse şi el de ştirile exagerate din *Pester Lloyd*, şi adăugâ că asemeni fapte pot aţâţà poporul, şi că el, ministrul, nu poate garantà urmările.

Weinberg, răspunse: „Las'să fie un măcel, d-le

www.dacoromanica.ro

Ministru, dacă n'aveţi putere să'l împedicaţi. Nu avem ce perde: căci mai bine moartea decât o viaţă ticăloasă".

Ministrul n'a mai zis nimic!

Aflu că depeşa mincinoasă către *Pester Lloyd* a fost trimisă de corespondentul său, un anume H. de curând venit aici. I-am trimis vorbă să nu mai urmeze cu minciunile şi exagerările sale, prin cari discreditează ziarul său şi cauza ce pretinde s'o apere.

26 Decembre.—A doua zi de Crăciun. Vremea urâtă, ploioasă. La amiază o intrunire a comisiei pentru elaborarea proectelor de supus Adunării Generale a *Infrăţirei Zion* care va avea loc în zilele de 6, 7 şi 8 Ianuar la Bucureşti. Se citeşte o telegramă din Vaslui cum că *isgonirile urmează cu maltratări şi schingiuiri.* Iată urmările ordinului Vernescu şi ale anchetei! Şi bietul Lupaşcu e nevinovat ca pruncul nou născut! Şi fiindcă adevărul a răzbit în străinătate şi *Pester Lloyd* propune ca chestia evreiască să fie adusă înaintea Conferinţei din Constantinopole, se atacă Evreii din ţară în loc de a se opri goanele. *Ghimpele* are un articol violent contra Evreilor—hoţii de păgubaşi.

28 Decembre.—Saniel Marcus mi-a dat copia unei telegrame primite din Vaslui după care Protopopescu Pake, trimis pentru facerea cercetării, s'a mulţumit a inspecta o singură comună de unde nu s'au alungat încă evreii, şi a plecat înapoi. Suntem rugaţi să stăruim pentru facerea unei anchete serioase în tot districtul, pentru destituirea Prefectului Lupaşcu, autorul goanelor şi al cruzimilor, cari au pricinuit moartea mai multor oameni.

Zarea politică se întunecă iar: la Constantinopole

www.dacoromanica.ro

se pare că conferinţa nu va izbuti deoarece Poarta se arată intransigentă. *Românul* varsă foc şi pară asupra memoriului conferinţei evreeşti din Paris.

3|15 Ianuar 1877.—De anul nou am fost invitat la palat, împreună cu Corpul Consular. La dejun a luat parte Perechea Princiară.

Afacerea goanelor din Vaslui şi nota lui Midhat Paşa în chestia evreiască deşteaptă încă valuri furtunoase. Ziarele cer ca evreii să desmintă faptele publicate de presa străină. Deoarece o asemenea desminţire nu ese la iveală, ziarul *Unirea Democratică* a plăsmuit una şi a publicat'o cu iscălituri false. Am trimis un delegat la Vaslui să facă o cercetare amănunţită ca să putem controlà faptele.

In ajun a avut loc o şedinţă a Lojii masonice *Heliopolis* în care colonelul Costescu a vorbit despre afacerea goanelor din Vaslui şi articolele presei străine contra României. Loja a hotărât să facă o cercetare la Vaslui.

19 Ian. 1877.—Adunarea generală a „Infrăţirei Zion" a avut loc în zilele de 6—10 Ianuar. In Raportul meu constat că anul pe care l'am străbătut a fost dezastruos în urma războiului din peninsula balcanică. Acesta, unit cu o recoltă rea, a pricinuit o criză generală de care s'a resimţit Infrăţirea. „Totuşi,—şi aceasta este un fapt îmbucurător,—frecvenţa şedinţelor şi devotamentul fraţilor în aceste momente grele n'a încetat... Opera civilizătoare şi caritabilă a „Infrăţirei" a urmat înainte, liniştită şi statornică". Şi vorbind de chestia israelită, eu exclam în entuziasmul naiv al tinereţii :

„Cine ar puteà susţine că interdictele legale contra Israeliţilor ar fi opera naţiunei române ? Nu, ele sunt o desminţire a trecutului şi a datinelor româ-

www.dacoromanica.ro

neşti; ele sunt un anahronism în secol, o anomalie în ţară. Am zis şi o repet: Românul, în unele din aceste avânturi de care este capabil, va da jos de pe fundamentele lor, idolii cari vin să pângărească frumosul templu al libertăţilor sale!"

Entuziasm naiv al tinereţei am zis? Apoi azi, după 38 ani, aş rostì, cu alte cuvinte şi cu mai puţină emfază poate, aceeaşi credinţă nestrămutată!

După ce mai constat că în anul 1876 s'au înfiinţat încă trei Loji (din cari Loja din Turnu-Severin a adoptat, în onoarea mea, numele de „Steaua Română"), sfârşesc trimiţând un îndulosat prinos de dragoste şi recunoştinţă Preşedintelui onorific B. F. Peixotto.

In această adunare *Adolf Weinberg* a fost ales Preşedinte al „Infrăţirei". Se arătase vrednic de această înaltă cinste prin munca devotată în curgerea anului 1876. Stăruinţelor sale şi marei sale influenţe (făcuse chiar o călătorie spre acest scop în ţară) se datoreà în bună parte rezistenţa Lojilor în mijlocul crizei acelui an.

22 Ianuar.—Afacerea Vaslui îmi dă mereu de lucru. Se zice că Prefectul Lupaşcu a fost destituit de vre-o trei zile, dar decretul n'a apărut încă în Monitor. Astăzi Ministerul se compune în fapt numai de I. C. Brătianu, deoarece ceilalţi miniştri au demisionat. D. Sturza şi Nicolae Ionescu au demisionat fiindcă nu se împacă cu „politica rusofilă" a lui Brătianu. Ministrul de externe N. Ionescu crede încă în putinţa păstrării *neutralităţii* noastre! Straşnic om de stat! S'a ispitit de departe M. Kogălniceanu, dar acesta a declarat că va intrà în Minister numai dacă 'i se vor dà internele. Domnitorul a chemat alaltăeri pe Câmpineanu — pe acela care, când a apărut scri-

www.dacoromanica.ro

soarea Prinţului Carol către Auerbach (în Ianuar 1871), a declarat că pe un om care a scris această scrisoare, România nu-l mai poate lăsà pe tronul ei! Alaltăeri, pe când aveam şedinţă a Sanhedrinului, ni se aduse ştirea că la noapte se plănueşte dărâmarea Templului şi a Sinagogei. Ne am dus la mine acasă şi am trimes o deputaţie la Prefectul Poliţiei care a răspuns că va lua toate măsurile. Am stat până la 1 după miezul nopţei, când ni se aduse vorba că s'a îndoit garda la Templu şi s'a consemnat trupa.

Eri am fost la Maiorescu, care a împărtăşit părerea mea că turburările ţinteau mai puţin pe Evrei, decât scopuri politice. „Roşii" nu ar puteà dorì asemenea scandal care ar scurtà traiul lor. Poate că partea violentă a Albilor (Boerescu etc.) voeşte a pune ceva la cale pentru a ajunge mai de grabă la putere. Eu am răspuns că aceasta nu mi se pare verosimil; mai de grabă aşi crede că e uneltirea lui Ion Ghica, fostul Bey de Samos, care ar voì astfel să deà prilej Turciei ca să intre în ţară şi să împedice intrarea Ruşilor. S'ar puteà să fie o repetire a scandalului dela 10/22 Martie din sala Slătineanu, înscenat de acelaş Ion Ghica împotriva germanilor şi a Domnitorului. Maiorescu răspunse că acest lucru nu-i cu neputinţă şi făgăduì să previe pe Domnitor.

D-nul *Eugène Schuyler*, fost Consul American la Moscova şi la Constantinopole, îmi trimite lucrarea sa „Turkestan" în două volume cu o scrisoare pentru Ministrul sârbesc, Ristici, cu rugămintea să o predau d-lui Petronievici, consulului sârb de aici, spre a o trimite la Belgrad. El îmi comunică că Prinţul Carol i-a acordat *bene merenti* pentru această lucrare. Acest Schuyler, mare slavo-fil este acela care în 1876,

www.dacoromanica.ro

ca corespondent al ziarului „Daily News“, a denunţat „atrocităţile Bulgare“ şi apoi a zis lui Baring, trimis de guvernul Englez ca să facă o cercetare în Bulgaria: „d-ta vrei să scapi pe Turci, eu voi să-i pierd“.

23 Ian.—Eri am început lucrarea mea asupra României pentru *Meyer's Conversations Lexicon,* ediţia 11. Lucrarea este grea dar interesantă. Am făcut toate studiile trebuincioase pentru a face lucrarea cât mai complectă şi a îndreptà greşelile strecurate în ediţiile anterioare ale acestei mari enciclopedii.

După amiază a venit la mine d. Em. Rosenthal şi mi-a comunicat că a văzut pe G. Vernescu şi că acesta i-a spus că a demisionat din minister din pricina *afacerei evreilor din Vaslui.* „La început“, a zis el, „n'am crezut că chestia ar fi aşa de gravă, şi am trimis pe prietenul meu Pake Protopopescu să facă o cercetare la faţa locului. Acesta însă mi-a făcut un raport neadevărat, probabil pus la cale de Nicolae Ionescu. Tocmai după ce am trimis la Vaslui pe Pencovici am aflat tot adevărul înspăimântător. A trebuit să mă războesc cu colegii mei din Minister ca să consimtă la destituirea Prefectului Lupaşcu, şi apoi am demisionat“.

25 Ianuar.—Veste bună! Eri Curtea de Casaţie, casând decizia Curţii de Apel din Bucureşti din 1873, a hotărât că evreii au dreptul a cumpărà imobile urbane. Dacă se recunoaşte astfel că evreul pământean nu este străin, atunci toate legiuirile restrictive (art. 7 din Constituţie, art. 8 din legea licenţelor etc.) nu'i sunt aplicabile. Am aveà dar aici tărâmul pentru deslegarea chestiei israelite fără nici o altă măsură legislativă. Aflu că T. Rosetti şi V. Mandrea au luptat

www.dacoromanica.ro

din răsputeri în camera de chibzuire pentru acest rezultat. Preşedintele *Caligari* este tatăl tânărului Caligari, student la Paris, care a iscălit manifestul „Junimei Române“ din Paris. Poate că fiul a înrâurit asupra părintelui. Scrisorile din Paris ale tânărului Vasilescu către tată-său Lambru şi răspunsul acestuia, sunt de mare însemnătate, rostind vederi liberale despre evrei. Semne ale vremii! Aştept cu nerăbdare să văd motivele deciziei [1]).

Criza ministerială urmează. Ce cabinet monstru va eşi din această plămădeală ?

Midhat Paşa a fost destituit, exilat şi înlocuit cu Edham Paşa. De ce ? Taina nebunului padişah! Nimeni nu mai crede în putinţa păcii: războiul nu se mai poate înlătură şi Turcia intră în el după ce a pierdut toate simpatiile, chiar ale Angliei.

Eri am luat în primire diploma de membru al Societăţii geografice române pentru Peixotto, şi i-am trimis'o.

Pela mijlocul lunei Februar a apărut traducerea mea „Hamlet“ de Shakespeare. Această întâia mea încercare a fost închinată „Măriei Sale Elisabeta, profundei cunoscătoare a literaturii Engleze, amicei călduroase a literaturei Române“ cum se citeşte pe întâia pagină. Lucrarea erà precedată de o introducere dând o analiză a dramei. Traducerea erà făcută în versul alb al originalului, despre care zic în Prefaţă

1) Bucuria mea a fost prea timpurie ! Curtea (Secţia II, decizia No. 35 din 24 Ian.) nu pipăe chestia evreilor pământeni, ci admite recursul numai pe motivul că, după art. 379 § 5 din Regulamentul Organic, *toţi streinii* (deci şi israeliţii) au dreptul a cumpără imobile urbane dacă sânt comercianţi sau industriaşi, plătesc patenta etc., adică dacă au domiciliul în ţară.

www.dacoromanica.ro

că în cadrul lor a încăput fără multe sporiri şi fără omitere de părţi esenţiale tot trupul originalului.

Lucrarea a avut cinstea de a deşteptà interesul cercurilor noastre literare din acele vremuri. Revista fruntaşă care da tonul în mişcarea literară erà atunci *Convorbirile literare*, organul „Junimei“ din Iaşi. Ea publică o critică a traducerii mele din pana d-lui A. D. Xenopulo. Erà părtinitoare şi pătimaşă, şi băteà în struna antisemită. „Traducerea“ , zice d. Xenopol, *„este în deobşte bună;* dar d. Stern nu prea ştie românește, pare că nu înţelege bine nici originalul şi că ar fi făcut traducerea într'un mod mecanic“.

Am făcut un răspuns în care am dovedit că d. Xenopol, care nu ştie englezește, îmi imputà ca greşeli deosebirile între traducerea mea şi cea germană a lui Schlegel şi Tieck (pe care singură o puteà ceti), deosebiri cari se explicau tocmai prin aceea că eu mă folosisem de rezultatele criticei textului Shakesperian posterioară traducerei lui Schlegel. Indreptările greşelilor din traducerea germană criticul meu mi le socotià ca greşeli !

„Convorbirile literare“ nu publicară răspunsul meu !

Insă d. Maiorescu făcù în *Timpul* (No. 129, 132, 134) o dare de seamă amănunţită, în care ziceà între altele:

„Să o spunem în două cuvinte: Traducerea d-lui Stern este foarte bună. Cu o deplină înţelegere a textului englez, d. Stern a ştiut să împreuneze o mare energie şi concisiune în stilul său român.

„Nemerita alegere de cuvinte, căutarea îngrijită a acelor expresii vechi cari sunt adesea mai bune, mai curate şi mai bogate de înţeles decât de neologismele franceze, cu care a căutat a le înlocuì conversaţia

www.dacoromanica.ro

superficială a saloanelor noastre moderne, dovedește o studiare aprofundată a limbei române în toate formele ei delicate".

După câteva observațiuni critice, darea de seamă încheià astfel:

„Dar aceste sunt mici observări; căci dacă vor fi aprobate de autor vor puteà ușor să fie ținute în seamă la o a 2-a ediție și care nu pot micșorà valoarea însemnatei traduceri a d-lui Stern. Meritul este cu atât mai mare, cu cât, precât știm, d. Stern este israelit, născut în București, și unul din vechii școlari ai liceului Sf. Sava. Ii datorim dar o îndoită recunoștință pentru buna sa lucrare și suntem încredințați că prin o asemenea împărtășire la mișcarea intelectuală a României, d-sa a arătat una din căile salutare de progres pentru coreligionarii săi din țara noastră".

Un critic anonim dealtminteri binevoitor, (Calendarul Israelit pe anul 1877-1878), nu se împacă: „ca frazele să fie despărțite la capătul versului". Și ca argument citează pe Heliade Rădulescu care a scris undeva „în adevăr criticii își permiteau niște asemeni săltături cărora Francezii le zic *enjambements* (crăcănituri) de la un vers la altul, cum și despărțirea vorbelor în cesură; nu se văd însă asemeni grații crăcănate de cât foarte rar, și excepția nu poate deveni niciodată regulă".

Nu știu dacă ar mai fi scriitori cari să împărtășească acest dispreț al bătrânului Heliade pentru grațiile crăcănate!

In sfârșit nu puțini oameni de litere pretinseră că limba noastră nu îngădue *versul alb!* Trăiam în acea perioadă când influența reliteraturii franceze erà a tot

www.dacoromanica.ro

puternică nu numai asupra fondului de gândire dar şi chiar asupra limbei, care, depărtându-se dela obârşia sa, se împestriţă cu neologisme, în cât ajunse un fel de „volapük franco-român“ cum se exprimă N. Iorga.[1]) Mai mult; chiar forma trebuià să se robiască, celei franceze. Şi deoarece versul consfinţit de dramaturgii clasici ai Franţei, erà alexandrinul rimat, trebuià neapărat să-l imităm şi noi, deşi n'avem această tradiţiune, ca să ne impunem această robie a unui metru, din firea lui nedramatic. Eu păstrasem versul alb al originalului englez, pentrucă l'am găsit şi de un ritm vioi şi viguros şi pentrucă mi s'a părut că şi forma face parte integrantă dintr'o operă de artă, şi îi dă adevărata sa fisionomie[2]). Cum că am avut dreptate a dovedit-o Haşdeu în traducerea sa din Tristia de Ovid, făcută dintr'o epocă (după 1880) când lăţirea cunoaşterei bogatei literaturi germane a înrâurit puternic asupra schimbării curentului literar[3]).

Este adevărat că versurile albe sunt, cum zice Vlăhuţă[4]), *pretenţioase*, deoarece „numai într'adevăr alese gândiri de sărbătoare se pot îmbrăcà într'o aşà haină, fără să le steà rău“. Shakespeare îşi poate dar îngăduì acest vers alb pentru nesfârşita comoară a gândurilor sale, eterne.

1) *Lupta pentru limba Românească* p. 125.
2) V. Prefaţa ediţiei a doua a traducerei mele (1905)
3) Iorga l. c. p. 126.
4) *File rupte* p. 201.

www.dacoromanica.ro

XXI

Eminescu şi Iorga.— 10 Mai 1877.— Războiul.— Trecerea Dunării.— Griviţa.— Mauriciu Brociner.— Plevna.

Martie 1877.—Prin decret cu data de 12 Martie am fost numit Agent Consular al Statelor-Unite. In decret, semnat de secretarul de Stat W-m Evarts se zice : Agent Consular la Bucureşti, *Turkish Dominions !* Am primit bucuros această numire, nu doară pentru niscaiva foloase materiale — funcţia e curat onorifică — ci pentrucă 'mi dă o poziţie socială şi putinţa de a trăi într'un mediu unde sunt tratat ca om, deşi evreu român, declasat.

In afară de acest mediu, e plângere şi scrâşnire de dinţi. Evreul român, pe lângă că e despuiat de toate drepturile şi poartă toate sarcinile, mai este prada hulei şi batjocorei, şi 'i se calcă în picioare demnitatea de om. De această stare de lucruri suferă, de bună seamă, mai cumplit evreul cult, cu o mai plăpândă sensibilitate. De ce nu plec de aici ? Intrebare firească, pe care mi-o pui eu însu-mi. Aş puteà să mi croesc un drum în Germania, în Franţa, în America, unde Peixotto mă chiamă stăruitor, chezăşuindu-mi o carieră în avocătură, în presă, în politică. Dar *nu pot.* Mi-e inima robită de lupta pentru

www.dacoromanica.ro

neamul meu îngenunchiat, şi simt că a o părăsi ar fi o felonie. Inainte dar, aşa e scrisa mea!

Tocmai acuma s'a sculat un formidabil duşman al bieţilor evrei: Eminescu. Silit de ananghie a'şi năimi presei pana sa măiastră, fulgeră în *Curierul de Iaşi* împotriva Greco-Bulgărimei şi Evreimei. Nu e vorba, pentru cei dintâi are vorbe şi mai usturătoare decât pentru evrei. Aşa într'un articol intitulat „Elenismul" din 10 Oct. 1876, el scrie: „adevărata otravă a orientului este acest popor linguşitor, făţarnic, dispus la pradă şi înşelăciune, şi într'adevăr Abdul Hamid are dreptate când zice că grec de treabă nu se găseşte". Apoi exclamă: „Şi pentru a caracteriză lapidar (sic) această rasă (a grecilor) vom spune că dacă Orientul ar aveà să aleagă între o predominare grecească, şi una jidovească, *cea jidovească e de preferat*".

Intr'un alt articol *„Evreii şi conferinţa"*, apărut în No. din 9 Ianuarie, el scarmănă pe evrei, făcându-le în treacăt complimentul că „grecul modern e tot atât de şiret, dar mai corupt decât evreul de rând". Dar divinul poet este mânat în astă campanie năprasnică de o simţire curată, de teama pentru neamul său pe care, în înflăcărata sa închipuire, îl crede primejduit. De aceea el, în numitul articol, are grija să spue: *„cine ştie cât de departe suntem de a urî pe Evrei*, şi aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară". Puneţi pe poet alături cu maąrele Don Quijote al antisemitismului român din zilele noastre, N. Iorga—si parvae licet componere magnis—şi vedeţi isbitoarea deosebire! Acesta, în lecţia ţinută, la Universitatea din Bucureşti în ziua de 12 Martie 1906 [1]),

1) V. *Lupta pentru limba Românească* p. 10.

www.dacoromanica.ro

are îndrăzneala să vorbească de evrei ca de un popor „care trăeşte sub ura şi dispreţul nostru". Se poate să se pângărească în mod mai brutal catedra universitară ? Ei bine, *ura*, noi, poporul evreesc, o lăsăm pe seama acestui pristav al naţionalismului sălbatec, dar *dispreţul* i-l întoarcem lui cu vârf şi îndesat. Te îngrozeşti la gândul că acest om pătimaş, fanatic, zăcaş la inimă, se numeşte savant, adică cercetător al adevărului, şi ce soi de istorie poate scrie şi învăţă el, când tocmai această ramură a ştiinţei cere cea mai mare obiectivitate şi nepărtinire...

* * *

Zarul a căzut! Am intrat în război, în războiul cel mare care va înfiripà dorinţa ţării şi visul Domnitorului Carol: Neatârnarea şi Regatul. La 4 Aprilie s'a subscris cu Rusia convenţia prin care se asigură trupelor ruseşti libera trecere prin România şi Rusia se obligă *„a menţine şi a face să se respecte* drepturile politice ale Statului Român, aşa cum rezultă din legile interioare şi tratatele în fiinţă, *precum şi a menţine şi a apără integritatea actuală a României"*. Se ştie că Măicuţa Rusie a îndeplinit această obligaţie răşluindu-ne Basarabia !

Corpurile legiuitoare, întrunite în pripă, primesc această convenţie abià în zilele de 16 şi 17 Aprilie, dar la 11 Aprilie trupele ruseşti trecuseră Prutul intrând în ţară, şi Marele duce Nicolae, generalisimul armatei ruseşti, trecând peste Domnitor şi peste guvernul ţării, adresaşe un manifest către „locuitorii Români". Prost început! La 9 Mai Parlamentul votează următoarea rezoluţie: „Camera ia act că războiul între România şi Turcia, că ruperea legăturilor

www.dacoromanica.ro

noastre cu Poarta şi *Independenţa absolută a României* au primit consacrarea lor oficială" şi Senatul adoptă legea pentru înfiinţarea ordinului *Steaua Română*, iar a doua zi *la 10 Mai 1877* se sărbătoreşte cu deosebită solemnitate *Neatârnarea României*, consfinţându-se pentru totdeauna această dată memorabilă ca o sărbătoare naţională.

Evenimentele războinice se urmează repede. La 15 Iunie grosul oastei ruseşti trece Dunărea şi după lupte şovăitoare, în care izbânda e mai mult de partea Turcilor, Ruşii sunt bătuţi în două rânduri la Plevna, pe care viteazul Osman Paşa a întărit'o şi o apără cu îndârjire.

Atunci Ţarul care, crezându-se singur în stare să deà de brazdă Turcia, prin nota Cancelarului său, Prinţul Gorciacof, respinsese propunerea guvernului român pentru intrarea noastră în acţiune declarând că *Rusia n'are trebuinţă de ajutorul armatei române* [1]), îşi moae, de silă, trufia, şi Marele Duce Nicolae trimite Domnitorului Carol faimoasa telegramă, în cuprinderea următoare :

Mardi 19|31 juillet 1877

Prince Charles de Roumanie,

A l'endroit où se trouve le Quartier Général Roumain.

Les Turcs ayant amassé les plus grandes masses à Plevna nous abîment. *Prie de faire fusion, démonstration et, si possible, passage du Danube que Tu désires faire. Entre le Jiul et Corabia cette démonstration est indispensable pour faciliter mes mouvements.*

Nicolas.

1) Memoriile Regelui Carol sub 16 Mai 1877.

www.dacoromanica.ro

Turcii ne prăpădesc, geme Marele Duce, şi cerşeşte ajutor ! Domnitorul Carol care primeşte acestă stăruitoare chemare la cartierul său din Poiana, nu'şi pierde cumpătul. Cu toate că Primul ministru I. C. Brătianu, care se află tocmai atunci la Poiana, sfătueşte pe Domnitor să sară în ajutorul Rusiei *ori unde şi cât vor vroi dânşii* [1]), Prinţul urmând neclintit gândul său de a căpătă o înţelegere în privinţa situaţiei armatei române ordonă să treacă Dunărea numai divizia a patra, şi telegrafiază Marelui Duce că a luat toate dispoziţiile pentru concentrarea a vre-o 30.000 oameni şi pentru facerea podului între Islaz şi Corabia. Este emoţionant acest duel între Domnitor şi Marele Duce, acesta cerând mereu ca armata română să treacă Dunărea cât mai repede, iar Domnitorul întârziând mereu, şi înaintând cu încetul spre a căpătă condiţiuni de cooperare vrednice de ţara şi de armata ei ! La 6 August Marele Duce scrie Prinţului : „rămâne bine înţeles că armata Română va păstrà individualitatea sa“ şi la 10 August telegrafiază : „Când poţi să treci Dunărea ? Treci cât mai curând“.

Domnitorul dă ordin ca 2 regimente de cavalerie şi o baterie călăreaţă să meargă la Islaz, telegrafiază Marelui Duce că se activează pregătirile pentru trecerea Dunării, şi îi scrie că : „în raporturile sale cu armata imperială armata română va trebui să-şi păstreze..... individualitatea şi unitatea sa de comandă“.

La 17 August seara Domnitorul soseşte la marele cartier general imperial unde e aşteptat de împărat şi de Marele Duce, şi aici are loc istorica convorbire

1) Amănuntele sunt luate din Memoriile Regelui Carol.

www.dacoromanica.ro

în care Domnitorul îşi dovedeşte tot sângele rece şi tăria sa de voinţă. Iat-o :

„Marele Duce întreabă pe prinţ dacă are de gând să comande el în persoană corpul său de armată ; prinţul răspunde că aceasta se înţelege dela sine.

„Marele Duce întâmpină atunci că hotărârea aceasta va provocă felurite greutăţi, de oarece prinţul Carol nu poate fireşte să steă sub comanda unui general rus.

„Prinţul răspunde cam cu vioiciune : *de sigur, aceasta nu o poate primi ; din contra s'ar puteà lesne supune zece generali ruşi comandei sale*".

Urmarea este că chiar în acea seară Marele Duce oferă Domnitorului, în numele Ţarului, comanda supremă asupra tuturor trupelor ruseşti din jurul Plevnei. Domnitorul primeşte această sarcină plină de primejdii şi de grea răspundere, dar vrednică de râvna sa. La 20 August grosul armatei române trece Dunărea sub ochii Domnitorului care îmbrăţişează cu privirea sa lamura tineretului, şirurile de flăcăi aprigi şi vânjoşi ce se duc cu voe bună în foc. Domnitorul adresează armatei un *ordin de zi* care se închee astfel ;

„Ostaşi Români! Voi ştiţi cât de mult a suferit patria voastră în timp de peste 200 de ani, în cari ni se răpiseră mijloacele de a mai apără bărbăteşte, pe câmpurile de bătaie drepturile ei.

„Ostaşi, aveţi ocaziunea d'a arătà din nou vitejia voastră, şi Europa întreagă stă cu ochii ţintiţi spre voi.

„Nainte dar, cu inima românească, şi lumea să ne judece după faptele noastre.

„Reîncepem astăzi luptele glorioase ale strămbunilor, alăturea cu numeroasele şi bravele armate ale uneia din cele dintâi Puteri din lume. Armata română, deşi mică, se va distinge, sunt sigur, prin bravura şi disciplina ei. Ea va redà astfel

www.dacoromanica.ro

României rangul ce a avut altă dată şi care i se cuvine între naţiunile europene.

„Aceasta este şi credinţa Augustului imperator al tutulor Ruşilor. De aceea, nu numai Românii vor luptà alături cu ruşii, pe acelaş câmp şi pentru acelaş scop, dar încă comanda superioară a ambelor armate despre Plevna, îmi este încredinţată Mie.

„Aceasta este o onoare, care se resfrânge asupra ţărei, asupra voastră.

„Faceţi dar, să fâlfâe din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoşii noştri au fost, secoli întregi, apărătorii legei şi ai libertăţei.

„Nainte dar, ostaşi Români, înainte cu bărbăţie, şi în curând vă veţi întoarce în familiile voastre, în ţara voastră liberă prin voi înşivă, acoperiţi de aplauzele întregei naţiuni".

Şi ţara care urmăreşte cu înfrigurare pe copiii săi intraţi în secerişul morţii, vede cu entuziasm şi o mândrie crescândă, redeşteptarea gloriei străbune, la Rahova, la Griviţa, la Plevna.

Şi pe când, pe câmpul războiului, oastea se acoperă de lauri sub Căpitanul ei, care încheagă astfel trainica legătură a dinastiei cu ţara, toţi aceia rămaşi la vatra lor, cu o întrecere fără seamăn, se strâng în preajma *Mamei Răniţilor*, Prinţesa Elisaveta, şi fiecare îşi aduce prinosul pentru alinarea durerilor, pentru uşurarea suferinţilor şi ajutorarea vitejilor apărători ai patriei.

Mii din copiii şi fraţii noştri luptă, în rândurile armatei române, cu aceiaşi vitejie ca şi camărazii lor creştini. Cu sângele ostaşilor, din care a răsărit Neatârnarea ţării, s'a înfrăţit pe veci sângele copiilor noştri! Mulţi din aceşti eroi zac în pământul Bulgariei, mai ales sub zidurile „Plevnei blestemate", şi mulţi cari au scăpat din ghiarele morţii au găsit pe răni „Virtutea Militară". Intre aceştia şi bravul *Ma-*

www.dacoromanica.ro

uriciu Brociner. La 30 August, ziua onomastică a împăratului Alexandru II, se dete ordin pentru un asalt general asupra Plevnei. Regimentul 8 de infanterie, comandat de colonelul Ipătescu, în care erà tânărul sublocotenent Bronicer, trebuià să deschiză focul. Inainte de a începe acțiunea, căpitanul Valter Mărăcineanu, comandantul batalionului I, prezintă pe Bronicer ofițerilor cu cuvintele : „iată primul ofițer evreu" și adresându-se acestuia îi spune : *„Onoarea ta, onoarea familiei tale, onoarea întregului tău neam stă acum în mâna ta. Fii cel dintâi pe redută și vei vedcà că țara te va răsplăti"*. Brociner, sguduit de aceste vorbe și înfrigurat de clipa supremă a jertfei pentru patrie, răspunde : „Trăiți, d-le căpitan, îmi voi face datoria, voi fi alăturea de dv." Căpitanul încalecă și trupa pornește spre iureșul năvalnic împotriva redutei Grivița, ale căreia tunuri tac încă. Sunt orele aproape trei. Flăcăii, cu capetele în pept, se scoboară din Verbița în jos. Ajunși pe înălțime se vede că până la întăriturile dușmane se întinde încă o vale lungă de 600 metri cu costișe repezi. Și roiul omenesc se revarsă în vale, când deodată începe focul dușmanilor și o grindină de plumbi. In preajma lui Brociner băeții cad ca spicele. Peste mormanele de morți cari acoperă *Valea Plângerii,* șiragurile urmează iureșul lor cu ochii aținți acolo unde :

Ședea ascuns Turcu'n ocol
Ca ursu'n vizunie,
Pe când trăgeam noi tot în gol,
El tot în carne vie.

Căpitanul Mărăcineanu sboară înainte. Calul său lovit de gloanțe se prăbușește, el descalecă și înaintează, dar e lovit și cade. Turcii l'au ridicat pe ba-

www.dacoromanica.ro

ioneta lor ! Brociner îl vede căzând, inima îi se strânge de durere, dar şivoiul curge înainte cu strigăte de ura. Brociner este rănit la braţul drept, dar nu ţine seama de rană. Ajuns în vârful tăpşanului, o groaznică surpriză aşteaptă pe bravi : se vede, ceeace statul major rusesc nu ştià, că erau în faţa a *două redute*, despărţite printr'un şanţ de 300 metri, şi pentru cucerirea cărora se cereà trupe cu mult mai numeroase ! Dar nimeni nu se gândeşte a dà înapoi. Brociner, înlocuind pe ofiţerii căzuţi, adună rămăşiţele batalionului său şi punându-se în fruntea oamenilor, porneşte înainte sub fulgerile cari scapără din tunurile duşmanilor din front şi din flanc ; plumbii scurmă pământul şi doboară pe oameni. Brociner simte o durere la piciorul drept, el cade şi noaptea îi învălue ochii. Când se deşteaptă, trupa s'a retras şi focul a încetat. Se găseşte părăsit pe câmpul acoperit de morţi şi muribunzi ale căror gemete sfâşietoare umplu văzduhul. Incearcă să se scoale, dar cade iar fulgerat de dureri. Totuşi teama de a cădeà în mâinile duşmanilor, ale căror gloanţe răsleţe mai şueră peste câmpie, îi dă puteri supraomeneşti : se târăşte o bucată de drum, şi în sfârşit dă de sanitari Români, cari ridică pe soldatul sângerând şi istovit. *Ambulanţa Zion* îi dă îngrijirile cele mai duioase şi apoi e dus la spitalul din T.-Măgurele. Acolo Comandantul Brigadei îi predă crucea de cavaler al *Stelei Române*. După aceea a mai primit ordinul *Stanislas* cl. 3 cu săbii şi *Virtutea Militară* cl. I. Toată presa a sărbătorit pe evreul erou şi când starea sa se îndreptâ aşa în cât putu să se întoarcă acasă la Galaţi, el fù primit în chip oficial de autorităţile şi locuitorii oraşului său natal, mândri de concetăţeanul

www.dacoromanica.ro

lor. Vindecat, Brociner trecù în rezervă. Impământenit la 1879 în capul listei celor 888 evrei naturalizaţi în bloc, cari fuseseră în războiu, Brociner se mutat într'o funcţie la Ministerul de Războiu, şi apoi numit la secretariatul particular al Regelui şi înaintat casier al Curţii. Astăzi, cu rangul de Colonel ocupă încă aceeaşi funcţie, pe care a avut-o sub răposatul Rege Carol. In cartea ei „Pänatenwinkel" Carmen Sylva scrie despre el: „In casa noastră Natan Inţeleptul este un oaspe zilnic, de oarece avem toate confesiunile în propria noastră familie, catolici, protestanţi, ortodocşi şi un evreu ca secretar. Şi tocmai un evreu este ajutorul meu de frunte în toate operile de binefacere. Colonelul Brociner a avut două răni grele în războiul din 1877, a ajuns apoi secretar la noi şi se jertfeşte cu entuziasm pentru toţi săracii şi suferinzii cari aşteaptă ajutor de la noi..."

Incă în seara zilei de 30 August, într'un ultim şi disperat asalt, trupele noastre iau reduta Griviţa. Am avut perderi mari: 2000 de oameni şi 40 ofiţeri, morţi şi răniţi, — dar ziua cea mare se încheie cu biruinţa armelor române, şi Voevodul care venise în mijlocul trupelor în linia de foc, dându-le pildă şi indemn, primì tocmai seara vestea isbânzii strălucite.

www.dacoromanica.ro

XXII

Patriotismul evreilor.— Ambulanţa Zion

Măreaţă şi uimitoare prin calda şi sincera ei spontaneitate este avântul evreilor în aceste împrejurări grele pentru ţară, hotărâtă a ajunge cu orice preţ stăpână liberă pe destinele ei! Din întâiele clipe când se hotăreşte intrarea noastră în război, evreii din tot cuprinsul ţării alcătuesc comitete de ajutor. In frunte păşeşte *Înfrăţirea Zion.* Din îndemnul ei se întocmeşte în Bucureşti un *Comitet Central,* în care sunt chemaţi şi profani, şi care împrăştie următorul apel:

Către Israeliţii din România

Coreligionari,

Ţara se află acuma în împrejurări grele. Datoria fiecăruia este a contribui la satisfacerea trebuinţelor ei. Ţara în care ne-am născut reclamă în timpul de azi să'i plătim o mică părticică din aceea ce ne-a dat din ziua naşterii noastre.

Contribuiţi ca şi până acum, dar într'un mod mai sistematic, cu braţul, cu cunoştinţele, cu averea voastră, pentru binele ţării, fiecare în cercul său, fiecare cu ceeace poate, fiecare în oraşul în care locueşte.

Toţi acei cari, afară de coreligionarii noştri aflaţi deja în armata ţării, *vor voi să se înroleze ca voluntari şi nu vor dispune de mijloace pentru a se echipă singuri, să se adreseze la Comitetul de mai jos, care se va grăbi a le procură cele trebuincioase.*

www.dacoromanica.ro

Patria noastră are nevoe de concursul tuturor fiilor ei, orice divergință şi deosebire dispare în faţa acestor nevoi. Fiţi fi buni!

Comitetul Central

Adolf Weinberg, Filip Focşăneanu, I. E. Cohen, Saniel Marcus, Emanoil Rosenthal, Dr. Lempart, Dr. Leopold Stern, Moise Leon

Un comitet al femeilor israelite din Bucureşti apelează la *Doamnele Israelite* ca să ofere obiecte pentru răniţi şi bolnavi. Comunitatea israelită spaniolă îndeamnă, la rândul ei, pe membrii comunităţii la jertfe pentru ţară. Cu deosebire călduros este apelul *Israeliţilor din Ismail*, care se sfârşeşte astfel:

„România liberă, patria noastră, fiind în luptă sângeroasă pentru asigurarea independenţei sale, cere concursul tuturor contra pericolelor cari ameninţă existenţa ei.

„Fraţilor! Această gravă situaţie în care se află ţara, ne impune sacra datorie a contribui şi noi, cu toate mijloacele de cari dispunem, la uşurarea suferinţelor bravilor soldaţi răniţi cari se luptă pentru patrie!“

Nu fără adâncă mişcare citim astăzi această chemare a acelora cari de pe urma războiului s'au ales cu anexarea la ţara cnutului şi a pogromurilor.

Tinerii noştri răspund cu entuziasm apelului nostru de a'şi pune braţele în slujba patriei: ei se înrolează cu grămada ca voluntari în serviciul activ al armatei şi în ambulanţe. Comitetul Central le dă echipamentul şi cheltuelile de drum până la locul de destinaţie. De altă parte începe marea mişcare de ajutor, în toate păturile evreeşti.

„Eră un spectacol măreţ, — zice Raportul General înfăţişat

www.dacoromanica.ro

adunării generale a Zionului din 25 Decembre 1879,—a vedeà cum toată suflarea israelită se grăbì a răspunde la apelul acestor comitete. O emulaţiune nobilă se încinse între bărbaţi şi femei, comercianţii îşi părăsiră interesele, damele căminul, umblând din casă în casă spre a strânge obolul fiecăruia, studenţii lăsară şcoala spre a merge pe câmpul de războì, şi a'şi oferi serviciile în ambulanţe şi spitale, iar casele israeliţilor se schimbară în ateliere unde se lucrà zi şi noapte la obiectele trebuincioase luptătorilor".

Miile de liste împărţite de aceste comitete se acoperă de subscripţii, chiar din partea celor mai săraci. Dar ofrandele nu se mărginesc acì: evreii contribue în chip larg şi la subscripţiile făcute de toate comitetele neevreeşti, mai ales pentru *Crucea Roşie*, şi d'adreptul guvernului în bani pentru cumpărarea de arme, în felurimi de lucruri pentru trebuinţele armatei şi ale răniţilor. Comitetul din Iaşi înfiinţează la Turnu Măgurele un spital mişcător cu 20 paturi sub conducerea D-rului şi Farmacistului Friedman, şi comunităţile pun localurile şi spitalele lor la îndemâna guvernului pentru lazarete.

In colcotul acestei frământări care nu izvoreşte dintr'un entuziasm de porunceală, ci din porunca şi din bătaia inimei, Sanhedrinul, Comitetul suprem al *Înfrăţirei Zion*, dornic de a dovedì în faţa ţării rostul ei adevărat, şi de a pune la încercare puterea învăţămintelor sale de *caritate şi iubire de ţară*, hotărăşte să înfiinţeze o *Ambulanţă*. O ambulanţă a sa, echipată de ea, întreţinută de ea, slujită de personalul ei, pe câmpul chiar de războiu, acolo în toiul focului, la îndemâna luptătorilor pe cari moartea îi secerà şi rănile îi doboară. Apelul Sanhedrinului n'a apucat să sosească lojilor, şi contribuţiile încep să curgă. In câteva zile un fond însemnat este adunat.

www.dacoromanica.ro

Dar nu ajunge. Atunci Preşedintele *Înfrăţirei*, Adolf Weinberg, cu inima sa mare declară că va da el tot ce va lipsì. Se lucrează de zor, şi totul este gata pentru ziua *Defileului Milei*, când *Oastea Caritătii* se desfăşoară înaintea Măriei Sale Doamnei, şi a reprezentanţilor Comitetelor de ajutor între cari se află şi o delegaţiune a Sanhedrinului, oficial invitată. Când între şirurile ambulanţelor Statului şi ale Crucii Roşii trec cele cinci trăsuri ale *Ambulanţei Zion*, splendid echipate şi însoţite de personalul ei medical şi sanitar, şi se desluşeşte steagul Zionului vesel fălfăind în aer, mulţimea adunată îl salută cu urale nesfârşite. Personalul nostru medical este compus de un medic şef, Dr. *Al. Cociu*, un medic ajutor Dr. *I. Lebell*, şi mai mulţi studenţi interni şi externi şi un farmacist. Iată numele lor : subchirurgii studenţi *H. Erdreich*, *A. Iaslovici*, *F. Westfried*, *D. Uziel*, *A. Ţuri*, *I. Tuchten*, *I. Friedman* (Păucescu), *Leon Iarchi*, *Iosef Emanoil*, *Max Goldenberg*, *M. Barasch*, *A. Weinberg* (*Vianu*), *Levy Apotecker* şi farmacistul *Mauriciu Seil*.

Ambulanţa, ataşată diviziei III şi serviciului condus de colonelul Dr. Stavrescu şi căpitanul Dr. D. Vitzu, se oprì întâiu la Băileşti. Patru dintre medicii ambulanţei noastre fură detaşaţi la Rast, de unde se bombardà Lom-Palanca, şi unde erau să fie loviţi de un obuz care căzù la câţiva metri de ei, însă se înfundă în tărâmul nisipos fără a atinge pe nimeni. La începutul lui August ambulanţa pornì la Corabia, unde turcii trimiteau ghiulelele lor şi la 15 August trecù Dunărea pe pontoane. După un marş de 12 zile ajunse la Verbiţa, aşezându-se acolo pentru tot timpul asediului Plevnei. La 30 August, după năprasnicul asalt asupra redutei Griviţa, cei dintâi răniţi—vre-o 600—

www.dacoromanica.ro

fură pansați de ambulanța noastră. Un sergent sanitar *Leizer Mendel*, înaintă în ploaia de gloanțe a dușmanului, rădicând pe soldații români răniți. La 6 Septembrie o parte din tinerii studenți fură detașați la primul pansament, unde lucrau în vâjiitul gloanțelor rătăcite, în freamătul armelor, în vaetele răniților și muribunzilor [1]). Până la 28 Noembre trăiră viața de spital de câmp, învățând a'și clădi bordeie în pământ. In acea zi la orele 6 dim. Erdreich și Barasch fură trimiși în spre armata dela *Opanez*, unde văzură convoiul de prizonieri turci și aflară căderea orașului. Tot drumul până în oraș și întreg orașul eră acoperit de răniți și leșuri cari dederă de lucru tinerilor medici. După o ședere de o săptămână, ambulanța porni pe viscol și apoi pe geruri cumplite spre Vidin, și după 12 zile de marș și multe peripeții, sosi la Rahova, unde bravul nostru personal găsi pâine proaspătă după luni de zile! La Arcer Palanca erau în căutarea ambulanței un mare număr de răniți și bolnavi, cei mai mulți de tifos. In cartierul turcesc cu totul părăsit, casele și giamia erau pline de acești bolnavi din cari cea mai mare parte a fost transferată la finele lui Februarie pe șlepuri la Turnu-Severin. În acest răstimp numărul sanitarilor scăzând și colegii fiind risipiți prin alte locuri, Erdreich și cei rămași au dus bolnavii în spinare spre șlep, unde făcură și pe bucatarii! În sfârșit băeții trudiți ajunseră la Turnu-Severin, care eră în sărbătoare și în care unduià o viață veselă. Norocul lor voi ca tocmai atunci să le iasă înainte — ca trimis de Pronia ce-

1) D-nu Dr. Erdreich, căruia datoresc aceste amănunte despre activitatea ambulanței, mi-a făcut o descriere emoționantă a acestei zile.

www.dacoromanica.ro

rească—Adolf Weinberg, care, răsplătind din belşug pe bravii slujitori ai ambulanţei noastre, aceştia putură să se înfrupte din ghelirurile oraşului, şi să se despăgubească de privaţiunile suferite pe câmpul de război.

Ambulanţa Zion, într'un ceas bun înjghebată, a rămas de pomină. Toată lumea recunoscù strălucitele servicii aduse de ea, şi lăudâ curajul, lepădarea de sine şi sfinţenia cu care tinerii noştri medici îşi îndepliniseră datoria. Dr. Stavrescu, medic şef al diviziei, în adresa sa trimisă Sanhedrinului zice între altele, că a voit a face ca această secţie *„să lucreze* cât se va *puteà mai mult pentru a puteà să'şi arăte* meritele sale“ şi adăugâ:

„In toate ocaziunile personalul acestei secţiuni de ambulanţă s'a distins prin devotament, zel şi activitate, punând cea mai mare scrupulozitate în îndeplinirea îndatoririlor sale“.

Iar comandantul diviziei, generalul Anghelescu, trimise o adresă oficială lui Adolf Weinberg, Presidentul Zionului, în care zise:

„Trebue să mulţumesc societăţii ce prezidaţi, pentru serviciile însemnate ce *Ambulanţa Zion* a făcut la a 3-a şi a 4-a divizie activă înaintea Plevnei şi a Vidinului, împărţind cu noi frăţeşte toate ostenelile şi greutăţile campaniei, şi să vă comunic ce parte însemnată a luat această ambulanţă la campanie, înainte şi după trecerea Dunării, şi serviciile eminente ce a făcut la a 3-a şi a 4-a divizie, ce am onoarea a comandà“.

După ce arată aceste servicii, adaugă:

„Personalul ambulanţei a *fost la înălţimea misiei* sale. Mulţumită neobositei sale activităţi *s'au vinde-*

www.dacoromanica.ro

cat mulțime de soldați; fără devotamentul și îngrijirea necontenită a acestui personal, o mulțime de bravi ar fi perit prin flagelul care, în timpul din urmă, decimă rândurile armatei, mai crunt de cât dușmanul".

Și încheie astfel :

„D-le Președinte! Înșirându-vă serviciile făcute de către ambulanța dv. țării și diviziei ce au condus în astă campanie, vă rog de a primi cele mai călduroase ale mele mulțumiri și *puteți fi siguri că devotamentul, interesul frățesc și serviciile ce ambulanța Zion ne-a făcut în toată durata acestei campanii, vor rămâne un suvenir neșters din inimile noastre*".

Aceste cuvinte ale șefilor nemijlociți în cari vibrează o nestăpânită emoțiune și un sincer entuziasm, este cel mai strălucit testimoniu hărăzit unui fapt de care evreii români se pot pururea mândri.

Mai pomenesc că generalul Anghelescu făcù delegaților Lojii „Steaua României" din Turnu-Severin o primire călduroasă la prânzul ce i s'a dat de autoritățile și orașul severinean ; că la intrarea triumfală a armatei Române în ziua de 8 Octombre 1878 s'a rezervat un loc de onoare delegațiunii Sanhedrinului și că Prezidentul Zionului, în această calitate, a fost decorat de Domnitor.

Toți medicii ambulanței au fost decorați după războiu și au primit împământenirea. Infrățirea Zion, în adunarea generală din 25 Dec. 1879, le-a decernat o medalie, drept mulțumire pentru chipul cum au îndeplinit greaua lor sarcină, spre cinstea lor, a Zionului și a evreilor români.

www.dacoromanica.ro

XXIII

Tratatul dela San Stefano.— Tratative.— Un asasinat.—Plecarea mea din ţară.—Convenţia de comerţ cu România în Reichstag.

(1878)

După căderea Plevnei puterea de împotrivire a Turcilor pare zdrobită: rând pe rând Ruşii după a doua trecere a Balcanilor în toiul iernei, ocupă Sofia, apoi Filipopol şi Adrianopole. Sunt la porţile Bizanţului. Turcia cere aman. Târgul pentru pace începe —fără ca România să-şi poată spune cuvântul şi să-şi apere dreptăţile sale! In zadar Prinţul se roagă de aliaţii săi, cărora le-a înlesnit biruinţa, ca România să aibă glas la aceste tratative. „Această participare", scrie Prinţul Carol Marelui Duce Nicolae, la 28 Decembre/9 Ianuar 1878, „este îndreptăţită prin cooperarea la războiu a armatei mele care a fost mândră de a se bate şi a vărsà sângele ei alături de viteaza armată Împărătească pentru o cauză comună". In zadar scrie Împăratului Alexandru amintindu'i „asigurările generoase cari au pentru ţară o valoare mai înaltă, o însemnătate mai mare decât toate tratatele cele mai formale". Prinţul este trimis dela Ana la Caiafa, ba, pe când armata Română bombardează Vidinul (19/31 Ianuar), Contele Ignatiew declară Prin-

www.dacoromanica.ro

ţului că Impăratul personal doreşte să recapete Basarabia! La 22 Ianuar soseşte Prinţului o telegramă a Marelui Duce Nicolae din 19/31 Ianuar, în care vesteşte că bazele păcii propuse de Ruşi fiind primite de Poartă, un armistiţiu a fost iscălit pentru durata negociărilor de pace, şi roagă pe Prinţ a poprì operaţiunile militare. După un consiliu de miniştri din 28 Ianuar, Prinţul telegrafiază marelui Duce că'şi face rezervele sale asupra acestei excluderi nemeritată a României. Toate în zadar! Protocolul armistiţiului se iscăleşte la Andrianopole la 19/31 Ianuar 1878, între Marele Duce Nicolae şi împuterniciţii Turciei. El hotăreşte la art. 3: Independenţa României şi a Serbiei va fi recunoscută. O despăgubire teritorială îndestulătoare va fi asigurată celei dintâi, şi o rectificare de frontieră celei d'a doua, şi dispune că „ostilităţile vor fi suspendate între armatele beligerante, inclusiv *acelea ale României*".

La 19 Februar se încheie tratatul dela San Stefano, tot fără ştirea României. Tocmai la 9/21 Martie cuprinsul acestui tratat ajunge la cunoştinţa guvernului nostru, printr'un număr al ziarului *Journal de St. Petersbourg!* In art. 5 al tratatului se recunoaşte independenţa României şi dreptul ei la o despăgubire de război, iar prin art. 19 se cedează Rusiei sandjacul Tulcea şi insulele Deltei şi Şerpilor.

Marile Puteri, mai ales Anglia, nu înţeleg însă a lăsà ca Rusia să tragă toată spuza pe turta ei. Ele cer ca tratatul preliminar dela San Stefano în întregul său să fie supus lor într'o conferinţă a Puterilor părtaşe ale tratatului din Paris.

Acest sobor care aveà să rânduiască noua alcătuire în peninsula balcanică, va regulà de bună seamă

www.dacoromanica.ro

și chestia confesională. Cu siguranță și pe cea din România. Cu atât mai mult cu cât Congresul va găsi în art. 46 al Convenției din Paris dela 1858 temeiul pentru a desăvârși opera începută a emancipării Evreilor Români. Poate că hainul art. 7 din Constituție, cu brutala sa consfințire a intoleranței religioase, și-a făcut veleatul!

Ce bine ar fi ca bărbații noștri politici să înțeleagă că a venit vremea să se desființeze din legile noastre această rușinoasă intoleranță. Mai ales acum după ce evreii români au dat dovezi așa de strălucite de dragostea lor de țară, după ce pe câmpiile Bulgariei, inundate de sângele copiilor lor, au contribuit a trezi vremurile de vitejie străbună. Ce bine ar fi ca țara să nu se înfățișeze înaintea soborului European cu această pată pe pajura ei! Înțelege-vor cârmuitorii noștri rostul vremii și interesul țării? Ah, dacă acum am avea la cârmă bărbați croiți pe lucruri mari!

5 Martie —In dorul nostru de a cunoaște ce gânduri au oamenii noștri politici despre soarta Evreilor, o delegație a noastră a avut azi o convorbire cu B. Boerescu. Acesta a declarat, fără nici un înconjur, că chestia evreiască este o chestie *religioasă*, orice s'ar zice. Calea pentru deslegarea ei este o *presiune europeană* fără de care nici un ministru și nici un Parlament nu va îndrăzni să se atingă de această problemă. El a dat sfatul ca evreii să trimeată din vreme o delegație în străinătate ca să lucreze în această direcție, chiar dacă Congresul nu s'ar întruni, și a dat delegaților noștri *scrisori de recomandație* pentru *Crémieux* și *Bleichröder*. Acest fapt chezășu-

www.dacoromanica.ro

eşte sinceritatea sa. „Are râvnă să ajungă un Cavour al României", zise secretarul său.

Delegaţii noştri (între cari se află şi frate-meu Leopold) au avut apoi o întâlnire cu *C. A. Rosetti.* Fruntaşul partidului de la cârmă s'a codit, încheiat în toţi nasturii diplomatici. El şi-a făcut o pavăză din art. 7 al Constituţiei. „Dacă se va revizuì Constituţia, vom vedeà", zise el, fără entuziasm. Primì însă cu multă favoare propunerea de a se organizà comunităţile. Dar nu în hatârul evreilor, ci, după cum nu se oprì a se rostì lămurit, pentrucă printr'aceasta s'ar puteà stavili „invazia evreiască din Rusia".

Din partea asta avem dar slabă nădejde.

I. C. Brătianu, a plecat în străinătate spre a cere ajutorul Puterilor împotriva spoliaţiei cu care pravoslavnica prietină Rusia vrea să răsplătească pe aliata ei care a scăpat-o de prăpăd la Plevna. Se pare că Brătianu găseşte în calea sa spectrul evreesc şi caută să-l înlăture cu şoseli şi momeli.

Ziarul *Neue Freie Presse* aduce ştirea că România a încheiat un tratat de comerţ cu Elveţia în care s'a dat evreilor Elveţieni aceleaşi drepturi ca şi creştinilor în România, şi că s'a hotărât emanciparea deplină a Evreilor pământeni!

Este aici vechiul obicei de a viclenì!

Epoca de eri descoperă şiretenia lucrului. Ea zice:

„Brătianu vrea să câştige simpatiile Puterilor şi în deosebi ale Austro-Ungariei. De aceea trebue folosite toate trucurile. El poate să fi făgăduit egalitatea tuturor confesiunilor, cu atât mai mult că tocmai în Austro-Ungaria este vestit pentru intoleranţa sa şi a trebuit să arete că se căeşte... Indrăznim a afirmà

www.dacoromanica.ro

că Brătianu n'ar ezità a prezintà Camerilor un proect de emancipare. Poate s'o facă fără grijă, căci e încredinţat că, mulţumită agitaţiunilor sale de ani îndelungaţi, un asemenea proect de lege s'ar respinge de corpurile legiuitoare. Deci vechia duplicitate!"

Pe lângă aceasta *Deutsche Zeitung* a publicat un interview cu Brătianu. Acesta ar fi zis:

„Chestia evreească ne-a făcut mare rău. Persecuţiunile ne-au compromis. *Fiţi sigur că pentru un evreu maltratat, 50 Români au fost pedepsiţi.* Guvernul a fost pururi nepărtinitor, el nu poate fi răspunzător pentru excese. Şi nu uitaţi ce fel de evrei s'au pripăşit în România. Cei mai mulţi sunt evrei ruşi de cel mai prost soi. Ca ministru de finanţe am avut prilej să cunosc pe aceşti oameni. Vă asigur că între 10 defraudanţi la vamă au fost nouă evrei. Am graţiat pe evrei şi am pedepsit pe Români, şi de aceia sunt învinuit că eu sunt prieten al evreilor. *Nu merit această învinuire*".

Aşa vorbeşte urzitorul art. 7 şi al goanelor, acela care în Camera din 1864 a asvârtit împotriva evreilor cuvintele de „lepră şi plagă", sământă veninoasă care a dat mereu un rod blestemat.

Politische Corespondenz din 5 Ianuarie a publicat o corespondenţă din Bucureşti, dictată d'adreptul de V. Kogălniceanu (după cum am aflat) în care acest bărbat de stat, cu vederi mai largi şi pricepere mai adâncă a realităţii, recunoaşte că este neîndoelnic că la un viitor congres în care se va discutà independenţa României, se va ridica chestia art. 7 din Constituţie. „Se recunoaşte în ţară", aşa urmează Kogălniceanu, „că în legea fundamentală a unui stat

www.dacoromanica.ro

liber şi independent, nu mai poate fiinţà un asemenea anachronizm".

29 Martie.—Brătianu e la Berlin. Umblă tot felul de zvonuri îngrijitoare. Prinţul Gorciacof a declarat agentului nostru la Petersburg că dacă România va protestà împotriva art. 8 din tratatul dela San Ştefano, Impăratul va ordonà ocuparea României şi dezarmarea armatei române. Domnitorul a răspuns că o armată care a luptat la Plevna sub ochii Impăratului, poate fi nimicită dar nu dezarmată. Bărbătesc şi demn răspuns, dar—ce se va alege din acest vălmăşag ? S'a hotărât deocamdată ca armata să se retragă în Oltenia.

31 Martie.—In satele megieşe ale Capitalei sunt tăbărâte multe trupe ruseşti. Suntem în mare grijă. Se vorbeşte chiar că eri s'ar fi făcut încercarea de a se dezarmà garnizoana din Bucureşti. Aceasta zugrăveşte starea spiritelor !

In şedinţa Camerii din 29 cor. s'a citit răspunsul Senatului Italian la condoleanţele Senatului Român cu prilejul morţii lui Victor Emanuel. In răspuns se zice :

„Simpatiile venite din partea Europei întregi, între cari au fost foarte bine primite cele trimise de acel popor al României care prin demnitatea anticei sale origine şi prin valoarea cu care şi-a câştigat independenţa sa, merită din partea noastră schimbul unei strânse amiciţii".

Aceasta s'a spart în capul evreilor —tot Turcul plăteşte !— căci Italia a încheiat direct cu România o convenţie comercială fără a se preocupà de legile restrictive cari vor lovì pe Evreii Italieni în ţară.

Aud un tropot greu în stradă, de se clatină casa.

www.dacoromanica.ro

Mă uit prin fereastră şi văd venind din susul căii Craiovei, unde şedeam atunci, pâlcuri de cazaci, pe caii lor sirepi. Tot mai multe valuri izvoresc din colţul străzii Filaretului. Mi se pare că aceşti copii ai stepelor au căutătura dârză şi duşmănoasă. Dar nici noi nu'i vedem cu ochi buni. Ce vor oaspeţii aceştia acum la noi ? Un steag turcesc ciuruit de gloanţe e dus în fruntea convoiului : zdrenţele lui nu se mişcă în adierea vântului, ele atârnă jos ca aripa paserii rănite. Cântăreţii din fruntea convoiului, cântă. Dar par'că nu mai cântă aşa vesel cântecul lor ca atunci când i-am văzut pornind spre câmpul de războiu. Tremură în glasuri ceva tânguios: o fi jalea pentru fraţii căzuţi acolo, sub întăriturile Plevnei sau în troienile Balcanilor, o fi dorul stepelor cu zări nemărginite....

3 Aprilie.—Sufletul mi s'a umplut de întuneric. Moartea a intrat cu paşi de lupi în casa noastră şi a răpit dintr'ânsa podoaba ei.

Ca un trăznet a căzut pe noi. Rahela, dulcea soră... Mi-erà mai scumpă decât lumina ochilor. Şi cine n'o iubeà ? Erà blândă şi sfântă în nevinovăţia ei. Numai 20 de ani aveà. Mlădioasă ca trestia de baltă, cu ochii ca doi sori cu resfrângeri de aur, cu mătasa lucie a părului negru a căruia bogăţie îi înecà fruntea albă şi cădeà în valuri până la genunchi, cu fildeşul dinţilor strălucind când zâmbetul vrăjitor îi deschideà buzele purpurii,—erà frumoasă ca un crin de primăvară, ca primăvara care mijià afară. Şi erà fericită în tânăra ei căsnicie. De trei luni se căsătorise cu alesul inimei sale şi—mamei îi şoptise dulcea taină —simţia tresărind în ea o nouă viaţă, rod al dragostei. Alaltăeri, într'o mândră după amează de Aprilie, când

www.dacoromanica.ro

toată firea izbucneà în verdeaţă şi miresme, sub seninul albastru al cerului, ea s'a dus la soră-sa mai mare. Dela dânsa la capătul stradei Șelari, erà numai o bucată de drum. O urmăream cu ochii prin fereastră, mama şi eu. Şi o clipă ne-am întrebat dacă bine am făcut de am lăsat-o să meargă singură. Pentru că ştiam că de câteva zile s'a întors, el, fratele cumnatului meu. Iubià pe soră-mea cu tot focul firei sale pasionate. Respins de ea, el plecase la Viena, după căsătoria ei, crezând că-şi va potoli aleanul. Dar fără de veste s'a întors. Ne temeam de el. O, de ce n'am ascultat imboldul inimei, ca s'o însoţesc!...

...N'a trecut mult şi ne-am pomenit cu servitoarea sorei mele venind în goană cu toate semnele spaimei: „ Veniţi, mă rog, —gâfâe ea— s'a întâmplat o nenorocire". Totul se înnegurează în preajma noastră. Dăm fuga, pe jos, cu capul gol. Iacă-ne la podul peste Dâmboviţa; de aici peste strada Carol şi până la locuinţa sorii mei, o învălmăşeală neagră de lume. Ni se face uliţă prin norod. Pătrundem în gangul îngust, urcăm şovăind scara şi aici, pe uşa dată de perete, cu o singură privire ni se arată înfiorătoarea vedenie.

Mama, cu un ţipăt sfâşietor, se năruе în prag; eu mă clatin şi dau să cad, dar cinevà mă cuprinde în braţe. Deschid larg ochii şi văd— şi văd acest lucru oribil care'mi înghiaţă sângele.

Este ea, Rahela; zace, rece şi galbenă ca ceara, pe canapea. Sânul ei alb ca alabastrul e descoperit, şi pe el se văd mici crestături cu buze roşii. Sunt rănile prin care s'a scurs viaţa îngerului, urmând oţelul blestemat pe care asasinul l'a împlântat în inima ei. E moartă! Dar parcă doarme: faţa ei poartă tră-

www.dacoromanica.ro

săturile copilăriei, ca şi când în ultimele clipe ar fi retrăit cei douăzeci de ani ai scurtei sale vieţi. Şi acolo în pat e culcată soră-mea Clara. A încercat să apere surioara, s'a aruncat între ea şi pumnalul ucigător, şi monstrul în oarba sa furie, a rănit-o. Ea a văzut stingându-se ochiul surorei şi a cules ultimul ei suspin. In odaia de alături zace într'un colţ ucigaşul care după isprava lui şi-a întors arma împotriva sa. Dus la spital, şi-a făcut seama singur...

Au adus'o acasă. Am acoperit'o cu flori, surorile ei plăpânde pe cari atât le-a iubit. S'au aprins lumânările la căpătâiul ei. Dar ea nu le mai vede. Am vegheat noaptea nesfârşită, chinuitoare. Iată albul zilei: natura se trezeşte la viaţă nouă, numai tu nu te mai întorci! Iată uşa iatacului tău deschisă!—nu mai vii! Te aştept să cântăm duetul ce 'l iubeşti atât, pe care 'l cântai atât de dulce şi de duios: *Le rossignol chantait*—din Petite Mariée... Dar nu. Privighetoarea a plecat în alte ţinuturi dincolo de hotarul lumesc. Cuibul blândei privighetori e pustiu — şi ea nu va mai cântă, niciodată, niciodată...

www.dacoromanica.ro

XXIV

Plecarea din țară. — Berlin. — Tratatul de comerciu cu România în Reichstag.

(1878)

27 April.—Sănătatea mea a fost rău zdruncinată în urma tragicei morți a iubitei mele surori. Medicii stărue să plec. Mă despart cu greu de familia îndurerată, mai ales de buna mea mamă, căreia cruda durere i-a frânt inima, și care în disperarea ei caută sprijin în ceilalți copii. Dar ne-am înțeles să ne întâlnim peste puțin în streinătate, unde mă voi afla eu. La gara Piteşti mă întâmpină tata: părul i-a albit în noaptea aceea cumplită. Ne îmbrățișăm în tăcere: lacrimile spun jalea noastră.

Până la Turnu-Severin, drumul pare fără sfârșit. Vremea e în armonie cu aleanul meu. Vântul geme tânguios, suluri de negură se ridică, și ploaia bate în ferestrele vagonului. Trenul e tixit de militari. La toate stațiile se urcă și se scoboară ofițeri. Ei vin din toate părțile țării, după un ordin al ministerului care'i recheamă de zor. Ofițerii sunt necăjiți neștiind rostul acestei chemări. Un colonel zice: e o curată păcăleală. Un alt ofițer e de părere că armată e trimisă în Oltenia pentru ca rușii să n'o trimeată în Siberia!

www.dacoromanica.ro

Ofițerii râd, dar colonelul se uită încruntat și râsul încetează.

Ajunși la Turnu-Severin o neplăcută surprindere ne așteaptă: aflăm că sosirea vaporului este îndoelnică din pricina greutăților pe cari rușii o fac navigației. Dar ni se spune că din Orșova va plecà negreșit un vapor a doua zi. Ne hotărâm iar să mergem înainte și sosim la Vârciorova la 9 seara. De acì tocmim o trăsură încăpătoare până la Orșova. Vizitiul care e și stăpânul trăsurii mână caii fără zor, dar gura lui o ia la întrecere cu clinchetul clopoțeilor. El nu contenește a ne lăuda *hotelul* lui din Orșova unde vom fi adăpostiți ca în sânul lui Avram. La graniță, vameșul, prieten cu gazda noastră, ne vorbește într'o românească aproape neînțeleasă, întreabă dacă suntem „niscaiva oameni mari“ și dacă aude că sunt *consul*, ne dă drumul numai decât. Pornim înainte în liniștea înserării. La dreapta avem munții păduroși cari își tivesc spinările fantastice pe pânza zării, la stânga freamătă domol Dunărea și zărim sclipirile valurilor ei argintate. Undevà, deasupra noastră, cântă o privighetoare. Natura ne învălue cu toată vraja ei. Intr'un târziu ajungem la mult lăudatul *otel*. Băgăm de seamă că stăpânul a tăiat-o grozav de tot. In restaurant mă lovesc cu capul de tavan. Dar odăile sunt încăpătoare și curate, și paturile fără împrejurări—supărătoare.

28 Aprilie.—La 5 dimineața sunt sculat. Piața în fața hotelului e plină de lume la această oră timpurie. Oamenii sunt gătiți: e zi de Paște. Plecăm spre Budapesta.

Berlin 22 Mai.—Sunt de câteva zile iar aici, ca să consult doctori. Ei mă trimit la Marienbad. Cât s'a

www.dacoromanica.ro

schimbat aici dela 1866 când am debarcat în bunul Berlin! Ceeace semănă atunci cu un oraş în aromeală, e azi Capitala imperiului german, cu pulsul unei vieţi sgomotoase, iar oamenii s'au desmorţit şi umblă ţanţoşi, încrezuţi. Ce predomină însă în icoana oraşului e mutra cu *zweierlei Tuch:* militarul. Mai exact: ofiţerul, sclivisit, spilcuit şi cu mustaţa îmbârligată, el se grozăveşte cu aere de cuceritor pe străzile Berlinului şi prin geamul rotund vărât în ochiu priveşte de sus prostimea cazonă. Aceasta pentru el e—*Luft.* Omul începe abia de la locotenent. Dar ciudat — chiar şi *ţivilul* recunoaşte această fiinţă superioară. Militarul este gloria şi temeiul naţiei întregite, şi civilul îşi pune cu mândrie pe cartea sa de vizită: *Rezerve-Leutenant.* Toţi îi fac temeneli. Şi doară se zice şi se repetă că biruinţele ei Germania le datoreşte dascălului, puterei morale! Noroc că acest *Schulmeister,* această dăscălime, îşi urmează în tăcerea şcolii, a laboratorului, a studiului, a atelierului, opera ei de cultură. Şi în vălmăşeala acestei goane înfrigurate după bunuri materiale, poporul de *poeţi* şi *cugetători* nu va uită idealismul său. In fluviul culturei lumei, afluentul geniului german nu trebue să lipsească.

Tocmai acum trufia naţională e la apogeul ei; Berlinul va fi probabil locul de întrunire al Congresului European şi Cancelarul Imperiului, *samsarul cinstit,* preşedintele lui.

Dar vai!.... Cea mai mare schimbare s'a făcut *în mine.* In sufletul meu de filistean, ca într'o oglindă aburită, lucrurile se resfrâng altfel decât în acel al tânărului student care a debarcat acì la 1866, gata să cucerească lumea şi văzând toate în fardul trandafirìu....

www.dacoromanica.ro

Doctorii mă trimit la Marienbad.

Am avut prilej să fiu față la ședința memorabilă a Reichstagului din 14 Mai. La ordinea zilei era tratatul de comerț cu România. Prezidează *Mica Excelență*, *Windhorst*, șeful puternicului partid clerical. *Eduard Lasker* ia cuvântul. Cum? Omulețul ăsta neizbutit, cu capul mare pe picioare subțiri și mici— șeful partidului național-liberal, cel mai temut adversar al Cancelarului de fer? Dar tăcere: micul Lasker începe a vorbi, și —o minune— ce uriaș ie omulețul acesta prin vraja vorbei sale! Ea vine întâi: înceată, dibuind, și se aude un slab accent. Curând, însă, devine vie, curgătoare. Ea nu isvorește caldă din adâncurile simțirei, ci vine limpede și curată ca apa părâului în matca sa lină, linîștită. El e înainte de toate cugetare, idee —dar tocmai aceasta impresionează auditorul său. Deputații îl înconjoară și prelații fac zid negru în preajma sa. El scarmănă strașnic proiectul, și-l denunță ca o călcare îndrăzneață a constituției imperiului. Cu toate că s'a deslușit mișcarea antisemitismului german, al căreia crainic este Pastorul Curții *Stöcker*, pe care Bismarck îl ațâță pentru a scăpà de vajnicul său adversar politic Lasker, acesta se știe în simpatie deplină cu partidul ultramontan când apără libertatea religioasă. Țara e doar în toiul *Kulturkampfului!* După el vorbește economistul dr. Bamberger, și apoi *Kardorff*, fruntașul partidului conservator. Acesta găsește vorba lapidară: „este inadmisibil", strigă el, „ca printr'o lege a Imperiului *să creăm germani de clasa întâi și a doua*, după religia lor, *de dragul României*".

Proiectul se trimete în cercetarea unei comisiuni și de acolo —nu s'a mai întors.

www.dacoromanica.ro

XXV

Congresul din Berlin.—Art. 44 al tratatului din Berlin şi rostul lui.

Marienbad, Iulie.—De câtăva vreme mă aflu aici. Mama şi surorile au venit şi ele şi toată grija noastră este să alinăm jalea bunei noastre mame, care vede încercările noastre şi îşi ascunde pe cât poate chinul. Durerea parcă ne-a apropiat mai mult. Marienbad e o idilă, o grădină înflorită în încântătorul cadru al dealurilor verzi. Imi fac regulat cura la *Kreuzbrunn*, şi-mi golesc tacticos paharele cu apă din isvorul tămăduirei. Pe promenadă, o mulţime venită din toate părţile lumii se plimbă în sunetul muzicei. Flirtul e în toiul său; privirile galeşe se încrucişează, florile sunt peţitoare. Pe alocurea, în rariştele mulţimei, staţionează grupuri vorbind cu însufleţire. Desbaterile Congresului din Berlin absorb interesul tuturor. Fireşte că şi eu le urmăresc cu înfrigurare. Congresul a votat pentru noul stat Bulgaria, pentru Rumelia-Orientală şi Serbia, libertatea religioasă ca o *condiţie* a independenţei. Hotărârile au fost luate în unanimitate, după interesante desbateri. Chiar delegaţii Ruşi au dat învoiala lor, — fără ca arhireacţionarul Prinţ Gorciacof să fi mormăit.

Acum vine rândul României. Miniştrii Brătianu şi

www.dacoromanica.ro

Kogălniceanu sunt la Berlin şi aflu că vor fi primiţi să expue vederile României înaintea Congresului. Ah dacă ar face declaraţia spontană că România va infiripà egalitatea tuturor fiilor săi fără deosebire de religie, ce gest frumos ar fi, şi ce putere morală ar dà ţării pentru a apărà dreptăţile sale în ceeace priveşte Basarabia ! Dar, am slabă speranţă. Politicianii noştri vedeà-vor mai departe decât lungul—tarabei lor !

In dimineaţa zilei de 2 Iulie îmi făceam ca de obiceiu, cura. Aşteptam cu nerăbdare ziarele. In sfârşit soseşte vânzătorul. Mă reped la el şi pun stăpânire pe cel dântâiu exemplar. Il desfac şi citesc :

Berlin 1 Iulie. **Azi Congresul European a hotărât egala îndreptăţire a Evreilor Români.**

Un val de sânge mi se urcă la inimă. Citesc încă odată. Slovele joacă înaintea ochilor. *Egala îndreptăţire a Evreilor Români,* aceasta citesc, dar îmi pare că nu pricep. Apoi mă întreb : cum a putut un lucru aşa uriaş, atâtă nemărginire să încapă în aşa puţine cuvinte ? Deodată, ca împins de o putere nevăzută, dau razna prin mulţime. Paharul îmi scapă din mână. Câţiva prieteni încearcă să mă oprească. Ii îmbrâncesc înlături şi urmez fuga mea nebună spre biuroul telegrafic. Acolo trimit o telegramă lui Peixotto la Lyon :

„Bucură-te cu noi. Jerfele d-tale răsplătite. Desăvârşita noastră libertate hotărâtă".

Apoi telegrafiez lui Adolf Weinberg. Seara vine răspunsul lui Peixotto :

„Gloire à Dieu, à lui toute reconnaisance. La Roumanie devient maintenant en vérité l'Etoile de l'Orient. Salut à tous".

www.dacoromanica.ro

A, este o plăcere să trăeşti în aceste clipe înălţătoare. In alte vremuri soboarele ecumenice alcătuite din înaltele feţe ale Bisericii, se adunau pentru a apăra unitatea credinţei, *causa fidei*, aruncând fulgerele anatemei împotriva schismaticilor şi ereticilor, ba chiar arzându-i pe ruguri, cum a făcut Soborul din Konstanz (1414—1418) cu nenorocitul Iohan Huss. Azi Soborul European înscrie în pravila naţiunilor şi consfinţeşte ca princip de drept public internaţional cea mai sfântă libertate: *libertatea conştiinţei!*

Ţi-e drag să trăeşti ca să vezi această înfiripare progresivă a idealului de solidaritate şi libertate omenească!

Câteva zile în urmă am putut ceti procesul-verbal cuprinzând desbaterile Congresului asupra chestiunei noastre. Este protocolul No. 10 şi poartă data de 1 Iulie 1878. Congresul ascultase înainte pe miniştrii Brătianu şi Kogălniceanu, cari au pledat împotriva răpirei Basarabiei, fără a atinge cu nici un cuvânt chestia arzătoare a Evreilor.

Preşedintele, Prinţul Bismarck, a deschis desbaterile observând că este vorba a se şti dacă Puterile înţeleg a recunoaşte independenţa României. După ce reaminteşte că Valahia şi Moldova s'au întrunit într'un singur stat, şi că mai multe Puteri au recunoscut această stare de lucruri încheiând cu România convenţiuni comerciale, Cancelarul zice:

„Cu toate acestea, Europa singură are dreptul a-i sancţionă independenţa; ea trebue să-şi pună întrebarea: sub ce condiţiuni va luà această importantă hotărâre şi dacă crede că condiţiile vor fi aceleaşi ca cele statornicite de Congres pentru Serbia".

www.dacoromanica.ro

Cel dintâi ia cuvântul delegatul *Franței*, d. *Waddington*, care declară că:

„Credincioși principiilor de cari s'au inspirat până acum, împuterniciții francezi cer ca Congresul să pue independenței române aceleași condiții ca independenței sârbești. Excelența sa nu-și ascunde greutățile localnice cari există în România, dar după ce a cercetat de aproape argumentele ce se pot valorà într'un sens și într'altul, împuterniciții Franței au socotit preferabil de a nu se depărtà dela marea regulă a egalității de drepturi și libertății cultelor. Este greu, dealtminteri, ca guvernul român să respingă, pe teritoriul său, principiul admis de Turcia pentru supușii săi. Excelența sa socoate că nu se poate stà la cumpănă, că România, cerând să intre în marea familie europeană, trebue să primească sarcinile și chiar neajunsurile situației ale căreia folos îl cere, și că multă vreme nu se va mai găsì un prilej așa de solemn și hotărâtor pentru a afirmà din nou principiile cari fac onoarea și puterea națiunilor civilizate. Cât despre pretențiile localnice d. Intâi Împuternicit al Franței socoate că vor fi mai ușor biruite când aceste principii vor fi fost recunoscute în România, și că neamul evreesc va ști că n'are nimic de așteptat decât dela propriile lui silinți și dela solidaritatea intereselor sale cu acelea ale populației pământene. D. Waddington încheie stăruind ca aceleași condiții de ordine politică și religioasă rânduite pentru Serbia să fie impuse și statului român.

Aceste vorbe nobile și luminoase ale reprezentantului Franței sunt sprijinite de *Prințul Bismarck*, într'o cuvântare scurtă dar puternică și interesantă prin argumentele ei. Prințul Bismarck făcând *aluziune la*

www.dacoromanica.ro

principiile de drept public în vigoare după constituţia imperiului german şi la interesul pe care opinia publică îl pune pentru ca aceleaşi principii urmate în politica internă să fie aplicate politicei externe, declară că se uneşte, în numele Germaniei, cu propunerea franceză.

Contele Andrassy aderă la propunerea franceză, iar Lordul Beaconsfield zice că:

„Dă o desăvârşită adeziune în numele guvernului englez la propunerea franceză. Excelenţa sa nu poate presupune o clipă că Congresul ar recunoaşte independenţa României fără această condiţie".

Imputerniciţii Italieni fac aceeaşi declaraţie. Chiar Prinţul Gorciacof „referindu-se la expresiunile prin cari s'a motivat propunerea franceză şi *cari dau cea mai mare întindere libertăţii religioase,* se uneşte pe deplin cu această propunere".

Dar cel d'al doilea delegat Rusesc, Contele Şuvalow, se grăbeşte să adauge că: *adesiunea Rusiei la independenţa României este încă subordonată la primirea de către România a retrocesiunei reclamate de guvernul Rus.*

In sfârşit, după ce delegaţii otomani declară că: „nu ridică nici o obiecţiune contra principiilor prezentate de împuterniciţii francezi", Preşedintele constată că: *„Congresul este unanim de a nu acordă independenţa României de cât cu aceleaşi condiţii impuse Serbiei".*

Comitetul de redacţie al Congresului prezintă Congresului raportul său în şedinţa din 10 Iulie. Cele urmate în această şedinţă sunt cu deosebire însemnate.

Raportorul comitetului, d. Desprez, zice:

„Asupra art. 5 al căruia obiect este egalitatea

www.dacoromanica.ro

drepturilor şi libertatea cultelor, s'au ivit greutăţi de redacţie; într'adevăr acest articol este comun Bulgariei, Muntenegrului, Serbiei şi României, şi comisiunea trebuia să găsească o singură formulă pentru deosebite situaţii; a fost în deosebi anevoe de a cuprinde într'însa pe israeliţii din România, a cărora situaţie este nedeterminată din punctul de vedere al naţionalităţii. Contele de Launay, în scopul de a prevenì orice nedumerire, a propus, în cursul discuţiei, inserţiunea următoarei fraze: *„Israeliţii din România, întru cât nu aparţin unei naţionalităţi streine, dobândesc de plin drept naţionalitatea română“.*

Delegatul Italiei a vrut să înlăture prin această definiţie: a *evreilor pământeni,* faimoasa sistemă urmată de sfetnicii noştri politici, dela 1866 încoace, de a tăgăduì fiinţa evreilor pământeni şi a-i lovì pe la spate ca *străini.* Dar prinţul Bismarck, nu pentru a combate amendamentul, ci pentru că prevedeà, pare-se, noui obiecţiuni ruseşti, „arată neajunsurile ce s'ar puteà ivì din schimbarea hotărârilor primite de Congres şi cari au fost baza lucrărilor comisiunei de redacţie. *Este necesar ca Congresul să se împotrivească la orice încercare de a revenì asupra fondului“.*

Şi cum că a avut dreptate Cancelarul, se dovedì îndată. Căci după ce d. Desprez declară că comisiunea a păstrat redacţia primitivă, „care pare de natură a împăcà toate interesele în cauză“, şi d. de Launay cerù *trecerea propunerei sale în Protocol,* prinţul Gorciacof reaminteşte *observaţiunile ce a prezentat într'o şedinţă trecută, în privinţa drepturilor politice şi civile ale israeliţilor din România.* Alteţa Sa nu voeşte să reînoiască obiecţiunile sale, dar ţine

www.dacoromanica.ro

să declare *din nou* că nu împărtăşeşte asupra acestui punct părerea enunţată în tractat.

Am căutat multă vreme ca să găsesc „observaţiile" pe care le pomeneşte prinţul Gorciacof, şi am dat de ele în desbaterile din 28 Iunie privitoare la — *Serbia*. Inălţimea Sa Rusească n'a fost de loc atunci la — înălţime, şi i-ar fi prins mai bine să nu amintească de acea desbatere în care a suferit o înfrângere desăvârşită în cât a trebuit să atenueze declaraţia sa şi să vie în ajutorul lui chiar colegul său contele Şuvalow spre a şterge urâta impresie pricinuită de cel mai înalt Cinovnic al Ţarului.

In acea şedinţă din 28 Iunie, Lordul Salisbury şi d. Waddington au propus să nu se încuviinţeze independenţa Serbiei de cât cu condiţia la fel cu cea impusă Bulgariei privitoare la libertatea religioasă. La această propunere prinţul Gorciacof făcu următoarea observaţie:

„Dacă nu e vorba de cât de libertatea religioasă, prinţul Gorciacof declară *că ea a fost totdeauna aplicată în Rusia* (!); din partea sa dă acestui princip învoirea cea mai deplină şi ar fi gata a'l întinde în înţelesul cel mai larg. Dar dacă e vorba de *drepturi civile şi politice, Luminăţia Sa cere să nu se confunde israeliţii din Berlin, Paris, Londra sau Viena, cărora nu se poate desigur refuză nici un drept politic şi civil cu evreii din Serbia, România şi câteva provincii ruseşti, cari sunt, după părerea lui, o adevărată plagă pentru populaţiile pământene.*

Această eşire deopotrivă de uimitoare prin nesinceritatea şi violenţa ei — admiraţi deosebirea făcută între libertatea religioasă şi drepturi civile şi politice, şi între *israeliţi* şi *evrei!* — pare a fi făcut o foarte

www.dacoromanica.ro

rea impresie asupra ilustrei adunări. Aceasta se desluşeşte din procesul verbal al şedinţei, oricât de concisă şi de scurtă este redactarea lui. Cel dintâi, prinţul Bismarck dă o lecţie Luminăţiei Ruseşti respunzând la atacul său violent împotriva evreilor din Serbia, România şi Rusia astfel:

„Se cuvine poate să se atribue ştirbirii drepturilor civile şi politice această regretabilă stare a evreilor.“

Observaţie fină şi profundă care a trebuit să usture straşnic pe Gorciacof! Acesta se şi grăbì să bată în retragere zicând că drepturile civile şi politice nu pot fi atribuite *în mod absolut* evreilor din Serbia, iar contele Şuvalow, ca să'l scoată pe şeful său din strâmtoare, adăugă în privinţa evreilor ruşi de cari vorbise Gorciacof, că: „speră că în viitor, se vor puteà împiedicà neajunsurile de netăgăduit, arătate de prinţul Gorciacof, *fără a atinge libertatea religioasă a căreia desvoltare o doreşte Rusia*“.

După ce toţi împuterniciţii au vorbit pentru propunerea făcută, presidentul, constatând votul, declară că:

„Congresul primeşte independenţa Serbiei, dar sub condiţiunea ca libertatea religioasă să fie recunoscută în Principat“.

Şi spre a nu lăsà nici o îndoială asupra rostului acestei hotărâri, prinţul Bismarck adăogă:

„Comisiunea de redacţie, formulând această hotărâre, *va trebuì să constate legătura statornicità de Congres între proclamarea independenţei sârbeşti şi recunoaşterea libertăţii religioase*“.

Este locul a se zice aici că dacă tăceà prinţul Gorciacof, — rămânea filozof!

Iată acum faimoasele art. 43, 44 şi 45 din tratat:

www.dacoromanica.ro

Art. 43.— Inaltele părți contractante recunosc independența României, legând-o de condițiile expuse în cele două articole următoare :

Art. 44.— In România, deosebirea de credințe religioase și de confesiuni nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceeace privește bucurarea de drepturi civile și publice, admiterea în slujbele publice, funcții sau onoruri sau excercițiul diferitelor profesii și industrii, în orice localitate.

Libertatea și practica exterioară a tuturor culturilor vor fi asigurate tuturor celor care țin de statul român ca și streinilor, și nici o piedică nu va fi pusă, fie organizației erarhice a diferitelor comuniuni, fie raporturilor lor cu șefii lor spirituali.

Naționalii tuturor puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România, fără deosebire de religie, pe picior de perfectă egalitate.

Art. 45.—Principatul României retrocedează Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei desprinsă de Rusia în urma tratatului din Paris dela 1856, mărginită la apus de talvegul Prutului, la miază-zi de talvegul brațului Kilia și de gura Stary-Stambul.

Basarabia e pierdută! Dar o înlocuește Dobrogea și un port pe mare. In schimb țara a câștigat *libertatea conștiinței*, princip constitutiv al conștiinței moderne, condiție esențială a intrării sale în comerțul statelor civilizate, ca *România Independentă* acum, ca *Regatul Român* apoi! Și, folosindu-se de câștigul acelor copii ai săi cari au fost până acum scoși din sânul neamului prin uneltirile politicianilor, se va închega legătura între toți fiii țării și se va începe o viață nouă de puternică rodire.

Vrednice de luare aminte sunt desbaterile Congresului, nu numai pentru că lămuresc textele tratatelor dar și pentru că în Protocoale se află dispoziții cari au aceiaș tărie ca și cele trecute în tratat. Să spicuim câteva puncte mai de seamă :

1. Tratatul din Berlin vrea să împace interesele

www.dacoromanica.ro

slave cu acele ale Europei, adică tratatul de la San Ștefano cu tratatul din Paris, pe care'l întregește, schimbând unele dispoziții din el și lăsând neatinse celelalte.

Aceasta rezultă din preambulul tratatului unde se zice că „Puterile semnatare doresc să reguleze *dans une pensée d'ordre européen*, potrivit stipulațiunilor tratatului din Paris din 30 Martie 1856, chestiunile ridicate în Orient prin întâmplările ultimilor ani și prin războiul căruia i-a pus capăt tratatul preliminar de la San-Ștefano".

Apoi se spune ritos în art. 63 :

„Tratatul din Paris de la 30 Martie 1856, precum și tratatul din Londra de la 13 Martie 1871, sunt menținute în toate acele dispoziții ale lor cari nu sunt oborâte sau schimbate prin dispozițiile de mai sus".

Or, convenția din Paris de la 1858, întocmită de Puterile garante, primită și recunoscută de România ca *lege fundamentală* a ei (cum o rostește Statutul desvoltător al convenției din 2 Iulie 1864) ca bază a existenței ei politice hotărăște în art. 46 soarta evreilor români. Acest articol „lasă la dispoziția României a pune în practică acordarea drepturilor politice evreilor, *însă arată ca direcție în viitor ca să li se dea odată*". (Vezi *T. L. Maiorescu* în discursul său din Cameră în ședința de la 10 Septembrie 1879). De acì reese că congresul din Berlin aveà deplină cădere a se ocupà de soarta acelor evrei români cari acum sunt priviți ca *străini* și chiar înlăturați de la dreptul de naturalizare prin faimosul articol 7 al Constituției noastre!

2. Rostul articolului 44 al tratatului din Berlin este dar voința Puterilor Europene de a face aceea ce n'a

www.dacoromanica.ro

făcut România. Prin art. 46 din Convenţia de la Paris Puterile au lăsat României sarcina de a pune în practică acordarea drepturilor politice la Evreii pământeni. Acum ele nu vor numai să „arate direcţia în viitor“ ci *înţeleg a hotărâ singure şi d'adreptul egala lor îndreptăţire.*

Această intenţie se întăreşte prin propunerea făcută de Contele de Launay la şedinţa Congresului din 10 Iulie 1878 (Protocol No. 17) despre care am vorbit mai sus, şi care tinde a se declară, în Tratat chiar, că *„Israeliţii din România, întru cât nu sunt de naţionalitate străină, dobândesc de plin drept naţionalitatea română“.*

Propunerea nu s'a trecut în textul tratatului după observaţia Principelui Bismarck „de a nu se mai reveni asupra fondului“. De aceea, după cererea Contelui de Launay, Congresul a încuviinţat *trecerea în Protocol a propunerii sale.* Dealtminteri, cum că aceasta este neîndoielnica voinţă a Puterilor se învederează şi dintr'un alt fapt. Cu ocazia desbaterilor asupra art. 35 din Tratat relativ la Serbia, *şi care este la fel cu art. 44 pentru România,* Prinţul Milan al Serbiei se grăbise să declare prin ministrul său, d. Ristici, că se va folosi de cea dintâi ocazie, după încheierea păcii, ca să desfiinţeze *pe cale legală* [1]) cea din urmă mărginire care fiinţează încă în Serbia cu privire la evrei. Preşedintele, comunicând Congresului această declaraţie in şedinţa din 4 Iulie, a adăugat că: „cuvintele pe *cale legală* par o rezervă pe care o semnalează atenţiunei înaltei Adunări. Prinţul de Bismarck crede că trebue să constate *că în*

[1]) D-nu Ristici voia să zică „pe cale *legislativă*“.

www.dacoromanica.ro

nici un caz această reservă nu poate slăbi autoritatea hotărârilor Congresului".

Este dar neîndoelnic că Congresul a înțeles ca hotărârile sale să aibă putere în statele respective, fără a atârna de acțiunea puterilor legiuitoare din aceste state. Cu alte cuvinte: *egala îndreptățire* a evreilor și altor eterodoxi pământeni se statorniceşte ca făcând parte din *dreptul internațional.*

Prin acest caracter *imperativ* art. 44 al Tratatului din Berlin depășește art. 46 al convenției din Paris dela 1858.

3. Altă chestie interesantă de care nu se pomenește în tratat se găsește în procesele-verbale ale Congresului. Aceasta este chestia *garanțiilor.* In afară de garanția inerentă oricărei înțelegeri internaționale, după care fiecare din semnatari își ia, prin iscălitură și ratificare, îndatorirea de a executa și a cere executarea de la ceilalți, împuterniciții Rusiei au cerut de rândul acesta chezășuirea printr'o *„garanție colectivă și solidară*". La ședința din 3 Iulie Prințul Gorciacof a întrebat Congresul „cari sunt principiile și modul prin cari înțelege să chezășuiască îndeplinirea înaltelor sale hotărâri". In ședința următoare se luă în desbatere această propunere neobișnuită și desbaterile se urmară în ședințele din 10 și 11 Iulie. La 10 Iulie Prințul Gorciacof prezintă următoarea propunere modificată:

„Europa dând sancțiunea sa cea mai solemnă și cea mai obligatorie hotărârilor Tratatului din Berlin, înaltele părți contractante privesc totalitatea articolelor acestui act ca alcătuind un întreg de hotărâri a căror punere în lucrare se îndatorează să o controleze și să o supravegheze, stăruind într'o îndeplinire desăvârșită potrivit intențiilor lor.

www.dacoromanica.ro

„Ele își rezervă de a se înțelege la trebuință asupra mijloacelor menite să asigure un rezultat pe care nici interesele generale ale Europei nici demnitatea Marilor Puteri nu le permit să le lase a fi invalidate".

Lordul Salisbury, ocrotitorul Turciei (Anglia avea Ciprul în buzunar!), ceru tipărirea acestei propuneri și în ședința din 11 Iulie Contele Andrassy propuse a se primi numai întâiul alineat, cel d'al doilea putând fi tălmăcit ca o lipsă de încredere a Congresului în rezultatul lucrărilor sale.

Lordul Salisbury se opune. Caratheodori Pașa vede în propunerea rusească un semn de neîncredere. Prințul Gorciacof stărue cu încăpățânare și caută a da propunerii sale o mai mare greutate arătând că ea pornește din porunca expresă a „împăratului, Augustului său Suveran". Cu toate acestea propunerea lui Gorciacof cade.

Se lămurește din aceste desbateri, cari au ocupat trei ședințe, că Congresul socoate toate hotărârile Tratatului ca *un tot nedespărțit* și semnătura Tratatului ca sancțiunea cea mai solemnă alături de care orice altă garanție ar fi de prisos sau chiar primejdioasă.

www.dacoromanica.ro

XXVI

Impresia în ţară—Ostende.—Paris

(1879)

Primesc ştiri şi gazete din ţară. Hotărârea Congresului a stârnit stupoare întâi, apoi o furtună năprasnică în lumea care la noi înfăţişează „opinia publică", adică o mână de oameni înregimentaţi în cazarma partidelor politice şi în presa de partid. Se lapidează Marile Puteri şi se răstignesc — Evreii. In acest sodom de înjurături, de învinuiri, de ameninţări, nu se aude nici un glas împotriva adevăraţilor urzitori ai art. 44, care se denunţă ca o *umilire* a ţării. Ce lesne'ţi vine să osândeşti pe alţii pentru păcatul tău! Dacă politicianii noştri ar sta de vorbă cu conştiinţa lor ar trebui să zică: *nostra culpa, nostra maxima culpa.* Cine altul este vinovat decât aceia cari au săvârşit la 1866 crima articolului 7 din întâia noastră Constituţie? Acea „nechibzuită redactare", după cum a zis T. L. Maiorescu, *„trebuia să se pedepsească odată".* [1]) Şi ar fi fost în putinţa şi datoria cârmuitorilor noştri să ispăşească păcatul şi să cruţe ţara de această umilinţă. De ce n'au făcut'o? Poate din nevrednicie, poate că sunt rău nărăviţi, şi

1) Vezi ale lui Discursuri Parlamentare, Vol. II p. 127.

www.dacoromanica.ro

năravul leac nu are! Un singur om de stat a avut pătrunderea limpede să prevază ce se va întâmplà prin firea lucrurilor, şi a arătat calea pentru a preveni catastrofa. Acest bărbat este *Mihail Kogălniceanu.* Ne-a spus'o singur el în şedinţa Senatului din 8 Martie 1879. Transcriu aici întreg pasajul din discursul său :

„D-lor, asemenea în chestiunea israelită nu aţi voit a mă crede; eu eram reprezentantul mai special al politicei externe, eu am avut onoare de a spune, şi nu odată, înainte de a merge la Berlin şi în deosebi în sala consiliului de miniştri, în faţa miniştrilor, a senatorilor, a deputaţilor, am conjurat pe toţi ca, până vom merge noi la Berlin, ţara să facă cevà în această cestiune, căci altfel vor face străinii! Şi atunci iarăşi n'am fost ascultat. S'a sculat onor. d. Dimitrie Sturza, astăzi ministru de finance, şi a zis că congresul dela Berlin aveà să se ocupe de multe alte cestiuni mai importante de cât cestiunea jidovească, şi că numai de această cestiune nu are să se ocupe, şi că eu eram foarte rău informat! Ei bine, din nenorocire eu am fost foarte bine informat, şi dacă tratatul de Berlin a tratat o cestiune în special până a pune puncturile pe iota, *a fost tocmai cestiunea israelită!"*

Când în amurgul zilei de 3 Iunie, Kogălniceanu comunică Domnitorului textul art. 44 el îl găseşte „în cel mai înalt grad jignitor", şi Domnitorul se grăbeşte să vază chiar în acea seară, pe Brătianu şi să discute cu el această „această formă jignitoare... [1]) Brătianu e de părere „că România nu trebue să a-

[1]) Memoriile Regelui.

www.dacoromanica.ro

rate nici un fel de susceptibilitate şi să se supue pur şi simplu condiţiilor Congresului". [1]) De aceiaşi părere e C. A. Rosetti [2]); şi agentul nostru din Berlin, *Vârnav Liteanu*—omul acesta ese acum la iveală şi se va afirmà în întâmplările ce se vor desfăşurà ca una din figurile cele mai luminoase şi mai nobile între bărbaţii noştri politici— telegrafiază că „singura cale demnă şi cuminte ar fi ca România să'şi exprime regretul pentru îndatorirea ce'i se impune de a părăsì Basarabia şi să declare că niciodată n'a făcut deosebiri religioase şi că în consecinţă *se va grăbì să introducă prin legi şi egalitatea de drepturi.*" [3])

S'ar părea dar că „factorii răspunzători" înţeleg a se supune. Cel ce a fost Preşedinte al Consiliului la 1866, este şi azi Primul Ministru. Şi-mi amintesc că el, în şedinţa Camerei din 21 Iunie 1866, a sfârşit cuvântarea sa haină împotriva Evreilor, cerând *„să se amâie chestiunea emancipării până când societatea română va fi liniştită, va fi asigurată"* — vremea a venit!

Şi celalt fruntaş al partidului, C. A. Rosetti, se va folosì oare de acest prilej ca să se pocăiască?

Işi va amintì scrisoarea lui din 11/23 Mai 1857 *publicată în „Israelitul Român"* din 7 Iunie 1857 (scrisoare reprodusă în *Românul* din 1868), ziar întemeiat de Armand Lévy? Intors atunci din exil, zice în acea scrisoare că între Israeliţi şi el sunt „mai multe legăminte de simpatie". Apoi, vorbind în termeni duioşi de iubitul său prieten *Rosenthal*, mort pentru ţară, îl arată ca „omul în care a găsit pentru prima

1) Memoriile Regelui.
2) Ibid, 4 Iulie.
3) Ibid.

www.dacoromanica.ro

oară întrunită inteligență, iubire, virtute, devotament, patriotism, și în culmea sa simțământul a tot ce este mare, frumos și nobil", și exclamă:

„Nu știu, fratele meu Rosental, când patria mea va puteà să'ți dea *cununa de martir, ce ai cucerit-o* cu sângele tău, dar știu că mulți ți-au ridicat un altar în inima lor și *că seminția ta va aveà în totdeauna în mine un frate adevărat*".

Și încheie scrisoarea astfel:

„Să ne unim dar, fraților, și spălând împreună cu lacrămile noastre rănile trecutului, să ne unim cu frăția deplină și cu credința nestrămutată, a rezidi din temelie templul unității, al dreptății și al libertății pe altarul căruia *să junghiem toate crezurile, toate nedreptățile, și toate patimile colosale ce fură cauza principală a suferințelor noastre*".

Își va aminti bătrânul om de stat aceste solemne făgăduinți date *seminției care trebuià să aibă* totdeauna în el un frate adevărat, și care până acum a găsit în el un dușman neîmpăcat? *Perseverare diabolicum!*

*

Ostende 20 August.—Din Marienbad am venit aici pentru a'mi desăvârși cura. Sunt însoțit de fratele meu mai mic, Iosif, care va merge împreună cu mine la Paris ca să studieze dreptul. Am văzut marea pentru întâiași dată aici! Și ceasuri întregi stau privind vecinic-schimbătorul joc al pânzei nemărginite de apă care se îngeamănă cu arcul zării. Când vremea e frumoasă, valurile irizate în ritmică mișcare își așternpe plajă horbotele înspumate pe cari furtuna le destramă svârlindu-le până sus pe dig. Ce vesel și sburdalnic, într'un spor de viață, este norodul de bărbați și femei cari se scaldă și se saltă pe valuri! Și ce priveliște drăgălașă este mulțimea copiilor care'și clădesc castelele lor în nisipul moale și văd, cu țipete

www.dacoromanica.ro

de bucurie, oastea valurilor cucerind cu încetul ce au durat ei! Îmi place să petrec cu ochii bărcile pescarilor cari, când marea e lină, lunecă uşor pe unde, şi să urmăresc mersul majestos al vapoarelor cari sapă brazde adânci în apă şi, sub flamura lor de fum negru, merg spre ţărmurile cretoase ale Angliei. Ah, cum pizmuesc pe cei cari vor vedeà ţara clasică a libertăţii, ţara lui Shakespeare! Trăesc doar în lumea închipuită de acest mare geniu şi, după „Hamlet", traduc acum pe „Iuliu Cesar".

Paris, 1879. — Iată-mă iar aici. Am reînceput viaţa de student. Am reluat studiile de drept, părăsite de la 1870 şi'mi împrospătez şi cunoştinţele generale la Collège de France şi la Sorbonne. Sunt mânat, afară de aceasta, de un nestăpânit dor de a'mi înseninà şi răcorì sufletul într'un alt mediu social de cât acela, înăbuşitor, în care trăesc, lupt şi sufăr de la 1870, în ţară.

Urmez cei trei ani de drept în acelaş timp, trecând de la un curs la celalt. Cel mai bun curs de drept civil îl face *Buffnoir* (anul al treilea). Dar studenţii se plictisesc de incursiile lungi în dreptul Roman şi îşi arată nemulţumirea târşiind cu picioarele. Profesorul se opreşte o clipă, dă din cap şi apoi, fără a spune un cuvânt, porneşte înainte, până când la răspântia unei controverse, târşiitul isbucneşte din nou.

Eram furios, căci tocmai această adâncire a materiei prin studiul isvoarelor, mă interesa mai mult.

Fratele meu Iosif s'a înscris în anul I şi s'a pus pe lucru. Avem un apartament drăguţ în Rue Racine, lângă Odéon.

Adolf Weinberg a venit cu mine aici! Am înduplecat pe acest om trăit bine şi răsfăţat să se facă

www.dacoromanica.ro

iar bucher şi să înveţe cartea pe care a legat-o de gard de atâţea ani! L'am ademenit mai ales prin motivul că erà *datoria* sa să se pregătească pentru rostul ce-l aşteptà în viaţa publică. Noblesse oblige.

Şi s'a aşternut pe lucru. A luat de profesor pe *Antoine Lévy*, fostul Rabin al comunităţilor din Iaşi şi Bucureşti, acum profesor la Saint-Louis din Paris. Om plin de carte, foarte răbdător şi migălos, Weinberg nu glumeşte. Munceşte câte 7-8 ceasuri pe zi, parc'ar dorì să câştige în câteva luni ce a perdut în 15 ani. Şi progresele sale sunt uimitoare. Adesea îl găsesc în odaìa sa de lucru, încovoiat pe carte, cu capul în mâini — un leu îmblânzit! Dar dacă ziua lucrăm pe capete, seara ne îndulcim cu nesaţ din viaţa pariziană, această viaţă fermecătoare, veselă, spirituală şi fină în exuberanţa ei.

Numai ce ese din Ecole de droit, mă grăbesc să trec Sena până la apartamentul luxos, în cartierul operei, unde şade Weinberg. El mă aşteaptă, şi după o masă luculică la *Noël et Peters* din Passages des Princes, mergem la teatre şi concerte. In primul rând la Comédie française, unde vedem repertoriul clasic jucat de artişti fără pereche. *Got* este în fruntea maeştrilor. Figurile întruchipate de el sunt dintr'o bucată, săpate par'că în marmură şi totuşi aşà de vii, aşa de adevărate şi de naturale, în cât nu turbură iluzia desăvârşită. Este stăpân pe meşteşugul de a nu trădà meşteşugul—*ars est celare artem*. Neuitată mi-a rămas reprezentaţia lui *Ami Fritz* (Nea Frăţilă) de Erckmann-Chatrian. *Got*, ca rabin alsacian, împreună cu *Febvre*, *Coquelin cadet* şi d-ra *Reichenberg*, alcătuiau un ansamblu de neîntrecută perfecţiune.

După casa lui Molière, ne atrage teatrul Palaìs Ro-

www.dacoromanica.ro

yal, unde musa comică franceză își are templul ei. Și ce veselie, Doamne! Mi-a rămas în minte piesa d-lor Meilhac-Halévy, „Le Mari dela débutante". Nu, nu se poate închipuì râsul nebun ce a cutremurat sala! Și râsul meu covârșea pe al tuturor! Dar trebuia văzută *M-elle Legault*, cu mutra ei de păpușe, făcând pe mironosița, de pe ale cărei buze nevinovate lunecau vorbele cele mai scabroase.

Intr'o seară eram iarăși la Comédie française. Se juca *Mercadet* de Balzac. După actul întâi, pe când ne plimbăm în foyer, reîncep stăruințele mele pe lângă Weinberg ca să se reîntoarcă în țară. Până atunci refuzase, voind să se așeze la Viena, unde familia sa, copiii și părinții se aflau de mulți ani. Cum sta încă în cumpănă, îi spun: „Știu că ești pe atât de bun pe cât ești de ambițios. Dacă n'ai fi așa bun ai fi periculos". El se oprește din mers, se uită lung și gânditor la mine și apoi îmi spuse repede, ca cineva care se rostește în grabă spre a nu se mai putea căì: „Da, mă întorc cu d-ta în țară. *Cu d-ta*, auzi? și cu condiția să rămâi alături de mine, în strânsă prietenie și muncă comună". Mi-era nespus de drag această grădină de om și speram că vom putea lucra cu spor pentru progresul politic și cultural al neamului nostru îngenunchiat. Credeam emanciparea fraților noștri așa de apropiată și așa de sigură! După teatru am mers la un restaurant pe Boulevard des Italiens: în lumina orbitoare care se revărsà din lămpile electrice, în sunetul glasurilor vesele ce umpleau sala, în clinchetul potirelor de șampanie ce se goleau și se ciocneau la mesele încărcate cu bunătăți și trufandale, noi am închinat în tăcere pentru izbânda idealului nostru....

www.dacoromanica.ro

In răstimp, ştirile din ţară sunt din ce în ce mai neliniştitoare. Cabinetul Brătianu, cu toate că a dat greş în politica sa externă, a rămas în capul bucatelor, mulţumită încrederei Domnitorului şi mai ales alcătuirii pe interese a partidului *roşiu*. La 5 Iulie, Brătianu s'a grăbit a închide Parlamentul spre a scăpà de hărţuiala opoziţiei şi a câştiga timp pentru — negocieri. Umblă cu două socoteli. Nici o concepţie mai înaltă, nici un gând sincer nu se lămureşte în sferele noastre politice. Domnitorul, în răspunsul trimis tatălui său la 23 Iulie 1878, scrie că Puterile nu se mulţumesc cu *jumătăţi de măsuri*. Dar adaogă: „se înţelege că această chestie (adică cea evreiască) se poate rezolvì numai în sensul *că pe viitor şi evreul, ca orice străin,* va trebuì *să ceară drepturi cetăţeneşti*". Cu alte cuvinte: nu *emancipare,* ci *naturalizare individuală* — acesta pare gândul politicianilor.

Cum crede guvernul să ajungă aici? Se vede limpede: prin *tocmeală*. In cugetarea noastră orientală nu încape *preţ fix*. Puterile vor mai lăsà, vom mai da noi, şi, la urma urmelor, ne vom ajunge, iată ideia dominantă! Şi pentru izbândirea ei se începe un duel diplomatic, unic în istoria Europei. Un genìu dramatic ar găsì aici un subiect neînchipuit de bogat pentru a înjgheba o operă din cele mai mişcătoare. Cum n'am pentru o aşa lucrare, nici râvnă, nici destoinicie—măcar că am fost şi eu, până la vârsta de 12 ani, artist dramatic! — voi pune la îndemâna acestui geniu, pe dărţitele, titlul piesei, titlu care de multe ori este jumătatea succesului, şi chiar scena-

www.dacoromanica.ro

riul. De asemenea voi rezumà şi rândul materialul. Şi nici o acţiune istorică nu are izvoare aşa de complecte şi adevărate ca aceasta: avem Cartea Verde, Desbaterile Parlamentului, articolele lui Saniel Marcus din ziarul „Siècle" din Paris, „Cinquante ans d'histoire" de Narcisse Leven şi, mai presus de toate, Memoriile Regelui Carol, în cari Regalul cronicar urmăreşte pas cu pas faptele şi le povesteşte cu acea preciziune migăloasă şi grijă de adevăr care-l caracterizà, desvelind „fără ură şi părtinire pentru nici una din părţi", toate resorturile tainice ale faptelor şi ale oamenilor cari le-au săvârşit.

Titlul piesei:

Jalnica soartă a unui articol de Tratat.

Şi subtitlu:

Mezatul sau *Banu'i ochiul dracului.*

Melodramă cu mare spectacol într'un Prolog, mai multe acte şi tablouri, şi un Intermezzo.

PERSOANELE

Samsarul cinstit. Cabinetele celor trei Puteri din Apus, al Italiei, ale celor două Puteri din Răsărit. Agenţi diplomatici şi financiari. Deputaţi şi Senatori între cari:

Cinci bărbaţi de Stat (M. Kogălniceanu, V. Boerescu, G. Chiţu, M. K. Epureanu şi P. P. Carp). *Un filosof naţional* (V. Conta), *Unul pocăit* (T. L. Maiorescu). *Un bard naţional* (V. Alecsandri). *Un istoric naţional* (Missail). *Alţi mâncători de Evrei Hoţii de păgubaşi,* (Evreii pământeni).

Scena se petrece în anii 1879 şi 1880 (dar câteodată hăt în veacul de mijloc.)

Director de scenă: *I. C. Brătianu.*

www.dacoromanica.ro

Observ că desnodământul nu este o urmare organică din croiala caracterelor cum o cer regulile artei, ci îl aduce un *deux ex machina*. Dar ce are aface ? Literatura dramatică modernă şi nu cea mai rea, ne dă pilde numeroase de asemeni licenţe.

Şi acum cortina se ridică.

PROLOG

Intră Ministrul de Externe, *Kogălniceanu*, cărturar şi istoric, bărbat priceput în trebile Statului. Mic la stat, pântecos, cu ochii vioi, licărind prin ochelarii încălicaţi pe nas, îşi alintă barbişonul plimbându-se prin sală, îngândurat. Ce să plămădeşte sub fruntea înaltă a marelui bărbat, în creerii cari i-au zămislit atâtea acte măreţe ?

Ca ministru al lui Vodă Cuza a luat parte la toate măsurile Domnitorului pentru îndrumarea emancipării Evreilor Români şi la 1864 a dat un avertisment jurnalului *Constituţional*, pentru *defăimare a religiunii israeliţilor şi întărâtarea pasiunilor* în contra unei clase a populaţiunii [1]).

1) Iată acest act important, care a fost citat de d. G. Mârzescu, raportorul legii asupra controlului străinilor, în şedinţa Gamerii din 18 Februarie 1915.

„Jurnalul Constituţional" în No. 9 din 3/15 Ianuarie c.— era în 1864—publică în rubrica „Săptămâna judiciară" un articol intitulat „A patra broşură jidovească", subscrisă de d. A. D. Holban:

„Considerând că prin acest articol se încearcă a aduce defăimare religiunii israeliţilor şi a întărâta pasiunile în contra unei clase a populaţiunii;

Considerând că Măria Sa Domnul stăpânitor, prin discursul pronunţat cu ocazia deschiderii Corpurilor legiuitoare, la 7 Decembrie trecut, promite graduala emancipare a românilor de orice rit;

www.dacoromanica.ro

Măcar că la noi este în lumea politică, o datină şi aproape un merit să reziştî asprei consecvenţe, fără îndoială că Kogălniceanu numai cu inima îndoită joacă rolul greu ce i s'a hotărât la începutul acestei drame. Dar cum este om cu nesfârşite resurse, va căuta toate mijloacele spre a'şi ajunge scopul, şi dacă nu va îndupleca pe zeii înalţi va pune în mişcare Acheronul...

El începe focul în campania diplomatică printr'o circulară către agenţii noştri din străinătate, însărcinându-i a comunica guvernelor respective că:

„Modificările aduse de tratat atât situaţiunei teritoriale cât şi regimului politic al României, trebue supuse examenului Corpurilor Legiuitoare. Camerile vor fi convocate *în cel mai scurt termen posibil* pentru a luà act de Tratatul din Berlin şi a da forma legală trebuincioasă prescrisă de el". [1])

Apoi luând taurul de coarne pleacă însuşi în străinătate spre a îndupleca pe Puteri a recunoaşte *hic et nunc* independenţa ţării.

„Considerând că nimănuia nu-i este învoit a lovì în această mare dreptate cerută de dreptatea şi luminile secolului;

„Pentru aceste considerente, pe temeiul art. 12, alin. VI, din citata Înaltă ordonanţă se dă jurnalului *Constituţionalul* întâiul avertisment în persoana d-lui Ion Pală, redactorul său responsabil".

Semnat: Ministru, *M. Kogălniceanu.*

Ai crede că-i un vis! Azi se insultă religia evreilor, se ameninţă, se aţâţă, şi un energumen ca A. C. Cuza vorbeşte în cameră de *ascuţirea cuţitelor*, adică de pogromuri în contra evreilor, fără ca nimeni să zică păs! Aşa-i că am făcut uriaşe progrese?

1) Corespondenţa diplomatică citată de mine este luată din *Cartea Verde.*

www.dacoromanica.ro

La Viena, Contele Andrassy răspunde: *întâi* supunere la Tratat, *apoi* independenţa.

La Paris, ministrul de externe, Waddington, îi dă acelaş răspuns ca şi Andrassy.

Kogălniceanu se întoarce în ţară şi trimite agenţilor noştri o altă circulară (din 28 August) în care zice:

„Oricât de dureroase ar fi pentru România câteva din condiţiile tratatului din Berlin.... guvernul Român nu poate de cât să se conformeze hotărârilor *supreme ale Europei şi este hotărât a le îndeplini într'un spirit de desăvârşită loialitate... Guvernul român păşeşte de pe acum la executarea reală a tratatului din Berlin şi a luat toate dispoziţiile pentru întrunirea Corpurilor Legiuitoare la 15|27 Septembrie viitor".*

Această primire a Tratatului din partea guvernului, din punctul de vedere internaţional, obligă ţara. Fostul ministru de externe, N. Ionescu, este acela care o va afirma în şedinţa Camerei din 27 Septembrie: „In relaţiunile internaţionale", zice el, „angajamentul guvernului este totul...

„Prin urmare când *un guvern constituţional din Europa vorbeşte, ţara a vorbit".*

La 2 (14) Septembrie, Kogălniceanu trimite o notă direct lui Waddington în care bizuindu-se pe nota sa din 29 August, care este o notificare de primire a Tratatului, îl roagă să acrediteze un Ministru Plenipotenţiar, cum a făcut-o Andrassy. „Aceasta va fi un puternic sprijin moral" faţă de Corpurile Legiuitoare chemate a formula şi sancţiona schimbările ce reclamă starea cea nouă în România. In acelaşi sens se scrie la Berlin şi la Roma.

Şi de rândul acesta se dă greş. Vârnav răspunde

www.dacoromanica.ro

(17|29 Sept.), că nu trebuie să ne facem iluzii. Chestia evreiască „pe cât timp nu va fi pe calea soluţiunii, se va opune ca o piedică la triumful definitiv al independenţei". „Ezitaţiile, amânările, îmi fac o datorie a o spune, *nu ne vor reuşi*", scrie categoric Liteanu.

La 25 Sept., tot Liteanu comunică că Bismarck în calitate de Preşedinte al Congresului, este ţinut *să respecte riguros* Tratatul şi adaugă următoarele reflexiuni cari îi fac onoare :

„Deslegarea, dacă n'o vom face singuri, ni se va impune şi somaţia va fi cu atât mai imperioasă că *se va face atât în numele unui mare princip de dreptate cât şi în temeiul voinţei colective a Europei*".

„Germania nu ne răsfaţă de loc prin preveniri amicale", se plânge Domnitorul cu amărăciune.

„Waddington, crede că trebuie să aştepte un cuvânt al Parlamentului Român care ar putea să hotărască cabinetul Franţei".

Nici Italia nu se lasă înduplecată. *Cairoli*, urmaşul lui Depretis la Preşidenţia Consiliului, stărue în îndeplinirea voinţei Europei. In Anglia nici nu se cercetează tărâmul. Acolo împărăţeşte Lordul Beaconsfield.

Insă Rusia şi Austro-Ungaria se mlădiază şi trimit reprezentanţi diplomatici la Bucureşti.

Numai *puterile apusene* rămân neclintite.

ACTUL I

Parlamentul. — Moţiune. — Tărăgăneală

La 15 Septembrie 1878 se întrunesc Corpurile Legiuitoare. Mesagiul tronului nici nu pomeneşte chestia evreiască. Guvernul comunică corespondenţa di-

www.dacoromanica.ro

plomatică, care, atât în Senat cât și în Cameră, se trimite unor comisiuni speciale. După lungi desbateri, Senatul votează, la 26 Septembrie, următoarea moțiune:

„Comisiunea dv. a studiat corespondența diplomatică relativă la tractatul dela Berlin din 13 Iulie 1878; ea a văzut cu adâncă mâhnire că Puterile europene prin voința lor colectivă și într'un interes al păcii generale, au impus României dureroase sacrificii. Comisiunea dv. propune însă ca guvernul să fie autorizat a se conformà tractatului din Berlin în această privință; totdeodată, comisiunea dv. este de părere a se autorizà guvernul ca să ia în posesiune Dobrogea și a o administrà prin regulamente de administrație publică până la convocarea Adunării Constituante. Comisiunea, în fine, angajează pe guvern ca, atât pentru soluțiunea definitivă a chestiunei Dobrogei, cât și pentru celelalte chestiuni care rezultă din tractatul de Berlin, să convoace cel mult în cursul seziunii ordinare de trei luni, o Adunare Constituantă de revizuire conform art 129 din Constituțiune".

In comisia Camerei se ivesc două păreri. Majoritatea propune următoarea moțiune:

„Luând cunoștință de tractatul dela Berlin, Camera, silită de hotărârile Puterilor și nevoind a fi o piedică la consolidarea păcii, autorizà pe guvern à se conforma voinței colective a Europei, retrăgând autoritățile civile și militare din Basarabia și luând în posesiune Dobrogea și Delta Dunării. Celelalte cestiuni se vor regula pe cale constituțională".

Și minoritatea propune:

„Camera n'are a consimți la retrocedarea Basarabiei, dar invită pe guvern ca să retragă autoritățile civile și militare din acea parte de pământ a României, spre a se înlătura orice posibilitate de conflict. Consecințe voturilor sale anterioare, ea nu poate primi Dobrogea. In cât privește celelalte dispoziții ale tractatului din Berlin, Camera Legiuitoare le va rezolva pe cale constituțională".

www.dacoromanica.ro

Aşa dar, pe când Senatul cere guvernului să *convoace o Constituantă* conf. art. 129 din Constituţie, comisiile Camerei ocolesc chestia, vorbind în mod vag de „regularea chestiunilor pe cale constituţională".

Opoziţia din cameră, compusă din d-nii T. Maiorescu, D. Donici, Sc. Rosetti şi G. Găţă, spre a înlătura echivocul şi trăgănirea ce erà invederat în gândul comisiilor majorităţii, vine cu următoarea moţiune:

„Având în vedere corespondenţa diplomatică depusă de guvern relativă la tratatul din Berlin, Camera declară:

Este cazul a se aplica imediat art. 129 din Constituţie pentru convocarea Adunării privitoare la revizuire".

T. L. Maiorescu, în sprijinirea acestei moţiuni a opoziţiei, arată că guvernul a angajat ţara, că este periculos şi vătămător a amâna deslegarea chestiei, lăsând ţara într'o situaţie nedeterminată, şi că trebue neapărat imediata convocare a constituantei şi alegeri noi.

Ministrul Brătianu, în răspunsul său învinue pe Maiorescu că a vorbit „în interesul streinilor"! Şi Camera votează moţiunea comisiei, al cărei raportor erà d. E. Costinescu, credinciosul guvernului.

Moţiune incoloră, care, în deosebire de cea a Senatului, lasă totul în suspensie. Ce gând tainic a avut guvernul primind această moţiune? S'a emis părerea că a dorit amânarea alegerilor pentru a nu le face „sub impresia prea recentă a perderii Basarabiei şi prin urmare sub riscul de a rămânea în minoritate" [1]). Poate; dar rostul amânării era probabil altul: anume credinţa că, înarmat cu acest vot pla-

1) Maiorescu, Discursuri I, p. 222.

www.dacoromanica.ro

tonic al Camerii, va birui neîncrederea Puterilor şi va căpătà recunoaşterea independenţei înainte de votul constituantei. Odată acest rezultat căpătat—floare la ureche. Dar—socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din târg...

Tabloul I. — Diplomaţie

Sesiunea extraordinară a Camerelor în urma acelui vot de apă de trandafir s'a închis printr'un mesaj în care guvernul face pe Domnitor să zică deputaţilor, că au primit „voinţa colectivă a Europei“ şi că „poziţia României este astfel regulată faţă de puteri, şi România va intrà în familia Statelor cari nu atârnă decât de ele înşile“.

Kogălniceanu, cu o stăruinţă uimitoare, începe iar târguiala pe lângă Puteri. La 4|16 Oct. trimite agenţilor noştri copie după mesagiul de închidere şi o circulară în care tâlcueşte *„le sens exact et la portée des votes des Corps Législatifs“*.

In depeşa circulară cu aceiaşi dată, el expune că, în ceeace priveşte principiile de egalitate înscrise în actul din Berlin, guvernul şi Naţiunea, prin organul corpurilor Legiuitoare, s'au angajat a revizuì pe cale constituţională regimul intern, şi a introduce în el schimbările voite, *potrivindu-le stării localnice*, şi sfârşeşte măgulindu-se cu speranţa că Puterile „în vederea chezăşiilor efective a voinţei României de a intra în familia Europeană, şi drept mărturia unei simpatii şi unei bunevoinţi pe care România crede că a meritat-o prin loialitatea purtării sale, vor *binevoì a nu mai întârzia să dea relaţiilor diplomatice reciproce* caracterul potrivit noei poziţii internaţionale a României“.

www.dacoromanica.ro

Nici acuma însă, Puterile apusene nu se lasă ademenite.

In răspunsul său remarcabil din 15 (27) Oct., Liteanu scrie din Berlin, fără înflorire şi cruţare:

„Precum am făcut, înainte de Tratatul din Berlin, opinliri nefolositoare pentru a dovedi Europei că regimul căruia Evreii sunt supuşi în România, n'are drept cauză o deosebire de credinţe religioase, astfel încercăm înzadar de a face să se creadă azi că raţiuni de greutăţi lăuntrice şi convenienţe vremelnice se opun singure la realizarea imediată a egalităţii drepturilor.

„Cabinetele sunt pornite să vadă în tărăgănirile al căror obiect este această cestiune, cum în amânarea soluţiunei la o altă scadenţă, *finețe politice, expedi-ente abile* cari se opun unei dispoziţii a Tratatului din Berlin, *cu scopul de a-l ocoli indefinit.*"

Deasemenea Calimaki-Catargi, scrie din Paris (15|27 Oct.), că Waddington nu vede în votul Camerilor nimic care să prejudice soarta rezervată principiilor esenţiale formulate de Tratat. *„La Berlin ca şi la Londra nu vor cedà în acest punct...* Totul rămâne în suspensie cel puţin până când Parlamentul nostru va fi procedat la întâia *citire a proiectului de revizuire*".

Lordul Beaconsfield declară la banchetul Lord-Maiorului, că Anglia e decisă să se ţie strict de hotărârile Tratatului şi va interveni ca ele să fie aduse la îndeplinire.

Guvernul Italian e şovăelnic. El trimete agentului său diplomatic, Baronului Fava, scrisorile de acreditare ca Ministru Plenipotenţiar. Dar la 30 Oct., Baronul comunică Domnitorului că Italia cere mai întâi

www.dacoromanica.ro

din partea României o *asigurare obligatorie pentru rezolvarea chestiei evreeşti,* spre a-i putea recunoaşte independenţa. *„Fireşte am refuzat o asemenea declaraţie“,* scria Prinţul, tatălui său, la 5 Noembrie, „şi astfel recunoaşterea de către Italia s'a împotmolit la jumătatea drumului“.

ACTUL II

Episod parlamentar

Camerile se întrunesc în sesiune ordinară la 15 Noembre. In mesagiul de deschidere Prinţul zice:

„Pe cale constituţională Camerile pot dà ţării putinţa să corespunză aşteptărilor Europei şi să stârpească din pactul fundamental *inegalitatea politică* din *motive religioase,* care nu se mai potriveşte cu secolul acesta civilizat“.

Guvernul în programul său citit la Cameră şi Senat, făgăduieşte că : va stărui pentru o grabnică convocare a Constituantei de revizuire *care va aveà să modifice art. 7 din Constituţie,* pentru ca în curând România să se poată bucurà de toate drepturile ei ca stat independent.

Adresele Camerei şi Senatului drept răspuns la mesaj şi răspunsul prinţului se învârtesc în acelaş cerc viţios, ocolind cu îngrijire de a se indìcà măcar felul revizuirei art. 7.

II. **Tablou diplomatic**

Retragerea lui Kogălniceanu

In temeiul acestor enunţări platonice Kogălniceanu îşi întinde iar năvodul în apele Marilor Puteri, dar

www.dacoromanica.ro

peştele independenţei nu se prinde în el. Atunci se aleargă *aux grands moyens :* cei mai înalţi sfetnici, ministrul Brătianu în persoană şi C. A. Rosetti, preşedintele Camerei, întreprind o raită pe lângă cabinetele streine. Acestea rămân însă intransigente. Sir H. Elliot, ambasadorul Englez la Viena, spune categoric lui Brătianu că Anglia nu va socoti Tratatul din Berlin îndeplinit dacă România *va schimbà Constituţia numai în sensul de a se îngăduì pe viitor Evreilor să capete drepturile individual şi izolat.*

Reticenţa guvernanţilor deşteaptă bănueli şi înăspreşte relaţiile. Chiar Prinţul osândeşte cu asprime această politică în două luntre. Iată ce zice în memoriile sale (6 Ian. 1879) :

„Guvernul Român nu se poate decide la o atitudine hotărâtă, pentru care Prinţul stărue necontenit, în chestia evreiască. Prinţul e convins că ministerul printr'o cerere sinceră şi energică, ar uşurà ţării hotărârea, pe când *necontenita şovăială şi încercările lui mereu repetate de a câştigà din partea Puterilor Apusene recunoaşterea independenţei numai în baza unei simple făgăduieli de modificare a Constituţiei, dau atitudinii guvernului o nesiguranţă care nu va rămâne fără urmări*". Brătianu se întoarce în ţară, încredinţat de zădărnicia stăruinţelor de a muià voinţa Puterilor şi de a obţine recunoaşterea independenţii pe veresie. Rosetti urmează însă colinda.

In răstimp cabinetul se schimbă la faţă. Kogălniceanu ese din minister. De ce ? Poate pentru neisbânda sa diplomatică. Poate că în adâncul sufletului său s'a trezit sila ca să slujească de coadă de topor în politica făţarnică şi care, robită intereselor de tarabă, închide ţara la lumina dreptăţei. Organul său

www.dacoromanica.ro

România liberă, în numărul din 23 Februarie, a scris că „indecisia, neprevederea şi echivocul urmează să inspire pe miniştri. *In afară se făgăduieşte tot; înăuntru se strigă pe toate tonurile că guvernul este hotărât să refuze tot*".

In şedinţa Senatului din 8 Martie 1879, vorbind de eşirea sa din minister, a zis:

„Onor. d. Brătianu ştie foarte bine în ce condiţiuni şi pentruce am eşit. La despărţire d-sa mi-a spus cuvintele acestea: boul ştie multe, dar n'are limbă ca să vorbească. In adevăr, boul n'a avut limbă, *dar viţeii au avut'o*". Nici până azi nu ştim ce au vorbit *viţeii*, se pare însă că au fost chestii de interes de de partid în joc, căci în aceiaşi şedinţă a Senatului tot Kogălniceanu spune cu amărăciune: „Intrebaţi pe d. Brătianu: s'a despărţit *din vina mea ?* Răspundeţi, d-le Brătianu, fostu-ţi-am coleg bun ? Despărţitu-v'aţi de mine cu *regret sau cu bucurie* ? (râsete)".

Mai târziu se va încheia pacea şi Kogălniceanu va reintra în cabinetul Brătianu ca ministru de interne.

In locul lui, la trebile străine vine *Ioan Câmpineanu*. El va întinde mrejele diplomatice nu cu mai mult noroc, dar cu mai puţină iscusinţă decât ilustrul său înaintaş.

III. **Tablou**

Debutul lui Câmpineanu. Solia C. A. Rosetti

Câmpineanu este zorit: el nu pierde nici o clipă şi chiar în ziua depunerii mesajului, se repede la telegraf şi trimite agenţilor noştri această bună vestire care, speră d-sa, „va hotărî Puterile să trimeaţă pe miniştrii lor la Bucureşti".

www.dacoromanica.ro

In această speranţă se înşeală, măcar că C. A. Rosetti, ministru in *partibus infidelium*, cum îl numeşte Maiorescu în Cameră, lucrează pe capete în străinătate. El stăruie mai ales la Roma, unde are numeroşi prieteni şi se bizuie pe simpatia de rasă. Când soseşte în Cetatea Eternă, găseşte colo pe *Armand Lévy* [1]). Acesta îl ia în primire. In Camera italiană se deschisese tocmai desbaterile despre chestia evreiască în România. Rosetti vizită pe Preşedintele Consiliului, Depretis, pe Preşedintele Camerei şi al Presei. Armand Lévy, zice despre el [2]): „Nu face mare impresie, n'are tonul diplomatic, declamaţiile lui produc un efect contrar celui căutat". *Caïroli*, fostul Ministru Preşedinte, zice în acea şedinţă, la care erà de faţă şi Rosetti, că în interesul României, precum şi al păcii generale, el a contribuit la înscrierea art. 44 în Tratat şi că, dacă a refuzat numirea unui Reprezentant al Italiei în România, este pentru că a cerut guvernului român să declare, în afară de revizuirea art. 7, că *recunoaşte ca Români pe Evreii cari sunt născuţi în ţară din părinţi născuţi ei înşişi acolo*, şi că guvernul român n'a voit să răspundă.

Un tânăr deputat, Zappa, propune următoarea moţiune: „*Camera are încredere că ministerul nu va recunoaşte România decât după ce .va fi dobândit certitudinea că art. 44 al Tratatului din Berlin, privitor la egalitatea cultelor, a fost pe deplin îndeplinit*". Depretis declară că va menţine condiţiile puse de Caïroli pentru recunoaşterea României şi că va merge în unire cu Marile Puteri europene. Aceeaşi decla-

1) Despre acest bărbat de seamă vom vorbi mai târziu.
2) Leven, op. cit. I, 296.

www.dacoromanica.ro

raţie o face în Senat, după un discurs energic al lui *Mamiani* care, între altele, zise că, refuzând drepturile evreilor, „România se va pune la nivelul popoarelor barbare din Africa". Senatul votâ o rezoluţiune întărînd pe aceea a Camerei [1]).

ACTUL III

Mesajul de revizuire. — Rapoartele. — Declaraţiile. — Cele trei citiri.

In sfârşit la 17 Ianuar 1879, — mai bine de şase luni dela iscălirea Tratatului — se depune în Camere mesajul de revizuire. El sună astfel:

„Camera şi Senatul declară că e nevoie a se supune revizuirei art. 7 din Constituţie".

Scurt. Fără nici o motivare, fără nici un îndreptar. Mesajul se trimite la secţii.

Pe Dealul Mitropoliei.

In şedinţa Camerii din 20 Februar, raportorul D. Giani, citeşte *Declaraţiile* comitetului delegaţilor asupra mesajului de revizuire.

Iată declaraţia *majorităţii:*

„Având în vedere art. 129 din Constituţie, Camera, uzând de dreptul ce-i acordă acel articol, declară că este trebuinţă a se supune revizuirei dispoziţiunile art. 7 din Constituţie".

Declaraţia *minorităţii* sună astfel:

Având în vedere propunerea guvernului;

Considerând că intoleranţa religioasă nu a existat niciodată în România;

Considerând că, încă dela 1864 se introdusese în legislaţiunea noastră dispoziţiunea ca străinii de orice credinţă re-

1) Leven, op. cit. I, 296.

www.dacoromanica.ro

ligioasă să poată dobândi naturalizaţiunea, conform art. 16 din cod. civil;

Considerând că, restricţiunea adusă prin art. 7 din Constituţiune, s'a introdus din cauze economice şi sociale;

Considerând că, este de interesul ţării ca regulele pentru acordarea naturalizaţiunii să fie înscrise în Constituţiune;

Considerând că, este oportun ca străinii de orice credinţă religioasă să poată dobândi naturalizaţiunea prin legi speciale şi individuale, în virtutea art. 129 din Constituţiune;

Adunarea declară că este trebuinţă a se supune revizuirii art. 7 din constituţiune.

D-nii G. Vernescu şi I. Codrescu, fac şi ei o declaraţie, deosebită de aceea a minorităţii.

In Senat

Tot în ziua de 20 Februar, Raportorul comitetului delegaţilor Senatului, citeşte *trei* declaraţii: a majorităţii şi minorităţii—acestea la fel cu cele ale Camerei—şi una a lui V. Boerescu, care cere schimbarea mai multor articole din Constituţiune.

Intâia citire

a) *In Cameră*

Desbaterile încep la 22 Februar. Lupta se dă între *nemotivişti* şi *motivişti*. Cei dintâi (majoritatea) susţin că n'are cădere Camera să prescrie Constituantei chipul revizuirei, dar sunt mânaţi mai vârtos de gândul politic şi tactic de a nu deşveli acumă care este deslegarea ce se doreşte şi se prevede. Acest gând tainic apasă greu asupra discuţiei şi-'i dă un ton fals. Dealminteri nemotiviştii nu se sfiesc a o spune. Astfel *V. Maniu* strigă:

„Să ne ferim de a indică o soluţiune... După mine *reticenţa*, laconismul, într'o cestiune de această natură, *este de aur*".

www.dacoromanica.ro

N. Fleva e mai lămurit:

„Să spunem astăzi ce credem în cestiunea evreilor, prin urmare ce avem de gând ca Adunare şi ca guvern să facem? Credeţi că aceasta este bine, este patriotic? Vă înşelaţi! Apoi cui s'o spuneţi? Ţărei? *Nu aveţi trebuinţă.* Prin urmare nu voiţi să spuneţi, se vede, decât Europei şi evreilor! Veţi da o armă mai mult în mâna inimicilor ţării".

Şi acum se deschide desbaterea.

Pantazi Ghica, fratele lui Ion, fostul Bei de Samos, începe focul. In ferocitate întrece pe Irod. El citeşte din cartea vestitului „rabin botezat" Brafman, de o mie de ori demascat ca falsificator, numeşte pe evrei „sugrumători ai neamului românesc, năbuşitori ai oricărui princip de progres şi cilivilizaţie (!), spioni şi delatori eterni" şi evoacă cu groază pe *„un funcţionar mare la evrei — Cahalul!"* Bietul Cahal! Iată'l acum prefăcut într'un om în carne şi oase: al câtelea apostas este? Şi când te gândeşti că acest „Cahal" înseamnă—obştie, comunitate!

Nu voi răscoli gunoiul rău mirositor al înjurăturilor lui Pantazi şi tovarăşilor săi. Cu atât mai puţin că se simte în patosul lor răsuflat tonul nesincer; oamenii aceştia vorbesc *pentru uliţă,* fac reclamă electorală. Şi îi vom regăsi, vai! în Camera de revizuire...

Numai ca trufanda, pentru gâtlejuri răsfăţate, voi reproduce peroraţia lui Alex. Sihleanu, spre a arătà la ce nivel s'a scoborât tribuna parlamentului. Iată acest giuvaier:

„Nu pot să-mi dau cont pentru ce această grabă de a veni să luăm poporul lui Dumnezeu şi să'l aducem cu chila muntenească la noi... Nu pot primi eu speranţa ce vrea să ni se

www.dacoromanica.ro

lase că'i vom spălà, că'i vom pieptănà, că'i vom scuturà de puf, că le vom scuturà papucii după ce'i vom lăsà să intre în leagănul neprihănit până azi a sfântului neam românesc".

Așà grăește și — Camera aplaudă...

Motiviștii, la rândul lor, cer a se dà o îndrumare Camerii de revizuire, pentru ca nu cumvà aceasta să depășească vederile lor.

Se repetă acum împătimatele izbucniri de oarbă prejudecată cari au zguduit Constituanta din 1866. Dar, precum atuncea s'au ridicat M. K. Epureanu și Ghica Comănișteanu spre a apărà adevărul și libertatea și a salvà onoarea parlamentului așa și acum se aude cel puțin un singur „glas strein de ură"—acela al lui *T. L. Maiorescu.* El singur aruncă o rază de lumină în această negură groasă de patimi. O rază de fulger numai, dar ea mângâie și împacă:

„Destul că face noaptea, o clipă, mai frumoasă".

T. L. Maiorescu, unul dintre întemeietorii „Junimei" din Iași a evoluat, împreună cu P. P. Carp, Th. Rosetti și alții de pe tărâmul literar și științific, la cel politic, aducând cu dânșii un suflu înviorător de cultură modernă. Pornind dela concepții protivnice, membrii „Junimei" s'au ciocnit cu acei ai „Fracțiunei libere și independente" cari se inspirau de sectarismul și naționalismul sterp al lui Barnuț, a căruia doctrină s'a prăbușit sub loviturile teribile ale criticei lui Maiorescu.

In ședința Camerei din 24 Februar, Maiorescu ia cuvântul. Toată lumea îi cunoaște elocvența măiastră, fraza sculpturală, vocea melodioasă, cari dau un farmec deosebit raționamentului său strâns și luminos. El e *nemotivist.* Mai întâi pentru că motivarea îi se

www.dacoromanica.ro

pare neconstituţională, şi al doilea pentru că nu găseşte părerea minorităţii destul de francă în formularea ei. „Motivul pentru care se cere revizuirea art. 7", zice Maiorescu, „este tratatul din Berlin, pe care Parlamentul *l'a primit*. Apoi dacă acesta este adevăratul motiv, aveţi sinceritatea de a'l spune. D-v. însă nu-l spuneţi, ci voiţi să daţi propunerii d-v. aerul pur şi simplu, că ar fi o propunere eşită din sânul ţării".

Mai însemnată însă este partea a doua a discursului d-lui T. Maiorescu, care depăşeşte mult cadrul discuţiei, şi păstrează, ca orice adevăr, deapururi trainică valoarea sa.

După ce arată că art. 7 din Constituţie nu are a face nimic cu tradiţia noastră istorică, pentru că, dacă la început naţiunea românească a fost anteluptătoarea creştinismului în contra semilunei, astăzi avem o altă misiune, el urmează :

„Noi am fost creaţi ca stat constituţional şi în forma modernă, în urma războiului oriental prin tratatul din Paris. Nouă nu ni s'a zis că ne creează pentru că suntem ortodocşii orientului, ci pentru că suntem sentinela gintei latine; pentru că ni s'a spus, că avem naţionalitatea latină de susţinut în orient, ca oaze în mijlocul pustiului de alte rase (Aplauze). Apoi atunci vă întreb, d-lor, ginta latină are ea a face în special cu ortodoxia şi cu creştinătatea ? Romanii au fost păgâni ; Italienii sunt catolici ; Francezii sunt catolici şi protestanţi ; sunt Români uniţi şi neuniţi. Religiunea, ori cât ar fi ea de importantă, este notă accesorie a naţionalităţii : sângele, limba, aspiraţiile la o cultură comună, aceasta este ginta latină".

Oratorul atrage luarea aminte a Camerii asupra

www.dacoromanica.ro

punctului că tocmai Franţa, întărită de Italia şi susţinută de celelalte puteri apusene de la cari primim noi cultura, au cerut la Berlin să se şteargă ideea de intoleranţă religioasă, şi numai Rusia ortodoxă ar fi voit să păstrăm art. 7, şi adaugă :

„In virtutea dar a principiului de gintă latină stăm noi aci, iar nu pentru ortodoxie. Cu aceasta ne putem apără în viitor în contra panslavismului... Mă resum dar : art. 7 al Const. a fost un anacronism la 1866. La 1866 era vorba de naţionalitatea română, dar nu de ortodoxie ; tradiţiunile noastre religioase în contra Turcilor nu'şi mai aveau şi nu'şi mai au locul, ele trebue să fie inlocuite cu ideile gintei latine, şi de aceea nu primesc să mai fie restricţii religioase în Constituţia Românei.

„Iar pentru chestia Evreilor, aceasta se va resolva la alegerile viitoare şi chiar în sânul Constituantei".

Aplauze prelungite acoperă glasul oratorului, care, după cum se vede, se fereşte a'şi arătă soluţia în chestie evreiască (vom vedea că începuse *să evolueze*).

Primul Ministru, I. C. Brătianu, încheie desbaterile, în şedinţa din 25 Februar, cu o cuvântare îngâimată în care după oărecari graţiosităţi la adresa evreilor români, el îi numeşte „în mare parte străini năvăliţi în ţară pentru că n'aveau nici un căpătâi în ţările lor", „un pericol naţional",—afirmă că Congresul din Berlin a admis *numai un princip şi nu o soluţiune.* Interesant este cum se apără de bănuiala aruncată asupra lui de G. Vernescu că el ar fi în favoarea emancipării evreilor. Iată răspunsul său :

„Ce zice d-sa ? (Vernescu), *că Brătianu şi Rosetti la 1848, au dat drepturi israeliţilor. Mi se pare că d-nu Locusteanu Rusu este aci ; D-sa ştie că pro-*

www.dacoromanica.ro

clamațiunea și programa mișcării dela 1848 a fost redactată de Heliade Rădulescu, și că noi cei tineri n'am făcut atunci decât să urmăm pe acei cari țineau în mână stindardul național, ca Heliade Rădulescu. Cum, d-lor? Heliade Rădulescu, general Magheru, general Tell, Golescii, erau trădători de țară? Dar de ce au pus ei în Constituțiunea Română de atunci rezolvarea cestiunii israelite? Au pus'o pentru că dincoace de Milcov, nu era în adevăr o cestiune israelită; la noi aci, nu am avut pe Tron un Domn, care să facă specule în paguba țării, și să aducă năvălirea israeliților cu grămada, pentru miile de galbeni ce'i aducea acest trafic cu interesele cele mai vitale ale țării (Aplauze). *La noi nu s'au făcut târguri și târguțe pe proprietăți particulare cu colonizări de israeliți, pentrucă la noi era obiceiul să se înțeleagă boerii d'adreptul cu țăranii, fără să aibă intermediar pe israeliți; deaceea nu năpustiseră evreii peste Muntenia ca peste Moldova, de aceea nu era aci o chestiune israelită la 1848 și nici un pericol în proclamațiunea lui Heliade Rădulescu".*

In sfârșit declară că guvernul primește declarația majorității fără motive *„ceeace ar fi un pericol pentru țară".*

Pusă la vot declarația majorității se primește cu 71 voturi contra 21.

In Senat

Voinov. — Antegarda germanismului: o lămurire. — V. Boerescu.—M. K. Epureanu descrie înființarea târgușoarelor de către Evrei.—P. P. Carp.

Tabloul se schimbă. Aici desbaterile se urmează într'o atmosferă mai senină. Aici întâlnim bărbați de

www.dacoromanica.ro

stat de mâna întâia: pe M. K. Epureanu, P. P. Carp, M. Kogălniceanu, V. Boerescu şi alţii. Discuţia se ridică la un nivel mai înnalt şi păstrează pururi liniştea vrednică de maturul corp. Un singur om întunecă tabloul, ridicând glasul răguşit al urei: fiecare primăvară îşi are omizele ei. Furtunatecul naţionalist care simte chemarea a apără neamul românesc primejduit, este neaoşul — *N. Voinov.* Beizadeaua D. Ghica, îi face în Senat (şedinţa din 8 Martie) portretul. Indreptându-se spre el îi spune:

„N'ai nevoe să furi, dar ai nevoe să speculezi posiţiunea d-tale, ai nevoe să fii temut de toate partidele, să fii advocat public, să câştigi procesele fie ele bune, fie rele, în fine să fii paşa al judeţului d-tale".

Acest paşă din Focşani, membru al „fracţiunei libere şi independente", a tăcut, înghiţind în sec. Vom lăsà împătimata vorbărie a acestui retor banal, să putrezească în coloanele îndelung răbdătoare ale „Monitorului Oficial".

Voi pomeni numai că Voinov după ce combate teoria d-lui T. L. Maiorescu a unei politici latine fără caracter ortodox, denunţă pe *jidani* (sic) ca fiind de două ori periculoşi: „prin ei înşi-le ca element disolvant, şi mai periculoşi încă ca *antegarda germanismului* (cu cursive în „Monitor"!) pe malurile şi la gurile Dunărei".

Paşa dela Focşani a duhuit până a doua zi. Acum să deschid ferestrele pentru a primeni aerul. Să ne folosim de acest răspas pentru o lămurire.

Antegarda germanismului? Iată un alt ponos făr'de folos în pomelnicul păcatelor noastre! El se vâră în ochii noştri de atâta amar de vreme, şi umblă ca o

www.dacoromanica.ro

monetă bună din mână în mână fără ca cineva să'şi dea seamă că e calpă. Dacă această pâră are vre-o noimă, ea nu poate însemnà decât că „nemţii", urmărind pornirea spre răsărit, legendarul *Drang nach Osten,* ar năzui să pue stăpânire pe România, şi că noi, Evreii, am fi cercetaşii, iscoadele acestui duşman! Că noi am pregătì tărâmul, am deschide porţile cetăţei române acestei oaste duşmane pentru cotropirea politică, culturală, economică a ţărei noastre!

La 1866 s'a aşezat pe tronul lui Ştefan şi Mihai un prinţ din acel neam. L'au propus patrioţii români, care au răsturnat pe Vodă Cuza. L'a primit poporul român prin plebiscit. L'au ales reprezentanţii ţărei,— nici în plebiscit, nici în Parlament n'au avut glas evreii!

Cu aceşti „Nemţi" România a încheiat o alianţă politică, iscălită de I. C. Brătianu, păstrată de toate guvernele, care a dăinuit până în vremea noastră, şi nici până azi n'a fost denunţată. Alianţa nu e „opera evreilor"!

Iată pentru germanismul *politic.*

Pe la începutul veacului al 19-lea, Românii din Ardeal, un Gheorghe Lazăr, un Aron Florian, un Petru Maior şi alţii, crescuţi şi hrăniţi în cultura nemţească, ne-au adus'o în ţară, întemeind o literatură şi o viaţă naţională. Şi dacă, apoi, după curentul francez dintre anii 1860—1880, literatura germană a pătruns la noi, devenind un factor de influenţă întru formarea literaturei noastre moderne şi fiindu-ne de mare folos, după cum mărturiseşte antisemitul N. Iorga [1]), aceasta se datoreşte cărturarilor români şi mai ales Junimei din Iaşi.

1) Op. cit., pag. 126.

www.dacoromanica.ro

Iată pentru „germanismul“ *cultural.*

De zeci de ani Statul român își îndestulează nevoile financiare cu banii nemților. In industria română sunt milioane de capitaluri nemțești, importul nemțesc s'a împătrit.

Iată pentru „germanismul“ *economic.*

Bun sau rău, folositor sau primejdios—fost-au Evreii români uneltele „robiei“ germanice ?

De unde o fi izvorât acest basm tembel al „avangardei“? De sigur din împrejurarea că mare parte din evrei vorbeau altă dată jargonul nemțesc și au nume nemțești. Dar se știe că, precum Evreii din alte țări au adoptat graiul acelor țări, și Evreii băștinași din Muntenia și Moldova vorbeau altă dată limba română. Avem dovezi istorice pentru aceasta [1]). Tot așa în privința *portului* : Evreii aveau portul românooriental. Și numele lor erau ebraice, adesea românești, arătând locul nașterei sau profesia [2]). Toate a-

1) V. *Dr. E. Schwarzfeld,* in Analele societății istorice Iuliu Barasch, anul I (1887) p. 32 urm. și Dr. *Iuliu Barasch,* Evreii din Moldova și Valachia în Anuar pentru Israeliți, anul IV (1880 – 1881).

2) Intr'un dosar al *Comunității Israeliților Lehi* din București pe care l'am găsit încă în arhiva comunității din 1858, intitulat: „In privința alegerei de epitropi și celorlalți amploiați ai Epitropiei“ se află mai multe adrese ale Vorniciei Orașului Capitalei prin care invită stărostia :

„Deîndată să ia măsuri a publica prin toate sinagogile și casele de rugăciuni spre cunoștința tuturor de obște, ca toți acei israeliți ce însușesc calitățile prescrise în domnescul Ofis din 1851, după care se alătură copie, și *vor fi pământeni rudele* să se arate spre a fi scris în liste“.

In listele alcătuite de epitropie cea mai mare parte a alegătorilor au *nume ebraice* și *românești,* precum Manase Samoil, Mihail Iosef, Benjamin Leibu, Iancu Croitoru, Burich

www.dacoromanica.ro

cestea s'au schimbat însă cu încetarea puternicei influenţe politice şi sociale a Turciei, după războiul Ruso-Turc de la 1828, înlocuirea ei cu influenţa nordică, şi mai ales cu venirea în ţară a unor Evrei din Galiţia, Rusia, Polonia şi alte ţinuturi. Acest curent de imigrare a fost în parte d'adreptul provocat de Domnii ţării, de egumenii mănăstirilor şi proprietarii mari cari întemeiază *slobozii*, aceşti poftiţi căpătând însemnate privilegii şi scutiri, pentru „obştescul alişveriş", întemeerea de târguşoare etc. [1]).

Astfel pe pătura băştinaşă a Evreilor se aşează un strat nou. Şi cum acesta era superior celui pământean în cultură şi iscusinţă se întâmplă ca nouii veniţi să impună evreilor pământeni limba (jargonul), portul, ba şi nume patronimice nemţeşti. Astăzi portul evreu polonez abia se mai vede (prin Moldova) ; jargonul a perit în mare parte, înlocuit fiind de limba românească, şi ar fi dispărut cu desăvârşire dacă n'am fi fost înlăturaţi din şcoalele publice, iar numele nemţeşti ar fi dispărut asemenea, dacă oblăduirea nu s'ar fi grăbit să oprească prin lege tocmai romanizarea acestor nume. [2])

Dar de când o limbă străină şi un nume străin

Croitor, Leibu Ceaprazar, Avram Focşeneanu, Leib Tinichigiu, Israil Iancu Ilicar etc. In celelalte liste ceî mai mulţi au nume patronimice alcătuite din numele tatălui cu cuvântul *Ben* (fiu) sau *sin* cum şi la români se obişnuia.

N. Iorga pomeneşte de asemenea (în „Istoria evreilor din ţările noastre", Analele Academiei Române) de nume vechi ebraice, altele româneşti : Cerbul, Novac, Craful (Croitorul).

1) Vezi Dr. E. Schwarzfeld, op. c.

2) Se ştie că guvernele refuză sistematic cererile Evreilor de a'şi romaniză numele. Se face o excepţie pentru Evreii botezaţi.

www.dacoromanica.ro

discalifică pe om şi-l fac bănuit din neam în neam ca „avangarda“ streinului? Ar trebui să ştergem din istorie pe bărbaţii cei mai de seamă, pe patrioţii cei mai de frunte cu care se fălesc popoarele! Ei, dar când e vorba de evrei—se schimbă treaba, se măsoară cu altă măsură. Să vedem însă *ce interes* au putut avea şi ar avea evreii români să se pue în slujba germanismului,—acesta închipuit ca duşman al ţării,—spre a trăda ţara pe care o privesc ca patria lor, de a cărei soartă s'au împărtăşit în bine şi în rău? Şi trebue să fie un interes covârşitor care să-i facă *trădători* de neam şi de ţară—căci acesta este rostul mizerabilei invinuiri ce li se aruncă în faţă.

Intreb înc'odată care-i acel interes? Căci *is facit cui prodest.*

La 1866 era vorba de prinţul strein şi de *emanciparea noastră.* Or, tocmai alegerea principelui dintr'o familie domnitoare *germană* a dat naştere *fracţiunei libere şi independente,* cum ne-o spune însuşi *M. Kogălniceanu,* în cuvântarea sa din 9 Martie 1879 din Senat. Şi tot el ne spune apoi:

„După ce însă fracţiunea s'a văzut bătută pe tărâmul principelui străin, ea a căutat să asigure prin aceiaşi Constituţie *garanţii în contra influenţei principelui străin,* căci se zicea atunci pe străzile Bucureştilor că *principele strein avea să emancipeze pe jidani* **ca înainte-mergători ai germanismului, şi iată cum s'a înscris articolul 7 în Constituţiune“.**

Şi ca dovadă mai mult Kogălniceanu adaogă:

„Cestiunea emancipărei jidanilor nu datează dela 1866, ea a început sub Cuza Vodă pe la 1860,—şi Cuza Vodă a domnit dela 1859 şi până la 1866, — fără ca să ziceţi un cuvânt în contra acestei emancipări treptate. Sub Cuza-Vodă s'au dat

www.dacoromanica.ro

drepturi civile evreilor, sub el s'a prefăcut dreptul penal, sub el s'a dat evreilor chiar putinţa de a ajunge la drepturile politice".

Şi I. C. Brătianu întăreşte acest fapt. Vorbind în Cameră, la 25 Februar 1879, de întâmplările din 1866, zice: „şi astfel, poate unii fără conştiinţă de ceea ce făceau, au asmuţit pasiunile poporului celui mai de jos, care s'a dus şi a dărâmat sinagoga, *cu gândul ca de acolo să se ducă în altă parte...*"[1])

Aluzia este străvezie.

Va să zică este de netăgăduit că faimosul art. 7 din Constituţia dela 1866, se datoreşte neîncrederei în Prinţul german, şi că evreii români au fost victimele acestei neîncrederi, fără de care ar fi căpătat atunci libertatea lor.

Incă la 1872 ziarul *„Adevărul"* al lui Beldiman scria într'un articol intitulat *„Domnul Ţărei"*:

„Scopurile personale ale principelui Carol sunt atât de vădite astăzi în cât nici un Român nu'şi mai poate face ilusie: *Germanizarea Ţărei!*

„Il vedem relevând cele mai strigătoare abuzuri numai şi numai pentru a obţine concesiunea Strusberg-Bleichröder în care erau compromişi principii prusieni... numai şi numai pentru ca, în fine, să ajungă a realiza *visul de aur* al Măriei Sale de a nu mai fi *Domnitor al Românilor* ci **Domn Iudo-German** în România"[2]).

1) Când, după dărâmarea Templului la 1866, o deputaţie de evrei s'a înfăţişat cu plângere Domnitorului, acesta le-a zis: „mişcarea aceasta a fost în realitate îndreptată *împotriva mea*".

2) V. broşura «Proces de Presă. Ziarul „Adevărul" înaintea juraţilor de Roman» Iaşi, 1872, pag. 46, 47.

www.dacoromanica.ro

Mult iscusita vremii slovă ne spune ce fel a fost visul de aur pe care l'a realizat Domnul Iudo-German: Independența, Regatul, Dinastia. Cât pentru jidani ei s'au ales vagabonzi, civilmente morți sub numele mințitor de „străini fără protecție străină", striviți sub un potot mereu suitor de legi și măsuri asupritoare...

Chiar în ședința Camerei din 13 Februar a. c., cu prilejul discuției legei pentru controlul străinilor, deputatul D. Moruzzi, a zis:

„In momentul actual toți *străinii pe care îi vizăm* (adică evreii români) *sunt și s'au arătat ostili pe față tutulor aspirațiunilor noastre naționale*".

Asta este iar vechea pără!

Este pur și simplu monstruos!

In actualul război care însângeră planeta noastra și care în valma atâtor idealuri naționale sugrumă idealurile omenirei, printr'o crudă toană a ursitei, generoasa Franța și Anglia se războesc, vai! pentru prădalnica Rusie. Este firesc ca evreii să nu se prăpădească de dragoste pentru țara pogromurilor, este firesc ca să fie și evrei români cari, alături cu buni Români, alături cu iluștri patrioți ca P. P. Carp, să nu se poată împăca cu isbăvirea dorului secular, astăzi fățiș mărturisit al Ursului dela Nord, ca să pue labele pe Marea Neagră și pe gurile Dunărei. Ei, dar dacă evrei, dacă *un evreu* îndrăsnește să judece astfel, *toți* evreii sunt trădători de neam!

Muri-va cândva această poveste iscodită de puterile întunericului: prejudecata și ura? Putea-vom vreodată sfărâma sub călcâiu capul acestui balaur?

La 1877, copiii noștri și-au vărsat sângele în lupta pentru independență. La 1913 au pornit voioși pe aceleași câmpii gata să se jertfească pentru mărirea

www.dacoromanica.ro

ţărei, şi când va bate ceasul cel mare mii şi zeci de mii din copiii noştri vor porni în rândurile oastelor române şi vor ştî să se bată şi să moară vitejeşte pentru înfăptuirea idealurilor neamului. Acolo unde tunul bubue, unde gloanţele scurmă pământul şi trupuri, unde baionetele scapără şi muşcă carnea vie, evreii vor dovedì încă odată că sunt o avantgardă, dar nu a streinului, oricare ar fi el, ci a ţării pe care o revendică drept patria lor, singura lor patrie; că sunt străjeri „pe malurile şi la gurile Dunărei" dar nu ai streinului, ci ai patriei lor române, numai ai ei!

Şi clevetirea va urma totuşi. Şi se va crede şi asculta cu gura căscată, cum sorb copiii poveştile despre zgripţori şi căpcăuni.

Incalecă pe un mărăcine,
Să te asculte ori şi cine...

* * *

Şi acum, după acest hoinărit pe un drum lăturalnic, să ne întoarcem la Senat. Sosim tocmai bine. Voinov după ce a mai dat în vileag minunata lui descoperire că *evreii francezi au fost aceia cari, în vremea asediului, au stârnit răsboiul civil, şi au ars Parisul* (!), s'a aşezat, radios că a despărţit lumina de întunerec şi a numit lumina noapte şi întunericul lumină... un Dumnezeu pe dos.

Pe tribună se urcă acum *B. Boerescu.* Ii zăresc chipul elegant în conture nesigure prin ceaţa anilor. O figură de intelectual, cu fruntea înnaltă şi ochi arzători. Profesor, jurisconsult, autor al unui bun tratat de drept comercial şi al unei colecţii de legi mult folosită, orator abil, după ce a ilustrat baroul şi catedra, are ambiţia nemăsurată de a se urca la cea mai înaltă treaptă în politica ţării, are şi însuşirile şi

www.dacoromanica.ro

slăbiciunile pentru a'şi ajunge ţinta. Să ne amintim că el a zis că chestia evreiască se va puteà deslegà numai sub presiunea externă ! Şi el va fi Ministrul de externe care va stăruì pentru recunoaşterea art. 7 revizuit !

In marele discurs pe care'l rosteşte „fără a se îngrijì de aplauzele galeriei", după o analiză fină şi amănunţită a textului şi rostului art. 44 al Tratatului din Berlin, iată la ce concluziune ajunge:

„Observaţi, d-lor, că prin acest protocol (No. 10 din 1 Iulie) se mai repetă de către d-nu Waddington că condiţiile cari se impun independenţei noastre în chestia israelită sunt de două ordine: una de *ordine politică*, şi aceasta priveşte pe *israeliţii nesupuşi streini*; şi alta de *ordine religioasă*, şi aceasta priveşte pe *israeliţii streini*, sau pe streinii de orice religiune.

„Prin urmare se explică şi mai lămurit că art. 44 tratează despre *aceste două feluri de israeliţi*, şi că *regularea de drepturi politice se referă numai la cei* d'întâi"...

Şi amintind propunerea d-lui *de Launay* că israeliţii pe cât nu sunt de o naţionalitate streină să dobândească *de drept* naţionalitatea română ceeace ar fi avut de rezultat „naţionalizarea în *bloc* nu a tuturor israeliţilor, ci numai a *celor îndigeni*", se felicită că această propunere n'a fost trecută în tratat, aşa în cât: *„modalitatea aplicărei acestei condiţiuni s'a rezervat numai nouă"* şi această modalitate este că: „trebue să aplicăm două principii: *egalitatea drepturilor civile şi politice în cât despre israeliţii pământeni, în modul cum va fi just şi leal şi aşà cum să nu se vatăme şi interesele vitale ale ţărei, şi li-*

www.dacoromanica.ro

bertatea religioasă sau egalitatea culturilor în cât despre israeliţii streini".

După el ia cuvântul *M. K. Epureanu* pe care în Constituanta din 1866 l'am văzut făcând zid împotriva viforului unei Camere rătăcite şi poporului întărâtat. El a rămas credincios cu sine. Şi de rândul acesta rosteşte asupra chestiei evreeşti, o cuvântare în care se simte suflul înălţimilor. Spirit filosofic cu o vastă cultură şi putere de observaţie, el nu se mulţumeşte a face scamă analitică ci ţese o sinteză luminoasă. Cum la trup este robust ca stejarul, şi vorba lui este ponderoasă şi temeinică. Despreţuind fraseologia de efect, dacă n'are luciri de pietre scumpe, îşi trage seva din rădăcinile unei convingeri cinstite.

Incepe printr'o crìtică acerbă a regimului constituţional la noi, critică în care, după vorba lui P. P. Carp, se oglindeşte imaginea unei „inimi melancolice şi desamăgite" [1]) şi apoi îşi varsă indignaţiunea sa împotriva buclucaşului articol 7 din Constituţiunea de la 1866. Rechemat la chestie, izbucneşte în următorii termeni populari: „Vin la art. 7, *bătu-l'ar Dumnezeu de articol şi pe care mai bine nu l'aţi mai fi pus".*

In urmă arată rolul pe care l'a jucat judaismul în desvoltarea omenirei şi a civilisaţiunei, şi causele pentru care s'a întârziat până acum resolvarea chestiei evreilor în ţară, — anume tinereţea statului care n'a avut nici o viaţă proprie, năvălirea evreilor din ţările unde erau persecutaţi, şi mai vârtos disproporţia între populaţia evreiască şi română — şi că înainte nu există spaima de evrei. Dovadă: înfiinţarea a *o*

1) V. discursul acestuia la Senat din aceeaşi şedinţă.

www.dacoromanica.ro

mulțime de târgușoare de către evrei. Epureanu face apoi istoricul înființărei acestor târguşoare şi descrie marele lor folos pentru Moldova. Aceasta descriere este aşa de instructivă şi interesantă în cât o voi reproduce pe d'antregul. El zice:

„D-lor, cum s'au înființat acele târguşoare? Voi lua de exemplu o actualitate la care am fost martor, fiindcă s'a petrecut lucrul pe o fostă proprietate a familiei mele.

„Intre Iaşi şi Vaslui sunt 5 poşte; la mijlocul drumului era această proprietate anume Borosescii. La ce s'a gândit proprietarul? La înființarea unui târguşor. Ce era acel târguşor? Se chema doui, trei ovrei, unuia i se punea îndatorirea să fie brutar, altul măcelar, un al treilea cârciumar şi al 4-lea să vândă marfă de manufactură. Şi în asemenea condițiuni s'au înființat cele mai multe târguşoare sau orăşele din Moldova. Şi nu este exact ceiace s'au zis că aceste orăşele sunt rămăşițe din timpul regimului feudal.

„Ia să examinăm ce au devenit acele orăşele astăzi după 30 sau 40 de ani? Fost-au ele ocupate exclusivamente numai de evrei? Nu! Locuitorii cei mai bogați din sate ca să fugă de clacă preferau a se face negustori sau mici industriaşi. In acele centruri se făcea un mic comerciu, unde arendaşii puteau să găsească tot ce le trebuia pentru casa lor, pentru exploatarea agricolă, ba chiar şi resurse băneşti, şi din acest punct de vedere, d-lor, aceste târguşoare au fost şi sunt o binefacere pentru Moldova; nu aveți de cât să vă duceți să le vizitați. Pe d. Leca îl voi îndrepta la Buhuşi, care a devenit un târguşor, nu negreşit ca acelea din America, dar de o confortență relativă după țara noastră: găsiți orice meseriaşi şi chiar spițerie; în altele şi medici. Iată, d-lor, în ce condițiuni au fost înființate acele târguşoare, fără să se agite cestiunea evreilor".

Lui Epureanu îi urmează *P. P. Carp*. Acest Bayard fără teamă şi fără prihană, fire independentă pe care natura a pus iscălitura *ne varietur*, ne-a dat pilda mare şi plină de mari învățăminte că un om care nu se supune curentelor populare, se *impune*

www.dacoromanica.ro

totuşi acestui popor prin curagiul convingerei sale şi cinstea sa în viaţa publică şi privată. P. P. Carp este un orator parlamentar de mâna întâia. Vorba sa e vioaie, gândirea originală, argumentaţia strânsă: în ea lucesc adesea luminile humorului şi scapără ironia tăioasă. El expune din nou părerile sale programatice în chestia evreilor, păreri pe cari le-a susţinut fără şovăială de la intrarea sa pe scena politică şi până azi.

El declară francamente, că nu vede în populaţia evreiască din ţară un pericol, şi că, chiar dacă aşa ar fi, nu s'a câştigat nimic prin măsurile restrictive luate până acum. Apoi zice:

„Dacă voiţi să scăpaţi de evrei, nu este decât un singur mijloc, *munciţi şi civilizaţi-vă*; aceasta am spus'o în toate Parlamentele de câte ori s'a tratat chestiunea evreilor, de la 1866; în lupta continuă cu fracţiunea, am zis că singura cale ce poate să ne scape este munca pe cale economică; căci, şi în concurenţa evreilor, eu nu văd decât un stimulent de a dezvolta, pe câmpul economic, o muncă mai intensivă decât aceea de astăzi. Convingerea mea este că, dacă am da toţi evreii afară, noi, în loc de a propăşi economiceşte, ne-am *întoarce la lenea tradiţională* şi am reveni la *starea de acum cinci-zeci ani înapoi* (Aplauze).

„Iată, d-lor, cum, după mine, trebue să privim chestiunea evreilor. Recunosc însă că nu poate trece o naţiune de la o situaţiune la alta decât printr'o transiţiune, şi aceasta este singurul argument ce se poate aduce în favoarea acelora cari nu vor să dea drepturi în bloc; trebue o epocă de transiţiune, însă trebue să fie fixată prin *legi ordinare*, iar nu prin

www.dacoromanica.ro

Constituţiune, cum reclamă minoritatea d-v.; şi când după 10, 15 ani, vom aveà convincţiuni formate prin experienţă, şi dacă ne vom pune pe muncă şi vom vedea că temerile ce ne preocupă astăzi nu sunt întemeiate, atunci încet, încet, vom putea lărgi cercul, şi astfel peste 30 sau 40 de ani vom ajunge a îndeplini, în toată întinderea ei, dorinţa exprimată de Europa".

Sfârşeşte, rugând a se primi declaraţia nemotivată a majorităţii, de oarece nu este cu putinţă acum o înţelegere asupra unei soluţiuni, nici asupra formulei acelei soluţiuni.

Şedinţa o încheie. preşedintele consiliului I. C. Brătianu, care singur ia cuvântul în numele guvernului. Dar ne uimeşte! El predică linişte şi sânge rece, veştejeşte rostirile urei şi orbului fanatism de pe tribună, arată pericolul care ar fi de a convinge Europa că avem în ţară 550.000 oameni („nu ştiu dacă era prudent să prea exageraţi numărul", spune Brătianu lui Voinov), „într'o ură neîmpăcată şi că e imposibil cu orice mijloace de a se asimila şi cari sunt gata *a sări unii pe alţii spre a ne sfâşia ca fiarele sălbatice*". Repetă că art. 44 nu cere darea de drepturi tutulor evreilor din ţară, ci numai ca să nu mai fie distincţiune religioasă, şi, în termeni mişcători, roagă să se voteze declaraţia majorităţii. „Să vie chiar şi fracţiunea să voteze", conchide Brătianu, „şi să fie sigură că va avea un cal de bătaie şi mai ager, calul naţionalităţii şi unităţii României".

Brătianu încearcă a potoli pe teribilii fracţionişti— dar în zadar, nu mai poate să scape de duhurile rele pe cari le-a chemat.

www.dacoromanica.ro

Declaraţia majorităţii se votează cu 41 bile pentru şi 6 contra.

A doua citire

a) *In Cameră*

Aici *G. Misail* îşi deapănă firul nesfârşit al unui discurs-conferinţe, care, declară el, nu va fi lung, dar care umple 25 de pagini ale „Monitorului Oficial". Acest discurs este o strânsură din toate scrierile evreofobe ale tutulor ţărilor şi veacurilor, înşirate cu o gravitate comică de pseudo-istoric. Misail lămureşte *planul* cuvântărei sale: el porneşte ca să apere ţara în procesul de calomnie intentat naţiunei române de către Alianţa Israelită, că ar fi intolerantă, şi să dovedească că „ţara a fost ospitalieră, că de secoli a acordat o nemărginită libertate de cult şi conştiinţă" şi cu deosebire „că astăzi chiar mai sunt în Europa şi chiar în America, state creştine foarte înaintate în civilizaţie, dar în multe cazuri mai înapoiate cu toleranţa religioasă şi drepturile străinilor decât România".

Toleranţa şi ospitalitatea ţărilor româneşti le dovedeşte cu citate trase din faimoasa carte „Istoria toleranţei în România", carte scrisă de *Hajdeu* în vremea când era căzut în boala antisemitismului. Aceste citate au pentru evreii-români o valoare la care nu s'a gândit de sigur nici Misail: anume aceea că stabileşte *marea vechime a evreilor în ţară*. Unde dai şi unde crapă! Este un răspuns anticipat la boscăriile antisemiţilor moderni cari voesc a tăgădui nu numai vechimea, dar chiar şi fiinţa evreilor pământeni. Teoria aceasta a susţinut'o cu îndârjire, în şedinţa

www.dacoromanica.ro

Camerei din 6 şi 7 Februar 1915, straşnicul A. C. Cuza, din viţa nobilă a ilustrului cardinal italian *Cuzanus*. Să înveţe istoria dela Hajdeu şi Missail! Dar e altceva mai ciudat în concluzia acestei dizertaţii, anume că de oarece România a fost *înainte* tolerantă şi primitoare (ospeţia aceasta a fost, nu'i vorba, adesea întreruptă de izgoniri, prigoniri, jafuri şi chiar măceluri—cum o recunoaşte însuşi Hajdeu), *prin urmare n'are zor să fie acuma tolerantă şi bucuroasă de oaspeţi!* Fenomenal, nu i aşa? Acuma un Iorga şi un Cuza, pot dar, sub aripele ocrotitoare ale trecutului, să scrie, în loc de Istoria toleranţei, Istoria intoleranţei, sau, mai bine, *Istoria nedreptăţilor* în România! Evreul să se mulţumească că în România *a fost pe vremuri* toleranţă! Hei, dar evreul, nenorocitul de el, nu dă nimic *pentru ce a fost!*

Missail propune deci *drepturi individuale* pentru evrei şi sprijină declaraţia *motivistă*.

El sfârşeşte cu dorinţa ca pe piatra mormântului său să se scrie pisania că „tot ce a dorit a fost ca România să rămâe în veci creştină, în veci latină, umbrită de semnul divin al mântuirei şi de Geniul Romei sempiterne".

Vorbe, vorbe, vorbe! Cum vraja lor minţitoare vine să acopere lipsa de idei şi contrazicerea în ele! In lirismul său ditirambic, Missail înhamă latinitatea la creştinism, şi propovăduеşte răstignirea evreilor întâiu în numele aceluia care a învăţat iubirea de oameni; care a zis: „Să nu socotiţi că am venit să stric legea sau proorocii" şi: „*Nu sunt trimes fără numai către oile cele pierdute ale casei lui Israil*"; şi al doilea în numele *Romei sempiterne*, a Romei păgâne ai căreia Imperatori—inclusiv *divul Trajan*— au hărăzit

www.dacoromanica.ro

cea mai largă toleranţă tocmai evreilor, pe când prigoniau şi martirizau pe creştini.

Cu toată această zguduitoare evocaţiune, Camera votează declaraţia majorităţii cu 64 voturi contra 12.

b) *In Senat*

Aici a doua citire începe la 8 Martie.

Evenimentul zilei este cuvântarea lui *M. Kogălniceanu*. Dar marele Român, de rândul acesta, ne desamăgeşte: el e muncit de ambiţii politice. Râvneşte puterea. La început el se arată la înălţimea lui de istoric şi om de stat. El zice:

„Chestiunea israelită nu dateaza de astăzi. La 1866 prin punerea art 7 în Constituţiune însă, a *dobândit un caracter internaţional. Israeliţii sunt de foarte mult timp statorniciţi în ţara noastră*, şi mai ales în Moldova numărul lor crescând necontenit prin emigraţiunea lor din Polonia şi Rusia, toţi patrioţii vechi şi noui văzând pericolul s'au întrebat ce este de făcut cu acest mare număr, să-i exterminăm sau să căutăm a'i face cetăţeni utili?... Şi s'au pus a studia mijloacele prin cari, cu timpul, israeliţii să fie membri folositori ai Statului român".

Apoi după ce arată că opera emancipării evreilor mergea treptat înainte, că la 1864 li s'au sporit şi garantat aceste drepturi prin legea comunală, că prin codul civil („şi aceasta este onoarea Consiliului de Stat, care avea în cap pe venerabilul D. Bozianu") ei au dobândit putinţa de a deveni români d'adreptul, arată „că acest travaliu, că acest progres treptat, civilisator, pacinic, a fost deodată întrerupt prin înscrierea art. 7 în Constituţiunea din 1866".

Apoi zice:

www.dacoromanica.ro

„Nu credeți, d-lor, că dela 66 până astăzi nu s'a găsit spirite luminate, nu s'a găsit patrioți cari ar fi voit, fie dintre conservatori, fie dintre liberali, să facă ceva spre deslegarea acestei chestiuni, în țară și prin ară. Insă ei s'au văzut dinaintea unei stânci de granit, art. 7 care ridică israeliților chiar speranța de a aveà vreodată patrie în România!.. Iată pentru ce israeliții ne mai având nimic de sperat în țară și dela noi s'au adresat la străinătate! N'am voit să facem nimic prin noi înși-ne, și iată-ne acum ajunși la cea mai mare umiliațiune ce se poate impune unei țări, aceia, ca prin forță externă să fim nevoiți să prefacem Constituțiunea noastră!"

După aceste judicioase cuvinte, Kogălniceanu, printr'un salt surprinzător, are această eșire nesăbuită și nevrednică de el, în fond și formă. El exclamă:

„Apoi, d-lor, ia gândiți-vă la ceasul când nu 500.000, nu 300 de mii, dar numai 100 de mii de acești oameni cari în cea mai mare parte nu sunt nici români de fapt, neavând nici limba, nici moravurile, nici chiar locul nașterii comune cu noi, s'ar află deodată intrați laolaltă în cetatea noastră. N'ar fi aceasta un torent care ar năvăli cu violență în organismul național, social și economic al nostru? N'ar fi aceasta erupțiunea stăvilarilor Dâmboviței sau ale Tisei, și Moldova n'ar devenì Szegedinul Romăniei? Iată situațiunea".

Rostul acestei tirade, vădit exasperată pentru a băgà spaima în cei dela cârmă, se lămurește numai decât, prin următoarele cuvinte:

„Numai cu un *guvern de fuziune*, numai cu Camere alese în toată libertatea cuvântului, se va puteà formà o majoritate reală și sinceră, care să reprezinte însăși voința națiunei".

www.dacoromanica.ro

Și îndată ce Kogălniceanu părăsește tribuna, se urcă pe ea *M. K. Epureanu* și citește o lungă moțiune în care propune ca Senatul să rostească dorința ca revizuirea să se facă de un parlament ales sub un minister compus din reprezentanții diferitelor partide politice.

Moțiunea poartă, pe lângă altele, semnăturile lui Dim. Ghika, M. Kostaki, M. Kogălniceanu, B. Boerescu.

Este dar un iuruș al opoziției împotriva lui Brătianu, și a partidului său, sub care—sunt doar Stanpățiții!—se tem că se va sugruma libertatea alegerilor.

Desbaterea urmează la 9 Martie când Kogălniceanu vorbește iar. El dă lămuriri interesante despre rostul și obârșia art. 7 din Constituția dela 1866 (pe cari le-am reprodus mai sus) și se apără de invinuirea că moțiunea propusă de el împreună cu membrii opoziției ar fi un *steeple-chase pentru putere*, ci o unire a tuturor „spre a declară sus și tare că este un pericol național dacă art. 7 se va rezolva numai de un partid".

Președintele Consiliului, I. C. Brătianu, combate moțiunea opoziției, pe care o numește o moțiune de blam : combate un minister de coaliție, care ar introduce desbinarea chiar în guvern, și poftește pe adversari să ia puterea.

„Dar veniți singuri", strigă el, „căci împreună avem să ne certăm. Veniți singuri la putere și noi să fim taxați de trădători, dacă noi nu vă vom da concursul nostru franc și leal, însă nu vă vom tolera să vă atingeți decât numai de art. 7. Și art. 7 cu toții împreună vom chibzui cum trebue să-l deslegăm".

Putea iscusitul tactician să fie așa de galanton — căci știa perfect de bine că nu erà nici o primejdie,

www.dacoromanica.ro

că nu erà nici o spărtură în platoşa atotputerniciei sale...

Declaraţia majorităţei se votează cu 45 bile contra 3.

A treia citire

a) *In Cameră*

In şedinţa din 22 Martie d. A. Candiano-Popescu citeşte pentru a treia oară declaraţiile de revizuire, iar discuţia se amână la 24 Martie când se votează iar declaraţia nemotivată cu 66 bile albe contra 36 negre.

b) *In Senat*

Citirea declaraţiilor se face la 22 Martie, şi se votează cea nemotivată la 24 Martie cu 40 de voturi contra 6.

Şi s'a terminat această întâie bătălie. Parlamentul îşi dă obştescul sfârşit. Inchiderea oficială se face Duminică 25 Martie de către Domnitor care citeşte un lung Mesaj, din care voi reproduce numai două pasage:

„Scurtând dv. înşi-vă acest termen, spre a da loc fără întârziere Camerilor care au să proceadă la revizuirea art. 7 din Constituţie, aţi primit în interesul păcei Europene, ca România să se conforme cât mai curând şi între toate, tratatul din Berlin şi aţi dovedit astfel o resemnare, un curaj şi o abnegaţie care nu pot decât să ne ridice în opiniunea publică a lumei întregi.

„După rezbel, atunci când ea aveà dreptul a se aştepta, nu la sacrificiile dureroase ce se impun naţiunilor învinse, ci la foloasele la cari au dreptul a pretinde acei cari se întorc încununaţi de succes, ea

www.dacoromanica.ro

a avut forţa, tot în interesul păcei generale, a-şi înecà durerea şi s'a resemnat a primi stipulaţiunile tratatului de la Berlin. Ea a dovedit astfel, în modul cel mai neîndoios, că nu este un element de prisos în sistema Statelor Europene chemate a constitui nişte temelii solide pentru pacea generală.

„Prin urmare, o repet, Europa îi datoreşte dreptate şi sunt convins că ea nu va întârzia a i-o da".

IV. Tablou diplomatic

Ministrul Câmpineanu aduce votul Parlamentului la cunoştinţa Puterilor. Efectul acestui vot şi mai ales al desbaterilor urmate, nu e îmbucurător. Dimpotrivă. Pretutindeni răsare nemulţumirea şi neîncrederea. Liteanu scrie din Berlin (17/29 Martie:) [1])

„Cabinetul din Berlin consideră votul care constată nevoia de a revizui art. 7 din constituţie ca făgăduinţa reformelor pe cari Europa le aşteptà dela noi.

„Chestia egalităţii drepturilor este dar numai supusă ţării, ea nu e rezolvată. Şi dacă am judecà dispoziţiile României în această privinţă, dacă le-am judecà după discuţiunile presei şi desbaterile Parlamentului, am fi siliţi să constatăm o tendinţă de a închide reforma Constituţiei într'un înţeles strâmt. Acestea sunt, în substanţă, întâmpinările ce ni le opune guvernul Germaniei.

„Cererile noastre repetite pe lângă guvern, în fa-

1) Liteanu a trimis şefului său la 6/18 Ian., un raport care lămureşte spiritul şi scopul art. 44. Această tâlcuire şi vederile de cari o însoţeşte sunt aşa de însemnate, chiar *de actualitate*, încât ar trebui citite pe d'antregul.

www.dacoromanica.ro

voarea unei grabnice sancțiuni a independenței României, au inspirat cabinetelor îndoeli în privința bunei noastre voințe de a ne supune până la capăt hotărârii europene și a-i chezășui serios îndeplinirea. Sforțările noastre au fost taxate de istețime și interpretarea art. 44 pe care am propus-o noi, emanciparea individuală a Evreilor, atârnând în fiecare caz de bunul plac al Camerilor, n'a fost de natură a risipi îndoelile... Germania este dar hotărâtă a aștepta până ce vom traduce în dispoziții de lege rânduelile Congresului. Această hotărâre a Prințului de Bismarck este irevocabilă. Ce schimbare vom aduce art. 7 din Constituție? Totul va atârna de răspunsul pe care îl vor face Camerile de revizuire acestei întrebări".

Din Paris Calimaki-Catargi raportează că d. Waddington i-a rostit de curând dorința „de a vedeà guvernul nostru angajându-se pe un program determinând măsurile de punere în lucrare a principiului formulat de Tratatul din Berlin... El a stăruit în trebuința ce există pentru Puteri de a avea o garanție efectivă înainte de a schimba atitudinea lor actuală". Și la 22 Martie scrie că d. Waddington i-a exprimat părerea de rău că guvernul nostru n'a propus un program pentru a înlesni o înțelegere și adaogă:

„Totuși a adăogat că crede să ducă la bun capăt chestia și că la Berlin se ține socoteală de greutățile pe cari avem a le birui... Am aflat că se caută la minister o *formulă* de înfățișat nouă pentru a face să se admită ca cetățeni români, *o categorie anumită de Israeliți*".

Iată întâia vorbă despre „*categorii*":

La Roma, cum reese dintr'o altă scrisoare a lui

www.dacoromanica.ro

Obedenaru, din 13|25 Aprilie, Depretis erà dispus să acrediteze pe reprezentantul Italiei la Bucureşti, dar cerea ca să tragem în partea noastră unul din cele trei cabinete (din Paris, Berlin şi Londra) pentru ca „guvernul italian să nu rămâie izolat de acei în faţa cărora înaintaşul meu a luat un angajament"; şi, la observaţia lui Obedenaru că cabinetul din Londra ar fi gata a ne recunoaşte, Depretis respunse că va telegrafià la Londra şi adaugă:

„Dacă guvernul Marei Britanii este dispus să treacă de partea noastră, *vă voi recunoaşte peste două săptămâni*".

Pe când greutăţile stăruesc în afară, în ţară agitaţia creşte într'una, mai ales în Moldova.

Prinţul în scrisoarea către tatăl său (3|15 Aprilie) se plânge de această stare de lucruri, şi comunică că a stăruit pe lângă Mitropolitul din Iaşi timp de două ceasuri, conjurându'l a propovăduì pace şi armonie, şi a se arătà mai tolerant de cât toţi, dar că acesta i-a răspuns că Moldova creştină nu trebue dată pe mâna evreilor. In această scrisoare Prinţul pomeneşte pentru întâiaşi dată **chestia rescumpărării drumurilor de fer Strousberg**. El scrie: „Guvernul german stărue energic ca să se închee această afacere, declarând că de la **rescumpărarea căilor ferate va atârnà bunăvoinţa lui viitoare pentru România.** Aici dorim a intrà în stăpânirea liniilor de drum de fer, însă ne simţim rău atinşi de această presiune. Chestia evreiască şi cumpărarea căilor ferate sunt două probleme aşà de mari, în cât se pot abià deslegà amândouă în acelaş timp".

Imperecherea aceasta între o daraveră bănească şi

www.dacoromanica.ro

chestia evreiască — se arată acum în zare ca un nouraș neînsemnat dar să-i luăm seama.

Din acest nouraș are să cadă trăznetul pe sadul plăpând al libertății religioase pe care Congresul puterilor a avut să-l răsădească în pământul României.

Prințul Karl Anton, în răspunsul său, scrie următoarele:

„Nu'ți rămâne alta de făcut decât a deslegà chestia evreească *à tout prix* cu toate antipatiile populației și *cu toată nocuitatea întregei măsuri*. Folosirea acestei chestii critice (pentru interese de partid) dovedește o lipsă de patriotism care este de neînțeles unui cald patriot. Dacă nu izbutești să treci articolul despre evrei în camerile de revizuire, aștept încurcături serioase, a căror însemnătate nici nu se poate prevedeà. S'ar puteà chiar pune întrebarea *dacă ai puteà să rămâi cu onoare în capul unei țări*, care se expune singură unei executări. A primi una ca aceasta nu s'ar împăcà niciodată cu demnitatea ta".

Vărnav Liteanu, în raportul său din 30 Aprilie, dă seama de o convorbire cu d. de Bülow care i-a zis:

„Recunosc greutățile reale pe cari le întâmpină în România chestia art. 44. Înțeleg că'i cu neputință de a chemà la o desăvârșită egalitate de drepturi pe toți evreii cari vin pe teritoriul Român (!). *Stabiliți categorii*, asigurați unora bucurarea imediată a cetățeniei, dați celorlalți o emancipare graduală și succesivă. Ceeace Europa așteaptă dela voi înainte de toate, sunt măsuri legislative cari proteguesc în chip eficace exercițiul drepturilor".

Și apoi acest excelent bărbat cu adevărat liberal, care, trăind în afară de mediul politicianilor din țară, și-a păstrat seninătatea judecății, urmează a da gu-

www.dacoromanica.ro

vernului sfaturile sale luminate şi înţelepte, şi stărue să nu se schimbe numai art. 7, ci să se arate soluţiunea ce se va da art. 44. „Vom câştigà astfel timp pentru a face legile cari vor regulà amănuntele emăncipării". Vom *alege între evreii* indigeni, *pentru a'i emancipà de plin drept,* anume categorii. Celorlalţi indigeni se va da o emancipare graduală şi condiţională".

Şi conchide cu aceste cuvinte remarcabile :

„Redusă la aceste proporţii, reforma ar *devenì o binefacere* şi când evreii vor începe a se contopi cu marea naţiune, când capitalurile lor, întrebuinţate în pământurile noastre, vor spori forţele productive ale ţării, vom sfârşi prin a recunoaşte că art. 44, care a fost obiectul obiecţiunilor noastre celor mai vii, *cuprindea singurul leac adevărat pentru starea excepţională şi regretabilă a Israeliţilor. Măsurile de restricţiune, rânduelile asupritoare s'au întors, într'adevăr, împotriva noastră*".

Şi tot el, la 23 Mai, raportează că ambasadorul Franţei, d. de Saint-Vallier i-a spus că Cabinetul din Londra s'a arătat volnic a recunoaşte independenţa României *dar că cabinetul Francez a împiedicat pe Lordul Beaconsfeld a face aceasta* deoarece :

„D. Waddington, lucrând astfel, a crezut a face un serviciu ţării noastre, căci speră că această atitudine rezervată va face Constituanta din Bucureşti să aprecieze mai bine însemnătatea adoptării sincere a libertăţii religioase. Franţa, care s'a interesat întotdeauna de Principatul Dunărean, nu este azi însufleţită faţă de el de cât de o singură dorinţă, aceea de a vedeà schimbând imperfecţiunile legilor sale, pentru a eşi dintr'o stare de inferioritate faţă de celelalte naţiuni".

www.dacoromanica.ro

ACTUL IV

Alegeri. —. Camerile de revizuire — In Cameră. O petiţie a Evreilor. — Proiectul comisiunei de iniţiativă pentru revizuirea art. 7.— In Senat.—Discuţie asupra respunsului la mesaj: desordinele la 1866.—Proiect de revizuire.—Demisia şi realegerea Partidului C. A. Rosetti.

Alegerile pentru Constituantă s'au sfârşit. Ce vifor năprasnic a zguduit ţara de la un capăt la celalt! Ţara — adică acea mână de oameni din oraşe cari îşi împart puterea şi ghelirurile ei, căci adevărata *ţară*, mulţimea fără nume, care e temeiul neamului, a rămas mută în *colegiul minciunii*, şi habar n'are de harţa politicianilor. In odaia mea din Rue Racine petrec serile plecat pe mormanul de gazete din ţară, în care se răsfrânge furtuna deslănţuită. M'am înfiorat de colcotul valurilor răsculate: cu toată trista mea experienţă nu mi-am închipuit că patima ar puteà luà forme aşa de sălbatice, ca să rupă toate zăgazurile omeniei. Şi în această noapte de patimă abià ici-colea un biet opaiţ care să arunce o mică făşie de lumină.. Platforma a fost simplă, îngrozitor de simplă: *jos Jidanii*. Cele două partide politice, cu tot calabalâcul lor, s'au prins într'o harţă nemiloasă între ele, dar s'au întrecut în anateme contra evreilor şi *opinia publică* este în realitate opinia proprie a candidaţilor şi retorilor, ecoul declaraţiilor lor pătimaşe. In fierbinţeala acestei încăerări s'au topit caractere şi multe convingeri s'au sacrificat pe jerfelnicul politicei. Astfel una din jertfele, de care pomeneşte şi Domnitorul în Memoriile sale (18/30 Aprilie) a fost *T. L. Maiorescu*. In aceste însemnări am avut

www.dacoromanica.ro

adesea prilej să scot la iveală liberalismul luminat al acestui spirit de elită. Ei bine, rău încolţit într'un crâncen *care-pe-care* cu poetul V. Alecsandri fanatic antisemit, Maiorescu a trebuit să abjure credinţele sale de mai înainte, şi a declarat într'o adunare electorală că art. 44 al tratatului din Berlin cere numai desfiinţarea art. 7 din Constituţia de la 1866, după care va reintrà în vigoare art. 16 al Codului Civil, şi se va înlătură astfel încercarea Puterilor de a se amestecà în legiuirea internă a României. A plecat ca Saul şi căzându-i solzii de pe ochi s'a făcut — Pavel...

Cum guvernul a găsit de cuviinţă a nu-şi destăinui încă soluţiunea sa, zăpăceala a fost mare în zestrea guvernului, şi *albii* s'au folosit cu multă iscusinţă de această atitudine de Sfinx a puternicilor zilei pentru a-i învinui că clocesc gândul rău de a vinde ţara jidanilor — şi multe voturi roşii s'au albit de spaimă. „Ciudată situaţie", scrie Prinţul în Memoriile sale (4/16 Mai), „în ţară guvernul este combătut, pentrucă ar deschide porţile evreilor, iar în străinătate pentrucă nu ţine socoteală în chip destul de liberal de cererile legitime ale civilizaţiei!"

Camerile de revizuire se întrunesc la 22 Mai. Guvernul are totuşi majoritatea de două treimi în Cameră ; în senat, opoziţia este numeroasă. Mesajul se plânge că „printr'o regretabilă şi persistentă confuziune Europa a înglobat România şi de astă dată în lumea orientală", şi că din cauza art. 7 din constituţie care a dat o armă contra noastră „n'am reuşit încă deplin a convinge diplomaţia europeană că naţiunea Română n'a fost nici odată şi nu este nici astăzi animată de spirit de intoleranţă şi că, din

www.dacoromanica.ro

contra, ea a împins adesea ospitalitatea *până la neprevedere*". Apoi guvernul pune în gura Suveranului basmul despre „invazia evreiască", despre „apăsarea comerciului şi industriei naţionale şi exploatarea muncii populaţiilor rurale" de către acest *element străin*, şi vorbind de *restricţiile legislative* prin cari guvernele au crezut că pot înlătură pericolul, spune :

„Dar aceste restricţiuni, fără a garantà în mod eficace interesele noastre economice, n'au servit decât a expune ţara la cele mai nedrepte bănueli de intoleranţă religioasă".

Apoi mesajul urmează :

„Făcând să dispară din aceste dispoziţiuni legislative aceea ce le-ar puteà imprimà caracterul unei exclusivităţi religioase şi punându-le în acord cu marele princip, ca nimenea să nu fie înlăturat de la folosinţa şi exerciţiul unui drept pentru cauză de religiune, vom da satisfacere principalei preocupări care a dictat art. 44 al tratatului din Berlin...

„Cu toate că independenţa am câştigat-o prin propriile noastre forţe, pentru a ne admite însă în concertul Statelor Europene, *Puterile cele Mari au putut cere de la noi ca să ne conformăm* ideilor generale cari predomină *în ţările civilizate*. In regularea chestiunilor de detaliu însă ele n'au cugetat, ele nu puteau cugetà a ne impune soluţiuni absolute, contrarii intereselor noastre cele mai vitale.

„Nici Camerile trecute, nici guvernul meu nu a prejudecat întru nimic rezolvarea acestei cestiuni. Ea se prezintă întreagă deliberărilor d-v. Este o datorie imperioasă să-i dăm o imediată soluţiune...."

www.dacoromanica.ro

In Cameră

Până să nu înceapă desbaterea asupra revizuirei, *Evreii* cer şi ei cuvântul! In procesul-verbal din 1 Iunie al Camerei se zice:

„Se comunică Adunării cererea reprezentanţilor Congregaţiunei isdraelite (sic) de rit spaniol din Capitală şi a reprezentanţilor Comunităţii Templului Choral de rit occidental, pentru a se şterge restricţiunea care opreşte pe coreligionarii lor de a căpătà drepturi politice şi de a *se declarà de cetăţeni români israeliţii români*".

Iată textul întreg al acestei petiţii, cum este reprodus în ziarul *Fratenitatea* No. 1 din 1879:

Domnule preşedinte,
Domnilor deputaţi,

Iată un număr îndelungat de ani de când această ţară se bucură de èra constituţională, de când soarele libertăţii complecte a revenit pentru toţi Românii. Un timp de înălţare pentru toţi, afară de noi. Atâţia ani de viaţă şi de propăşire tuturor, iară pentru noi evreii-români, tot atâţea ani de durere şi de suferinţă sufletească. In momentul când s'a proclamat ridicarea tuturor, ni s'a creat nouă o viaţă înjosită şi amărâtă.

Regenerându-se România, fiii ei au fost puşi pe acelaşi picior de egalitate. Noi însă am fost lăsaţi în stare excepţională de mai înainte, care azi ne pare şi mai grea, rămânând singuri *noi supuşi* ei.

Reprezentanţi ai naţiunei, cu umilinţă vă implorăm să daţi ascultare strigătului de durere ce iese din adâncul inimei noastre. Faceţi ca să dispară acele legi cari ne ţin pe noi într'o stare de excludere nepotrivită cu secolul în care trăim. Şi noi suntem fii ai României. Şi noi suntem devotaţi ei şi noi ne rugăm pentru binele ei, precum contribuim şi noi la sarcine, deopotrivă cu toţi. Ea este singura noastră patrie, toate interesele şi simţimintele noastre sunt cu şi pentru ea,

www.dacoromanica.ro

în solul ei sunt depuse osemintele părinţilor noştri. România nobilă pentru toţi şi între toate, nu poate fi decât nobilă şi pentru noi. Ea nu poate îngădui ca libertatea şi egalitatea să nu fie egal împărţite.

Libertatea implică echitate şi dreptate pentru toţi. Fiţi dar, o, voi aleşi ai acestei Naţiuni, atât de nobili, atât de toleranţi şi de buni, drepţi şi generoşi şi pentru noi, căci ne iubim patria ca şi ceilalţi, daţi-ne şi nouă loc în cetatea patriei, ca să putem şi noi lucra cu vigoare pentru întărirea şi strălucirea ei. Daţi-ne şi nouă voe să ne putem mândri cu falnicul nume de cetăţean român.

Noi, evreii pământeni, pacinici industriaşi şi muncitori, avem în sânul nostru o inimă românească, care tresare de bucurie când Patria prosperează şi care se întristează când se află în nevoe. Nu toleraţi ca să fim străini în această ţară, când istoria şi raţiunea probează contrariul.

Spiritul timpului modern a distrus şi condamnat toate prejudecăţile în privinţa noastră. Toţi au recunoscut că evreul este un cetăţean bun al ţării în care trăeşte, tot atât de bun ca şi creştinul. Civilizaţiunea, stăpâna şi călăuza tuturor puterilor, ne recunoaşte pe noi pretutindeni capabili pentru a împărtăşi egalitatea complectă de drepturi cu concetăţenii noştri creştini. Toate acele ţări cari au împământenit pe coreligionarii noştri, nu numai că nu se căesc, dar încă se felicit de acest act de supremă justiţie.

Asemenea România va avea fericirea a se felicita de a ne fi primit în familia comună. România civilizată şi civilizatoare nu poate de cât să ne înalţe şi pe noi, fiii ei credincioşi, dar uitaţi până acum.

Faceţi acest act de înaltă dreptate, înmulţiţi prin aceasta laurii iubitei noastre ţări.

Venim cu umilinţă şi profund respect, în numele evreilor-români, a supune această a noastră cerere dreaptă şi legitimă înaltei echităţi şi înţelepciunei Domniilor Voastre.

Domnul Dumnezeul tuturor fiinţelor să binecuvinteze iubita noastră patrie România să păzească şi să proteagă pe

Augustul nostru Domn

Augusta noastră Doamnă

şi să vă aibă sub puternicul Său scut.

Ai Domniilor Voastre prea supuşi şi plecaţi servitori

www.dacoromanica.ro

Citirea rezumatului stărneşte un mic incident.

Deputatul G. Mârzescu cere a se face un act de justiţie dându-se citire petiţiei, şi atunci sare cu gura teribilul Pantazi, Pantazi Ghica pe care îl cunoaştem de ajuns din isprăvile sale din ultima sesiune, şi cere să se pue la dosar această cerere *„pentru că este necuviincios ca o comunitate să vină să impună Camerei o soluţiune în chestiunea aceasta“.*

Tot vechiul cântec ! Evreii sunt poftiţi să-şi pună nădejdea numai în ţară, să'şi îndrepte plângerile numai reprezentanţilor ţării de unde numai tot harul le poate veni, şi când se înfăţişează cu o jalbă, dreaptă în fond, smerită în formă, sunt *necuviincioşi şi obraznici.*

Jalba Comunităţilor se trimite la comisia de petiţiuni, unde doarme încă somnul de veci. S'a pus dar la dosar, cum a dorit'o marele Pantazi.

Insă când e vorba de petiţii antievreeşti, o ! Camera nu este aşa de vitregă pentru ele ! In tot cursul acestei sesiuni Camera este mereu potopită de *petiţii* împotriva revizuirei. Ele es vădit din aceiaşi oficină—totuşi Camera dispune citirea lor pe d'antregul. Citirea se face de deputaţii colegiului respectiv. Se întâmplă, însă, incidente hazlii : alţi deputaţi ai colegiului de unde se pretind a veni aceste petiţii contestă adevărul iscăliturilor şi calitatea alegătorilor înscrişi, şi în cele din urmă, una din aceste petiţii, citită în Cameră d'adreptul de un deputat, tratează pe mandatarii judeţului respectiv ca trădători de neam şi chiamă blestemul asupra unor deputaţi. Atunci numai răsare dorinţa de a pune capăt acestui scandal, şi în şedinţa din 27 Septembre chiar M. Kogălniceanu, acum ministru de interne, se ridică cu tărie

www.dacoromanica.ro

în contra acestui abuz și, întărâtat prin întreruperi, bătrânul om de Stat, nu-și mai stăpânește mânia, și dă poaşcă în dreapta și în stânga.

„In țară este o agitare mare, strigă el... Noi știm de unde purced aceste agitări... Până acum „Monitozul" este plin de acele petiții imprimate la Iași și împărțite în dreapta și în stânga prin țară. Dar ce este trist, d-lor, este aceasta că, câte odată, îndemnul acestor petiţiuni *se face de către însuși unii din domnii deputați.* (Aplauze)... Este *războiul civil*, război civil în depeşe, în jurnale, în petiţiuni ; în fine voiți să fie și război civil pe strade? In Moldova sunt manifestaţiuni, nu numai prin oraşe, dar chiar și prin sate și *s'a zis sătenilor să se înarmeze* și să vie în Iași în ziua de 26 Octombrie".

Și arătând cum se fabrică aceste petiţiuni, termină astfel:

„Dar vă întreb care este partea practică a acestor petiţiuni? Voiți să faceți un plebiscit? Apoi el se face de aici. Eu, d-lor, vă conjur să sfârșiți această chestiune dela care atârnă viitorul nostru, căci am auzit zicându-se în această Cameră cuvântul teribil: *vom transportà Camera la Iași*".

In mijlocul unui zgomot mare Al. Lahovary, membru al opoziției conservatoare, protestează împotriva știrbirei libertății de petiționare, și atunci chiar preşedintele consiliului, I. C. Brătianu, intervine în desbatere, veștejind acest potop de petiţiuni și agitaţiunea deputaților cari le provoacă. „Aceşti deputați", zice el, „dovedesc că nu au destulă încredere în simțimântul național al reprezentanților țării și chiar în al d-lor însuși, și că au trebuință să fie susținuți de petiţiuni și de manifestări".

www.dacoromanica.ro

Așà se încheie acest interesant episod parlamentar,

Mai multe şedinţe ale Camerei se trec în discuţiuni asupra răspunsului la Mesaj. Măcar că ar fi de făcut ici-colea spicuiri interesante, îmi refuz plăcerea a le rezumà pentru a nu sporì peste măsură pervazul acestei însemnări, şi mă grăbesc a venì la lupta cea mare şi hotărâtoare asupra revizuirei.

In şedinţa din 14 Iunie, Camera numeşte o *comisiune de iniţiativă parlamentară de 11 membri însărcinaţi a pregătì un proiect pentru revizuirea art. 7 din Constituţie.* Membrii comisiunei sunt: G. Mârzescu, I. Codrescu, D. Giani, G. Chiţu, I. Agarici, A. Teriachiu, N. Fleva, P. P. Carp, E. Costinescu, Caprianu, N. Nicorescu.

Guvernul, cum se vede, cu tot iureşul furios al opoziţiei, se învălue în prudentă tăcere şi lasă iniţiativa Camerei!

In şedinţa din 18 Iunie se ivesc două propuneri: Una a *generalului G. Magheru* şi alta iscălită de 8 deputaţi, între cari filosoful B. Conta, junimistul I. C. Negruţi şi N. Blaremberg. Alţi 14 deputaţi aderă în urmă la ea.

Soluţiunea generalului Magheru este, după vorbele chiar ale propuitorului, *simplă, raţională şi puţin periculoasă,* şi dovedeşte în adevăr un spirit liberal, rarisim în năduful acestor vremuri. Moţiunea Blaremberg-Conta-Negruţi este cea mai extremă; ea propune a se declarà *că nu e loc cât pentru acum la revizuirea art. 7 din Constituţiune.*

Amânarea la Sf. Aşteaptă dar, — metafizicianul Conta, inspiratorul ei, o va sprijinì într'un lung discurs pe care îl vom analizà la rândul.

La 23 Iunie, G. Mârzescu, raportorul comisiunei de

www.dacoromanica.ro

iniţiativă, dă citire *proiectului de dispoziţiuni constituţionale destinat a înlocui art. 7 din Constituţiune.*

Iată-i textul:

Art. 7.—Străinul, de ori ce credinţă religioasă, poate dobândi însuşirea de cetăţean român îndeplinind condiţiunile şi formele următoare:

Va adresa către Domn cererea sa de naturalizare arătând capitalurile, statul său, profesiunea sau meseria ce exercită şi voinţa de a-şi statornici domiciliul pe teritoriul României.

Dacă, după o asemenea cerere, petiţionarul va locui 10 ani în ţară şi dacă prin purtarea şi faptele sale va dovedi că este folositor ţării, Corpurile legiuitoare îi vor putea acorda împământenirea.

Vor putea fi scutiţi de stagiul de 10 ani acei cari vor fi făcut ţării servicii importante, cari vor fi adus în ţară industrii, invenţiuni utile sau talente distinse, cari vor fi fondat în ţară stabilimente mari de comerciu sau de industrie.

Asemenea vor putea fi scutiţi de stagiul de 10 ani, străinii născuţi şi crescuţi în România, din părinţi născuţi în România şi cari nici unii nici alţii nu s'au bucurat vreodată de o protecţiune străină.

Împământenirea nu se poate acordă de cât în mod individual, prin lege votată cu majoritate de două treimi de Corpurile legiuitoare, sancţionată şi promulgată de Domn.

Insuşirea de român se conservă şi se pierde, conform dispoziţiunilor cuprinse în codicele civil.

Acei ce nu se bucură de plenitudinea drepturilor de cetăţean român, nu pot în alt mod dobândi imobile rurale în România de cât numai prin moştenire ab-intestat.

Raportorul comisiunei de iniţiativă, *G. Mârzescu.*

Pe lângă acestea, raportorul mai comunică propunerea P. P. Carp, *patru amendamente şi o opiniune separată.*

Iată propunerea Carp:

1. In virtutea art. 129 din Constituţiune se suprimă pur şi simplu aliniatul art. 7 din Constituţiune, care începe cu cuvintele „numai străinii".

www.dacoromanica.ro

2. In codul nostru civil se introduc următoarele modificări ale art. 8 şi 9, se suprimă şi se înlocuesc cu art. 16 la care se adaugă următoarele: „Asemenea vor fi dispensaţi de stagiu „evreii cari născuţi în ţară nu se vor fi bucurat de vre-o pro„tecţiune străină“ ;

3. In legea comunală se introduce un nou articol în următorul cuprins: „Israeliţii pământeni vor putea esercita drep„turile comunale fără a fi obţinut împământenirea cea mare. „Prin israeliţi pământeni se înţelege acei cari, născuţi şi cres„cuţi în ţară în curs de două generaţiuni, nu s'au bucurat nici „odată de vre-o protecţiune străină“.

4. In privinţa drepturilor civile pentru străini se menţine legea din 19 August 1864.

Amendamentele d-lui Em. Costinescu au o însemnătate deosebită, pentrucă în ele, cum nu este taină pentru nimeni, se *răsfrânge programa guvernului.* Ele au căzut în comisiune cu paritate de voturi, ceeace dovedeşte îngrijitoarea fărămiţare a Camerei şi spărtura în zidul minorităţii guvernamentale.

Amendamentele sunt precum urmează :

Amendament

Art. 7. — Străinul de orice credinţă religioasă poate dobândi însuşirea de cetăţean român, îndeplinind condiţiunile şi formalităţile următoare :

Va adresa către Domn cererea sa de naturalizare, arătând capitalurile, statul său, profesiunea sau meseria ce esercită şi voinţa de a'şi statornici domiciliul pe teritoriul României.

Dacă după o asemenea cerere, petiţionarul va locui zece ani în ţară, şi dacă prin purtarea şi faptele sale va dovedi că este folositor ţărei, Corpurile Legiuitoare 'i vor putea acordà împământenirea.

Vor puteà fi scutiţi de stagiul de zece ani, acei cari vor fi făcut ţării servicii importante, cari vor fi adus în ţară industrii, invenţiuni utile sau talente distinse, cari vor fi fondat în ţară stabilimente mari de comerciu sau de industrie ; asemenea vor puteà fi scutiţi de stagiul de zece ani, străinii născuţi

www.dacoromanica.ro

şi crescuţi în România din părinţi născuţi în România şi cari nici unii nici alţiii nu s'au bucurat vre-o dată de o protecţiune streină.

Impământenirea nu se poate acordà de cât în mod individual, prin lege votată cu majoritate de două treimi de Corpurile Legiuitoare, sancţionată şi promulgată de Domn.

Insuşirea de român se conservă şi perde conform dispoziţiunilor cuprinse în codicile civile.

O lege specială va determina modul prin care străinii 'şi vor putea stabili domiciliul pe teritoriul României.

Aceia ce nu se bucură de plenitudinea drepturilor de cetăţean român, nu pot dobândi imobile rurale în România de cât prin moştenire ab-intestat.

Asemenea vor putea fi scutiţi de stagiul de zece ani, străinii născuţi şi crescuţi în România cari nu se vor fi bucurat vreodată de o protecţiune străină.

Costinescu

Amendament

Prin escepţiune la dispoziţiunile de mai sus şi numai pentru această una şi singură dată, Corpurile Legiuitoare admit la bucurarea drepturilor de cetăţean român pe toate persoanele cuprinse în lista ce se va votà de odată cu acest articol.

Costinescu

Iată în sfârşit şi celelalte două amendamente şi opinia separată:

Amendament

Numai aceea ce se bucură de deplinătatea drepturilor de cetăţean român pot dobândi imobile în România.

Nicorescu, Codrescu

Amendament

Străinii chiar şi acei născuţi şi crescuţi în ţară, dacă nu vor dobândi împământenirea, n'au dreptul de a dobândi proprietate imobiliară, prin acte între vii dispoziţiuni testamentare sau usucapiune.

www.dacoromanica.ro

Prohibițiunea aceasta nu se aplică la acei străini cari după legile anterioare aveau dreptul de a dobândi imobile.

G. Mârzescu, Al. Teriachiu

Opiniune separată

Cel împământenit nu va puteà esercita mandatul de reprezentant al națiunei, precum nici îndeplini funcțiunile de ministru și de membru la înalta curte de Justiție și de casațiune decât după trecere de 20 ani împliniți dela data promulgărei legii prin care va fi dobândit impământenirea.

I. Codrescu, I. Agarici

Președintele consiliului, în fața acestui raport care rămâneà mai pe jos de așteptările lui cele mai modeste, declară alunci că *guvernul nu poate primì* lucrarea comisiunii și, după cererea lui, Camera trece în secțiuni unite pentru a-i ascultà motivele.

In Senat

Și aici lupta se încinge, crâncenă, în preajma răspunsului la Mesaj. Comisiunea numită de Senat pentru întocmirea acestui răspuns, s'a împărțit în două: Majoritatea alcătuită din M. Kogălniceanu, P. Grădișteanu, Pruncu și Ion Ghica — liberali — se înțelege asupra unui proiect, iar generalul Manu, conservator, se desparte de colegii săi, și propune un răspuns în care stărue ca guvernul, care singur este în poziție a cunoaște toate elementele, *să spună cel dintâiu cuvântul său* asupra chipului celui mai nemerit de a deslega chestia evreiască. El arată că echilibrul indispensabil în aplicarea sinceră a regimului constituțional nu va deveni o realitate de cât când alegerile vor fi cu adevărat libere.

Opoziția conservatoare, puternic reprezentată, dă o straşnică năvală împotriva guvernului, trimițând în

www.dacoromanica.ro

linia de bătaie pe fruntaşii săi. Rând pe rând, iau cuvântul generalul Manu, Lascar Catargi, M. Costake, general Florescu, I. Strat, etc. Bănuielile şi învinuirile curg dintr'o parte şi dintr'alta. Dacă Strat explică sfiala guvernului de a lua o iniţiativă prin faptul că el „faţă de streinătate vreà să treacă de liberator al evreilor, iar faţă de ţară ca luptător naţional, şi nu ştie căruia din doi Dumnezei să se închine mai întâi", Ministrul de justiţie E. Stătescu îi întoarce lovitura vorbind de un *pact ocult* care se zice că s'ar fi încheiat între partidul conservator şi alegători, mai ales în Moldova, prin care partidul s'a îndatorat a *nu cedà nimic în chestia evreilor.*

Lascar Catargi respinge cu indignare acest pact ocult, şi, în treacăt, răspunzând insinuărei din partea aceluiaşi ministru, cum că conservatorii ar fi dat imboldul pentru *dărâmarea Templului din Bucureşti, la 1866,* face destăinuirea, despre care am vorbit mai sus (Pag. 269).

Proiectul de răspuns al majorităţii se primeşte de Senat în şedinţa din 8 Iunie. In şedinţa din 13 Iunie, Senatul numeşte o comisiune de şapte membri „care să prezinte o soluţiune în privinţa modului de revizuire a art. 7 din Constituţie". Aceşti şapte membri sunt d-nii: C. Bozianu, Costin Brăescu, P. Grădişteanu, Dim. Pruncu, N. Pilat, N. Creţulescu şi V. Boerescu. Boerescu declară pe loc că nu primeşte alegerea ca unul care „a susţinut că iniţiativa proiectului trebue să vie de la guvern" — dar demisia îi se respinge.

Proiectul comisiunei Senatului este identic în înţelesul ei cu acela al Camerei. El este *o sfidare a Europei,* după cum zice prinţul (în scrisoarea sa către consulul general Barnberg din 23 Iunie).

www.dacoromanica.ro

Pe când se petreceau acestea în Parlament şi conflictul între el şi guvern, păreà că au ajuns la un punct mort, un lucru neaşteptat se întâmplă : în şedinţa din 1 Iulie, C. A. Rosetti îşi dă demisia din preşidenţia Camerii, „de oarece după lucrarea secţiunilor s'a încredinţat că nu mai reprezintă majoritatea Adunării“ şi preşedintele consiliului anunţă că guvernul va *depune demisiunea în mâinile Domnitorului.*

El roagă Camera a'şi alege un preşedinte pentruca Dumnitorul, în criza ce va urmà, să-l poată consultà, şi se realege C. A Rosetti.

Motivul aceste lovituri de teatru se va lămuri prin următorul :

Tablou V.

Furtună. — Criză. — Minister de fuziune : B. Boerescu, Ministru de Externe. — Programul unui Cabinet. — Circulara Boerescu din 13 Iulie. — Amânarea Corpurilor Legiuitoare.

Când s'a cunoscut propunerile comisiunilor de iniţiativă ale Parlamentului, Domnitorul îndeamnă pe Brătianu să declare că va demisionà dacă Camerile vor stărui în proiectul lor, care *înseamnă o sfidare a Europei* (vezi răspunsul Domnitorului către tatăl său, din 15/27 Iulie), şi primeşte demisia cabinetului : întâiu pentru că agitaţia creşte în ţară, şi al doilea din pricina *furtunei* care se ridică, ameninţătoare, pe cerul diplomatic.

Intâiul semn vine din Berlin.

Liteanu telegrafiază la 16 Iunie :

„Am văzut pe ministrul afacerilor străine. Europa

www.dacoromanica.ro

occidentală se prepară să vă trimeaţă *o notă colectivă*. Situaţia e de o gravitate excepţională. Cele mai serioase primejdii ameninţă ţara, dacă nu se va supune hotărârei Congresului. Contele Andrassy, la 21 Iunie, comunică guvernului prin Contele Hoyos, că atâta timp cât România n'a îndeplinit condiţiile tratatului din Berlin, ea este în ochii ei un stat dependent, despre care va tratà cu Puterea suzerană la Constantinopole! Contele Andrassy găseşte absolut necesar ca guvernul nostru să dovedească buna ei credinţă prin fapte, şi că, cu toate sentimentele prietenoase ale guvernului Austro-Ungariei, el va trebuì să'şi rechieme pe ministrul său, dacă s'ar primi de Puteri propunerea Lordului Salisbury de a se trimite o notă colectivă". (Memoriu, 20 Iunie.)

In urma acestei veşti, Domnitorul cere guvernului o procedare energică. Va costà lupte crâncene *„où on laissera des lambeaux"*, scrie el în scrisoarea sa către tatăl său, din 20 Iunie. La 21 Iunie, Callimaki Catargi confirmă din Paris această ştire, adăogând că „pentru a împiedecà această acţiune colectivă a Puterilor ale căreia urmări sunt excesiv de grave, nu ma ajung protestări energice. *O repet, nu este vreme de pierdut"*. La rândul său Bălăceanu raportează din Viena (27 Iunie), că la ambasada Franţei au avut loc conferinţe în care trebuià să se hotărască acţiunea colectivă a celor patru Puteri (Germania, Anglia, Franţa şi Italia), şi că contele Andrassy a *căpătat cu mare greutate* ca ele să aştepte un răspuns al guvernului nostru. „Este un răspuns de două sau trei zile numai", scrie Bălăceanu, „nu mai e timp de codeală. Contele Andrassy însuşi nu va puteà să se

www.dacoromanica.ro

sustragă îndatoririlor cari îi sunt impuse, ca semnatar al tratatului. *Primejdia este enormă şi iminentă*".

Cele ce s'au petrecut în această conferinţă a ambasadorilor la Viena ni se lămureşte într'o telegramă a agentului nostru la Petersburg (generalul Ghica) din 4|16 Iulie. El raportează :

„Indată ce a apărut proiectul comisiunei de revizuire, s'a ţinut la Viena, după iniţiativa Angliei şi Germaniei, o întrunire a ambasadorilor Puterilor spre a se înţelege asupra demersurilor pentru a duce la bun sfârşit acest proiect. *Rusia s'a abţinut* (Rusia, care la Congres a stăruit cu îndârjire ca să se ia cele mai straşnice chezăşii pentru întocmai aducere la îndeplinire a *tutulor* rânduelilor tratatului!), zicând că va lucrà imediat în afară, *prin sfaturi* către guvernul nostru. In această întrunire a fost mai întâi vorba de o *punere în întârziere energică* printr'o notă colectivă. *Austro-Ungaria a declinat această propunere* şi a declarat că nu se poate asocià la măsuri extreme. După aceasta s'a hotărât să fie însărcinat *cabinetul din Viena*, în numele Puterilor, cu demersuri pe lângă guvernul nostru, sub formă de sfaturi pentru a înlocuì articolul din Constituţiune prin textul întreg al art. 44 al tratatului din Berlin. După ce s'a hotărât aceasta, Germania şi Anglia au pus încă întrebarea de a se şti *ce se va face dacă România va refuzà a înscrie art. 44; ele au emis părerea de a recurge la mijloace de coerciţiune...* Italia şi Austria au respins categoric această propunere. Franţa a arătat la rândul ei *une vive répugnance.*

Nici o hotărâre asupra acestei a doua fază n'a fost luată din pricina neînţelegerei între Puteri. Dar

www.dacoromanica.ro

reprezentanții Angliei și Germaniei ar fi zis că *cabinetele lor vor apelà atunci la Sultan socotind România ca încă vasală*, sau vor căuta o altă combinație".

S'a ivit dar o *„neînțelegere"* între semnatarii Tratatului, și întâia Putere care s'a împotrivit de a se stărui în îndeplinirea Tratatului, a fost tocmai Rusia care la Congres a stăruit cu îndârjire ca să se ia cele mai strașnice chezășii pentru executarea tutulor rânduelilor acelui Tratat!

Numai Germania, Anglia și Franța au rămas unite. D. de Racoviță conferă cu ambasadorii din Berlin și spune agentului nostru (vezi telegrama acestuia din 6|18 Iulie) că Europa *cere înscrierea în Constituția Română* a art. 44; că acest princip va fi apoi reglementat fie prin legi ulterioare, fie prin chiar Constituție; că *Puterile se mulțumesc ca aplicație practică cu emanciparea imediată a unor anume categorii de evrei*, și că *ceilalți evrei vor fi naturalizați potrivit rânduelilor Codul Civil.*

In această comunicare, Câmpineanu primește răspunsul (6|18 Iulie) că guvernul privește *înscrierea pură și simplă a art.* 44 în constituție *ca cea mai primejdioasă din soluțiuni.* Fiecare Putere s'ar crede în drept a tălmăci legile noastre, a interveni în fie-ce clipă și aceasta ar alcătui o stare periculoasă și ar lăsà chestia deschisă.

In acest moment intră în horă și *D. Sturdza*, ministrul de finanțe, omul care trebuià să urmeze pe d. I. C. Brătianu în șefia partidului național-liberal (cu accentul pe *naționalantisemit*) și să întreacă cu mult încă pe înaintașul său în ura și prigoana evreilor. El a fost trimis la Berlin pentru a tratà în afa-

www.dacoromanica.ro

cerea *căilor ferate* Strussberg şi, bine înţeles, se foloseşte de acest prilej pentru a ispiti cercurile politice din Berlin în privinţa chestiei evreeşti. La 8|20 Iulie el comunică *minimul* cerinţelor străine :

„Religia să nu fie o piedică pentru folosinţa şi exerciţiul drepturilor civile şi politice, o lege specială va lămuri aplicarea acestui princip ; că dreptul de a cumpără moşii să fie legat de drepturi politice ; că calitatea de Român să fie dobândită după art. 16 Cod. Civil". *Apoi va veni următoarea lege specială :* „Vor fi primiţi a se folosi imediat de drepturi civile şi politice cei cari au satisfăcut legea militară, au slujit sub drapel; cei cari au dobândit diplome româneşti sau au făcut cinci clase gimnaziale ; cei cari au făcut o donaţiune aşezămintelor de binefacere şi învăţământ, cei cari au publicat în limba română o operă originală sau o traducere ; cei cari au întemeiat şi posedă o fabrică".

La 9 Iulie, Câmpineanu trimite reprezentanţilor noştri în străinătate o notă-circulară în care dezvoltă teza că evreii prin numărul lor în ţară, sunt *o forţă,* şi că această forţă trebue să fie îndreptată spre aspiraţiile ţării, altfel *mersul acesteia* ar fi serios compromis. „Interesul nostru, bine înţeles", afirmă d. ministru, *„ne îndatorează, dar a tinde* prin toate mijloacele putincioase *a ne asimilà pe evrei,* a-i face să adopte moravurile, limba, aspiraţiile noastre, a-i face să ajungă într'un timp mai mult sau mai puţin lung, *adevăraţi Români. Această nevoe este aşa de vădită că'mi pare greu ca să poată existà îndoeli asupra intenţiilor noastre in această privinţă".*

Cu acest duios cânt de lebădă, acest ministru fără de noroc părăseşte scena isprăvilor sale.

www.dacoromanica.ro

Intr'adevăr, Domnitorul, văzând că partidul liberal s'a pus în grevă şi că nu mai e o turmă şi un păstor, primeşte demisia cabinetului şi se sfătueşte cu prezidenţii Senatului şi ai Camerei. Bozianu este pentru un minister de fuziune, Rosetti pentru chemarea la putere a opoziţiei. Apoi (6 Iulie), Prinţul chibzueşte cu întreg ministerul demisionat, care este de părere unanimă că numai un minister de fuziune ar fi stăpân pe situaţie. In urma acesteia, Domnitorul cheamă, în seara aceleiaşi zile pe V. Boerescu, şi îi propune ministerul de externe. Acesta se declară gata a-l primi cu condiţia ca să se amâie Parlamentul. După consfătuiri cu alţi bărbaţi politici, („Carp este dintre toţi cel mai chibzuit şi mai loial; e singur cu ideile lui liberale", scria Prinţul, la 8 Iulie), Domnitorul însărcinează pe Brătianu cu formarea ministerului, şi la 11 Iulie unii miniştri depun jurământul. Titulari sunt, pe lângă Brătianu, la preşidenţie, M. Kogălniceanu la interne, V. Boerescu, la externe, şi D. Sturdza, la finanţe.

Primenirea cabinetului s'a făcut cu „nuanţe" nemulţumite din partidul liberal, — afară de Boerescu, care s'a rupt din sânul conservator. Pe Kogălniceanu. care de când a fost înlăturat din guvern, a stat ca un Achil mânios, şi erà un adversar temut, pentru şfichiurile şi împunsăturile sale, Brătianu a simţit că trebue să-l împace şi să-l folosească pentru a îmblânzi furia moldovenilor. Cu Boerescu meşter la vorbă, mieros la glas, insinuant, şi mlădios ca ţiparul, şeful se va sluji ca de-o cârjă pe lângă Puteri, spre a potoli furtuna care sbuciumă rămurişul diplomatic.

Văd cu mulţumire pe Boerescu la trebile străine. N'a dat el evreilor scrisori de recomandaţie către Cré-

www.dacoromanica.ro

mieux ? N'a dovedit el, în marele său discurs din Senat, cu puternice temeiuri, că art. 44 cere două lucruri : înlăturarea piedicei religioase pentru *toţi străinii, şi emanciparea evreilor-pământeni ?* Este firesc că acest bărbat nu va abjură convingerile rostite înaintea lumii,—dar, multe convingeri, unele plăpânde ca şi funigeii cari se resfiră în aer, dispar în adierea vântului de primăvară...

Chiar programul cu care noul ministru se înfăţişează Adunărilor, nu corespunde aşteptărilor. După îmbrobodirile obicinuite, acest program spune :

„Singura îngrijire legitimă a ţării întregi, este de o ordine interioară ce se referă la interesele noastre naţionale şi economice, cari cer a fi apărate când se va efectua acea revizuire.

„De aceea, guvernul d-voastră crede a corespunde atât la cerinţele Diplomaţiei Europene, cât şi la preocupările legitime ale ţărei, când, pe lângă recunoaşterea principiului egalităţei religioase şi libertăţei cultelor, el va admite şi va susţine, pentru revizuirea art. 7 în partea relativă la interesele noastre interioare, o *soluţiune bazată pe principiul naturalizărei individuale care exclude orice categorii,* precum şi pe restricţiuni speciale pentru dobândirea proprietăţei rurale".

Acest program pe care ministerul, printr'un îndrăsneţ eufemism, îl numeşte „expunere simplă şi precisă", se citeşte adunărilor în ziua de 11 Iulie, după Mesajul domnesc prin care *se amână sesiunea pe termen de o lună.*

„Această amânare Mesajul îl explică astfel :

„Spre a cunoaşte fazele prin cari această chestiune a trecut atât în deafară cât şi înăuntru, noi, miniştri

www.dacoromanica.ro

avem dar trebuinţă de un oare-care timp. D-voastră asemenea, cunoscând acum mai de aproape dificultăţile ce înconjoară chestiunea, simţiţi negreşit necesitatea d'a vă pune în noui comunicaţiuni cu alegătorii d-voastre, cu ţara, şi aceasta înainte d'a procede la rezolvarea definitivă a chestiunei. In acest interval, guvernul meu va puteà aduce la cunoştinţa marilor puteri europene hotărârea naţiunei d'a admite în legislaţiunea sa principiul proclamat de articolul 44 din tratatul de Berlin, dar tot odată şi îngrijirile ei, şi marea datorie ce avem d'a garanta şi interesele naţionale şi economice, cari trebue să fie sacre pentru orice stat, pentru orice popor."

Boerescu nu-şi pierde vremea. El trimite agenţilor noştri în străinătate o circulară (13 Iulie) în care parafrazând Programul guvernului, îi lămureşte mai de aproape înţelesul. Revizuirea art. 7, zice Boerescu, atinge două raporturi: unul de ordin internaţional rezultând din Tratatul de la Berlin şi principiile generale ale civilizaţiei moderne, şi altul de ordin curat intern.

In cât priveşte întâiul raport, guvernul a declarat că va înscrie în dreptul nostru public principiul art. 44 sub forma că „deosebirea de religiune nu va puteà constitui o piedică pentru dobândirea şi folosinţa drepturilor civile şi politice".

Din înscrierea acestui princip în Constituţie, va rezulta, zice mai departe circulara:

...a) că Românul, de orice credinţă sau confesiune, va avea aceleaşi drepturi şi va fi supus la aceleaşi datorii: nu va fi deci nici o excluziune, nici incapacitate. prescrisă de vreo lege, care ar fi admisă contra unui cetăţean român, sau unui simplu supus

www.dacoromanica.ro

român; b) că toţi străinii, fără deosebire de naţionalitate şi religie, vor fi trataţi pe un picior de deplină egalitate". Toate aceste consecinţe vor fi aplicate, adaogă d. Boerescu, prin legi organice posterioare şi nimeni în România nu contestă înscrierea în dreptul nostru public a acestui princip."

După această lămurire din care reţinem că *simplii supuşi români* sunt asimilaţi cu cetăţenii rămâni în privinţa drepturilor şi datoriilor, Boerescu trece la raporturile „de ordin curat intern", adică la *naturalizarea individuală fără categorii* şi la mărginirea dobândirei de proprietăţi rurale.

După ce arată temeiurile acestui princip, Boerescu se întreabă singur:

„Dar atunci, ni se va răspunde, toţi evreii în România vor fi şi vor rămâne străini!"

Şi răspunde astfel:

„Această objecţiune nu e întemeiată decât în parte.

„Toţi evreii nu sunt supuşi străini în România, dar cei mai mulţi o sunt. Dealminteri nici un Evreu la nici o epocă a istoriei noastre n'a fost cetăţean român. Preocuparea actuală a Europei o dovedeşte; Convenţia din Paris din 1858 (art. 46) o dovedeşte; toate legile, obiceiurile şi datinele noastre, toate faptele vechi şi noui o dovedesc. Evreii, cari nu erau supuşi străini în România erau pur şi simplu supuşi români, având exerciţiul drepturilor civile, cu oarecari margini, dar neavând niciodată folosinţa drepturilor politice. Cu chipul acesta se explică faptul că evreii, deşi supuşi impozitelor şi serviciului în armată, nu erau cetăţeni români, aceasta este starea de lucruri în fiinţă la noi cu privire la Evrei, pe care semnatarii tratatului de la Berlin ar voi s'o schimbe. O

www.dacoromanica.ro

voim şi noi francamente şi loialmente, şi toată naţiunea o doreşte cu noi".

Este bine să reţinem aceste *declaraţii oficiale* acì, când, cum am arătat, se fac încercări de a se tăgădui chiar fiinţa *evreilor supuşi români!*

Apoi Boerescu se încearcă a dovedì că este cu neputinţă a declarà cetăţeni români pe toţi evreii, şi „a înnecà ţara cu 150 de mii cetăţeni noui, *inculţi, fanatici*, având o altă limbă, *o altă religie* (par'că nu erà vorba niciodată de religie?) alte moravuri, alte sentimente..."

Boerescu zugrăveşte în negru, şi repetă prăpăstiile şi exagerările obişnuite pentru a ajunge la concluzia că ar fi a se dà o lovitură teribilă tuturor intereselor economice ale ţării şi a se împinge locuitorii la disperare, la revoltă şi Dumnezeu ştie ce alte nenorociri, şi că guvernul actual n'ar puteà să-şi ia o atare răspundere.

Şi în cele din urmă Boerescu îşi lămureşte gândul, adică ce voeşte să facă. Spre a împăcà Puterile, trèbuia să facă ceva mai mult de cât cuprindeà propunerea majorităţii Parlamentului, altfel nu se înţelegeà rostul schimbării guvernului şi amânării Parlamentului. Ei bine iată taina: în termenul luat, guvernul va vedeà dacă va putea să facă a se votà *lista nominală cuprinzând numele acelor dintre evrei, supuşi români*, cari s'au asimilat cu naţionalii pentru a-i declarà, imediat şi fără stagiu, „cetăţeni români".

www.dacoromanica.ro

Tablou VI

Năpărlirea lui Bismarck.—Impăratul, Iunkerii și Căile Ferate Strousberg.—Ispita Evreilor.—Solia Boerescu.—Memoriul.—Listele.—Plimbarea diplomatică a lui Boerescu dă greș,

In țară spiritele s'au mai liniștit; în streinătate pare de asemenea că se mai luminează zarea: mai tună și fulgeră când și când, dar furtuna pare că se depărtează. „Marile puteri sunt obosite de această chestie", scrie tatălui său Prințul (la 16 Iulie), „și toate aceste trăgăniri și greutăți le-au făcut mai puțin pretențioase". Și adaogă: „La Berlin dispozițiile s'au îndreptat; se arată mai indulgenți: *o schimbare care s'a făcut după ruptura cancelarului de fer cu național-liberalii (adică Lasker)*" [1])

Este începutul politicei antisemite a lui Bismarck, care coincide cu slăbirea cerințelor sale în chestia evreilor români. De alminteri, și bătrânul împărat Wilhelm pare a nu fi strein de această schimbare la față. Prințul Karl Anton s'a întâlnit cu el la Mainau, și comunică Domnitorului convorbirea sa. La 16 Iulie, el scrie:

„Impăratul n'a fost ținut *au courant*. El dete toată vina pe

1) Ce însemnătate va avea acest ipostas al Principelui Bismarck, răsare dintr'o telegramă a lui Vârnav Liteanu din 25 August, în care spune că guvernul german va stărui la Paris și Londra pentru primirea sistemului listelor, că guvernul german este foarte bine dispus în privința noastră, și că *există acum în Germania un curent protivnic evreilor. „Este momentul psichologic pentru deslegarea chestiei israelite;* azi o soluțiune mijlocie are mai mulți sorți decât oricând de a fi primită", sfârșește Liteanu.

www.dacoromanica.ro

Anglia care urmăreşte chestia evreiască cu mai mare străşnicie şi de a căreia politică cea germană nu se poate despărţi. Când însă îi dovedii tocmai contrariul şi comparai atitudinea dârză a Germaniei, care nu ţine nicăeri seamă de imprejurări, cu moderaţiunea ce-şi face drum din ce în ce mai mult în Anglia, Impăratul a fost foarte mirat, nici n'a voit s'o crează şi a zis că *chestia evreiască îi este în genere antipatică* căci cunoaşte împrejurările la fel din Poionia şi Rusia: dacă n'ar fi fost bolnav de rănile sale pe vremea congresului din Berlin, *n'ar fi îngăduit nici odată să se puie această chestie în întinderea ei actuală.* In scurt am credinţa că Cancelarul n'a întrebat pe Impărat în această chestie, sau nu l'a informat deplin. Dacă al meu *franc parler* nu va avea urmări directe, a fost de sigur folositor să deschid ochii Impăratului. In tot cazul el va opune oarecare împotrivire cerinţelor lui Bismarck şi se va orientă mai exact şi complect".

Şi într'o altă scrisoare din 4 August, Prinţul Karl Anton, comunică cuprinsul unei scrisori din 25 Iulie, a Impăratului, trimisă din Gastein către împărăteasă în care spune:

„Cât priveşte România, eu, precum ştii, din capul locului *am desaprobat extrem hotărârea congresului în chestia evreiască*, firește numai *après coup*, pentru că n'am căutat eu trebile. In urmă a trebuit bine înţeles să mă rostesc pentru stricta îndeplinire a hotărârilor Congresului, dar am cerut la orice prilej ca să nu se dea zor în chestia evreiască, căci ştiu din experienţă *ce sunt evreii în acele ţinuturi* — începând cu Posnania, Polonia, Lituania şi Volhynia—şi *pare că evreii Românii ar fi mai răi!* Toată chestia evreiască de acolo a fost susţinută cu atâta înverşunare de Anglia. Lordul Odo Russel însuşi, după demonstrările mele, mi-a mărturisit'o cu un gest care trădă nemulţumirea lui. Această atitudine a mea faţă de chestia evreiască, de care atârnă recunoaşterea vărului ca suveran independent, am lămurit'o Prinţului de Hohenzollern când s'a jăluit mie pentru asprimea prea mare a notei noastre; am adăugat însă că acea notă mi-e necunoscută. După cercetarea mea mi s'a prezintat tocmai eri o nouă adresă către Bucureşti care zice că Puterile s'ar mulţumi dacă s'ar recu-

www.dacoromanica.ro

noaşte doar desfiinţarea articolului opritor al constituţiei române, ca princip, dar s'ar rezervà modul executării pe mai târziu, până după o înţelegere intre Guvern şi Cameră. Dacă s'ar primi acest mod, nu s'ar mai opune nimic recunoaşterei Prinţului. Te însărcinez să comunici exact aceasta la Krauchenwies (adică Prinţului Karl Anton), precum şi că cred că Carol al României cu ministerul său, care s'a schimbat de curând, ar trebui să primească acest mod, şi Camerile să se modereze! Iţi vei aduce aminte că am ţinut *totdeauna partea guvernului român când înainte vreme se întâmplau excese între creştini şi evrei*, pe când Anglia ţinea totdeauna de partea cealaltă, pentru că vede în fiecare evreu pe un Rotschild cult."

Multe părţi întunecoase ale istoriei se luminează prin această destăinuire a unui colţ din sufletul viteazului bătrân!

Dar la Berlin se mai dospeşte altceva. Este chestia *răscumpărării drumului de fer Strousberg.*

Ministrul de Finanţe, d. Sturdza, a fost la Berlin şi a stat la tocmeală. D'abia din memoriile Regelui Carol se poate vedeà covârşitoarea însemnătate pe care această fatală daraveră bănească a avut-o pentru soarta art. 44! *D. Sturdza la Principile Bismarck*— este un subtitlu al capitolului XII din acele memorii în care Domnitorul, cu obişnuita lui migală, consemnează darea de seamă a lui Sturdza.

Bismarck a zis întâi că spre a îndreptà relaţiile între Germania şi România trebue isprăvită chestia drumurilor de fier şi apoi lămurit marele interes German în această daraveră, deoarece sunt o sută milioane mărci vârîte acolo.

„Dr. Strousberg a băgat în această daraveră pe *marii magnaţi ai Sileziei.* Aceştia, la rândul lor, au au atras pe toţi cunoscuţii şi subalternii lor. Astăzi

www.dacoromanica.ro

găsim între acționarii societății căilor ferate române: seniori mari și damele curții, lacheii acestor case mari și chiar birjari—*cu un cuvânt aproape tot Berlinul.* Sunt dar aici interese așa de multiple în joc în cât nu se poate a nu se ține seamă de ele. Mai mult: *Regele însuși a trebuit să intervie spre a scăpà pe câțiva magnați Sileziani,* când Strousberg nu mai puteà merge inainte!

„...Regele a făcut chiar mai mult, a trebuit să vie în ajutorul *marilor seniori silezieni din caseta sa particulară.* Deci se înțelege ușor de ce trebue să eșim din această situație penibilă. *Deslegați dar aceste două chestii cât mai iute spre a ajunge între statele independente*".

O sută milioane mărci și banii împăratului într'un talger al cumpănei, și în celalt art. 44—și cântarul în mâna Samsarului Cinstit, supărat pe Lasker și pe evrei,—care va trage mai greu, credeți?

Tărâmul fiind minunat pregătit, apărătorii cetățuii art. 44 obosiți și plictisiți—Boerescu se hotărăște să plece în „misiune". Această misiune nu s'a părut trebuincioasă nici Prințului, nici Primului ministru. Dar Domnitorul îi dă voe să plece,—pentrucă Boerescu o pusese ca condiție la intrarea sa în minister,—să „pledeze pe lângă guvern *în favoarea listelor sale*", iar Brătianu nu se împotrivește acestei *plimbări diplomatice* „pentruca să se încredințeze de voința tare a Europei, de care se îndoise ca membru al opoziției". (Memorii, 8|20 August).

Boerescu a zămislit dar listele! Și arde de dor să-și vază izbânda. El mânuește cu măestrie spada dialecticei, are vorba sclivisită, elegantă, și știe să ascunză adevărul sub surâsul ademenitor;—peste

www.dacoromanica.ro

măsură încrezut în sine speră că va izbuti acolo unde înaintaşii lui au dat greş. Dar mai are o inspiraţie cu adevărat genială : *să se folosească chiar de evreî pentru scopurile sale !*

Insă ceeace e foarte caracteristic pentru Boerescu, — în circulara sa din 16|28 Iulie scrie agenţilor noştri din străinătate că *„evreii noştri înţeleg aceasta perfect de bine, şi vă pot garanta că cei mai luminaţi dintre ei s'ar mulţumi cu sistemul nostru“*.

„Sistemul nostru“ este acel al listelor. Şi ministrul anticipează asupra rezultatului mijlocirei sale pe lângă *evreii luminaţi*, căci cea dintâi convorbire a lui cu un fruntaş evreu are loc tocmai la *8 August !* Acest fruntaş evreu eră răposatul *Saniel Marcus*. In articolele importante pe care le-a publicat în ziarul *Siècle* din Paris, în Februar 1901, Saniel Marcus reproduce coprinsul acestei convorbiri, precum şi celelalte tratative cari s'au urmat în urmă între evrei şi guvern cu privire la mersul revizuirei art. 7. De această publicaţie a răposatului meu prieten, a căruia desăvârşită veracitate nu face nici o îndoială, mă voi folosì dealungul acestor însemnări.

In numita intrevedere din 8 August, Marcus arată mai întâi lui Boerescu dureroasa desamăgire a evreilor când l'au văzut schimbându-şi părerile rostite înainte în ceeace priveşte chestia evreiască. Boerescu răspunse că înţelege această mirare dar totuşi stărue şi cere concursul evreilor pentru izbânda misiunei sale, pentru cuvântul că este *singurul bărbat de stat sincer liberal şi ferm hotărât a da chestiei evreeşti o deslegare potrivită cu principiul egalităţii de drepturî proclamat de Europa.*

Atunci Saniel Marcus îi ceru mai întâi un răspuns

www.dacoromanica.ro

la *trei întrebări* pe cari îi le va pune. Și ceru răspunsul nu dela prietenul, ci dela ministrul Boerescu, adăogând că răspunsul îl va redactà de față cu el și-l va trimite în străinătate sub forma unui *Interview al Ministrului afacerilor străine de către un membru al comunității israelite.*

Iată întrebările și răspunsurile din acest *interview*:

a) Este în România o populație evreească băștinașă ?

— De sigur, da. Istoria noastră și legiuirile noastre dovedesc ființa seculară a evreilor pământeni, cari nu aparțin nici unei alte țări decât României.

b) Care e cauza dușmăniei împotriva evreilor ?

— Nici o altă cauză decât deosebirea de religie care a provocat ura politicianilor, plini de fanatism și de prejudecăți.

c) Emanciparea evreilor pământeni înfățișează ea vre-o primejdie pentru țară ?

— De sigur nu ; nici o primejdie.

— Atunci, cum împăcați credința dv. cu *programa* pe care ați prezentat-o camerei de revizuire ?

— Ah, să nu mă judecați după aparență, și trebue să țineți socoteală de situația gravă și primejdioasă pe care ne-a pricinuit-o acest... Brătianu, întârziând intrarea în cabinet. Dacă m'ar fi chemat la guvern înainte de alegeri aș fi putut alcătui un Parlament liberal și cu adevărat patriotic care ar fi primit marea reformă cerută de Europa ; pe când acuma mă găsesc legat de mâini și de picioare într'o hoardă de... pe cari Brătianu i-a adunat pe dealul Mitropoliei. Totuși programul prezintat Camerilor nu e complect. Înțelegeți bine că un bun general nu destăinuește planul său strategic înaintea bătăliei... Vă voi arătà

www.dacoromanica.ro

circulara pe care am trimis-o la 23 Iulie agenţilor noştri în străinătate şi veţi vedea că, deşi am aerul de a primi teoria lor absurdă de *indigeni străini*, avem de gând să facem a se vota emanciparea dintr'o dată a unui mare număr din acei evrei pe cari predecesorii mei vroiau să-i facă a intra în categorii.

Şi la întrebarea ce se va face cu ceilalţi evrei neemancipaţi şi dacă starea lor se va îndrepta de asemenea, desfiinţându-se toate legile „scelerate şi arbitrare" contra lor, Boerescu răspunse că, în urma revizuirei art. 7, asemenea legi nu vor mai putea avea fiinţă şi nu se va mai putea împiedica evreii români neemancipaţi a se bucura de drepturile lor civile.

Saniel Marcus răspunse că spre a-i face plăcere, va scrie prietenilor din străinătate în sensul ce-l doreşte, dar adaugă că nu vede folosul, căci în fond sistemul naturalizărilor individuale nu este decât un fine-de-neprimire prefăcut, şi continuă :

„Căci înscriind în Constituţie principiul că religia nu mai poate fi o pedică pentru bucurarea drepturilor politice şi civile, ziceţi că împedicaţi pe evreii indigeni neemancipaţi să se bucure de ele nu din pricina religiei lor, ci pentru că'i consideraţi ca străini. Ei bine, dacă veţi fi întrebaţi de ce numiţi străini pe aceşti evrei, supuşi români, care nu aparţin nici unei alte naţionalităţi, pe când Armenii şi mai vârtos ţiganii, tot aşa de numeroşi ca evreii, şi, ca ei, de o origine deosebită de aceea a Moldo-Valachilor, au fost primiţi dintr'o dată ca cetăţeni români, veţi fi siliţi a răspunde că trataţi astfel pe evrei, pentru că nu sunt creştini. Religia dar este, în realitate, obstacolul pentru evrei."

El colindă prin Viena, Berlin, Petersburg (unde vede şi pe împărat), Paris (aici vede şi pe Preşedintele Republicei şi pe Gambetta, atunci Preşedinte al

www.dacoromanica.ro

Camerei), Dieppe (unde are o întâlnire cu Marchizul Salisbury), apoi Roma şi iar Viena. In Cartea Verde se găsesc dări de seamă amănunţite despre convorbirile sale cu bărbaţii de stat. Pentru a înlesni tratativele sale, el întocmeşte şi predă cabinetelor un mic *aide-mémoire*, intitulat: „Baze pentru viitorul proiect de revizuire a art. 7 din Constituţiune."

Iată cuprinsul acestui document:

„Distincţiunea de credinţe religioase, nu va constitui pentru nimeni, în România, o piedică pentru dobândirea şi bucurarea drepturilor civile şi politice!

Ver-ce străin, de orice religiune ar fi, va putea să dobândească calitatea de cetăţean român, prin o lege specială şi individuală, după un stagiu de zece ani şi în conformitate cu legea asupra naturalizaţiunei. Această lege va determina cazurile de scutire de stagiu. Va fi însă înscris în Constituţiune, că acei cari sunt născuţi şi crescuţi în România până la majoritatea lor, şi cari nu se vor fi bucurat nici odată de o protecţiune străină, vor putea să dobândească naturalizaţiunea cu dispensă de stagiu. Locuitorii cari se află în Dobrogea ca supuşi otomani în momentul anexiunei acestei provincii la România, vor fi priviţi ca Români şi tractaţi pe piciorul celei mai perfecte egalităţi, fără deosebire de origine sau de religiune. Restricţiunile în cea-ce priveşte drepturile străinilor de a dobândi proprietăţi rurale nu vor fi aplicabile în Dobrogea.

Dreptul de a dobândi proprietăţi rurale în România, va fi legat de drepturile politice, respectându-se însă drepturile străinilor, cari vor fi dobândit asemenea bunuri în virtutea legilor anterioare.

Printr'un efect retroactiv al legei de revizuire a art. 7, se va zice în această lege, că acei dintre Israeliţii astăzi supuşi români, care ar avea în favoarea lor presumţiunea asimilărei, în urma diferitelor calităţi ce ar posede, *vor fi înscrişi în liste, cu arătarea numelui şi calităţei lor, votaţi şi recunoscuţi ca cetăţeni români în acelaşi timp ca şi legea de revizuire a art. 7.*"

Nu voi urmări pe Boerescu in raporturile sale a-

www.dacoromanica.ro

mănunţite pe cari le trimete la Bucureşti. Este destul să reproducem *rezumatul impresiunilor sale*, pe care îl face singur el în Raportul său trimis din Paris la 17|30 August, şi din care se lămureşte că solia sa n'a izbutit.

Iată cum se rosteşte :

„Franţa, Anglia şi Germania ţin la categorii şi nu aderă de loc la bazele sistemului nostru de executare a Tractatului prin naturalizare. Austria ne arată până acum (afară de cea ce are să-mi spună încă comitele Andrassy când îl voi vedea la Viena) o simpatie platonică, căci menţinând recunoaşterea independenţei noastre, ea'şi va retrage pe Ministrul Plenipotenţiar din Bucureşti, şi va declara că nu se poate despărţi de celelalte Puteri.

Rusia nu ne combate, dar nici nu ne declară că susţine sistemul nostru : ea se va ţine în expectativă. Italia va avea probabil pentru noi sentimente tot aşa de platonice ca şi Austria, însă nu va voi să ne recunoască, şi este probabil că va urmà pe celelalte Puteri, ascultând mai ales de sfaturile din Berlin. Iacă, după mine, starea reală a lucrurilor, stare asupra căreia nu trebue să ne facem nici o iluziune. Cât despre ceeace va rezultà de aci pentru viitor, admiţând chiar ca proiectul nostru să reuşească în Camere, nu ştiu ce să vă spun. Nimeni nu ne-a ameninţat, ce e drept, cu toate că la Viena s'a vorbit deja de mijloace de constrângere ; la Petersburg însă D. de Giers mi-a zis că Italia şi Rusia nu vor aveà recurs la mijloace extreme. Dar o asemenea stare de lucruri este periculoasă chiar prin natura sa. Dacă nu ar fi decât un singur pericol, acela de a se prelungì recunoaşterea independeţei noastre până în momentul când s'ar produce din nou complicaţiuni în Orient sau când s'ar ţine un nou congres, acest singur pericol ar puteà să fie prea grav pentru noi.

Inainte de a se întoarce în ţară Boerescu publică la Paris faimosul său *Memoriu* din 28 August 1879, document de cea mai mare însemnătate, mai ales în partea unde lămureşte *care va fi în viitor starea e-*

www.dacoromanica.ro

vreilor pământeni înainte de naturalizarea lor. Această expunere are un caracter neîndoelnic de *angajament al ţărei*".

Intermezzo

Două circulări ale Ministrului de Interne M. Kogălniceanu. — Trimiteri la urmă ale evreilor.

O dramă în dramă! Pe când ministrul de externe îşi face plimbarea diplomatică, colegul său la trebile din lăuntru vrea să pună bună orânduială în ţară. Kogălniceanu, într'o circulară trimisă prefecţilor, desfăşoară un întreg program de gospodărie administrativă. El cere „păzirea şi aplicarea legilor, respectarea dreptului fie-căruia, apărarea bunului trai al tutulor locuitorilor ţării, *fără deosebire de naţionalitate, de opinie politică,* şi mai presus de toate, menţinerea ordinei publice, astăzi mai neapărată decât oricând". El mai porunceşte subalternilor săi să îndemne deosebitele comunităţi „a-şi da păstori luminaţi a căror întâia misiune să fie *a potoli urile, şi a predică iubirea şi înfrăţirea între fiii aceleiaşi ţări, deşi profesând deosebite religiuni*".

Par'că ai citi o scrisoare pastorală! Bravo, coane Mihalache! Numai de ai puteà primeni şi moravurile slujbaşilor d-tale! Oricum, de roadele acestei circulări înţelepte şi părinteşti se vor folosi de bună seamă şi evreii. Dar vai, ministrul nu se mulţumeşte cu atât! Ce-i abate lui să cureţe ţara de miile de vagabonzi străini cari s'au pripăşit aici în vremea răsboiului şi să dea altă circulară cerând a se *trimite vagabonzii la urma lor.* Ce vinovată nepricepere, coane Mihalache! Nu ştiai c'o să-ţi găseşti beleaua ? Nu ştiai

www.dacoromanica.ro

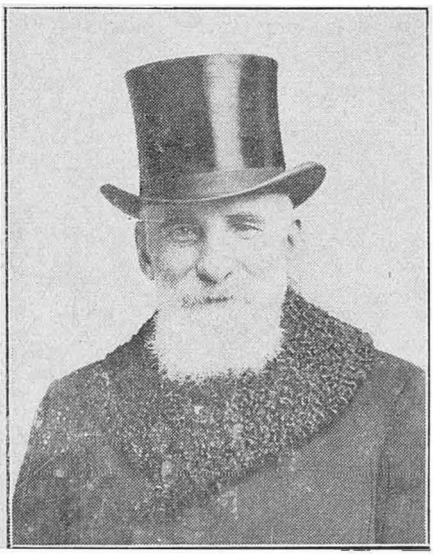

Saniel Marcus

www.dacoromanica.ro

că *vagabonzi* înseamnă în limba noastră oficială evrei-pământeni? Că circulara d-tale se va sparge în capul acestora, şi că vei stârni urgia pe care ai vrut tocmai s'o împiedici în aceste vremi critice pentru ţară?

Şi goanele încep deodată în toată ţara. De rândul acesta judeţul Putna ţine recordul. Evreii sunt prinşi cu hapca, smulşi de la vetrele lor, îngrămădiţi în Focşani şi apoi *trimişi la urma lor.*

Cum?

Iată: Din oraş a eşit un convoi care înaintează încet pe şoseaua sură, în dogoarea acestei zile de cuptor. Sunt vre-o 20-30 de inşi. Ei merg pe jos, escortaţi de călăraşi. Sunt oameni aceşti făcători de rele prinşi şi duşi la judecată, ori osândiţi şi duşi la puşcărie, sau cumva ocnaşi evadaţi? Nu — sunt evreii *vagabonzi!* Ei au capetele plecate în piept, ca să nu vadă ruşinea şi umilirea lor. Aşa alaiul îşi urmează trudnicul drum, ars de soare. Drumul e fără sfârşit.

Marele ziar „Times" publică o descriere a acestor goane. Diplomaţii noştri din străinătate, spăimântaţi, reclamă la guvern.

Ministrul cere un raport prefectului de Putna; acesta îl trimite în ziua de 18 Iulie, şi Raportul se publică în *Monitorul* din 3 August 1879 într'o adresă către Ministrul de externe, „pentru a pune capăt atacurilor îndreptate prin jurnalele străine, contra măsurilor luate de guvern în privinţa trimiterii la urma lor a vagabonzilor". In această adresă Kogălniceanu, caută să acopere pe slujbaşii săi rău năraviţi, să dovedească cu câtă prudenţă, cu câte menajamente, se procedează la expulziunea vagabonzilor, învinue pe evrei că „nu vor să înţeleagă că vaga-

www.dacoromanica.ro

bondajul este oprit în toate țările", că ei sunt „niște oameni pentru cari *patria însemnează religia*". Apoi, întemeiat pe raportul Prefecturei de Putna, arată că s'au expulzat numai *doi indivizi*, anume Ilie Cornblum și Herș Șapira, „găsiți pe ulițele orașului Focșani și recunoscuți ca streini *după hainele, figurele* și necunoașterea limbei române" ! Acest raport mincinos se înaintează agentului nostru diplomatic la Paris care la rândul său îl trimete ziarului *Times* spre a spulberà... calomniile evreești. Dar de rândul acesta ni se înfundă...

Am lăsat alaiul pe șosea. Il regăsim după amiază urmându-și trudnicul drum, ars de soare.

Oamenii se mai târăsc abia, învăluiți parcă într'un giulgiu, alb, înecați în praful care se așterne ca o spuză de jar pe fețele lor, le pătrunde orbitor în ochi și le taie răsuflarea. In sfârșit ajung la Mărășești, unde rămân noaptea, și a doua zi pornesc iar tot pe jos, până la Adjud. Atunci evreii din târg se roagă de brigadier să lase pe nenorociți să doarmă la sinagogă. Omul, milos, dă voie, lăsând un călăraș de pază în ogradă. De mănicate vagabonzii sunt scoși din sinagogă și duși la gară de unde trebuià să plece cu trenul la Bacău. Dar în această clipă se petrece ceva neașteptat: pe drum la gară, sinistrul alai *este fotografiat.* Mare bocluc ! Părdalnica această de fotografie, dovedì că nu era vorba de *doi steini*, cum a raportat Prefectura de Putna, ci de vre-o 20 și mai bine de inși, nu streini, nu oameni fără căpătâi, ci oameni originari din țară, cei mai mulți meseriași.

www.dacoromanica.ro

Faptul se svonește în străinătate! Kogălniceanu îndată ce prinde de veste, cere deslușiri Prefectului.

Acesta, strâns cu ușa, recunoaște faptul și dă chiar o însemnare a celor 23 evrei, arătând și domiciliurile lor în țară. Când se vede astfel făcut de rușine, lui Kogălniceanu îi sare țandăra. Și atunci pildueşte pe zapciul care l'a mințit, pedepseşte pe slujbașii nemernici, și dă porunci strașnice să se lase bieții oameni nevoiți în pace—așa trebuiă să urmeze, ai? Ei bine nu! Mânia ministerială se descarcă pe capul evreilor cari au pus la cale fotografia! Aceştia și anume *Elias Vitzling*, *L. H.* și *Dascălul Livilson* — pomenesc numele lor pentru că au fost martirii unei fapte bărbățești, — ei, cari au *constatat adevărul*, au fost (nu este un basm ce-l povestesc, ci un lucru aevea) dați în judecată și osândiți la un an și jumătate închisoare pentru că au *calomniat țara!*

Reproducem aici fotografia cu pricina. Te apucă jalea când o privești, și citești suferința mută în ochii împăienjeniți ai vecinicilor pribegi. Ai făcut o faptă rea, coane Mihalache, o faptă de care falnicul tău trecut îți cere socoteală și ai pus o pată în letopisetul măreț al vieții tale pe care nu e apă îndestulă ca s'o ștergi.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ACTUL V

Partea I

Redeschiderea Constituantei. — Proectul de revizuire al Camerii.—Iureşul lui N. Blaremberg.—V. Conta.— T. Maiorescu pocăit.—Kogălniceanu. — B. Boerescu.—Respingerea proiectului delegaţilor.—Proiectul guvernului.

La 11 August se redeschide Parlamentul. In Mesajul său, Domnitorul îşi rosteşte convingerea că reprezentanţii ţării s'au folosit de timpul prorogării Camerilor ca să studieze mai de aproape deosebitele împrejurări ale chestiei evreeşti şi că vor pune „tot zelul, tot patriotismul, toată prudenţa politică spre a se ajunge la o soluţiune care pe deoparte să dea satisfacţiune principiului libertăţii religioase şi al egalităţii civile şi politice, proclamat de Europa întreagă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesităţile noastre naţionale şi economice".

In lipsa d-lui Brătianu, şi Boerescu nefiind încă întors din plimbarea sa diplomatică, dezbaterea se amână şi abia la 4 Septembre începe discuţiunea.

In Cameră

V. Conta, raportorul comitetului delegaţilor, dă citire raportului asupra proiectului de lege din iniţiativa Adunării pentru revizuirea art. 7. Sunt trei proiecte : acel al *majorităţii,* un *contra-proiect* al d-lor D. Giani, colonel D. Lecca şi I. Lăţescu, şi o moţiune de *nerevizuire* iscălită de 14 deputaţi. Conta mai pomeneşte că secţiunile au avut a studiă şi au respins o propunere a d-lui P. Carp de a *se suprima pur şi simplu art. 7 din Constituţie,* şi un amendament al

www.dacoromanica.ro

d-lui E. Costinescu, *la care a aderat* și *guvernul, de a se da cetățenia la anumite persoane trecute într'o listă.*

Proiectul majorității este *la fel cu acel citit de Mârzescu în ședința din 23 Iunie,* cu o singură deosebire, anume un aliniat prevăzând că „o lege specială va determina modul prin care străinii își vor putea stabili domiciliul pe teritoriul României".

Astfel dar fuziunea cabinetului și amânarea sesiunei au fost zadarnice: majoritatea a rămas intransigentă și nu înțelege a face nici o concesie guvernului! Președintele consiliului declară că soluțiunea propusă de comitet nefiind bună, *guvernul este contra lui.*

Contraproiectul nu se deosibește de proiectul majorității decât prin adausul unui alineat care reproduce amendamentul Costinescu privitor la *liste.*

Și începe năvala: ea este o reînoire a luptelor de mai înainte, poate cu o nuanță mai mare de violență. Năvălitorii își pot face în voe mendrele, se pot năpusti fără teamă pe vrăjmași —căci aceștia au mâinile legate și călușele în gură: ei nu se pot apăra. Toată vorbăria, care se revarsă val-vârtej, otrăvită de molima prejudecății și unui naționalism primitiv, este curat de clacă, mălai pentru vrăbii, spusă pentru uliță, căci toată lumea: majoritatea, opoziția, *țara* —adică norodul politicianilor cu codițele lor—sunt înțeleși, și biruința e dinainte chezășuită. Când după iureșul lui N. Blaremberg, Al. Lahovary cere să se dea cuvântul unui orator contra proiectului majorității, Președintele răspunde în mijlocul veseliei generale, *n'am de unde să scot pe cel cu contra,* și Lahovary se declară fericit de această constatare. Totuși se află în adunare un *singur om cu contra,* care se va

www.dacoromanica.ro

sculà şi *se va măsurà cu Parlamentul întreg*, luând apărarea celor năpăstuiţi *împotriva tuturor*. Este *P. P. Carp !* Numai dacă ne dăm seama de aceste împrejurări, putem preţuì toată înalta vrednicie şi frumuseţe morală a acestui nobil crainic al libertăţii religioase.

Dar tăcere: Preşedintele dă semnul şi cel dintâiu se repede în arenă cavalerul N. Blaremberg. El vine îmbrăcat în zale strălucitoare, cu coiful pe frunte şi paloşul în mână. Cu părul vâlvoi se năpusteşte şi curând duşmanii: Marile Puteri şi evreii, sunt înfrânţi şi leşurile lor zac neînsufleţite pe nisipul câmpului de luptă.

El începe harţa cu această mişcătoare evocaţiune :

— „Sărmane şi scumpe umbre ale eroilor căzuţi în şanţurile Plevnei—bine înţeles că impetuosul cavaler nu înţelege a supărà din odihna lor de veci şi pe eroii evrei din acele şanţuri!—cum trebue să *vă svârcoliţi* (*!*) în recile voastre morminte la ideia (!) că n'aţi murit decât ca să faceţi loc la vetrele voastre pustii poporului evreesc!“ (Se zice că un gelos zeflemist de pe tribună a răspuns că umbrele nu se vor svârcoli la această *idee* de oarece au mai murit şi pentru independenţa ţării !)

Apoi vin alte isprăvi de acelaşi soi. Iată câteva mostre :

„Art. 44...are alt scop nemărturisit : acela de a altoì pe evreu pe român (!), dacă nu şi de a substitui pe cel dintâiu celui d'al doilea... Desfid pe cinevà să explice într'un mod onest, nu mai zic dreptul, dar măcar interesul avuabil pentru o Putere de a impune ca cetăţeni unui stat, oameni de un neam străin ?

www.dacoromanica.ro

Cum că nu există nimic comun între neamul român şi neamul jidovesc, venit unul din oraşul etern (împreună cu Blaremberg!) şi altul din Palestina, istoria lumii este aci pentru a o atesta. Este de princip că cinevà nu poate fi membru unei naţiuni ca şi membrul unei familii, decât prin sângele care curge în vinele sale, sau cel mult prin alianţă sau adopţiune, *adică prin contract*".

Destul, ai? Dar peroraţia, fiind o splendidă bucată de oratorie şi de eftin patriotism, merită a fi reprodusă:

„Nu sunt sigur că nu veţi smulge crucea din ciocul aquilei române, spre a o arunca ca ceva netrebnic în gunoi; căci moarte pentru moarte, prefer asasinatul sinuciderei care te face să treci şi de nebun. (Aplauze).

„Intre moarte prin acea otravă lentă a jidanului şi moartea prin fier şi foc prefer pe cea din urmă, căci degradă mai puţin (Aplauze). In sfârşit, şi acesta va fi ultimul meu cuvânt, coborându-mă dela acestă tribună, este că prefer să mor român şi în legea părinţilor mei, decât să trăiesc evreu şi în legea talmudului (Aplauze). Şi fiţi siguri, d-lor, că nu e nici unul din aceste cuvinte pe cari să nu fiu gata, la nevoie, să-l sigilez cu sângele meu (Aplauze). Voiu fi soldat, voiu cere onoarea să fiu trimis cel dintâiu la bătaie, în ziua când va fi vorba de a apărà şi cu arma drepturile, demnitatea şi existenţa noastră naţională (Aplauze prelungite)".

Acum intră în arenă raportorul, Vasile Conta, cavaler şi el, dar — de tristă figură. Filosoful nu venì încărcat de fier, ci cu calabalâc ştiinţific. Dar, vai, vulturul are în aripi plumbul fanatismului antisemit,

www.dacoromanica.ro

şi nu se poate ridică de pe pământ la înălţimea senină a adevărului. Din capul locului acest straniu logician ne uimeşte vorbind, el, raportorul majorităţii revizioniste, pentru *nerevizuire*, adică se combate pe sine însuşi! El începe tocana sa oratorică, plină de erezuri şi platitudini, care n'are nici verva vijeliosului Blaremberg, cu teza că *„articolul 7 din Constituţia dela 1866 este pentru onoarea naţiunei române conform cu ştiinţa şi cu ideile veacului nostru!"* In susţinerea acestei teze îndrăzneţe, filosoful nostru pune ca axiomă că: cea dintâiu condiţiune pentru existenţa unui stat este *unitatea de rasă pe care se bazează principiul naţionalităţilor.*

Asta este teoria colegului său nerevizionist Blaremberg care a zis că „este de princip că nimenea nu poate fi membru al unei naţiuni decât prin *sângele* care curge în vinele sale". Dacă iertăm pe retorul pompos, nu putem fi aşà de îngăduitori cu filosoful, cu sociologul Conta. Dacă operează cu noţiunea mistică a *rasei*, ştie d-sa întru cât şi cum *sângele* intră în plămădirea ei? Aceea ce se numeşte rasă, neam, nu este curat biologic, ci o închegare psichologică, este *sufletul* care vlăstăreşte, în curgerea evoluţiei, din *mediul cultural*, şi contopeşte felurimi de elemente etnice într'unul singur: al *neamului* şi al *patriei*. Aşa s'au întocmit naţiunile şi Conta ar trebui să se ferească de a stărui prea mult în doctrina sa căci atunci ar trebui să conchidă că burghezimea pestriţă şi pătura suprapusă a noastră, *socotindu-se şi pe însuşi el*, **nu** este şi nu va fi *niciodată românească!* De aceia el se şi grăbeşte a aduce o temperare principiului său — care de fapt îl desfiinţează! — zicând: „acesta nu împiedecă admiterea *străinilor* la cetăţenia unui

www.dacoromanica.ro

stat, dar cu condiția ca acei străini să se contopească în națiunea dominantă"... Va să zică nu mai e vorba de *rasă și de sânge?* Dar atunci, Evreii sunt ei singuri în afară de acest fluviu al evoluției? Sunt ei singuri ființe scutite de legile naturei? Rămân ei înțepeniți în călcâie pe loc, vecinic neschimbați? În două mii de ani de când trăiesc în alte țări și între alte neamuri, n'au suferit înrîurirea mediului biosociologic, fizic, economic? Nu? Zicătoarea glumeață că „fiecare țară își are evreii pe cari îi merită" ascunde un adevăr adânc: sufletul și spiritul evreilor postexilici s'a schimbat și diferențiat așa încât dacă vrei să cunoști pe evrei trebuie să studiezi popoarele în mijlocul cărora trăiesc.

Totuși, în lumina adevărurilor sublime descoperite de el, Conta găsește că faimosul art. 7 care refuză înpământenirea străinilor de rit necreștin, nu păcătuește contra acestor *date științifice*, căci acești străini nu se contopesc cu noi. Prin *străini* Conta înțelege pe „turci și mai cu seamă pe jidani".

La obiecțiunea că acest art. 7 ar călca principiul libertății religioase, filosoful nostru are acest răspuns:

„Religia, zice el, este aceea care se ocupă numai de *lucrurile pământești* (până acuma credeam cu toții că se ocupă de cele cerești) care nu are face cu organizația socială, dar *religia judaică* (ce o mai fi și aia?) ca și cea mahometană, este o *organizație socială teocratică. Și o asemenea religie nu poate pretinde a fi respectată de dreptul public european. Prin urmare art. 7 este conform cu ideile cele mai pure, cu principiile cele mai sănătoase de drept și de umanitate, în acord cu știința*".

Auziți! Religia evreiască *nu poate pretinde a fi*

www.dacoromanica.ro

respectată de dreptul public european ! De ce ? Pentrucă este o organizaţie *socială teocratică.* Te apuci de cap şi te întrebi dacă vorbind astfel nu era în toată firea lui. Religia evreiască are *decalogul,* etica ei sublimă, care este şi aceea a creştinismului şi nu poate această lege morală pretinde a fi respectată ? Partea însă a Legii care se referă la *organizaţia politică,* a avut rost numai cât timp evreii au avut statul şi teritoriul lor. De mai bine de 2000 de ani de când sunt în diaspora, ei s'au supus legilor civile ale statelor în cari trăesc [1]) şi credincioşii nu au mai păstrat din această religie—în afară de morala ei—decât regulile privitoare la *ritual* şi *ceremonial.* De aceea zice cu drept cuvânt *A. Bouché-Leclerque* (în a sa „Intolérance religieuse et la politique", pag. 342):

„Acum, când evreii primesc legile civile ale ţărilor cari le acordă drepturile de cetăţean, *antisemitismul, cu orice pretexte se acoperă, face parte din intole-*

1) Numeroase texte consfinţesc datoria evreului de a se supune legilor statului unde trăeşte, a'şi iubi patria şi a jertfi avutul şi sângele pentru binele ei.

Astfel voi pomeni numai următoarele:

Legea guvernului este lege pentru noi (Giltin, 10 b, Baba Kama 113, a).—*Legea ţării este lege* (Mar Samuel). *Cum fraţii voştri să meargă în bătălie şi voi să rămâneţi acasă ?* (IV, c. Mos. 32.6).— *Căutaţi binele statului unde v'am condus ; căci binele nostru stă în binele lui* (Ieremia).—*In războiul în care te chiamă datoria, trebue să se ducă toţi, mirele din camera sa, mireasa de sub polog.* (Mischna Sota VIII, 7.)

Şi este de notat că dacă la început Palestina a fost firesţe obiectul iubirei de patrie a evreilor, *încă din vremele lui Ieremia această datorie se întinde asupra ţărilor în cari trăesc.*

Sanhedrinul întrunit sub Napoleon s'a rostit în chip solemn în acest sens.—Vezi amănunte în *Morala Judaismului* de Dr. *I. Niemirower.*

www.dacoromanica.ro

ranţa religioasă. El e ca un termometru care arată, în sens invers, gradul de civilizaţie, maximul lui corespunzând cu minimul de cultură şi descrescând din Răsărit spre Apus."

Urmând, Conta mai întreabă *ce sunt jidanii*, şi desleagă această problemă cu aceiaşi eleganţă şi rigoare ştiinţifică: *Jidanii* constituesc o naţie distinctă de toate celelalte naţiuni şi duşmană acestora. Mai mult (da, mai mult!) au *chiar o patrie.* Care? S'o cunoaştem şi noi! E Palestina! Dar, staţi, nu Palestina din Asia! Doamne fereşte! Palestina marelui filosof este ţara aceea unde va să vie Mesia „spre a stabili o împărăţie jidovească". Şi Conta ştie chiar unde va fi stabilită acea împărăţie: *La noi!* Dovadă? De aceea se roagă evreii în toţi anii *„la revedere, la anul viitor la Ierusalim"*.

Suntem în plină halima! Filosoful mai face niţică istorie cu aceiaşi grijă de adevăr şi aceiaşi lipsă de bun simţ, ca să dovedească că evreii au corupt toate naţiile, şi apoi, obosit de această încordare uriaşe a geniului său, se scutură de toate zorzoanele ştiinţifice, începe a înjură şi conchide aşezând axioma că „este şi între principii un fel de hierarchie, şi că astfel principiul de conservaţiune trebue să meargă înaintea principiilor de libertate şi egalitate".

Ajuns aici, oratorul „fiindcă vede pe deputaţi obosiţi" (ce ochi ageri!) şi simţindu-se şi el ostenit, roagă „a i se permite *să sfârşească aci*".

I se dă bucuros această voie nefericitului filosof, şi, în loc de huidueli, o brumă de aplauze ironice îi răsplăteşte jertfa intelectului. Ce păcat că n'a mai urmat! Incă o lovitură ca aceasta şi te pomeneşti că, scoasă din sărite, Camera va votă emanciparea evreilor!

www.dacoromanica.ro

Acum vine rândul unui alt filosof. Este T. L. Maiorescu, îi cunoaştem ipostasul. El s'a adaptat mediului otrăvitor ce-l împresoară, şi nu mai este *liber:* nu mai lucrează din profunzimea personalităţii sale, ci, după expresia lui Bergson, din eul său parazitar care înnăbuşă pe cel adevărat. El găseşte propunerea majorităţii foarte conformă cu opiniunea publică (adică cu aceea a alegătorilor colegiului său din Iaşi) şi cu programul guvernului. Apoi, făcând o temenea înaintea trecutului său, dezaprobă „tonul" vorbirii lui Conta. „In momentul", zice el, „când e vorba să deschidem uşa Constituţiunei noastre spre a permite evreilor, cari s'au asimilat cu noi, să vie la cetăţenia română, ar fi trebuit un limbagiu însufleţit de înaltele idei de toleranţă şi de civilizaţiune modernă."—Se declară indignat de procedarea guvernului, şi îl apostrofează astfel:

„Care vă este ţinta adevărată? Vroiţi să se agite spiritele mai cu seamă dincolo de Milcov, aşa ca să ne discrediteze cu totul în faţa Europei? Şi ce răbdare aşteptaţi d-v. dela ţară? Ce supraomenească blândeţe îi presupuneţi pentruca să-i prezentaţi asemenea lucruri? Şi pentru ce toate acestea? Numai pentruca d-v. să rămâneţi la guvern".

Apoi cere amânarea discuţiei, propusă de N. Ionescu, pentruca guvernul să vie cu proiectul său. Ministrul de externe, B. Boerescu, iscusit în luptă, vede îndată slăbiciunea lui Maiorescu şi-l încolţeşte straşnic. Intrebându-se de ce Maiorescu a propus amânarea, răspunde că scopul lui a fost să-şi arate ideile aşa încât să placă şi colegiului său electoral, „către care se zice că a luat oarecari angajamente

www.dacoromanica.ro

în această chestiune" precum şi să fie de acord cu opiniunile sale evreofile din trecut. „Pentru gustul evreofobilor, a vorbit în doi peri". Sfârşeşte cerând să se urmeze discuţiunea, şi, înainte de închiderea ei, guvernul va arăta ce este de făcut în această chestiune.

Discuţia asupra chestiunei de amânare se prelungeşte până la şedinţa din 6 Septembre, când P. P. Carp, într'o scurtă cuvântare, veştejeşte „discursurile regretabile cari ar fi fost mai bine să nu se fi produs la tribuna română", învinue guvernul că în chestia evreiască a comis imensa greşeală să lase opiniunea publică în rătăcire, şi pe deputaţi „că n'au spus ţării că nu este absolut liber de a face după plac" şi se răfueşte cu amicul său Maiorescu căruia îi spune că discursul său a fost din punctul de vedere intelectual o producţie măiastră, dar din punctul de vedere moral o faptă rea.

Acum vorbeşte *ministrul de interne*. In discursurile pline de temperament ale lui Kogălniceanu găseşti totdeauna ceva interesant, ceva de învăţat, mai ales din izvorul bogat al amintirilor sale istorice. Iar revine asupra greşelei oamenilor cari au înscris art. 7 din Constituţiune, acel fatal „articol care a închis ca la o maşină de vapor supapele de siguranţă şi astăzi pun maşina să izbucnească, sfătuind ţara *să primească de la ei o propunere care înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor declar că ar fi un alt articol 7*".

După ce respinge în chip aşa de solemn propunerea majorităţii, zice că sunt trei soluţiuni pentru chestia evreilor, „ori să-i ucidem, şi în Europa as-

www.dacoromanica.ro

tăzi nu se mai pot ucide oamenii în turme, ori să-i gonim, ceeace iarăşi nu putem face. Ce ne rămâne dar de făcut cu ei? Să-i silim ca în loc de a fi inamicii ţărei, să fie spre folos ei".

„Cu cele două dintâiu, cu uciderea şi goana, îmbrăcaţi-vă d-v.", strigă Kogălniceanu, „cu a treia s'a îmbrăcat generaţiunea bătrână". Ea a lucrat şi pentru emanciparea armenilor, şi dezrobirea ţiganilor. „Era un mare act dezrobirea ţiganilor. Până şi cucoanele erau contra dezrobirei, strigând: «dar ce ne facem atunci fără bucătari, fără vizitii şi fără slugi bune?» Tot aşa când a venit chestia *exterodoxilor*, căci sunt sute de mii de catolici în judeţele Roman, Bacău, Fălciu şi altele. Opoziţia pasionată, a pus mâna pe ea tot aşa precum cei pasionaţi au pus mâna pe chestia de azi". (Aplauze).

„O ţară care are sute de mii de oameni fără drepturi", exclamă Kogălniceanu, „are sute de mii de duşmani". Apoi arată greşeala divanului ad-hoc care n'a voit să deslege chestia ţiganilor, şi a făcut-o convenţia dela Paris. Tot convenţia s'a ocupat de armeni, de Catolici, de Luterani, cari sunt azi cetăţeni. Art. 46 al convenţiunei seamănă cu art. 44 al tratatului din Berlin, aşa încât cele mai multe chestiuni sociale, spre nenorocirea noastră, s'au *rezolvat nu de Parlament, ci de străini*, ori prin umilirea noastră, ori prin lovitură de stat. Şi venind la chestia evreiască arată că dacă nu o va rezolvi Parlamentul cum o cere Europa — *Europa va hotărî*. Cere dar să se dea la oparte proectul comitetului delegaţilor, pe care guvernul îl crede o *adevărată desfidere* a Europei şi atunci guvernul va veni cu proiectul său.

www.dacoromanica.ro

Pusă la vot amânarea se respinge. Discuţia urmează neţărmurită.

Se cuvine o menţiune onorabilă lui *G. Vernescu* care ia cuvântul în şedinţa din 7 Septembre. El susţine într'adevăr proiectul majorităţii, dar nu ţine hangul înjurăturilor şi calomniilor, şi respinge prejudecata şi învinuirea de neasimilare a evreilor. Trebuie chemaţi evreii la lumină şi adevăr, zice el, şi aminteşte că, în calitate de membru în consiliul de stat, a admis în Codicele Civil din 1864 dreptul pentru evrei de a cere naturalizarea. Deci, cerând revizuirea Constituţiei, el nu face act de sumisiune la tratatul dela Berlin, ci urmează politica începută la 1864, acordând evreilor dreptul la naturalizarea individuală.

La 10 Septembre vorbeşte *B. Boerescu*. El, combătând teoriile contrarii, arată că, dacă tratatul dela Berlin este act internaţional, şi art. 44 adică chestia evreiască, este o chestie internaţională ; declară că s'a încredinţat că în străinătate această chestiune se consideră ca o *chestie de umanitate*, că ea trebue rezolvată, căci altfel ţara ar fi expusă să vază soarta sa pusă în joc ori de câte ori aceasta s'ar cere de interesele diplomaţiei, şi să vază chestia rezolvată de străini şi că *toate Puterile cer, pe lângă principiul cuprins în art. 44, un început real de executare*. Sfârşeşte arătând că îndată ce se va înlătura proiectul delegaţilor, care este *„cel mai periculos, cel mai vătămător pentru ţară*, guvernul va veni cu proiectul său *care are şansa de a fi acceptat de Puteri*, când s'ar uni cu toţii spre a-l motiva".

Aplauzele prelungite cari acoperă glasul ministrului

www.dacoromanica.ro

sunt cobitoare pentru proiectul delegaților, și după ce, la 11 Septembre, președintele consiliului arată că nu *punem în pericol națiunea noastră întroducând în mijlocul a 5 milioane de români* o mie sau 1200 de evrei și că Puterile nu primesc proiectul delegaților, se pune la vot întâiu luarea în considerație a propunerei de *nerevizuire* care se respinge cu 102 voturi contra 28, și apoi aceea a proiectului comitetului, care se respinge și el cu 75 voturi contra *53*.

Calea s'a netezit în sfârșit pentruca guvernul să vie cu proiectul său. Și la 16 Septembre, ministrul de externe dă citire acestui *Proiect de lege pentru revizuirea art. 7 din Constituțiune*, despre care în expunerea de motive se zice că este în perfectă armonie cu voința națiunei clar manifestată, este în conformitate cu principiul cuprins în actul internațional de la Berlin și nu zdruncină interesele reale și legitime de care trebue să țină seama un popor chemat a vieții viața sa proprie și independentă.

Iată textul acestui proiect de lege:

„*Articol unic.* In locul art. 7 din Constituțiune, care se revizuește se va pune următorul: Art 7. — Diferența de credințe religioase și de confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi și a exercita drepturile civile și politice.

1. — Străinii, de orice religiune, vor puteà dobândi împământenirea prin legi speciale și individuale;

Același drept să dă acelor cari, fără a fi cetățeni, se află în România ca supuși români.

2. — Nu vor puteà dobândi, sub orice titlu ar fi, proprietăți rurale afară de vii, locuri sau case în orașe — de cât acei cari vor fi cetățeni români, respectându-se însă drepturile acelora cari le au

www.dacoromanica.ro

după legile anterioare, sau în virtutea tratatelor existente între România şi alte staturi.

3. — Toţi locuitorii aflători, în momentul anexării, ca cetăţeni otomani, în provincia Română de peste Dunăre, Dobrogea, care se declară parte integrantă a României, au de o potrivă toate drepturile şi datoriile de români, conform regimului special ce se va prescrie pentru acea provincie de către Adunările Legiuitoare. Restricţiunea relativă la dobândirea proprietăţii rurale nu se aplică la Dobrogea.

4. — Cei născuţi şi crescuţi în România până la majoritate, şi care nu se vor fi bucurat nici odată de vre-o protecţiune streină vor fi de drept dispensaţi de stagiu, când Adunările vor admite cererea lor de naturalizare.

5. — Se declară cetăţeni, pentru astă una şi singură dată, acei supuşi români, de orice religiune, cari s'au asimilat cu naţiunea, şi a căror nume şi calităţi se votează pentru Corpurile Legiuitoare de odată cu această lege. Acei dintre dânşii cari, în timp de un an de la această admitere la cetăţenie, nu reclamă diploma de indigenat vor pierde drepturile ce li se acordă.

Acest proiect are la temelie tot naturalizarea individuală, dar se deosibeşte de acel al majorităţei prin aceea că recunoaşte pe *supuşii români*, pe lângă streini, că nu se stabileşte în Constituţiune procedura împământenirii, şi că vrea votarea *unor liste*.

Va să zică, e un fel de *arvună* ce se dă articolului 44!

Proiectul se trimite în studiul secţiunilor şi la 22 Septembre, raportorul D. Giani citeşte raportul său din care rezultă că delegaţii au luat în consideraţie,

www.dacoromanica.ro

cu mici schimbări de redacţie, proiectul, afară de delegatul secţiei IV, Vasile Conta, a căruia împotrivire, după expresia ironică a lui Giani, erà „firească şi *bine indicată*".

Discuţia începe şi se învârteşte în jurul chestiei listei şi a neprevederei în Constituţie a formelor şi condiţiilor naturalizării, şi mai vârtos în jurul *listei.*

Tabloul VII.

Listele. — In tabăra evreilor. — Guvernul tratează cu evreii.

In faimoasele liste sunt trecuţi *1074* candidaţi la cetăţenie, — curată batjocură ! Fericiţii cari au trecut prin ciur, lamura evreilor, sunt înscrişi pe şase tabele, cu tot atâtea categorii, anume : I-a, cei cari au slujit sau slujesc în armată: 883 ; II-a, cei cu diplome academice şi bacalaureaţii din ţară : 44 ; III-a, cei cu diplome streine : 47 ; IV-a, cei cari au făcut donaţiune statului sau au înfiinţat stabilimente de binefacere sau învăţământ : 2 ; V-a, cei cari au stabilit şi posedă stabilimente de comerciu sau industrie... ; VI-a, cei cari au tipărit scrieri în limba română. Va să zică între cei 1074, sunt 883 soldaţi ! Dintre ei au murit vre-o 29. Intre ceilalţi evrei s'au strecurat şi mai mulţi botezaţi şi streini. Şi pentru atâta lucru atâta zarvă ! Dar unde pui că nici pentru această ridicolă arvună asupra art. 44 guvernul nu are cele două treimi din voturile majorităţii răsvrătite ! Toată speranţa mea de mai bine, toată credinţa mea în triumful dreptăţii începe a se năruì...

Evreii milogiţi din liste ar trebuì să refuze această pomană! Din nenorocire, chiar înainte de depune-

www.dacoromanica.ro

rea proiectului guvernului au început să vie la Cameră cereri de naturalizare din partea unor evrei. Guvernul a întrebuinţat toate mijloacele pentru a ademeni pe acei oameni, slabi de înger, ca să facă acest act mişelesc. Dealtminteri, veştile pe cari le primesc din ţară, arată o tristă destrăbălare între evrei. Vechiul duh al zavistiei s'a trezit iar între ei,—chiar în aceste clipe grave când se joacă soarta lor. Ştiu că s'a alcătuit la Bucureşti un *comitet de acţiune* din bărbaţi de inimă, devotaţi, cu trup şi suflet cauzei, încercaţi în luptă — dar în loc de a-şi strânge rândurile şi a luptà cot la cot, într'un singur gând, s'a pornit o campanie de cârtiri şi bârfeli împotriva membrilor comitetului, căruia i se tăgădueşte *mandatul* de a lucrà în numele evreilor. Mandatul ? Dar cine are căderea să deà un *mandat?* Când e vorba de lupta pentru desrobirea unui popor, aceia sunt sfetnicii fireşti cari se impun prin autoritatea lor morală, dobândită şi dovedită în luptă. He, dar pururea Ierusalimul a omorât pe prooroci şi a ucis cu pietre pe cei trimişi la el ! Pristavul opoziţiei gălăgioase este ziarul de curând întemeiat *„Fraternitatea“*. Fără simţul realităţii şi fără a ţine seamă de ferbereà în ţară, acest ziar ţine un limbaj din cale afară provocător. Astfel a publicat în numărul său din 28 Septembre un articol sub titlul „Proectul guvernului şi conduita israeliţilor“, în care atacă cu înverşunare guvernul. Se spune acolo că evreii nu trebuie să *implore* graţia naturalizării : „şi noi suntem patrioţi, dar nu până 'ntr'atâta să ne umilim, rugându-ne de ceva, ce suntem în drept *a exige*“. Şi sfârşitul sună astfel :

„Ceea ce priveşte pe Cameră, fără de a mai cercetà diferinţele punctului de vedere, rugăm pe depu-

www.dacoromanica.ro

taţii opoziţiunii să respingă proiectul guvernului, de oarece preferim a rămâneà streini nedreptăţiţi în ţara unde suntem născuţi şi crescuţi, şi, *spre ruşinea Europei şi a secolului al 19-lea*, să continuăm a fi paria în centrurile civilizaţiunei, de cât d'a fi reduşi a jucà rolul cerşetorului".

A doua zi *Timpul* atacă cu ultima energie pe evrei. El numeşte *Fraternitatea* „organul românilor de legea mozaică" şi învinue pe evrei că au primit *mot d'ordre* de la Alianţă. Apoi spune:

„In fruntea acestui număr al „Fraternităţii" stă un articol asupra căruia trebue să extragem atenţia opiniei publice şi mai ales a deputaţilor. Inainte de toate, organul evreesc atacă pe guvernul actual cu o îndrăzneală care trebue să ne împingă la unire."

Şi mai departe, reflectând asupra celora scrise în „Fraternitatea", *Timpul* zice:

„Aceste sunt vederile Alianţei Isr. Ei bine, noi le putem spune „fraţilor" noştri de lege mozaică că câtă vreme mai este o picătură de sânge în vinele românilor ei nu vor acorda dreptul de cetăţean român nici unui evreu altfel de cât ca un privilegiu, un favor, ca o răsplată pentru aceia cari ne vor fi dovedit că sunt gata să rupă toate legăturile atât cu alianţa Isr. cât şi cu ceilalţi confraţi ai lor şi să intre în familia românească cu sincera, nobila şi patriotica intenţie de a nu mai ţineà la alte interese decât la ale noastre."

Nu se puteà lăsà acest articol nesocotit fără protest; trebuià împiedicat să prinză rădăcină credinţa că evreii primesc cuvânt de ordine dela Alianţă şi că *Fraternitatea* este organul lor autorizat. Şi atunci câţiva fruntaşi evrei publică în ziarele *Timpul* şi *Românul* din 30 Septembre o scrisoare prin care desaprobă numitul articol din *Fraternitatea*, şi declară că evreii „aşteaptă cu respect şi supunere deciziunea ce se va

www.dacoromanica.ro

luă de naţiunea română în suveranitatea sa în cestiunea care este la ordinea zilei şi n'au voit şi nu voiesc a se introduce în cetatea română de cât cu asentimentul şi cu voinţa naţiunei."

Scrisoarea este iscălită de domnii: M. Posner, S. Goldenthal, doctor în drept, dr. Tausig, David Wortmann, I. L. Goldenthal, dr. L. Rosenthal (toţi din Iaşi), . B. Brociner (din Galaţi), Saniel Marcus şi L. Stern, doctor în filosofie (din Bucureşti). [1]).

---

1) Intr'un pamflet anonim, apărut în 1911 sub titlul: „1879, o pagină din istoria politică a Evreilor în România" autorii, car s'au dovedit a fi directorul şi redactorul ziarului evreesc (?) „Progresul", întreprind a dovedi *trădarea* care s'ar fi săvârşit în 1879 de către fruntaşii evrei din *Comitetul de acţiune*. Este vorba de o legendă absurdă care, în pisma adevărului şi a bunului simţ, s'a născut pe atunci şi trăeşte mereu. Rostul adevărat al autorilor erà însă a lovì în mine şi în „Uniunea Evreilor-Pământeni", al căreia Preşedinte sunt, pentru că „Uniunea" a făcut cunoscut că „Progresul" nu este organul ei, încurcând astfel socotelile celor doi nobili tovarăşi. Ei anunţară dar că vor zdrobì pe trădătorul din capul „Uniunei". Scoţ ociră şi cotrobăiră prin toate colţurile, dar avură dureroasa desamăgire de a nu mă aflà amestecat nicăeri, pentru simplul cuvânt că eu *am lipsit din ţară dela Aprilie 1878 până după revizuirea Constituţiei şi n'am luat parte la nici o fază a „trădărei"*. Ce erà de făcut? Să mă scoată din cauză? Atunci pamfletul şi-ar fi perdut toată noima. Şi atunci au recurs la un mic *fals*. Trădarea are, după pamflet, trei faze. Cea dintâi şi mai însemnată este acea săvârşită prin scrisoarea de desaprobare a articolului din *Fraternitatea*, pomenită mai sus în text, şi din care pamfletarii fac o piesă de acuzaţie, de şi este în fond fără însemnătate şi în vârtejul întâmplărilor din acea vreme a trecut cu totul nebăgată în seamă. Le trebuià scălitura mea pe acea scrisoare, şi *atunci au pus pur şi simplu numele meu în locul numelui reposatului meu frate Leopold*. Este un fals săvârşit cu vicleşug şi bună ştiinţă. Cam tot în acest fel plastografii tratează celelalte faze ale pretinsei tră-

www.dacoromanica.ro

Guvernul se găseşte într'o fundătură: de o parte Puterile cari, ce e drept, nu mai stăruiau în aplicarea întreagă a articolului 44, dar cereau, de ochii lumii, un început de executare, şi de altă parte răsvrătirea majorităţii în Parlament, sprijinită de opoziţie. Atunci se întoarce spre evrei că doar din partea lor să le vie un ajutor.

Comitetul de acţiune în faţa acestor enorme greutăţi şi fiind informat de tratativele secrete urmărite în Germania, hotărăşte să întrunească la Bucureşti o consfătuire de notabili evrei delegaţi de comunităţi pentru a chibzui asupra situaţiei. Intrunirea are loc la 15 Octombre.

D. Eraclide, deputat de Roman, veni în adunare şi oferi din *partea opoziţiei* să treacă în liste *3000 evrei* (în locul celor 1000 înscrişi de guvern) cu condiţia ca evreii să *iscălească petiţii* ca şi ceilalţi străini, căci cu nici un preţ nu se va recunoaşte insuşirea de *evrei indigeni.*

I se răspunse că nu are niciun interes numărul persoanelor cari vor fi trecute acum în liste, ci chestia care ar fi soarta restului evreilor cărora nu li se dă cetăţenia, dacă ei vor avea dreptul de folosinţă a drepturilor civile şi dacă se vor desfiinţà toate legile respective.

Eraclide răspunse că partidul său este hotărât a face să înceteze ostilităţile împotriva evreilor şi că

---

dări, care este o scornire mişelească, susţinută numai prin restălmăciri, trunchiări, minciuni. Voi reveni mai târziu asupra acestei părţi a pamfletului nu pentru a răspunde nenorociţilor plastografi, ci din pietate pentru nobilii bărbaţi cari s'au devotat cauzei, şi pe care pamfletul odios îi înfăţişează opiniei publice ca vânduţi.

www.dacoromanica.ro

toate măsurile asupritoare şi arbitrare nu li se vor mai aplicà.

După vii desbateri, Adunarea hotărî să primească în princip propunerile lui Eraclide, de *a da voie evreilor pământeni să facă cereri individuale de naturalizaţie, însă sub condiţiile cuprinse în următoarea moţiune:*

1. Pentru a stabilì bine că nu am cedat opoziţiei, trebue să întrebăm înainte de toate guvernul dacă acceptă aceste propuneri şi să ne înţelegem cu dânsul asupra modului de a asigura executarea precisă a dispoziţiunilor următoare, cari formează clauzele esenţiale ale înţelegerei noastre.

2. Evreii indigeni cari nu vor primì încă titlul de cetăţeni spre a puteà executà drepturile politice, se vor bucurà totuşi în mod nelimitat de drepturile civile, vor putea dobândì şi posedà pretutindeni imobile şi vii, afară de marile proprietăţi rurale, a căror dobândire e legată de drepturile politice.

3. Ei vor puteà exercità liber şi pretutindeni orice comerţ, orice industrie şi orice profesiune, inclus cea de advocat şi vor fi egali admişi în funcţiunile publice conform cu art. 46 din tratatul de la Paris.

4. Toate legile restrictive în vigoare vor fi abrogate şi în viitor nu li se va puteà aplicà nici o dispoziţie legislativă sau administrativă care nu ar fi întinsă asupra tuturor cetăţenilor în general.

5. Cei 3000 de Evrei, cari vor fi naturalizaţi pe cereri individuale, vor fi desemnaţi de către comunităţile israelite şi în proporţie cu numărul membrilor lor.

n afară de aceşti trei mii de indivizi civili, vor fi recunoscuţi ca cetăţeni şi toţi militarii cari au luat parte la războiul contra Turciei.

Adunarea numeşte o comisiune de cinci membri cari să se pună în legătură cu guvernul. A doua zi comisiunea, însoţită de Eraclide, este primită de Kogălniceanu, căruia îi predă moţiunea. Kogălniceanu, luând cunoştinţă de moţiune răspunde că *guvernul*

www.dacoromanica.ro

ar fi bucuros să naturalizeze de trei ori trei mii de evrei, dacă domnii din opoziţie s'ar învoì, şi adaogă *:*

„Dar eu, ministru român, nu voi consimţì nici odată, a îndatorà şi pe soldaţii evrei să ceară naturalizarea. Ah! nu, nu voi îngăduì o asemenea ticăloşie. Cel care poartă uniforma română, care a slujit sub drapel, pentru a apărà onoarea şi independenţa patriei n'are nevoie să ceară împământenirea, căci este de drept român, mai român decât mine şi de cât delegaţii opoziţiei".

Apoi Kogălniceanu previne comisiunea să nu se lase ademenită de opoziţie care nu recunoaşte evreilor însuşirea de pământeni şi nu primeşte listele, ci să-i ceară un angajament formal în această privinţă, şi făgăduieşte că guvernul va cere abrogarea tuturor legilor restrictive, aşa în cât *evreii supuşi români* nenaturalizaţi să se bucure pe deplin de drepturile civile.

Comisiunea comunică atunci ministrului următoarea hotărâre luată de dinainte :

a) Comitetele locale din judeţe vor culege cererile semnate de persoanele pe cari comunităţile le vor numì ;

b) Aceste cereri, trimise comisiunei, vor fi predate uvernului îndată ce acesta va fi comunicat Parlamentului angajamentul luat de a abrogà legile restrictive şi Camerile vor fi luat act de această declaraţie trecând'o în procesul său verbal.

Pentru mai multă chezăşie, şi faţă cu marea răspundere a comisiunei, ea rugă pe Kogălniceanu ca înţelegerea aceasta *să fie întărită de către Preşedintele Consiliului.* Kogălniceanu răspunse :

„Înţeleg foarte bine cererea d-v pe care o primesc

www.dacoromanica.ro

cu dragă inimă. Vă voiu introduce eu însumi, nu la d. Brătianu singur, ci la consiliul de miniştrii, pentru ca Preşedintele, în faţa tuturor membrilor guvernului să vă confirme înţelegerea noastră, căci fapta dv. eminamente patriotică, este vrednică de o asemenea solemnitate..."

Cu câtă grije şi chibzuială lucrează comitetul de acţiune! Intransigenţa de până acuma, socotită, în buna credinţă, ca singură potrivită cu interesele evreilor, Comitetul nu vrea s'o schimbe decât pentru motive politice puternice. De la început comitetul lucrează din răsputeri pentru a asigura în primul rând soarta masei evreeşti, cerând pentru ea drepturile civile adică recunoaşterea însuşirii lor de români şi neaplicarea legilor restrictive. Cine zice politică zice arta posibilului! Numai de-ar izbuti înţelegerea! S'ar face un pas uriaş înainte.

Pe când se petreceau acestea, evreii, pururi cicălitori şi prepuelnici, necunoscând amănuntele şi rostul tratativelor, încep să murmure. *Fraternitatea* aţâţă focul.

Se provoacă o întrunire în care, după îndemnul unor persoane fără simţul răspunderei, se protestează în potriva Comitetului şi se aruncă membrilor săi învinuirea de *trădători*. Temându-se de urmări supărătoare pentru cauză, Saniel Marcus nu stă în cumpănă: el se duce în mijlocul întrunirei vijelioase şi cere cuvântul, care i se dă imediat. „Mi-a fost uşor", zice S. Marcus, „făcând cunoscut termenii moţiunei, de a dovedi adunării cât de nedrepte şi de neîntemeiate sunt învinuirile ridicate contra notabililor, şi pentru a convinge pe deplin că *numai interesul general şi nu personal este mobilul acţiunei noastre, am*

www.dacoromanica.ro

făcut făgăduința formală că numele meu nu va figură printre cele 3000 *de naturalizări, astfel că... voi rămâneà cu coreligionarii mei nenaturalizați nebucurându-mă de cât de libertatea și de drepturile civice recucerite*". Declarațiunea aceasta izbuti să liniștească spiritele [1]).

A doua zi comisiunea este primită de Brătianu, îndefața tuturor miniștrilor. Informat de ferberea ma-

1) Și Saniel Marcus s'a ținut de cuvânt. După căderea listelor, el nici *n'a cerut naturalizarea.* Această măreață pildă de sinceritate și lepădare de sine n'a împiedecat însă pe autorii pamfletului, de care am pomenit mai sus, a'și menține calomnia. Înțelegerea cu guvernul, arătată mai sus, ei o numesc a *doua fasă a trădării.* Cum o întemeiază ? Ei se slujesc numai de articolele lui S. Marcus din *Siècle* (și de câteva articole din *Fraternitatea*). Dar slujindu-se de ele, iau pasagii întregi de ale acestuia, le traduc și le *dau drept ale lor.* Adică miserabilii traducători plagiază și apoi, ca culme, se servesc de S. Marcus contra lui S. Marcus. Insă iau din acele articole numai ce le convine, ciuntind pe altele și, în genere, denaturând înțelesul tutulor. Așa ei taie partea privitoare la nobilul gest al lui Marcus la întrunirea de protestare a evreilor—căci dacă spuneau aceasta s'ar fi prăbușit toată legenda caraghioasă a trădării ! Să mai pomenesc că broșura arată ca trădători 13 persoane. Eu sunt pus la capul listei (de și nu am făcut parte din comitet), apoi vin : I. B. Brociner Saniel Marcus, Adolf Weinberg, I. I. Schönfeld, M. Posner, Dr. Tausig, David Wortmann, I. L. Goldenthal, Dr. L. Rosenthal, A. S. Goldenthal, Dr. Leopold Stern, S. Goldenthal ! Trădători cine ? Un Adolf Weinberg, un Samuel Marcus, un Dr. Tausig, un Dr. Leopold Stern și atâția alții—ca să nu vorbesc decât de cei morți - oameni cari au lucrat, împinși de o nobilă pornire a inimei, la îmbunătățirea soartei fraților lor, și fără să se aștepte la vre-o răsplată și fără *să fi căpătat vre-una.* Oameni a căror amintire trebue să ne fie scumpă. Nu va fi nici un om care să nu simtă indignarea și revolta la auzul unei asemenea mișelii fără seamăn.

www.dacoromanica.ro

nifestaţiilor ostile stârnite în anumite cercuri ale populaţiei evreeşti, Brătianu felicită pe membrii comisiunei că „au preferat să vie să ceară dela ţară intrarea în cetatea română de cât de a fi băgaţi prin contrabandă de către străini şi-i îndeamnă să nu se îngrijească de impopularitate, căci conştiinţa împlinirei unor datorii patriotice trebue să le ajungă.

„Şi eu nu m'am îngrijit de impopularitate când am hotărât să trec Dunărea cu armata noastră pentru a lua parte la războiu. Mi-am făcut datoria cu riscul de a *primi piatra* în loc de lauri. Am luat cunoştinţă de convorbirea dv. cu colegul nostru dela interne, şi vă afirm în numele guvernului, că *suntem gata, dacă opoziţia consimte, să dau drepturile de cetăţean nu la 3000 ci la 60.000 persoane; sunt încredinţat că am căpătă* 60.000 *cetăţeni buni şi sinceri*, căci, dela 1846, cunosc patriotismul arzător al evreilor, i-am văzut la lucru luptând bărbăteşte alături cu noi pentru a apără libertăţile şi drepturile noastre. Vă sfătuiesc să alegeţi aceste trei mii de persoane între cei mai inteligenţi şi mai capabili cari, prin situaţia lor, să poată dà un contingent de seamă în colegiul nostru. Ei vor alcătuî avantgarda, care va trage după ea pe ceilalţi coreligionari. Guvernul va declarà că în viitor nici o măsură restrictivă, nu va fi aplicată supuşilor români ai cultului dv., naturalizaţi sau nu, şi este bine înţeles că toate aceste legi şi măsuri restrictive vor fi abrogate".

Brătianu se declară totdeodată înţeles ca cererile de naturalizare să se predeà numai după ce guvernul va fi făcut în Cameră o declaraţie în privinţa desfiinţărei acestor legi.

Un pact solemn! Dar pe când comitetul, legănat

www.dacoromanica.ro

de vedenia fermecătoare a celor 3000 cetăţeni, pregăteşte instrucţiunile de dat comunităţilor pentru alcătuirea listelor, află că un anume V..., factotum al lui Boerescu, a sosit la Iaşi şi cu ajutorul unui tânăr avocat, a isbutit să-şi capete un număr de vre-o cincizeci de cereri şi cari se vor predà deadreptul guvernului! „Aceşti evrei au săvârşit o ticăloasă trădare a coreligionarilor lor“,exclamă Marcus cu dreaptă indignare, şi adăogă că „acest plan perfid se datoreşte lui Boerescu care s'a temut că rostul său în minister va scădeà dacă înţelegerea cu guvernul fără concursul lui ar înlătură greutăţile pe cari se laudă că el singur e în stare să le birue“.

Nu ştiu dacă bănuiala este întemeiată. Probabil că da. Dar, dacă Marcus arată că „în dureroasa lor amăgire“ membrii comitetului au recunoscut că masele evreeşti cari se ridicaseră contra oricărei tratative cu guvernul au fost mai prevăzătoare, şi dacă nu s'ar fi făcut o învoială cu privire la cererile de naturalizare, guvernul „n'ar fi putut căpătà începutul de executare cerut de Puteri inclusiv Germania“, se învinue de-a surda. Să-şi dea odihnă sufletului său: mult înainte de această păcăleală a lui Boerescu, s'au găsit „ticăloşi trădători“ evrei, cari, prea zoriţi a trece cei dintâiu în cetatea română, au făcut cereri de naturalizare. Astfel în ziua de 6 Septembre s'a citit la Cameră cererea unui domn Tobias Grimberg, la 20 Septembre cererea d-lor W. Finchelstein, Leibovici, Ochsemberg, urmate de altele mai în fiecare şedinţă. Şi apoi acest fapt n'a avut nici o înrâurire asupra sfârşitului tragic al art. 44.

www.dacoromanica.ro

ACTUL V

Partea II

Urmarea discuției.—Un frate de dincolo.—Talpa țării.—Codrescu.—Calul lui Ulisse.—P. P. Carp.—N. Ionescu.—Incidentul privitor la Iacob Psantir.—B. Boerescu.

Dar Camera nu vrea în ruptul capului grozava listă, prin care se strecoară în cetatea română 1100 de evrei! G. Mârzescu, spiritualul profesor de drept din Iași, care ia cuvântul cel dintâiu, o numește foarte bine *„listă de băcălie... un sistem nedemn pentru țară, nedemn pentru Europa, nedemn chiar pentru acei cari sunt candidați la cetățenia română“*. Dar să nu credeți că Mârzescu, osândind lista, ar fi pentru o deschidere mai largă a porților cetății române; oh nu! In marele său discurs — mare ca întindere nu ca adâncime de gândire— pompos și înflorit, el declară că nu e evreofag. „Mă țin“, zice el, „de preceptul religiunei creștine, iubește pe tot omul ca pe tine însuți — (nu cumvà acest precept este jidovesc?) dar mai mult decât pe mine însumi, înțelegeți că nu o pot face“.

Ei, asta e buclucul! Cine se iubește atâta, cum să-i mai rămâie dragoste pentru alții? Apoi după o plimbare în Biblie, Talmud, Tradiție —toți politicianii noștri călătoresc în aceste meleaguri— după ce vorbește de Marele Sanhedrin sub Napoleon, de Alianța Israelită, de naționalizarea evreilor în Franța, în Germania, „care s'a făcut treptat-treptat, când s'a văzut că ei s'au asimilat“, ajunge la tălmăcirea art. 44, și conchide că el vrea numai desființarea barierei din

www.dacoromanica.ro

art. 7 al Constituţiei şi se declară contra proiectului guvernului, ca pernicios, deoarece a părăsit ideia de naturalizare şi întrebuinţează termenul de *supuşi români*, şi nu hotărăşte formele, condiţiile şi garanţiile naturalizării, pe cari le lasă camerilor ordinare.

După el, *D. I. Ghica*, într'o scurtă cuvântare, zeflemiseşte pe acei cari nu primesc lista, ca având „o slabă opiniune în vitalitatea ţării dacă cred că ţara nu poate să reziste la o *doză omeopatică de evrei*".

In şedinţa din 27 Septembre după incidentul hazliu cu petiţiile alegătorilor, despre care am vorbit mai sus, vorbeşte bătrânul *B.* (Vasile) *Maniu*, care în vorbă, în accent, în gând trădează încă pe fratele de dincolo. El combate lista care ar cuprinde „faliţi, osândiţi la muncă (silnică), membri ai Alianţei Israelite (ce oroare!) şi ar fi „o primă acelor cari goi au venit la noi şi i-am îmbrăcat, flămânzi şi i-am săturat, însetaţi şi i-am adăpat". Şi d. Maniu, care nu se ştie în ce stare a venit în ţară şi în tot cazul n'a fost părtaş în această largă ospeţie, se crede acum în drept a desbrăcà şi flămânzì pe evrei! Te gândeşti fără să vrei la nemuritoarea figură, creată de Caragiale, a lui Mariu Chicoş Rostogan, directorul şcoalei model „Ulpiu Trajan"!

După *fratele de dincolo*, vine — păzea băeţi! — *talpa ţărei!* Vine reprezentantul colegiului al treilea, ţăranul de carnaval *Dincă Schileru*. Nu ştiu ce glumiciu i-a dat bietului român, canonul să citească o poliloghie ca să dăscălească şi să însăpăimânte *Europa!* Cuvântul lui, scris de acel glumiciu, aruncă tină şi venin asupra evreilor ca dintr'o bubă crăpată, într'o limbă care, voind să fie „ţărănistă", e mitocănească. Această ură este tot aşa de străină sufletului

www.dacoromanica.ro

blajin şi firei blânde a ţăranului nostru cum îi este străin şi portul de paradă al acestui om chiabur, voinic şi roşu la faţă cu pletele pomăduite şi cojocul cusut în flori. Iată câteva mărgăritare din acest discurs, pe care Dincă, modest din fire, îl numeşte „un mic memoriu ce a format" căci „n'a învăţat nici două clase primare":

1. Când pronunţ numele de jidan, o săgeată îmi pătrunde inima mea, durerea mă sfâşie amar.

2. Cărora aţi voi a le dà drepturi? Fiinţelor celor mai străine de toatele bunele noastre moravuri.

3. Eu nu vreau să aduc lupul domestic în mijlocul oilor mele.

4. Gândiţi-vă şi la rasa lor *cât este de prăsitoare ca şi a râmătorilor*, care după un puţin timp de 50 ani, România, mai în toate părţile ei, va fi copleşită de *jidani mici şi mari de tot soiul.*

5. Puneţi stavilă, şi nu mai lăsaţi pentru totdeauna asemenea lipitori otrăvitoare!

(Ce duioase şi poetice sunt şi comparaţiile împrumutate de Dincă lumei simple a dobitoacelor!)

6. Jidanii în orice cazuri mari ale ţării, fie războiu sau orice alt, vor fi trădătorii noştri.

De aceia Dincă, în numele locuitorilor gorjeni, se rosteşte contra listelor. L'a tras aţa la nemurire pe acest urmaş al lui Tudor Vladimirescu.

Auzi? El urmaş al *Domnului Tudor*, care s'a sculat împotriva „prăpădeniei stăpânitorilor" şi şi-a jertfit viaţa pentru *norodul* din al căruia sânge s'a hrănit şi s'a poleit neamul boieresc!

După ce un domn I. Codrescu, modern Laocoon, conjură Camera să nu vâre în cetate calul lui Ulisse —listele!—în pântecele uriaş al căruia stau ascunşi

www.dacoromanica.ro

cei 1100 Danai cari vor pierde Troia, vine în sfârşit, din înălţimi, omul care, punându-se împotriva şuvoiului de hulă şi defăimări care s'a revărsat asupra a tot ce e mai sfânt în noi: credinţă, onoare, demnitate, va luà apărarea omeniei şi dreptăţii, şi în acelaşi timp va reabilità tribuna română. Şi neamul său: căci un neam care produce asemenea caractere e chemat la mari destine. Vlaga, geniul unui popor îşi dă măsura în exemplarele superioare pe cari le zămisleşte în avântul său vital, „nu după uscăturile de pe jos, ci după frunza proaspătă de pe ramuri."

P. P. Carp vorbeşte!

El împarte cuvântarea sa în două părţi, în partea polemică, în care se răfueşte cu vorbitorii dinaintea lui,—aci străluceşte dialecticianul incisiv, cu puterea sa uriaşă de satiră şi ironie,—iar în cealaltă, pozitivă, dă vederile sale despre chestia israelită şi deslegarea ei. Regăsim aici vigoarea argumentaţiei, sinceritatea sălbatică a luptătorului pentru *cinstea* în viaţa privată şi publică, formula lapidară şi claritatea străvezie, căreia îi lipseşte numai un spor de emoţiune, o vibrare de căldură...

Nu pot dà aici decât o analiză sumară a discursului.

Partea I — Răfuiala

Carp începe cu *Blaremberg*. Acesta a emis două idei predominante: *religia* (dacă s'ar dà drepturi evreilor Talmudul ar înlocuì crucea din pliscul aquilei romane), şi *demnitatea* naţională, care ne cere a refuzà propunerea Europei.

In cât priveşte *religia*, Carp se raportează la spusele „celui mai ilustru orator al României" T. L.

www.dacoromanica.ro

Maiorescu, care a dovedit că aci nu mai suntem pe ţărmurile Dunărei, apărătorii ortodoxiei, ci aceia ai ideilor moderne, ai civilizaţiei occidentale, în cari suntem datori a vedeà sensul naţionalităţii noastre. „Dacă am permite ca ortodoxia să iasă din biserică astăzi şi să intre pe tărâmul politic, am cădeà în braţele Rusiei: *şi ce sunt aceste braţe o ştim în cât ne întrebăm când sunt mai periculoase, atunci când se strâng cu ură sau atunci când ne strâng cu drag.* (Aplauze). Cât despre *demnitatea naţională*, nu este permis pentru o chestiune de pură demnitate să compromitem viitorul ţării; nu aş înţelege rezistenţa decât *atunci când cererile Europei ar fi atât de teribile încât nu am aveà altă alternativă, decât de a alege într'o moarte demnă sau o moarte ticăloasă*".

Apoi vine rândul lui *Conta*, care pretinde că legea evreiască impune *ura* şi *esterminaţiunea*. Iată răspunsul întreg:

In totdeauna zeul evreilor a fost numit zeul răsbunărei, în vremea când zeul nostru este zeul iubirei şi al graţierei. Aşà este în teorie, însă în istorie nu cunosc decât un singur exemplu în care evreii să se fi dedat la un act de cruzime: îmi pare că atunci când au intrat în Palestina au exterminat unul din micele popoare care erau pe marginea acelei ţări. Presupun că erà un mic popor nomad, strămoşii Beduinilor de astăzi şi care făceà adeseori invaziuni în Palestina şi pe care noi l-am extermina astăzi prin gendarmerie în afară de orice teorie religioasă. Aceasta a făcut poporul evreu cu zeul său cel crud. Noi cu zeul nostru cel blând, într'un singur an am ars pe piaţa la Toledo 13.000 de evrei, noi cu religiunea noastră cea blândă în sânul Franţei am ucis 1.200.000 de oameni cu cruciade în contra albighezilor, astfel că raportându-se contelui de Montfort, că între acei cari se trămiteau la spânzurătoare erau şi buni creştini, el a răspuns: trimite-i pe toţi la moarte, Dumnezeu va alege pe ai săi.

www.dacoromanica.ro

Aş puteà să înmulţesc exemplele, să şi aduc sute de cazuri Mă opresc însă căci vreau numai să vă arăt că este indiferent pentru rezultatul practic dacă zeul evreilor este un zeu bun sau un zeu de răzbunare. Adevărata ştiinţă are altă doctrină şi ea ne învaţă că toate popoarele în timpul din copilărie, în timpul de barbarie sunt crude şi că la toate popoarele civilizaţiunea vine şi îmblânzeşte năravurile lor. Vrea să zică aceasta nu poate să fie un argurment care să ne facă pe noi a ne împotrivì la o deslegare raţională a chestiunei evreeşti.

Pe amicul *Maiorescu* îl dă gata în două vorbe: n'are ce răspunde la o simplă declaraţie că partidul conservator primeşte opinia majorităţii, fără a dà argumente.

Lui *Vernescu* care a afirmat că poporul evreiesc este cu totul asimilabil, dar a garantat că nu există pericol din partea Europei, şi a terminat blestemând pe toţi cari n'ar votà proiectul, răspunde: nu văd argumente; blestemele nu mai au putere, „aţi venit cu 7 secole prea târziu, d-le Vernescu!"

După ce mai zeflemiseşte pe Mârzescu, se întreabă cu mirare cum are în faţa sa aşa *bogăţie de pasiune şi aşa sărăcie de argumentare, nici un argument serios.* Inchee această parte a discursului, şi vine la

Partea a doua

în care vrea să studieze chestia evreiască „în sine şi afară de pasiunile ce ne înconjoară", şi întreabă întâiu: *ce este un evreu?* „Un evreu" zice el „este reprezentantul unei rase care din cea mai adâncă antichitate s'a dedat negoţului [1]) şi a căruia credinţă

1) Eroare. Poporul evreiesc, la început un trib de păstori, a intrat în istorie ca un popor de *iobagi* şi *muncitori* (în Egipt) Moise întemeiă un stat agrar: în Palestina evreii se îndeletniceau cu agricultura şi cu meserii. Negoţul este combătut de Talmud şi Rabini (v. numeroasele citaţii la S. M.

www.dacoromanica.ro

a fost privită în sânul popoarelor creştine ca o religie spurcată, aşa încât evreul erà privit ca un om cu care creştinii nu puteau fi în contact". Rezultatul a fost că evreul în viaţa practică şi-a concentrat toată activitatea în negoţ, iar ca să găsească o reacţiune contra dispreţului, ei s'au ridicat pe tărâmul spiritual al religiunii şi au căutat într'însa mângâiere la jeluirile amărăciunii la cari erau expuşi. Sunt dar tari, pentrucă cred într'o forţă superioară care îi învaţă a domină pe alţii pentrucă s'au dominat pe sine, şi această forţă i-a dus a ţine în mână capitalul.

Carp arată apoi că în România, din pricină că toată lumea s'a aruncat în politică şi funcţiuni, *evreii au ocupat locul gol* [1]). D-sa crede că numărul e-

---

Melamed, op. cit. p. 147 pag). Numai la epoca desfacerii statului lor, evreii învăţară comerţul de la Sirieni şi Fenicieni. Tocmai după triumful Creştinismului ei deveniră negustori, pentrucă biserica, adoptând aversiunea Romanilor şi Grecilor pentru negoţ, încurajă pe evreii ca negustori dându-le privilegii. Aceasta şi depărtarea evreilor dela orice altă îndeletnicire îi sili a se deda comerţul. Asta încetă însă pe dată ce li se deschise calea spre alte ramuri de muncă. Statistica dovedeşte că evreul nu este precupeţul născut. Dintr'un milion de evrei ruşi cari au emigrat în America dela 1899-1908 aproape 50% erau *lucrători*; evreii din Orient fac muncile cele mai grele : aşa salahorii din Salonic, pietrarii din Yemen, agricultorii din Palestina, Argentina, Rusia, lucrătorii de orice soi în toate statele. La noi în România dintr'o populaţie evreiască de 250 000 avem un număr de 30.000 de meseriaşi!

1) Evreii au *umplut locuri goale* — perfect adevărat. Insă aceasta s'a întâmplat nu numai prin năvălirea românilor creştini în politică şi în slujbe, — pornire născută din „fudulia românească" despre care vorbeşte D. Cantemir, adică dispreţul pentru comerţ şi meserii, moştenită pasă-mite dela strămoşii romani —ci şi din alte nevoi adânci şi generale. Eram o ţară de iobagi şi boeri, pustiită prin bejenii, stoarsă de cei

www.dacoromanica.ro

vreilor a devenit îngrozitor, dar leacul nu stă în legi restrictive, ci într'o organizare economică şi socială pentru a formà o democraţie a muncii în locul cele budgetare, şi desvoltă un întreg program de reforme.

Apoi zice : *„faţă de evrei a venit timpul să le arătăm că nu voim să fim cu dânşii într'o stare de luptă. Vrem să le zicem că astăzi sunt şi ei cetăţeni"*. Insă cere o *transiţie*. „Modul de transiţie este acela de a ne garantà pământul, iar pe de altă parte să probăm evreilor că voim să facem un *început serios de emancipare* primindu-i de pe acum, în număr mic dar satisfăcător pentru dânşii, în cetatea noastră. De aceea am făcut *şi o propunere gândind că ea corespunde cu acest scop serios"*.

Amintesc că această propunere erà ca să se desfiinţeze articolul 7 din Constituţie, rămâind în vigoare articolele respective din Codul Civil. Carp, văzând neputinţa de a izbutì, se resemnează şi primeşte proiectul guvernului, pe care-şi rezervă însă *să-l amen-*

puternici, cu o populaţie mică, aproape fără comerţ, fără industrie, fără legături cu Apusul şi atunci evreii, *poftiţi* de Domni şi boeri, au fost, ca unii cari au îndestulat aceste nevoi în epoca de prefacere a ţării, pârghia puternică pentru desvoltarea economică şi socială a ei. Din nefericire bărbaţii noştri politici habar n'au de istoria evreilor în ţară şi de rolul însemnat ce l'au îndeplinit, iar puţinii istorici ai noştri cari se ocupă în chestie sunt orbiţi de antisemitism şi întunecă adevărul.

Fără nici o umbră de temei se vorbeşte mereu, şi se repetă pe toate tonurile, cuvintele de *invazie*, de *acaparare* şi alte năzdrăvănii. (A se vedea pentru amănunte articolele din „Infrăţirea" pe Martie, Aprilie şi Mai sub titlu „D-nul Miclescu şi chestiunea evreiască" şi lucrarea, de mai multe or citată, a D-rului Schwarzfeld)

www.dacoromanica.ro

deze prin propunerile pe cari le va face la discuţiunea pe paragrafe.

La 29 Septembre vorbeşte iar *N. Ionescu.* El se agaţă mai vârtos de evreii trecuţi în liste, pe cari îi ciurue. In rubrica intelectualilor, care coprinde 13, unul îl supără, cel de la No. 10, anume *Iacob Psantir,* care a publicat „Istoria Românilor". „Această carte e tipărită la 1877, cu spesele autorului, zice Ionescu, va să zică este un om bogat cu putere... este scrisă în jargonul polonez (!) şi tradusă de un alt jidov în nemţeşte... şi cuprinde ideea că jidanii sunt mai vechi în România".

Bietul Psantir! Prin ce minune s'a pomenit în calul lui Ulisse, între intelectuali? L'am cunoscut bine. Işi petrecuse anii cei mai buni ca *artist*: adică ca ţimbalagiu în tarafuri de lăutari. Cu ele cutreerase Moldova. La popasuri, în clipele de odihnă, îi plăcea să citească în cărţile şi ziarele evreeşti despre întâmplările din viaţa neamului său. Se vorbeà în ele mereu de *vechimea* evreilor băştinaşi în ţară, cărora se tot vârà în ochi că sunt pripăşiţi pe aici de ieri de alaltăeri. Şi atunci îşi aduse aminte de inscripţiile de pe unele pietre mormântale din ţintirimele evreeşti, şi începu să le culeagă, înviind pisaniile şterse de vreme şi făcând pe morţii culcaţi de veacuri în morminte a mărturi pentru cei vii. Odată pornit pe această cale, pasiunea colecţionărilor se trezi într'însul. Prinse a adunà hrisoave, acte şi tradiţii şi a le aşezà în jargon, singura limbă pe care ştià s'o scrie, deşi vorbea perfect româneşte.

A publicat trei scrieri: *Cronica Ţării Româneşti* (Iaşi 1871), *Istoria României cu privire la Evrei* (Lemberg 1873) şi *Amintirea Sionului* (Bucureşti 1877).

www.dacoromanica.ro

Astfel a contribuit cu pietricele la cronica evreilor români. Curând îşi părăsì ţimbalul pentru a se dedà numai pasiunei sale. Venià deseori la mine. Intrà tropăind unchiaşul, cu trupul scund şi pântecos pe picioare scurte, cu faţa rotundă în care sclipeau, prin ochelarii încălicaţi pe nasul turtit şi sub pleoape roşii, doi ochi mici albaştri, veşnic înlăcrimaţi. Bătrânul nu cucerià prin înfăţişarea lui. Incovăiat sub povara nevoilor, când vorbià mâinile lui se mişcau ciocănind par'că un ţimbal închipuit. Vecinic se plângeà de ticăloşia şi ingratitudinea evreilor, cari nu răsplăteau îndeajuns meritele sale. Omul începuse a se crede mare istoric, tămâiat fiind de o seamă de prieteni admiratori. Şi vă închipuiţi ce trai puteà să ducă pe atunci un istoriograf în jargon! Curând bietului moşneag începu să-i slăbească vederea, încât nu mai puteà răsbì la mine decât călăuzit de un băiat al gazdei unde-şi aveà sărăcăcioasa lui locuinţă. Ii făcurăm rost în Azilul pentru bătrâni Elisabeteu, unde bătrânul acrit şi certăreţ dete de furcă Comitetului.

Acolo s'a stins sărmanul. Prietenii i-au făcut un alaiu frumos şi duioase cuvinte au fost rostite pe mormântul lui.

Iată pe autorul despre care Ionescu presupune că a fost un om bogat, cu puteri.

Urmând, Ionescu admite totuşi o singură categorie. „Este just, este echitabil" zice el, *„ca noi să recompensăm prin cetăţenia română pe acei cari au alergat sub stindardul românesc ca să lupte pentru independenţa ţării"*.

Apoi în două şedinţe (30 Septembre şi 1 Octombre) vorbeşte ministrul de externe, B. Boerescu. El apără cu stăruinţă proiectul său. In analiza sa el arată

www.dacoromanica.ro

că proiectul, prin paragraful 4, departe de a îmbunătăţi situaţia evreilor, o înăspreşte, căci desfinţează opţiunea coprinsă în art. 8 din Codul civil supuind pe cei născuţi şi crescuţi în ţară până la majorat, la condiţiile naturalizării. Apoi venind la liste, îi pare rău că tocmai unii deputaţi, ca Mârzescu, să pretindă că numărul e prea mare. „Nici noi, nici puterile", zice el, „nu ne ocupăm de număr. Trebuie să ne ocupăm numai de sistem, de principii". Listele constituesc o imediată aplicare a principiului din art. 44. Prin această listă nu ne-am depărtat dela sistemul naturalizării individuale. Cine luptă contra listelor? *Alianţa israelită*, care speră că lista va fi refuzată.

„Aceeaş speranţă o văd reprodusă într'un ziar evreesc dela noi, care este un ecou, o codiţă a Monitorului Alianţei. Acel ziar, *Fraternitatea*, în numărul său din 28 Septembre *roagă pe deputaţii opoziţiunii să respingă proiectul guvernului* (Ilaritate, aplauze)". Boerescu sfârşeşte declarând că *numai proiectul guvernului are şansa de a fi primit de Europa.*

In şedinţa din 2 Octombre Blaremberg—mereu pe meterezuri—prezintă o propunere iscălită de 65 delegaţi, între cari şi *T. Maiorescu*, propunere prin care cer ca votul *să se facă pe faţă*, căci altfel vor votà contra luării în consideraţie a proiectului, apoi se întinde iar într'un lung discurs bombastic, plin de tirade de tragedian.

După ce Boerescu a luptat cu curajul desnădejdei, guvernul mai trimite în foc pe unul din membrii marcanţi ai partidului: pe *G. Chiţu*. Fruntaşul baroului craiovean, vorbitorul ultimei ore, însărcinat a scăpà o poziţie aproape pierdută, este un bărbat întreg, cu

www.dacoromanica.ro

o aleasă cultură, cu o concepţie largă a libertăţii şi dreptăţii ca temelii ale statului modern. Suflet curat, nu se împacă cu josnica ură. Dacă sprijină proiectul guvernului, *mijloacele* cu cari susţine covârşesc cadrul strâmt al acestui proiect şi trădează gândul vorbitorului că ar trebui deschisă o uliţă adevăratei libertăţi. Pus alături cu P. P. Carp, dacă nu are logica, vorbele lapidare şi limpezimea acestuia, are însă ceva care lipseşte aceluia: emoţiunea şi căldura comunicativă.

Chiţu desvoltă mai întâiu ideia că, dacă Puterile au trecut în tratat art. 44 aproape identic cu legea din 3 Iulie 1869 care astăzi cârmueşte imperiul german, ele n'au fost, cum au susţinut alde Blaremberg, Codrescu şi alţii, ademenite de Alianţa Israelită, ci călăuzite de dorinţa de a înfăptui marele principiu al *libertăţii şi egalităţii religioase*, de care lumea şi Europa se preocupă dela secolul al 16-lea. Arată apoi că Puterile nu se vor mulţumi numai ca să proclamăm pur şi simplu principiul. „Europa ar zice: deştepţi sunt Românii! *Au dat cu o mână şi au luat cu trei.* Aşa au zis: nu mai e deosebire de religiune etc., dar au adăogat: de azi înainte orice străin n'are să fie naturalizat decât în condiţiile cutare. Astfel în cât... trebue să presupunem că aceste Puteri au să zică: *bravo dibaci!*"

Se cere dar o *aplicaţiune* a *principiului*, şi făcând aluziune la calul lui Ulisse al lui Codrescu, povesteşte o altă fabulă:

Soarele şi vântul se certau care e mai tare. Şi pe când se gâlceviau, iată că trece un călător—şi atunci protivnicii cad la învoială ca acela să fie recunoscut

www.dacoromanica.ro

ca mai tare, care va puteà ridicà mantaua depe călător.

Vântul mai zorit, începù a suflà din răsputeri dar de ce suflà mai puternic, de aceea călătorul îşi strângeà mai bine mantaua! Atunci soarele începù să dogorească pe bietul călător, până când el, ars şi înnăduşit, aruncă singur mantaua de pe umeri. A biruit soarele! Şi morala acestei poveşti? Iat-o:

„O mare parte din cusururile atribuite evreilor, asimilare şi neasimilare, obstinaţia lor etc., sunt produsul *reacţiunilor*, şi tocmai ca în poveste călătorul nu a părăsit mantaua la suflarea vântului; *pe când înaintea soarelui libertăţii, a căldurei binefăcătoare, călătorul, cu toată obstinaţiunea sa, şi-a dat mantaua jos.* (Aplauze)."

Arată apoi că listele nu sunt un început de emancipare pe categorii, cum au susţinut Blaremberg, Ionescu, Codrescu, *că trebue să recunoaştem că în ţară, deşi nu sunt evrei români, dar sunt evrei pământeni, fără a fi cetăţeni români.*

„Sunt israeliţi indigeni, pentrucă s'au născut aci, au luat parte la suferinţele poporului român, au alergat la protecţia legilor române... Poate că eră mai bine să zicem supuşi ai statului român, în loc de supuşi români, dar atunci e chestiunea numai de vorbe şi de redacţiune, nu de idei".

Venind la liste, se ridică contra intrigilor din afara Camerii cari tind a le înfăţişà ca o emancipare pe categorii, pe când cuprind principiul naturalizării individuale. Rămâne de discutat numai numărul şi însuşirea unora din cei trecuţi în liste, cari se pot discutà şi schimbà, *dar pe cei cari au servit în armată nu-i putem înlătura ca străini.*

www.dacoromanica.ro

ACTUL FINAL

Circulara Boerescu.—Mezatul.—Răscumpărarea Căilor Ferate Strousberg. — Recunoaşterea Independenţei.

Boerescu se grăbeşte a trimite în lume circulările lui cari au rămas de pomină. La 12|24 Octombre, în circulara către agenţii noştri din străinătate, lămureşte greutăţile prin cari a trecut guvernul ca să ajungă la o înţelegere, şi arată că art. 7 revizuit păstrează „bazele proiectului de revizuire" pe cari le-a indicat Puterilor cu prilejul plimbării sale diplomatice. Aceste baze au fost, zice el:

1. Trecerea în Constituţie a principiului pus de art. 44;

2. Aplicarea imediată a acestui princip printr'un început real de execuţiune.

Aceste două elemente primordiale, asupra părăsirei cărora guvernul n'a primit nici odată nici un simulacru chiar de transacţie, au rămas neatinse în proiectul votat.

Principiul egalităţei religioase, civile şi politice este înscris în capul noului art. 7, aşà după cum îl formulase guvernul. (Aci Boerescu repetă, cum au făcut toţi oratorii din Parlament, jocul frivol cu cuvintele: *toleranţă sau egalitate religioasă, confundând toleranţa sau libertatea exerciţiului cultului, cu egalitatea sau libertatea civilă şi politică.* Pe aceasta o are în vedere art. 44 din Tratatul dela Berlin, dispunând ca *ea să nu mai fie subordonată religiei!* Art. 7 face tocmai contrariul).

Apoi arată că şi *aplicaţia imediată* s'a făcut prin

www.dacoromanica.ro

naturalizarea soldaților evrei. Cât despre celelalte categorii cari erau trecute în listele guvernului, „compromisul s'a încheiat cu condiția expresă ca israeliții din aceste categorii să fie deopotrivă admiși la naturalizarea individuală și fără stagiu, *îndată după promulgarea legei*“ [1]).

Mai arată că naturalizările vor fi votate cu simpla majoritate, și că *israeliții din România* [2]) aprobă votul prin aceea că fac cereri de naturalizare (!), și că dacă *„termenul de supuși Români, întâiu adoptat de guvern a fost înlocuit de perifraza* STRAINII CARI NU SUNT SUPUȘI PROTECȚIUNEI UNUI ALT STAT— *forma diferă, fondul este identic“.*

Ba să mă ierte d. Boerescu. Tocmai aici e buba! Acesta este neertatul păcat al art. 7 că vrea să facă pe *evreii pământeni, străini.* Dar cum adevărul istoric se ridică protestând împotriva acestui fals, ajungem la concluzia silită că ART. 7 VORBIND DE STRĂINI, NU ESTE APLICABIL EVREILOR PĂMÂNTENI, EI NEFIIND STRĂINI!

Intr'o altă circulară din 10/22 Noembre, Boerescu spune:

„Este în afară de îndoială că această executare va urmă *sinceră și loială* și că Puterile organice vor fo-

---

1) Acest lucru nu s'a făcut nici până azi (1915)!

2) Observați nuanțele terminologiei lui Boerescu: la 1864, când s'a discutat legea comunală el a numit pe evrei: *români-concetățeni*; în faimoasa sa notă circulară din 13/25 Iulie 1879 vorbește de evrei *supuși români*; în *Memoriul* său din Paris dela 28 August 1879, așișderea; tot așă în proiectul guvernului pentru revizuirea art. 7; în art. 7 ei s'au pomenit *străini nesupuși unei protecții streine,* iar acuma sunt *israeliții din România!*

www.dacoromanica.ro

losì viitorul cum au folosit prezentul (!) ca să asigure respectul şi a urmà aplicarea legii de curând votată."

In sfârşit în telegrama din 21 Noembre, însărcinează pe agenţii noştri să asigure pe Miniştrii de Externe „că noul art. 7 fiind lămurit şi categoric, TOATE LEGILE *anterioare restrictive pentru cauză de religie sunt abrogate* şi că religia nu va mai constituì pentru nimeni o piedică pentru exerciţiul drepturilor. *Prin urmare toţi israeliţii locuitori în ţară vor aveà din punctul de vedere al dreptului civil privat,* şi potrivit legii fundamentale, *o poziţie juridică asigurată, fără a aveà a se teme d'a fi supuşi la măsuri administrative arbitrare, sau la legi excepţionale pentru cauza de origine sau de religie*".

Iată o îndatorire solemnă luată faţă de lume de un Ministru de Externe în numele ţării ! Vom vedeà cum se va ţine cuvântul acesta [1]).

Puterile primesc legea cu rezerve. Baronul Haymerle, Ministrul monarhiei Austro-Ungare care s'a arătat aşa de binevoitoare României, spune lui Bălăceanu (telegrama acestuia din 16|28 Octombre) că „printr'o aplicaţie largă şi o interpretaţie liberală a acestei legi, *guvernul Român poate să le îndrepte până la un oarecare punct părţile defectuoase şi a le face acceptabile de către Europa. Puterile îşi rezervă de a judecà opera noastră după roadele sale*". Liteanu din Berlin telegrafiază (16|28 Oct.) că Germania „apreciază rezultatul obţinut şi speră că vom urmà a naturalizà în această sesiune încă un număr

1) Azi (1915), o ştim: departe de a se desfiinţà vre-o lege excepţională, peste 200 legi şi regulamente restrictive noui au fost edictate de atunci împotriva evreilor pământeni.

www.dacoromanica.ro

de evrei". Calimaki Catargi vesteşte din Paris (19 Oct.|1 Noem.) că Waddington cere *să nu fim prea zgârciţi cu naturalizările,* că nu ştie încă părerea celorlalte cabinete, şi că crede că Anglia va ridică oarecari obiecţiuni. Dar la Roma, după o întreprindere a Marchizului Manrigi, care a arătat că îndatorirea impusă României pare *contrarie dreptului naţional italian, că totuşi România şi-a îndeplinit îndatorirea şi că Italia va aplaudà la recunoaşterea independenţei României,* Preşedintele Consiliului răspunde că guvernul italian a crezut că este interpretul voinţei Parlamentului nemai întârziind recunoaşterea României şi că *a notificat celorlalte Puteri hotărârea sa.*

„Hotărârea guvernului italian este *definitivă* şi irevocabilă" depeşează Exarcu din Roma (23 Noemb.), şi într'adevăr Italia se rupe din horă, şi numeşte ca Ministru Plenipotenţiar pe contele *Torinelli.*

Boerescu comunică îndată Camerii (24 Noemb.) această ştire, şi strigă: „Să sperăm că şi celelalte trei mari puteri, tot atât de amice şi binevoitoare pentru România ne vor recunoaşte în curând, şi vor stabili relaţiuni permanente şi normale cu statul român liber şi independent". Vestea este primită cu aplauze prelungite şi entuziaste, care se resfrâng şi în presă.

Mai rămân *trei Mari Puteri* pe cari, cum telegrafiază Liteanu, *va fi cu neputinţă de a le despărţi.* Şi cum Franţa şi Anglia recunosc, în această chestie, precăderea Germaniei, ca Putere prezidenţială a Congresului din Berlin, *hotărârea este dată în mâinile Germaniei, adică ale lui Bismarck.*

Aici a vroit să ajungă Cancelarul, şi acum se începe *Mezatul*!

www.dacoromanica.ro

Se ştie că statul Român a concedat doctorului Strousberg, construcţia şi exploatarea căilor ferate şi numitul concesionar în unire cu o seamă de înalţi seniori sileziani, ademeniţi de pleaşcă, între cari ducele de Ratibor, ducele d'Ajest şi contele Lehndorff, au format pentru acest scop Societatea Acţionarilor Căilor Ferate Române. S'a întâmplat însă că acţiunile acestei Societăţi, în urma refuzului guvernului nostru de a plăti cupoanele, au scăzut într'atât în cât cotează 10 la sută mai jos din valoarea lor nominală. Fiind în joc interesele marei aristrocraţii prusiane cărora, cum am arătat mai sus, le-a sărit într'ajutor chiar Impăratul, guvernul german înţelege *a se folosi de strâmtoarea politică a României pentru a scăpà pe junkerii din strâmtoarea bănească şi propune următorul gheşeft: răscumpăraţi căile ferate şi măcar că n'aţi îndeplinit art. 44 din Tratatul dela Berlin, vă vom recunoaşte independenţa.* Dacă nu, nu!

Şi târgul nu se ascunde după perdea. Deosebitele lui faze se lămuresc azi din Memoriile Regelui Carol.

Incă la 1|13 Iulie Prinţul Carl Anton scrie Domnitorului că este curios de urmarea *misiunei Calinderu la Berlin* şi adaogă: „Poate că o deslegare favorabilă a daraverii căilor ferate, *cumpărată chiar cu mulţi bani,* va îmbună pe cei din Berlin".

După Calinderu, pleacă la Berlin, ministrul de finanţe Sturdza căruia Bismarck îi spune mai întâiu că Tratatul din Berlin trebue îndeplinit în *mod loial,* dar adaogă că *amândouă chestiunile,* adică cea *evreiască* şi cea *a căilor ferate trebuesc deslegate* pentru ca România să poată ajunge la independenţă (Memorii, 23 Iulie). Sturdza pleacă a doua oară la Berlin, şi la

www.dacoromanica.ro

24 Septembre *se întoarce cu Convenția Căilor Ferate iscălită.* La 31 Octombre Liteanu stărue pe lângă guvern să facă a se votà în Cameră chestia Căilor Ferate, pentru că Germania *„numai după aceia va lua fățiș partea României în chestia Arab Tabiei“.* Și Ministrul german Radowitz repetă mereu lui Liteanu; că Bismarck numai cu acest preț își va pune *toată influența sa* pentru recunoașterea independenței. *Calinderu* este iar trimis la Berlin, pentru a dezlegà oarecari nedumeriri juridice cu privire la această daraveră, și, întors la București, spune (7 Noembre) că *independența va fi recunoscută îndată după votarea răscumpărării.* La 17 Noembre Liteanu telegrafiază că *guvernul prusian perde răbdarea din pricina tărăgănării chestiei,* și la 21 Noembre vestește că guvernul german este hotărât *a declarà chestia evreiască nedeslegată dacă răscumpărarea nu se votează cât mai repede.*

Un ultimatum! Guvernul stărue în Cameră ca să se voteze Convenția. Dar întâmpină greutăți și mulți deputați, și dintre cei mai cu vază, se ridică în contra acestei spoliațiuni. Camera votează Convenția, dar cu schimbări, cari nu se primesc la Berlin. Situația se complică. Reprezentantul Germaniei, d. Rothenhan comunică Domnitorului (4 Decembre) că *bunăvoința Imparatului pentru România va încetà dacă Convenția votată nu va fi restatornicită în forma ei primitivă.* Amendamentul cu pricina este privitor la dispoziția ca *sediul nouei Societăți a Căilor Ferate să fie mutat în țară.* Cerere foarte dreaptă și firească!

Chiar Impăratul se amestecă! Prințul Karl Anton trimite Domnitorului un bilețel „foarte confidențial, dar grabnic“ al Impărătesei, în care zice „e pericol în în-

www.dacoromanica.ro

târziere, dacă Carol nu va anulà votul Camerei prin care se calcă Convenţia Căilor Ferate. *Aceasta trebue să fie îndeplinită*". Prinţul Karl Anton adaogă: „Cum nu mă îndoesc un singur moment că *Impăratul a îndemnat pe Impărătească* să-mi scrie acest bilet, am crezut de datoria mea să-ţi trimit îndată o telegramă cifrată".

Vezi că Bismarck, urmând metodele lui nemilostive, cunoaşte de minune pe stăpânitorii actuali ai României şi ştie că, robiţi prejudecăţii, hipnotizaţi de închipuitul pericol evreesc, ei mai de grabă vor da ţara pradă jafului, decât să îndeplinească opera de emancipare, precum o cere respectul dreptăţii, raţiunea şi interesul superior al ţării.

Şi nu s'a înşelat.

Dealtminteri nu poate să-i ardă acum lui Bismarck de soarta evreilor. In Prusia a început mişcarea antisemită, urzită de partidul *pastorilor* şi sprijinită de partidul conservator; „şi ar fi nostim"— observă cu multă dreptate tatăl Domnitorului în scrisoarea sa din 15|27 Ianuarie 1880 — „ca în acelaş timp guvernul german să ajute năzuinţele Alianţei Israelite, *ca şi când evreii orientali* ar fi mai buni decât cei occidentali. Dacă va urmà astfel ne vom pomeni aici cu o persecuţie a evreilor şi atunci *celelalte Mari Puteri ar trebui să caterisească Imperiul german, dacă vor să rămăie credincioase cererilor Tratatului dela Berlin! Nu fără dreptate Prinţul Moştenitor s'a rostit în public contra acestei mişcări*[1]), *căci odată duhurile rele slobozite, nu se pot alungà decât prin sânge şi fier*".

1) Se ştie că Prinţul Frederic a vestejit mişcarea antisemind-o: *o ruşine veacului* (die Schmch des Jahrhunderts).

www.dacoromanica.ro

Şi guvernul român se dă peste cap pentru a smulge parlamentului Convenţia cu pricina, citind în şedinţa secretă corespondenţa diplomatică. Parlamentul, revenind asupra amendamentelor primite înainte, votează Convenţia, aşa după cum se cere la Berlin. Ea se votează de Senat la 22 Decembre 1879, de Cameră la 15 Ianuarie şi se promulgă la 29 Ianuarie 1880.

Prin această lege „Societatea acţionarilor Căilor Ferate Române" cedează statului căile ferate şi statul se obligă a *preschimbà acţiunile primitive şi de prioritate ale Societăţii în titluri ale statului*, şi anume pe cursul de 100 pentru acţiuni de prioritate plus o primă de 2 jum. la sută, şi de 60 pentru acţiunile primitive.

Şi cum acţiunile aveau cursul de *10 la sută şi mai jos din valoarea lor nominală*, şi este vorba de *vre-o două sute zece milioane*, aceasta însemnează că statul răscumpără acţiunile cu de vre-o şase ori valoarea lor, şi aruncă din punga ţării aproape *două sute de milioane.*

Scumpi evreii ! S'a plătit pentru fiecare din ei aproape cât a propus deputatul I. Codrescu.

Indată după încheierea târgului, Bismarck, ştiind că Franţa şi Anglia îl vor urmà, vesteşte guvernele acestor două Puteri că Germania este dispusă a ne recunoaşte independenţa şi le cere să-şi spue gândul în această privinţă.

In răstimp *Freycinet* s'a făcut Ministru Preşedinte, înlocuind pe Waddington la Externe. Simţind bine că recunoaşterea României era tăgăduirea unei politici care a onorat Franţa [1]), el vrea să facă rezerve şi

1) Leven, op. cit. I, 325.

www.dacoromanica.ro

propune a se trimite mai întâiu un răspuns notei circulare, a guvernului Român, cu privire la art. 44, pentru a-i confirmă primirea şi luà act de declaraţiunea cuprinsă în ea. (Depeşa Liteanu din 26 Ianuarie 1880). Bismarck nefiind în stare să respingă această propunere, Freycinet este însărcinat cu redactarea notei.

Mare necaz stârneşte această veste la Bucureşti. Boerescu telegrafiază lui Liteanu la Berlin (28 Ian.) „vă autoriz a declarà d-lui Ministru de Externe *că nu putem primì nici un fel de rezerve şi condiţiuni, sub orice formă ar fi.* Pe lângă aceasta noul articol 7 al Constituţiei este aşà de lămurit şi de precis că n'are nevoe nici de explicaţii nici de comentarii."

Se vede schimbarea tonului guvernului nostru: el nu se mai roagă, ci vorbeşte hotărât şi dojenitor ca acela care cere dreptul său plătit, şi gras plătit...

Iar Domnitorul se plânge amar în scrisoarea către tatăl său din 30 Ian.: „astăzi au trecut 14 zile dela votarea legii Căilor Ferate, şi încă recunoaşterea independenţei noastre se face aşteptată, măcar că s'a făgăduit la Berlin că va venì în cursul săptămânei trecute. Acum cele trei Puteri s'au înţeles a trece în actul de recunoaştere rezerve pe cari însă suntem hotărâţi a le respinge, pentrucă prin ele s'ar zdruncinà mult situaţia guvernului... Când chestia Căilor Ferate se află într'o fază primejdioasă şi speranţa într'o soluţiune favorabilă erà mică, s'a declarat oficial la Berlin, că îndată după primirea Convenţiei în redacţiunea dorită se va face recunoaşterea necondiţionată; *aceasta s'a comunicat Camerilor, şi astăzi ele învinuesc guvernul de nesinceritate*".

Liteanu telegrafiază la 30 Ianuarie: „d. de Radowitz

www.dacoromanica.ro

m'a încredințat că Nota, prin care se va recunoaște independența României, nu va coprinde nici condiții, nici rezerve, nici gânduri ascunse". Dar Calimaki Catargi telegrafiază din Paris (31 Ian.) că a văzut atât pe Ministrul de Externe, cât și pe Ambasadorii Angliei și Germaniei, și că *regretă că n'a putut să'i aducă la modul nostru de a vedeà.* „Toți au susținut că nu înțeleg întâmpinările și neliniștea noastră; că Puterile nu înțeleg a pune nici o rezervă sau mărginire la recunoașterea, care va fi deplină și definitivă: *dar că le este cu neputință, lor, cari au pledat mai cu deosebire cauza reformei dela noi, de a nu manifestà nici un regret pentru slabele rezultate ce a dat și de a nu rostì nici o speranță pentru viitor. Mi s'a spus încă că a fost vorba întâiu de a ni se cere deslușiri și un fel de angajament moral care ar acoperì răspunderea guvernelor față de opinia publică a țărilor lor.* Dar s'a renunțat spre a nu se pricinuì noi dificultăți".

In sfârșit la *8|20 Februarie* reprezentanții Germaniei, Angliei și Franței, predau guvernului român faimoasa *notă identică,* cu atâta nerăbdare așteptată. Iată textul ei:

„Le soussigné, a reçu l'ordre d'adresser au nom du gouvernement (d'Allemagne, d'Angleterre, de France) à Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Roumanie la communication suivante. Le gouvernement (Impérial, de sa Majesté Britannique, de la République Française) a été informé par les soins de l'Agent de S. A. R. le Prince de Roumanie (à Berlin, à Londres, à Paris) de la promulgation, sous la date du 25 octombre 1879, d'une loi votée par les Chambres de Révision de la Principauté et destinée à mettre le texte de la Constitution Roumaine en accord avec les stipulations insérées dans l'article 44 du Traité de Berlin. Le gouvernement (Impérial—de sa Majesté la Reine—de la République) *ne saurait*

www.dacoromanica.ro

considérer comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du Traité de Berlin, les dispositions constitutionnelles nouvelles dont il lui a été donné connaissance et en particulier, celles, d'où résulte pour les personnes de rite non chrétien domiciliées en Roumanie, n'appartenant d'ailleurs à aucune nationalité étrangère, la nécessité de se soumettre aux formalités d'une naturalisation individuelle. Toutefois, confiant dans la volonté du gouvernement Princier de se rapprocher de plus en plus, dans l'application de ces dispositions, de la pensée libérale dont étaient inspirées les Puissances, et prenant acte des assurances formelles qui lui ont été transmises à cet effet, le gouvernement, afin de donner à la nation Roumaine un témoignage de ses sentiments d'amitié, a decidé de reconnaître sans plus de retard a Principauté de Roumanie, comme Etat indépendant. En conséquence, le gouvernement, se déclare prêt à entrer en relations diplomatiques régulières avec le gouvernement Princier.

Le soussigné, en donnant avis à Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de la résolution adoptée par son gouvernement, a l'honneur de lui renouveler l'assurance de sa haute consideration.

Se vede lămurit că această Notă nu coprinde numai un regret şi o speranţă, ci o *rezervă şi o aşteptare. O rezervă* care stă în declaraţia categorică a Puterilor că *ele nu privesc ca răspunzând pe deplin art. 44, art. 7 din Constituţie* şi *mai cu deosebire îndatorirea pentru necreştinii domiciliaţi în România neaparţinând unei naţionalităţi străine* (adică *evreii pământeni) de a se supune formalităţei naturalizării individuale, adică că nu recunosc că prin art. 7 s'a, executat pe deplin art. 44 din Tratatul dela Berlin*; şi al doilea, *o aşteptare : Puterile aşteaptă ca România, potrivit făgăduinţelor formale date, se va apropia de aplicarea art. 44.*

Şi cum că aşà este răsare limpede din circulara

www.dacoromanica.ro

din 16 Aprilie 1880 a d-lui de Freycinet, Ministrul de Externe, către agenţii diplomatici ai Franţei.

Desluşind mai întâiu rostul art. 44 el zice: „Puterile nu puteau aveà gândul să înglobeze artificial în familia română pe numeroşii israeliţi imigraţi din ţările vecine şi aparţinând în realitate printr'o legătură de filiaţie sau dependenţă unei naţionalităţi străine! DAR ELE CEREAU CU DREPT CUVÂNT CA ISRAELIŢII INDIGENI AŞEZAŢI DIN TATĂ IN FIU PE PĂMÂNTUL ROMÂNESC ŞI LIPSIŢI DE ORICE PROTECŢIE EXTERNĂ SĂ FIE ASEMUIŢI INAINTEA LEGII ŢĂRII LOR POPULAŢIILOR CREŞTINE CU CARI TRĂESC.

Apoi, judecând art. 7 revizuit, se rosteşte astfel:

„Proclamând în chip teoretic principiul recomandat de Congresul dela Berlin, *noua lege impune* **israeliţilor români, ca şi când ei ar fi străini,** *necesitatea naturalizării individuale subordonată, pentru fiecare caz particular, unui vot al puterilor legiuitoare. Este invederat* **că un astfel de sistem deşi tinde a asigura în viitor rezultatul cerut de Europa nu va puteà fi primit ca dând, de acuma, o deplină satisfacţie Puterilor.** *De aceea ele s'au grăbit a formula observaţii în acest sens. Din partea sa guvernul român a trimis asigurări explicite despre hotărârea sa de a păşi înainte în calea de acum deschisă înaintea sa şi de a se apropià cât mai repede cu putinţă de scopul indicat sforţărilor sale".*

In sfârşit arată că ţinând socoteală de bunăvoinţa arătată de guvernul român şi de greutăţile în fiinţă, Franţa, de acord cu Germania şi Anglia, a notificat României intenţia de a intrà în relaţii diplomatice regulate cu dânsa, şi că *„rezervele de princip"* de cari a trebuit să înconjoare acea notificare, *„nu au ridicat nimic din caracterul prietenesc* pe care am vrut să-i dăm",

www.dacoromanica.ro

Deci *cu suavitatea in formă,* se stărue *în fond* cu tărie că *tratatul nu este îndeplinit şi se fac rezerve categorice pentru viitor.*

Şi s'a isprăvit! Par'că auz vorba lui Chiţu: *Bravo dibaci*! Dar cei din capul bucatelor s'au înşelat amar. Art. 7 revizuit nu vorbeşte decât de străini, şi nu priveşte dar pe evreii pământeni, pe cari nici un meşteşug din lume nu-i poate schimbà în străini. Deci *chestia lor rămâne deschisă* şi va trebuì să fie deslegată. Nu doară pentrucă aşa cere art. 44 din Tratatul dela Berlin, ci pentrucă aşa o cere *principiul a căruia consfinţire este acel articol, şi pentrucă aşà o cere interesul ţării,* de care puternicii zilei, în îngustimea patimei lor, n'au ţinut seamă, împiedecând înfiriparea *libertăţii şi egalei dreptăţi, cari singure sunt temelia trainică şi adevărată putere morală a unei ţări. Unde se află încă o populaţie inegală în drepturi acolo statul nu-şi poate îndeplinì menirea sa şi rostul său social, şi unde nu domneşte dreptatea nu poate domnì nici dreptul — ubi non est justitia ibi non potest esse jus*[1]).

Şi te apucă jalea când te gândeşti, că s'a golit şi visteria ţării pentru a zădărnicì mântuitoarea operă a libertăţii! Ea îşi va croì totuşi drumul.

Cortina cade repede.

6) *Cicero,* de legibus.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro